

Pericle Martinescu

Excursie în Ciclade

Editura EUROPOLIS - 1996

Pericle Martinescu

Excursie în Ciclade

ISBN 973-9158-39-0

Editura Europolis
Constanța 1996

www.ziuconstanta.ro

Argument

Autorul își exprimă gratitudinea față de toți cei care au sprijinit apariția acestei cărți - și în primul rând față de poeta AURELIA LĂPUȘAN, care a avut inițiativa tipăririi ei; doamna ELENA BALABUTI, care a pus "piatra de temelie" și Primăria Constanța fără aportul căreia cartea n-ar fi văzut lumina tiparului.

Dar peisajul, ruinele, farmecul lor, nu s-au schimbat cu nimic. Ceea ce nu au putut distruge mii de ani de opresioni și întamperi, nu s-a putut perina în căderea deșelii, dar civilizația epocii noastre și-a imprimat mai puternic decât orice altă invazie din trecut pe celea ei zgornice pe idilele țărâmurii antice.

Nici oamenii nu s-au schimbat prea mult în patruzeci de ani, cu toate că peste capetele lor s-au abătut în acest interval de timp catastrofe și tragedii mai cumplite decât tot ce s-a întâmplat cândva pe acolo. Lupta lor pentru existență,

Argument

*I*n decursul vieții mele am pus de trei ori piciorul pe pământul Greciei. Prima dată în anul 1937, ultima oară în 1977. Notațiile consemnate aici sunt, în general, rodul primei călătorii, întreprinsă sub stema unei tinereți averse și exuberante. În celelalte două voiajuri n-am făcut decât să completez și să verific impresiile culese la început.

Desigur, de atunci și până acum multe s-au schimbat în Grecia. S-au creat trasee turistice noi, s-au construit hoteluri cu cinci sau șase stele, confortabile și elegante, vapoarele s-au modernizat, iar în insule, la Mykonos, la Santorini, în Creta, astăzi se poate ajunge cu avionul, în câteva minute de la Atena. Toate acestea au dat, în mod firesc, alt colorit și alte tonalități vieții grecești.

Dar peisajul, ruinele, farmecul lor, nu s-au schimbat cu nimic. Ceea ce nu au putut distruge mii de ani de agresiuni și intemperii, nu s-a putut perima în câteva decenii, deși civilizația epocii noastre și-a imprimat mai puternic decât orice altă invazie din trecut pecetea ei zgomotoasă pe idilicele țărâmurile antice.

Nici oamenii nu s-au schimbat prea mult în patruzeci de ani, cu toate că peste capetele lor s-au abătut în acest interval de timp catastrofe și tragedii mai cumplite decât tot ce s-a întâmplat cândva pe acolo. Lupta lor pentru existență,

comportamentele psihologice, temperamentul lor impetuos, sunt aceleași.

S-au înmulțit doar turiștii. Astăzi nu mai este posibil să viziteze cineva un centru de antichități sau un muzeu arheologic, fără a se îneca în talazurile de oameni ce vin din toate părțile lumii ca să vadă locurile pe unde au hălăduit și s-au desfătat odinioară zeii. Dar tocmai din cauza acestei afluențe sufocante de vizitatori, gazdele - zeii - sunt amenințate să fie izgonite din propriile lor sălașuri pentru a face loc convoaielor de intruși gata să-și instaleze campingurile până și în incintele fostelor temple. Și bineînțeles toți uită, sau nu au timp să se mai intereseze de mitologii, urmăriți de viteza programului turistic sau preocupați de problema confortului cu orice preț.

Însemnările de față nu au altă intenție decât să ofere cititorului prilejul de a face o călătorie - fie și numai într-un plan livresc - prin locurile unde au trăit zeii și prin sferele în care s-au războit ori s-au delectat ei. Un pretext sentimental de a pătrunde, cu piciorul, într-o lume pe lângă care se trece de obicei în goana mașinii, fără a-i răscoli măreția mută ascunsă în epopeea hieratică a pietrelor. O invitație la contemplație și visare, așa cum ar trebui făcută o frumoasă excursie în Grecia, dar cum, din păcate, aproape că nu se mai poate face în criza de timp a zilelor noastre.

1985

Preludiu

*D*in România, drumul cel mai frumos spre Grecia e drumul pe mare.

Am fost în Elada și cu avionul, zburând de la Otopeni până la Ellinikon (lângă Atena) în cincizeci de minute, adică atât cât ți-ar trebui ca să străbați Bucureștiul de la un cap la altul, cu tramvaiul. Zbor rapid, ce-i drept, însă anost și banalizat, fără întâmplări și priveliști deosebite, ca și cum ai trece dintr-o cameră în altă cameră în interiorul aceluiași apartament al civilizației moderne.

Am parcurs, altă dată, aceeași distanță cu mașina, în trei zile, traversând Dunărea pe giganticul pod de la Giurgiu, escaladând Balcanii păduroși pe la Șipka, punctul rutier cel mai de sus al masivului bulgar, poposind la Rila, sub stâncile semețe ce străjuiesc sumbrele chilii ale mănăstirii, străbătând mai departe munții Pindului, cu ale lor coline blânde, împânzite cu turme de oi, rulând apoi pe la poalele Olimpului, cel mai înalt munte din Grecia, în vârful căruia întrezăream tronul unde guverna căpetenia zeilor, și, în fine, lăsând în urmă câmpia bucolică a Thessaliei, am urcat din nou, pe serpentine amețitoare de asfalt, peretele aproape vertical al Parnasului, pentru a poposi, pe celălalt versant, deasupra livezilor de măslini, în faptul serii, la mirificul Delfi.

Am făcut incursiuni în țara miturilor și a apoteozelor solare pe toate căile de acces, prin aer, pe apă și pe uscat, ca un veritabil fiu al veacului în care trăiesc. Dar drumul cel

mai frumos spre Grecia, e drumul pe mare.

În primul rând, fiindcă marea este panglica pe luciul căreia sunt imprimate - pentru a nu se mai șterge niciodată - glasurile atâtor legende și existența ce aureolează pământul însoțit al Eladei. Ea constituie, de la primul pas, o introducere în somptuoasa aventură spirituală și sufletească la care se angajează cel ce pornește sprte tărâmurile unde cândva zeii se amestecau printre oameni și oamenii se confruntau cu zeii.

Și apoi, marea este aceea care, chiar de aici, de la Tomis, Callatis sau Histria, deschide largi ferestre spre o lume scufundată în abisuri imemorabile, dar plină încă de vrajă și miraj. Pe mare au venit argonauții cutezători ce-au pus temelia cetăților ale căror vestigii ne vorbesc și astăzi, într-un limbaj nostalgic și evocator, despre fapte și mulțimi ce vor fi fost la timpul lor puternice și reale, însă acum dorm înăbușite în pânzele grele de basm. Am ascultat în nenumărate veri petrecute pe țărmul mării glasul acestor vestigii și, răspunzând chemării lor din adâncuri, m-am vrut un argonaut care să facă drumul invers, de la basm la realitate - o realitate situată cu mii de ani în urmă - animat de gândul, nu mai puțin cutezător, de a călca pe locurile unde se află izvoarele culturii și civilizației europene și de a mă scălda, cu toate fibrele ființei mele senzoriale și spirituale, în pulberea solară din care s-au zămislit grația și strălucirea lor de altă dată.

Am pornit, așadar, spre Grecia într-o noapte caldă și liniștită de primăvară. Și am apucat drumul pe mare. Pentru cel ce se desprinde întâia oară de uscat, acest drum capătă aspectul unui voiaj frenetic și aproape fantastic, căci marea este simbolul viu al Libertății, după care aleargăm întotdeauna, noi, oamenii, cu patimă și însetare. Purtându-te prin imperiile apelor sale, ea îți creează sentimentul că te desprinzi cu

totul de existența obișnuită, lăsată undeva în urmă, și că plutești, între stelele cerului și spuma imaculată a undelor, către spații ireale și fabuloase, investite cu seducție și poezie. O călătorie este de fiecare dată o aspirare spre un univers inedit, necunoscut. Călătoria pe mare îți dă iluzia deplină a acestei înalte aspirări. Când ținta voiajului este Grecia, o astfel de călătorie capătă de-a dreptul înaripări de epopee.

Vaporul, transformat într-o mică cetate plutitoare, pare o arcă ce străpunge noaptea, nerăbdătoare să atingă pragurile luminii. În liniștea desăvârșită ce stăpânește Cosmosul, nu se aude decât vuietul elicei care se învârteste vertiginos la fund, ca un spiriduș năzdrăvan ce mână sufletele spre o emisferă himerică. E trecut de miezul nopții, iar orașul părăsit la țărm se scufundă încet în beznă, cu luminile lui scânteietoare, prefăcute acum în licăriri palide și triste, lipsite parcă de orice zvon de viață. Pe vas mai stăruie încă ceva din agitația duioasă a despărțirilor de pe chei, dar călătorii încearcă acum să uite cât mai repede tot ce au lăsat în urmă - bucurii, dureri, griji, regrete - căutând să se integreze în noua ambianță a călătoriei. Fiecare pasager e stăpânit de un calm aparent, însă în dosul acestui calm zvâcnește o fericire violentă ce face să vibreze intens sufletele, cutropindu-le cu flacăra iradiantă a voluptății de a călători. Mulți dintre ei trăiesc poate sub impresia că sunt niște noi argonauți plecați spre legendare Colhide.

Cine a spus: "Partir, c'est mourir un peu" a fost victima unei false impresii. Poate: "Rester, c'est mourir un peu" - însă plecarea, oriunde, oricând, este o renaștere, o dezmoțire a energiei sufletești și trupești, o eliberare din impletitura de convențiuni ce îngrădesc existența în cadrele prestabilite din care tocmai te desprinzi.

Călătoresc pe mare, mă îndrept spre Mediterana, cântată de poeții și epopeile tuturor veacurilor! Gândul acesta

îmi îmbată ființa, mă umple de o tulburătoare emoție. Mii de viori îmi însoțesc făptura cu melodia lor dezlănțuită, celebrând imensa bucurie ce mă devastează. Iar marea, ca și cum ar înțelege că în brațele ei se află un amant fidel și pasionat, își desfășoară întreaga salbă de seducții și incantații, spre a-mi face și mai frumoasă această râvnită evaziune către zări necunoscute, în căutarea "lânei de aur", a feeriei.

Pentru mine, noaptea aceasta nu e hărăzită somnului. Târziu, învinși de oboseală, pasagerii s-au retras în cabinele minuscule, ca niște carcere, închise aproape ermetic, în timp ce alții s-au înfășurat în pleduri și s-au întins pe punte, legănați de trepidațiile ritmice ale motoarelor ce duduie surd în pântecul vasului. Cei mai mulți dintre ei călătoresc de nevoie, desigur, mânați de o treabă, chemați de un interes, goniți de o lege (văd în jurul meu grupuri de emigranți îndreptându-se spre o țară a Făgădiunței sau a Înfrângerilor) - numai eu, cavaler al Visului și al Libertății, călătoresc din pura plăcere a deplasării în spațiu și din simpla dorință de a schimba decorul. Nimic nu mă leagă de ceilalți tovarăși de drum, nimic nu mă îmbie spre ceea ce m-ar putea sustrage din tumultuoasa reverie în care plutesc. Inima îmi pulsează puternic în dialogul cu vastul spectacol cosmic în care sunt atât de mic și mă simt, totuși, atât de mare, cu toate coardele spirituale și sufletești întinse până la paroxism, gata să irupă într-un chiot delirant de fericire și extaz.

Într-un voiaj, cel puțin, eu nu vreau decât să depășesc rigida noastră condiție umană, să ies din mine însumi și să devin egal valului care îmi surâde frățește, adierii de vânt ce mângâie ca o mână dragă, sau pescărușului ce urmărește vasul, zile întregi, cu o răbdare imperturbabilă, pentru o firimitură aruncată pe sabordul cabinei de pasagerul aservit în întregime instinctelor sale tiranice ...

Cu astfel de gânduri și simțăminte am pornit într-o noapte liniștită și caldă de primăvară spre Grecia. Aveam 25 de ani, purtam în piept o inimă de zeu și la capătul călătoriei mă aștepta un foarte bun prieten din Atena, care mă chemase să facem împreună o excursie în Ciclade.

Stambul

Către ora 12 intrăm în Bosfor. Programul de navigație pare anume întocmit în așa fel ca vasul să alunece pe apele strâmtorii tocmai la ceasurile când soarele culminează pe bolta cerului. Potrivirea aceasta orară e, într-adevăr, de mare efect. În nici un alt moment al zilei priveliștea nu poate să atingă o valoare mai captivantă. Lumina vie și totuși blândă, de o gingașă dulceață, transfigurează văzduhul, dându-i o aură de eleganță și solemnitate, o coloratură oarecum festivă. Ofițerul de marină care s-a apropiat de mine și s-a oferit să-mi călăuzească primii pași într-o călătorie pentru el banală, dar pentru mine încărcată de revelații și încântări - probabil ușor de observat pe chipul meu de neofit al echipajului - mă informează că pătrunderea în Bosfor, dinspre Marea Neagră, este una dintre cele mai frumoase "intrări" din lume. "Cei din Occident care se duc spre Grécia, au în drum Veneția; noi avem Istanbulul", îmi spune el.

Nu știu de ce, puneam sub semnul îndoielii această apreciere superlativă, făcută de un "lup de mare" ce-și lauda traseul ca să mă măgulească sau poate să se amuze pe seama exuberanței mele de novice, dar curând am fost nevoit să admit că amabilul cicerone avea perfectă dreptate. Pe măsură ce înaintăm pe coridorul format de malurile înalte și drepte, de o simetrie aproape arhitecturală, îmbrăcate într-o

vegetație bogată - aici primăvara e sensibil mai avansată ca la noi - a cărei hlamidă de un verde crud se reflectă în undele ce capătă ele însele nuanțele unui tablou proaspăt vernisat, Bosforul își etalează cu o seducție discretă grația lui tandă, de un lirism învăluitoare.

Toți pasagerii au ieșit pe punte, cu binocluri și aparate de fotografiat, urmărind panorama ce se desfășoară lent, ca un film derulat *au ralenti*, și care pare și mai atrăgătoare după monotonia navigației în largul mării. Dar nu e numai aparență. De o parte și de alta a vasului, suita de imagini se deapănă în același ritm potolit, într-o liniște de vis, sub revărsarea soarelui de amiază. Peisajul se încarcă pe nesimțite cu elemente noi și variate ce-i îmbogățesc ansamblul și-i accentuează ineditul. Sus, pe creste, apar tufe de platani cu vârfurile teșite, ce se profilează pe cer ca niște străjeri cu largi calote pe cap. Jos, la picioarele lor, se ivesc în vegetația compactă, printre chiaproși, mirți și sicomori, case răzlețe, cu geamlâcuri și cerdacuri idilice, apoi ziduri ce șerpuesc neîntrerupt pe coama defileului, marcate din loc în loc de întărituri ce dau impresia de cetăți inexpugnabile. Același ghid binevoitor îmi arată fortărețele Rumelia Hissar, pe coasta europeană, și Anatoli Hissar, la stânga, pe coasta asiatică, ce se oglindesc în apele Bosforului. Sunt turnuri arhaice, atinse de uzura timpului, sau bastioane cu pereți crenelați, ce vor fi servit până mai acum un secol drept temnițe în adâncul cărora au putrezit de vii mulți "ghiauri" recalcitranți surghiuniți aici. La vederea lor, memoria mea de valah cu sentimentul acut al istoriei nu se poate opri să nu evoce astfel de episoade întunecate, în ciuda aspectului actual de vestigii placide și inofensive.

Treptat, treptat, caracterul patriarhal, dominat de aceste edificii strategice, inițial terifiante, se transformă și peisajul capătă o nuanță mai veselă, punctată de semne de

urbanitate. Pe marginea apei se așterne o șosea lată, ca o dungă de ceruză pe bordura unei fresce, de-a lungul căreia vilele și palatele se țin lanț, asemeni unui șirag de mărgăritare prinse pe fundalul de verdeață ce le pune și mai mult în evidență. O impresie de opulență, o anumită notă de aristocratism, un stil arhitectural nu lipsit de fantezie, dau acestor așezări înfățișarea unor lăcașuri închinată huzurului și vieții de prihană. Cuvântul "serai" îmi revine în minte la fiecare colț de țarm, la fiecare clădire cu ferestre sclipitoare și cu terase și pontoane scăldate de clipocitul molcom al apelor. Denumirea de "serai" trezește însă în mine, și aici, o mișcare de repulsie, gândindu-mă că multe din aceste elegante castele au fost făurite cu aurul pe care firoasele pașale l-au stors din sângele și sudoarea oamenilor de pe plaiurilor țării mele. Singura satisfacție pe care o încerc, ca revers al abuzurilor de altădată, este să constat că toate aceste oaze de libații și desfătări par lăsate în paragină și sunt năpădite de pustietate și restrîște, ca și cum viața s-ar fi retras mîhnită din ele o dată cu cei ce le-au înălțat. Ca atare, ele nu mai au astăzi decât rolul unui decor menit să completeze iluzia de fast și echilibru - echilibru între natura înconjurătoare și construcțiile adăugate de mîna omului - pe care le sugerează Bosforul.

Și dintr-o dată - Istanbulul!

Furat de meditațiile de mai înainte, n-am prins de veste decât cu o clipă mai târziu că am pătruns în incinta marelui oraș. M-am trezit în fața lui ca în fața unei apariții intervenite brusc și tulburând radical ordinea gândurilor și contemplațiilor mele. Când l-am zărit, suspendat pe neașteptate la dreapta vasului, am rămas ca uluit, m-am simțit pentru un minut gol, sfâșiat de senzația unei căderi în vid, străbătut de un vârtej interior în care simțăminte de panică și de extaz se involburau deopotrivă în mine, răscolite de prezența ciclopică

a metropolei. Mărturisesc că în prima clipă am fost cuprins de o spaimă neînțeleasă, dar numaidecât mi-am dat seama că această spaimă nu era decât șocul produs de contrastul dintre panorama idilică a Bosforului și priveliștea copleșitoare a Constantinopolului.

Văzut de jos, din rada portului, în strălucirea soarelui de la miezul zilei, orașul pare născocirea unei imaginații turmentate, revărsată în viziuni funambulești, de un burlesc fără pereche. O îngrămădire insolită și diformă de case încălecate unele peste altele, de ziduri afumate și mucegăite, de coșmelii cu pereții de lemn ce stau să se năruie la pământ, de minareți ce străpung văzduhul cu semiluna semeață din vârful obeliscurilor - și totul sclipind prin mii și mii de solzi, ca spinarea unui animal teratologic prăvălit pe promontoriul abrupt și înalt - Constantinopolul te amețește și te fascinează cu profilul său extravagant și ostentativ. Trecutul și prezentul se confruntă din răputeri aici, și întreaga istorie, cu hoardele și vuietul bătăliilor ei, o văd parcă agitându-se în această fantastică, hibridă și absurdă aglomerare de terase și construcții. El reinvie imaginea unui Babilon parabolic, lezând cu miile lui de culori veștede sau scânteietoare albăstrimea cerului de deasupra și anulând prin incongruența formelor sale cadastrale simetria calmă și melodioasă a Bosforului pe care tocmai îl traversasem cu puțin mai înainte.

În lumina amiezii de aprilie, Constantinopolul strălucește trufaș și magnificent, ca și cum jumătate din Europa ar fi încă la picioarele sale. Ca descendent al unui neam pentru care Sublima Poartă - acum înțeleg pe deplin hiperbolica denumire! - a fost veacuri la rând prilej de groază și teroare, nu pot să-mi înăbuș un gest de crispare ce ripostează surd în forul meu adânc, temperând impulsul de admirație pe care-l stârnește fosta capitală a unei împărății născută din rapacitate și fanatism. Căci, în admirația mea de acum pentru

Stambulul cu o faimă atât de tristă și de profund implântată în istoria noastră modernă, intră și multe reminiscențe atavice impletite din suferințele și jertfele strămoșilor mei, din eroismul și martiriul domnitorilor răpuși sau impuși să spolieze țara de către această temerară Sublimă Poartă. Am senzația ciudată că prin ochii mei umeziți de emoție își ridică privirile din funduri de morminte și de veacuri străbunii ce tremurau ca varga în fața degetului ridicat aici de un bătrân nevolnic și vlăguit ce personofica însă atotputernicia și intoleranța cumplitilor sultani.

Dar, lăsând la o parte incidentele acestea ingrate consemnate în tratatele de istorie, Stambulul de azi frapează imaginația călătorului cu înfățișarea lui grandilocventă și ireală. Orașul pare o alegorie gravată pe frontispiciul unei povestiri din *O mie și una de nopți*, prin coloritul lui țipător, prin verva și stilul lui arhitectonic, unde grotescul și sublimul se asociază într-un mod pe cât de bombastic, pe atât de ingenios. Orașul e clădit pe șapte coline, dintre care Stambulul, Pera, Galata și Scutari pe țărmul european. Fantezia care a plăsmuit *Halima*-ua trebuia să dea la iveală și această neverosimilă imagine de cetate, ca o ilustrare fidelă și concretă a halucinațiilor lui Ali-Baba.

Vaporul face aici o escală de o jumătate de zi, de la amiază până în amurg. Pasagerii pot cobori pe uscat și au răgazul să viziteze, până seara, orașul. Mă grăbesc să profit de această ocazie neprevăzută și pornesc să rătăcesc în goană pe străzile înguste și întortocheate ce urcă din port, nerăbdător să cunosc, fie și la repezeală, principalele monumente faimoase ale și mai faimoasei citadele. Dar chiar de la primii pași sunt înghițit, strivit aproape, de zarva și furia existențială a tentacularei metropole.

Aspectul de grandoare și, la drept vorbind, de splendoare sub care îți apare Stambulul văzut de jos, din

port, se transformă în interior, în acest Istanbul "modern", într-o curioasă și deconcentrantă gamă de contraste, unde tot ce are mai rezistent Orientul Tradițional se îmbină cu elemente de ultimă expresie ale civilizației Occidentului contemporan. Nu se mai văd, ce-i drept, iașmacuri, feregele, fesuri și turbane, totuși orientalismul domină ca o pecingine ce nu mai poate fi înlăturată. Ulițele năpădite de promiscuitate și mizerie, cu trepte de bolovani ce urcă în pante povârnite, cu locuințe insalubre și înghesuite, altermează cu bulevarde și piețe largi, unde se înalță moschei cu svelte minarete resemnate parcă să suporte în tăcere agitația vulgară și profanatoare din jurul lor. Vânătorii ambulanți de salepuri și măgărușii cu samare în spate se strecoară impasibili printre tramvaiele și automobilele ce claxonează exasperate, făcând o larmă infernală, gata să-ți taie cheful de a continua incursiunile prin hățișurile urbei. Micuți gălăgioși, în căutare de mici alișverisuri ocazionale, se iau la harță cu ghizii improvizați ce se reped să-și ofere serviciile de orice natură și să smulgă din mână turistului dezorient puținii piaștri pe care acesta i-ar putea avea la el. Un furnicar omenesc fără nici o disciplină, o circulație anarhică și obositoare, un vacarm ce-ți sparge timpanele și-ți pune la grea încercare nervii - acestea sunt "amabilitățile" cu care te întâmpină Sublima Poartă, zmălțuită în aur și în șiraguri de perle pentru cine o privește din afară, dar care își arată fața abia după ce ai pășit, de unul singur, între zidurile sale. O răspântie între Orient și Occident, unde totul e voioșie și harababură, unde nimic nu pare consistent, deși durează de secole și se îndârjește să persiste cât va dăinui lumea.

În asemenea condiții, vizitarea monumentelor istorice, pentru cine nu dispune de timp și răbdare și nu are un program organizat, devine aproape un supliciu. Se zice că

Istanbulul are 480 de geamii, ale căror cupole și minarete se înalță din structura orașului și te cheamă de pretutindeni. La care să te duci mai întâi? Alerg în primul rând la Sfânta Sofia, pelerinaj obligatoriu pentru orice trecător prin Constantinopol. Uriașa bazilică e cea mai impunătoare creație a artei bizantine, construită de împăratul Constantin și reclădită de Justinian. O vreme a fost transformată în moschee, cu patru minarete ce se mai păstrează și azi. Cupola imensă, cu o brățară de ferestre ovale la bază, e susținută de patru arcade, cu 107 coloane de porfiră și marmură verde, ce sprijină bolțile împodobite cu mozaicuri fixate pe un fond de aur. Vitraliile filtrează o lumină difuză, iar policandrele grele și plăcile de marmură colorată dau acestui sanctuar, auster în aparență, o măreție gravă, emanând suveranitate și mister.

Ies în lumina orbitoare de afară și traversez Taksim-ul, piața principală a orașului, cu monumentală statuie a lui Kemal în fața Universității, grăbindu-mă spre Moscheea Albastră, al doilea edificiu ce trebuie văzut. Realizată de sultanul Abdul Hamid, se face remarcată prin cele șase minarete ce străpung cerul, în afară, iar înăuntru 20.000 de plăci de faianță albastră, cu versete din Coran, gravate în arabescuri migăloase, îmbracă pereții laterali, în timp ce pardoseala de marmură e acoperită de covoare țesute la dimensiuni de zeci de metri ce provoacă iluzia unei pajiști înflorite. Am aruncat o privire spre Obeliscul lui Teodosiu și spre Coloana Spiralată, trofee aduse aici de peste mări și țări, apoi am dat o raită prin babilonicul Bazar, uriaș labirint comercial ce formează un oraș aparte implantat între Pera și Galata - și în felul acesta mi-am satisfăcut curiozitatea, mai bine zis preumțiia de a fi "vizitat" Constantinopolul în intervalul celor câteva ceasuri pe care ie-am avut la dispoziție.

M-am întors la vapor, zdrobit de oboseală, însoțit de

impresii haotice și obsedante, exact când se pregăteau manevrele pentru ridicarea ancorei. Se însera și crepusculul își lăsa draperiile sumbre peste orașul învăluit pe neașteptate într-o atmosferă apăsătoare, sub un cer plumburiu și ostil. O furtună neprevăzută, iscată din senin, se apropia amenințătoare. Portul febril al Istanbulului, cu forfota de pe cheiuri, cu sutele de ambarcațiuni - șalupe, remorchere, vapoare, pilotine, supranumite "tramvaietele Bosforului" - cu șantierele din plămâni cărora se răspândeau trâmbe de fum dens ce se zvârcoleau în spațiu, totul părea cuprins de panică, de parcă un zvon aprig prevestea un dezastru. Lumina lampadarelor, amestecată cu stridența reclamelor multicolore, estompa pe țărmul înalt pădurea de obeliscuri și cupole ce se retrăgeau în beznă, ca un decor de teatru peste care se lasă cortina grea de crep după un spectacol abracadabrant. Era o priveliște de răzvrătire cosmică, un vânt demențial de izgonire. Furtună, nori compacți de fum, lumini ce se războiau cu întunericul, apoi pe fundalul negru al nopții profilul cu un aer lugubru al Stambulului, ca o diabolică proiecție de fantasmagorii, prezentau Constantinopolul, în clipa despărțirii, sub un aspect cu totul deosebit de acela sub care îl văzusem sclipind în soare, la amiază, când intrasem în radă.

Stihiile naturii s-au dezlănțuit brusc, revărsându-se din tărie cu o furie nebună. O ploaie torențială de primăvară a inundat în câteva clipe puntea, de unde toți pasagerii au dispărut fără urmă, ca măturați de vijelia năpraznică. Dar vaporul își tăia drum, voinicește, prin Marea Marmara, luptându-se din răputeri cu talazurile răscolite din adâncuri. Aveam convingerea că aceasta era vama pe care trebuia s-o plătim lui Poseidon în momentul când tocmai treceam frontiera spre însoțitul imperiu al zeilor.

Debarcare în Atica

Cerul, marea și lumina Aticei ne-au întâmpinat de departe, în larg, ca primele semne vestitoare ale unei Grecii cu legenda nedeazămințită. Minunea solară ce ne orbește ochii pare cu atât mai surprinzătoare, cu cât intervine - la câteva ceasuri numai - după imaginea de coșmar sub care lăsasem Istanbulul, într-o atmosferă de apocalips vespéral, și după o noapte de furtună, pe o mare înfuriată, ce ne însoțise trecerea prin Dardanele. Acum urgiile întunericului s-au potolit, răpuse de forțele luminii, și pasagerii au reapărut pe punte, cu aere de oameni buimăciți, ca după învălmășeala unei mari bătălii. Dar prin toți porii ființei lor ei sorb cu incântare și voluptate strălucirea acestei zile ce prevestește apropierea unei lumi calme a basmelor. Vaporul a pătruns în marea Egee și înaintează spre sud, cu un mers egal și totuși triumfal, aspirat parcă de flăcările ce incendiază văzduhul la prova sa. Cerul e de o seninătate paradisiacă, iar apa de o limpezime în a cărei transparență se reflectă până în străfunduri azurul incandescent. Mă cuprinde o stare ciudată de euforie și neliniște și am senzația că sunt eu însumi aspirat de o flacără blândă ce mă face să ard încet, topind în mine toate impuritățile ce-ar mai putea să persiste și în același timp renăscând din propria mea cenușă, investit cu tinerețea și inocența zărilor ce mă înconjoară. Îmi spun

că baia aceasta de lumină, ce devine tot mai intensă pe măsură ce alunecăm spre sud și ne apropiem de amiază, nu poate fi decât ceremonialul unui botez solemn și purificator înainte de a atinge țărmlul Eladei.

La orizont se profilează, într-o nuanță mai întâi violacee, apoi verde-albăstrie, primele insule ce răsar din apele mării ca niște vapoaroase fete-morgane. Numai că ele sunt inzestrate cu realitate și au consistență. Pătrunderea în marea Aticei propriu-zisă e semnalată de Eubea, la dreapta, și de Andros, la stânga, aidoma unor mari bastimente ce străjuiesc la fruntariile unde mitologia își anunță de pe acum imaginara prezență. În spatele lor, dar invizibile de aici, se află celelalte insule cu denumiri evocatoare: Lesbos, Cythera, Samos și întreaga salbă a Cicladelor ce împodobește geografia acestui colț legendar al Mediteranei.

Către ora 2 ajungem în dreptul capului Sunion. Momentul este emoționant. Toate privirile se îndreaptă spre un singur punct, atrase de primele vestigii din antichitate ce ne ies în cale: coloanle solitare ale templului ridicat pe cea mai înaltă cotă a promontoriului stâncos și închinat zeului mării, Poseidon. Vasul navighează destul de aproape de țărml, astfel că se distinge bine templul - de fapt, micul colier de coloane ce-a mai rămas din el - decupat în alb pe coala sinilie a cerului. Cu totul izolat pe coasta aridă și pustie, templul de la Sunion, prin poziția și locul unde a fost edificat, creează impresia că acolo se află încă sălașul furiosului zeu, care, printr-o simplă mișcare a tridentului său, poate răscoli apele și hotări soarta tuturor navigatorilor de primprejur. Din fericire, astăzi zeul e adâncit într-un somn prelung, îngăduind ca marea, de un calm și de o frumusețe cum rar se pot imagina, să ne poarte ca o voluptoasă relaxare pe covorul ei plutitor, moale și prietenos.

De la Sunion, vasul face o cotitură spre vest, apoi o

bucă spre nord, pătrunzând în golful Egeei și luând direcția către Pireu. Aici, nimic deosebit. Același țărm arid, cu faruri răzlețe ce consemnează prezența unor stânci submarine ce trebuiesc evitate; ici-colo sărăcicioase fâșii de verdeață, aducând oarecare varietate plăcută în uniformitatea peisajului gri sau alb, de piatră și nisip. După amiază, lumina începe să scadă din intensitate, coloritul apei și al zărilor capătă o nuanță mai puțin vie, și vaporul însuși înaintează mai încet, ca și cum s-ar simți obosit după efervescența solară prin care a tecut în ceasurile din preajma prânzului.

Pe la ora 5, în fața noastră se desfășoară priveliștea panoramică a Atenei. Încerc o mică decepție. Așadar, celebra, mult visata Atena, pe care o vedeam cu ochii închipuirii ca o concentrare de colonade și monumente strălucitoare, nu e decât o metropolă oarecare, ce se întinde în zare, cu turle prozaice și cu banale coșuri de fabrici, un oraș industrial, deasupra căruia planează o perdea compactă de fum exalat de furnalele uzinelor sale. Privind-o cu binoclul de pe imperiala vasului, Atena - Acropole, Licabetul, Himetul, ce minuscule par acestea zărite de aici! - nu izbește imaginația printr-o apariție grandilocventă și fascinantă, ca Stambulul, bunăoară, al cărui profil mă obsedează încă. Fără să vreau, îmi vine în minte pasajul unde Barrès povestește cum "metresele" sale celebre, Veneția, Sevilla, Toledo, îl muștrău pentru admirația ce-o încerca în fața Atenei: "Ce-ai găsit oare la această regină moartă?" îi șopteau ele.

Văzută de departe, Atena nu dezvăluie nici măcar farmecul unei regine moarte. Devalma cu Pireul, întinsă pe un platou jos, fără proeminențe spectaculare, ea oferă aspectul unei vaste aglomerări urbane, în plămânii căreia pulsează ritmul vieții moderne dominată de febra mașinismului. Nimic din fastuoasa cetate a antichității, nimic din splendida eflorescență artistică ce s-a impus cândva aici

și care îmi stăruie în minte cu o putere de neînălțurat ...

O, dar această primă impresie avea să fie de scurtă durată! Atena, ca orice oraș conștient și mândru de frumusețile lui veritabile, mai întâi își dezamăgește vizitatorul, printr-o primire lipsită de pompă, pentru a-l seduce pe urmă, pas cu pas, definitiv și irevocabil, după ce a pătruns între zidurile lui.

Și iată Pireul, poarta Atenei spre mare. Ca instalație portuară este imens și derutant. Prin dimensiune și volum de activitate, e al treilea port din Mediterana și cam al șaptelea din lume. Ne-am pomenit cu surprindere în mijlocul lui, ca într-o pădure de catarge și pânze, formând un păienjeniș, dens, inextricabil, de nave de toate mărimile, formele și culorile. De la intrare până la cheiul de debarcare, vasul își face loc, cu multă prudență, prin furnicarul de pacheboturi, steamere, cargoboturi, iahturi, șalupe și remorchere ce se mișcă în toate sensurile, într-o febrilitate ordonată și laborioasă. E atâta echipament nautic în incinta lui, încât abia dacă mai rămâne câte un ochi de apă liber, în care să se oglindească o bucățică de cer. Ce departe suntem de vremea când Chateaubriand deplângea soarta a două fregate ancorate în portul Pireu ca într-un exil! ...

În ultimele decenii, Pireul a luat proporții nebănuite, adăugând la portul central noi amenajări portuare - astăzi întregul complex este format din vreo zece anexe, fiecare constituind un port în sine, fără a număra printre acestea și portul "turistic", aflat în partea opusă a orașului - iar ritmul de activități a devenit prodigios. Ambițioși în tot ce fac și plănuiesc ei, grecii pun în Pireu cele mai trufașe nădejdi ale lor, năzuind să-l ridice pe primul loc în rândul porturilor europene. Și, gândindu-ne că aici e punctul de intersecție al marilor căi mediteraniene, din nord și din sud, de la apus și de la răsărit, nu este exclus ca ambiția elenilor, marinari

prin excelență și printr-o străveche tradiție, să fie într-o bună zi înfăptuită...

Debarcarea, mai ales pentru cine coboară întâia oară la Pireu, e un spectacol la fel de palpitant, pe cât este de amuzant. Nici n-a acostat bine vaporul la dană și o hoardă de oameni - hamali, comisionari, agenți de hoteluri, șoferi sau ghizi - dă năvală pe punte, într-un iureș nemaipomenit, grăbindu-se fiecare să inhățe o mică parte din prada ce li se oferă. Geamantane, colete, baloturi sunt aruncate la repezeală pe umeri și coborâte pe scări, pentru a fi transportate la vamă, unde proprietarii lor trebuie să fie foarte atenți ca să nu constate că le-au dispărut de sub ochi. Abia aici, hamalul, după ce și-a asigurat acapararea unui client, intră în vorbă cu el, înțelegându-se unde să-l conducă, și convenind asupra costului acestui serviciu. Întrucât fiecare călător vrea să ajungă la Atena, hamalul, agentul sau șoferul se oferă să-l depună la destinație - hotel, gară sau adresă particulară - în schimbul unei remunerații care pentru el înseamnă hrana lui și a familiei sale din ziua aceea. Lupta pentru existență, foarte încrâncenată în Grecia și în lumea capitalismului în genere, ți se dezvăluie de la început și cu tot dramatismul ei în disperarea cu care acești oameni sărmani încearcă să câștige o bucată de pâine la sosirea unui vapor în port.

Întâmplarea a făcut să fiu, la pășirea pe pământul Greciei, martorul unor scene aproape homerice.

Conform înțelegerii stabilite printr-un șir de scrisori și telegrame, în portul Pireu trebuia să mă aștepte, în seara aceea, la debarcader, prietenul meu, Anton Mystakidis, fost coleg de studenție la București, acum profesor în Atena și poet greco-român, care mă invitase să petrecem împreună acolo vacanța de Paște. Fiind, deci, sigur că el mă va întâmpina pe chei, de cum voi descinde de pe vas, eu n-am

mai socotit necesar să apelez la serviciile vreunui din mulții binevoitori ce insistau să mă ajute. Am coborât singur, cu certitudinea absolută că prietenul meu mă așteaptă acolo și-mi va ieși numaidecât în cale.

Dar, nenorocire! În mulțimea de oameni de pe peroanele debarcaderului, Anton nu se zărea nicăieri. Am stat câteva clipe nemișcat, lângă o babană legată în otgoane groase, sperând să-l văd apărând sau strigându-mă de undeva, din furnicarul acela amețitor și foarte agitat. Clipele s-au transformat în minute, minutele în sferturi de oră, dar Anton nu se ivea de nicăieri. Rămăsesem aproape singur pe chei, la câțiva pași de scara vaporului, cu două valize lângă mine. Începea să se însereze, contururile din jur se estompau în întunericul ce se lăsa foarte repede, mă vedeam abandonat și răătăcit în noapte, și un fior crud de panică mă năpădi îndată. Am ieșit totuși din vamă, după îndeplinirea formalităților oficiale, crezând că prietenul meu se afla dincolo de grilajul ce da spre larga piață din portul Pireu. Nu era nici acolo!

Panica mea luă proporții de vertigiu. Omenirea din piață, grăbită și nepăsătoare, fiecare alergând la treburile lui, haosul în care mă vedeam prăbușit, bezna ce se îngroșa în chip hain, în ciuda luminilor ce se aprinseseră, dar care mi se părea că ard într-un fel straniu și strident, mă buimăcira cu totul. Sentimentul paralizant al părăsirii, în mijlocul acestui vacarm, unde nu cunoșteam pe nimeni și nimeni nu mă lua în seamă, se accentuă până la paroxism. Mă cuprinse groaza. Nu aveam nici un ban în buzunar - banii pentru șederea în Grecia urma să-i primesc de la o bancă din Atena pe baza unui cec eliberat de o bancă din București - nu știam limba, nu cunoșteam topografia orașului, nu aveam nici un reper de orientare, eram incapabil să mă descurc în noapte, pe deasupra eram la prima aventură de acest fel, într-o țară

străină, încât m-am văzut prăbușit în brațele deznădejdiei.

În disperare de cauză, m-am adresat, într-un târziu, unui comisionar pe care-l zării trecând pe lângă mine - unul din acei numeroși agenți ai hotelurilor ateniene, cu numele hotelului înscris pe șapcă, veniți în port să racoleze clienți. Pe șapca lui, deasupra frunții, erau cusute cu fire aurite două vocabule: *Acropolis-Palace*. Nu auzisem niciodată de acest hotel, dar spunându-mi că trebuie să fie o instituție cu faimă bună, potrivit numelui pe care-l poartă firma, îmi inspira încredere. Omul, un bărbat jovial, ca la patruzeci de ani, cu o figură deschisă și prietenoasă, vorbea franțuzește, ca toți grecii care lucrează în domenii ce au contingente cu vizitatorii străini, și i-am spus că vreau să ajung la Atena. L-am informat însă despre încurcătura în care mă aflam, că nu aveam bani și că doream să mă conducă acasă la pritenul meu, a cărui adresă i-am indicat-o, urmând ca acolo să fie răsplătit pentru bunăvoința lui. Ne-am înțeles din câteva fraze. Îmi și luă geamantanele, dând să pornească spre metrou. Dar eu l-am rugat să mai zăbovească puțin, deoarece speram încă să-l văd pe Anton al meu răsărind în ultimul moment - probabil că a întârziat pe drum, îmi spuneam în sinea mea - ca să mă salveze din această situație dramatică.

-Foarte bine, conveni comisionarul. Dacă-i așa, ducem valizele la cafeneaua aceea de acolo, apoi ne mai învățăm pe aici. Dumneavoastră vă așteptați prietenul, eu poate mai găsesc un client pentru hotelul nostru ...

Zis și făcut. Mi-a înhățat bagajul și l-a depus sub tejghea, într-o cafenea din centrul pieții, aruncând doar o privire către cafegiul care făcu un semn convențional din cap. La mirarea mea, însoțită de o teamă secretă în legătură cu cleptomania mateloților din Pireu, despre care fusesem avertizat, el m-a asigurat, zâmbind:

-Să n-aveți nici o grijă, acum eu răspund de calabalâcul

dumneavoastră. Aici nu suntem în insula piraților! Priviți - și-mi arată cu degetul firma de pe chipiu: *Acropolis-Palace*.

Fiindcă îmi devenise simpatic, și mai mult ca să-i fac pe voie, am lăsat valizele acolo unde le pusese el și am ieșit pe ușă, în piața plină de o forfotă neîntreruptă. De data asta eram însă însoțit de un sentiment mai plăcut de ușurare și siguranță. Nu mă mai vedeam rătăcit ca o frunză răzlețită în haosul din jur. Însoțitorul benevol a apucat-o într-o parte, eu m-am prefăcut că o iau în altă direcție, mai sperând încă să-mi văd prietenul căutându-mă prin mulțime, dar n-am îndrăznit să mă depărtez prea mult, ca să nu pierd din ochi localul de unde ieșisem. După câteva minute m-am întors la cafenea, lângă valizele ce stăteau cuminți la locul lor, hotărât să aștept până când comisionarul va veni să mă ia, el singur sau cu vreun alt client pe care l-ar fi pescuit eventual între timp.

Minutele treceau repede și fiecare secundă mi se părea un ceas de așteptare. Omul meu nu mai apărea de nicăieri. Devenii nerăbdător și începură a mă încolți tot felul de bănueli. Pesemne că el, găsind alți clienți mai rentabili decât mine, mă dăduse uitării, așa cum l-aș fi abandonat și eu pe el dacă mi-aș fi întâlnit prietenul.

De astă dată însă - căpătasem deja un început de experiență - mă gândii să apelez la alt comisionar (erau destui prin împrejurul meu) căruia să-i cer să mă ducă la adresa dorită. Am și intrat în vorbă cu unul care sări bucuros să mă servească, numai că acesta pretindea, ca să mă conducă până la Atena, o sumă de două ori mai mare decât aceea pe care mi-o ceruse cel dintâi. Individul era mai tânăr și avea o figură mai puțin simpatică, aducând la chip cu un apaș - sau cel puțin așa îl vedeam eu - fără uniformă de comisionar și fără șapcă pe care să fie înscris numele vreunui hotel. Șovăiam să intru în tratative, dar acum el nu voia să

mă mai scape din mână. Observase că sunt un străin căzut pentru prima oară aici și își permitea să insiste, mai ales că noaptea îi putea fi bună complice. După îndelungi tocmeli și socoteli înșirate de el pe hârtie: costul metrolului până la Atena, apoi tramvaiul, autobuzul sau taxiul, plus osteneala lui, plus ora târzie și faptul că trebuia să se întoarcă la Pireu, și altele, am convenit asupra unei sume globale, desigur mult mai mare decât aceea care s-ar fi cuvenit în realitate, și am acceptat să plecăm. Mă gândeam că la destinație, gazdele mele, care urmau să-i plătească, au să calculeze ele mai bine și au să-l facă să mai scadă din pretenții, în cazul când acestea s-ar fi dovedit exagerate.

Tocmai ne pregăteam să pornim la drum, când în pragul ușii își făcu apariția comisionarul de la *Acropolis-Palace*. O privire fulgerătoare spre cel ce pusese mâna pe valizele mele, ca și cum i-ar fi strigat furios: "Stai! Te-am prins!" fu începutul unei altercații ce avea să degenereze imediat într-o adevărată încăierare.

-De ce te-amesteci în treaba mea?! Pentru ce mi-l iei? Eu l-am adus aici, e clientul meu! am putut să înțeleg, din accentul și gesturile lui, că-l apostrofa cel de la *Acropolis-Palace* pe cel fără șapcă.

-Dar s-a înțeles cu mine să-l duc până la Atena, am aranjat totul.

-Nu ți-e rușine, banditule, îmi furi clientul! ... leși afară! atât am mai putut să deduc că-și reproșau ei în limbajul lor vijelios, căci numaidecât ridicară amândoi tonul și-și încrucișară brațele, aprinși la față și inversunați, ca doi cocoși gata să se sfâșie unul pe altul.

Am rămas incremenit. Grecii, chiar atunci când fac o conversație amicală, par că se răstesc între ei, strigă, zbiară, vorbesc pe un ton întărit, încât ai crede că sunt într-o continuă dispută. Când se ceartă însă, nervozitatea lor

capătă un timbru și mai violent, de-a dreptul bătăios. Preopinenții din fața mea turuiau ca două mitraliere ce se improșcau cu zeci de cuvinte pe secundă, iar din ochii lor țâșneau rafale aprige de scânteii. Temperamente de meridionali irascibili, amândoi se dezlanțuiră cu toată furia, fără să mai țină seama de nimic. Cel mai în vârstă nu așteptă să fie atacat și-i aplică inculpatului un pumn drept în mijlocul feței, improșcându-l cu sânge. Celălalt ripostă instantaneu cu o directă în tâmpla stângă, făcând să sară de pe capul căruntșapca de la *Acropolis-Palace*. Rivalul apucă un scaun și-l frânse în spatele adversarului, un alt scaun zbură prin aer și ajunsese în vitrină, pe care o prefăcu în țândări. Oamenii din cafenea, la țipetele patronului, săriră să-i despartă, dar lucrul nu era ușor din cauză că furia beligeranților depășise orice margine și nu mai putea fi stăvilită. Abia izbutiră să-i împingă pe ușă și să-i arunce pe trotuarul din fața prăvăliei, unde se strânsese numaidecât o mulțime de curioși dornici să asiste la un spectacol neașteptat, ce părea totuși destul de obișnuit prin părțile locului.

Stăteam înmărmurit într-un colț al cafenelei și mă gândeam cum să mă furișez mai repede afară și să dispar în noapte, înainte ca patronul să mă considere și pe mine culpabil de stricăciunile ce i le produsese în local. Mă și vedeam ajuns la poliție, pentru anchetă, ca martor sau ca implicat în scandal, și așa ceva nu-mi surâdea deloc. Dar cafegiul lăsase totul baltă și ieșise fuga în stradă, ca să urmărească pe adevărații vinovați, de la care trebuia să-și recupereze pagubele; pe mine părea că nici nu mă băgase în seamă.

Cafeneaua rămăsese aproape goală. Alături de mine un băiețandru zdrențaros, cu o lădiță de lustragiu lângă el, după ce asistase la încăierare și observase tratativele mele cu cel de-al doilea comisionar, îmi șoptește ceva pe

franțuzește. N-am prea înțeles ce voia să spună, dar, surprins și bucuros că și el vorbea limba lui Voltaire, i-am propus, fără nici o altă introducere, să mă ducă la Atena. El și-a depus lădița într-un ungher al cafenelei, mi-a luat o valiză din mână și, făcându-mi semn să-l urmez, am pornit cu pași repezi spre metrou. M-am lăsat condus de tânărul lustragiu ambulant, acesta m-a urcat în trenul electric, cu traseu subteran, apoi m-a scos la suprafață într-o piață din Atena - mai pe urmă aveam să aflu că era *Omonia* - de acolo am luat un autobuz, am mai mers apoi puțin pe jos, și pe la ora zece noaptea am ajuns la adresa scrisă pe o bucățică de hârtie. "E aici", arătă băiețandru, oprindu-se în fața unei porți la capătul călătoriei noastre nocturne. Nu-mi dădeam seama absolut de nimic, nici pe unde trecusem, nici unde mă aflam, nici ce putea să mi se întâmple.

Toți ai casei stăteau la taifas în jurul unei mese mari, după cină. Apariția mea produse efectul unei bombe aruncate în mijlocul unei familii ce tocmai se pregătea de culcare. Surpriză, exclamații de uimire și de bucurie, semne de recunoștință față de tânărul lustragiu, care a fost răsplătit cu dărnicie pentru osteneala lui. S-ar fi zis că mă adusese acolo în toiul nopții, pescuindu-mă din vreun naufragiu.

Anton a fost - și avea de ce să fie - cel mai uluit dintre toți. În cursul zilei el se dusesese la agenția maritimă din Atena să întrebe la ce oră sosește vaporul de la Constanța, iar acolo i se spusese că, din pricina furtunei din Dardanele, vasul românesc rămăsese peste noapte la Constantinopol, urmând să sosească la Pireu cu o întârziere de 18 ore. În consecință, stătuse liniștit acasă în seara aceea, pregătit să se ducă la Pireu și să mă întâmpine la debarcader abia a doua zi pe la prânz. O simplă eroare de informație m-a făcut eroul unei aventuri neprevăzute care a marcat primul meu contact cu pământul și oamenii Greciei. Când i-am povestit

ce mi se întâmplase la descinderea în Pireu, Anton a izbucnit într-un râs homeric, căutând să mă consoleze:

-Nu te speria. Țsta este "aticismul" nostru, al grecilor de azi. În drumurile tale prin Elada ai să mai întâlnești de multe ori asemenea episoade ce-ar putea să fie doar comice, dacă n-ar avea în tâlcul lor și un sâmbure tragic ...

Atena

*A*m trezit în Atena într-o dimineață de primăvară tutelată de o vastă apoteoză solară. Aveam impresia că m-am deșteptat dintr-un vis plăcut și că intram în alt vis și mai frumos. Eram în curtea unei gospodării ateniene, dar la drept vorbind această curte nu-mi spunea prin nimic că sunt în orașul de la poalele Acropolei. Vedeam doar că mă găseam într-o curte străină, cu mozaicuri și pergole de glicine, cu cerdacuri idilice și cu scări albe ce urcau spre o terasă invadată de lumină, și nimic altceva nu putea să indice în jurul meu specificul atenian. Această curte, închisă de ziduri ce mă despărțeau de restul lumii, putea să se afle foarte bine la Atena, la Constanța sau la Sidney, iar eu nu eram decât un locatar pasager, poposit aici doar pentru o noapte. Numai farmecul acelei dimineți de aprilie, dulce și înmiresmată, și claritatea unui cer de o albăstrime picturală, ca într-un tablou de mare maestru, mă făceau să presimt că dincolo de zidurile îmbrăcate în verdeața domestică ce-și arunca franjuri fragezi către bolta de azur, trebuie să se întindă cetatea ce mă atrăgea prin mii și mii de fire nevăzute.

Nerăbdarea de a străbate orașul, ale cărui chemări îmi răscoleau ființa, creștea cu fiecare clipă. Mă simțeam înconjurat de niște ziduri de piatră, iar dincolo de ele știam, îmi închipuiam, că se întinde o glorioasă aglomerare de monumente sau de locuri istorice pe care voiam să le admir și să le colind cât mai repede cu putință. N-aș fi acceptat

pentru nimic în lume să mai pierd o singură secundă din prețiosul timp ce-mi era hărăzit de zei.

Când am ieșit, cel dintâi vestigiu spre care ne-am îndreptat pașii a fost *Kolonul*, aflat din întâmplare în apropierea casei unde găzduisem. Un pisc de stânci, rămas în partea de sud-vest a orașului, din vârful căruia poate fi cuprinsă cu ochiul întreaga Atenă, cu panorama largă din jur și cu principalele repere celebre din centrul ei.

Kolonul, izolat altădată într-o câmpie întinsă până la mare, e acum înconjurat de clădiri urbane și domină o mică piață străbătută de tramvaie și autobuze supraaglomerate și extern de zgomotoase. Chiar alături de el, o cafenea de cartier, având în față o grădiniță stropită proaspăt, cu mesuțe îmbietoare la umbra unui chiparos, constituie pentru amatorii de romanțiozități o atracție neprevăzută în program. Un uzo, o dulceață sau cafeluța de dimineață sorbită pe îndelete în melodiile unei serenade cântată cu patos la radio, sunt în stare să te facă să uiți orice altă preocupare arheologică sau istorică. Dar *Kolonul* mă va reține din două motive, îmi spune Anton. Mai întâi, prin priveliștea generală ce-o oferă dintr-odată asupra Atenei. De aici, orașul se înfățișează în toată vastitatea lui, cu edificii de marmură albă ce strălucesc în soare și cu acoperișuri de olane roșii ce punctează carnația sidefată a peisajului. În mijlocul lor se înalță Acropole, solemnă și liniară, ca o bijuterie ce domină conturul neregulat de la picioarele sale. Ceva mai încolo, peretele masiv al Lycabetului, un munte în formă piramidală, cu un schit în vârf, creează imaginea unui decor de teatru întocmit cu multă grație și măiestrie. În fund, Pentelicul și Hymetul încercuiesc ca o potcoavă Atena și închid perspectiva, făcând să-ți îndrepti încă o dată ochii spre cerul de basm în care se reflectă albastrul cel pur al Mediteranei. În partea opusă respiră din toți plămânii Pireul, iar mai departe se desface

tapiseria de un cromatism elegant și discret al Egeei, brodată de umbre albastre-verzui gata să se destrame la cea mai mică adiere de vânt. De pe *Kolon* am luat dintr-un început contact cu profilurile Atenei și cu împrejurimile ei, m-am integrat în atmosfera învăluitoare și m-am familiarizat cu poziția punctelor cardinale, spre a mă orienta mai ușor în hoinărelile al căror fir avea să înceapă chiar aici, pe vârful acesta de stâncă tocită de milenii.

Dar înainte de toate, aici am încercat prima emoție produsă de atingerea cu fabulosul domeniu al legendelor clasice. *Kolonul* este locul unde s-a petrecut ultima dramă a bătrânului Oedip, omul devenit simbolul persecuțiilor Destinului, eroul tuturor contradicțiilor abisale, ale cărui triumfuri și înfrângeri îl înzestrează cu o aureolă tragică și măreață. Izgonit din Theba pentru păcătuirile sale involuntare de paricid și incest, după ce pibegise până aici, umil, orb și neputincios, condus de mână de Antigona, fiica devotată, nefericitul rege avea să afle, pe acest colț de stâncă, de lupta fratricidă a celor doi fii ai lui, Polinice și Etiole. Răpus de durere, el se retrase din lume și se pierdu în pădurea din jur, scufundându-se în împărăția lui Hades, unde aveau să-l împingă blestemele cumplite ce planau asupra sa.

Colina a rămas, desigur, neschimbată, după scurgerea atâtor timpuri, ca o mărturie nepieritoare a unor întâmplări ce fac parte din ordinea legendelor. Dar faptul că aici și-a localizat Sofocle ultima lui tragedie, scrisă la apogeul carierei sale, la venerabila vârstă de 90 de ani, dă acestei pietre îmbătrânite de vreme, cu creasta golașă în bătaia soarelui, un nimb de mit ce-o înalță în mijlocul realității prozaice din jur. Ea stârnește o vie emoție și incită imaginația. Pe aici a călcat, așadar, Sofocle, "atenianul fericit", a cărui lungă existență a fost o continuă și armonioasă împletire de acțiuni

civice și de creații artistice dăinuind în milenii. Numai atât, și ar fi de ajuns să mă declar mulțumit că am pus și eu piciorul pe această tîgvă de piatră dintr-o mahala ateniană, sub care dorm însă mari simboluri ce nu vor pieri niciodată.

Kolonul a constituit, deci, printr-un popas nerpevăzut și absolut întâmplător, o prestigioasă introducere în intinerarul meu atenian.

În Muzeul de Istorie Națională am văzut o gravură înfățișând orașul Atena de acum o sută cincizeci de ani. La prima privire nici nu puteam să cred că, numai cu un secol și jumătate în urmă, Atena - celebra Atena - se reducea doar la Acropole și la câteva case împrăștiate prin jurul ei. Lycabetul se găsea atunci la o distanță apreciabilă de oraș și însuși Olimpeionul, templul lui Zeus, care reprezintă astăzi punctul central al metropolei, se zărea, pe la 1830, izolat în pustia câmpie atică. De necrezut! Mai ales dacă ne amintim că aici supraviețuiește cea mai bătrână Capitală de pe continentul european și poate din întreaga lume!

În prezent, Atena e o metropolă în cel mai pretențios înțeles al cuvântului, un oraș întins, activ, aglomerat și industrializat, încât numai cu greu ai putea admite că tot ceea ce se vede astăzi este moștenitoarea burgadei turcești de pe vremea Eteriei. Rar s-a înregistrat o evoluție mai rapidă și mai înfloritoare decât aceea realizată de Atena, laolaltă cu marea ei poartă spre lume, Pireul. Chiar orașul în care s-au născut oamenii vârstnici de azi - Atena din 1910, de pildă - e pentru ei de neimaginat în comparație cu Atena actuală. Până la primul război mondial, călătorii ce vizitau Grecia veneau aici numai pentru a dezgropa și cerceta antichitățile,

iar drumurile lor se transformau în adevărate aventuri pline de neprevăzut. Ei treceau prin peripeții și surprize dintre cele mai neplăcute, încât unii renunțau de a-și duce călătoria până la capăt, din cauza dificultăților întâlnite în cale. Multă vreme Grecia, frământată încontinuu de lupte interne, politice și militare, contra supremației otomane, nu avusese posibilitatea să-și creeze confortul necesar, sau măcar un minimum de confort reclamat de importanța monumentelor sale istorice și artistice care atrăgeau pe cei mai mulți dintre vizitatorii străini. În timpul voiajului său, Chateaubriand a fost nevoit să străbată o mare parte din Grecia pe jos, sau călare pe asin, umblând prin reguni atât de părăsite, încât credea că se află într-o altă Americă sălbatică. La Tripolis, un oraș din apropierea Spartei, având nevoie de îndeplinirea unor formalități oficiale, autorul *Itinerarului* ceru să fie prezentat pașalei care stăpânea atunci regiunea. Ilustrului călător francez i se spuse însă că Pașa tocmai în acel moment a intrat în harem și că trebuie să aștepte până va ieși de acolo. Câteva decenii mai târziu, Barrés, în drumul spre patria lui Lycurg, era terzit din somn, la ora 5 dimineața, de o legiune de ploșnițe ... spartane, care puneau în grea cumpănă hotărârea călătorului de a merge mai departe.

E bine să cunoști aceste amănunte, spre a judeca mai ușor progresul realizat de Grecia în secolul nostru, al douăzecilea. Azi în Atena sunt hoteluri de mare lux, iar pe Lycabet funcționează un funicular care te urcă în vârful muntelui în câteva minute. Orașul însuși s-a dezvoltat într-un ritm necunoscut de alte capitale europene. Faptul se explică și se datorește, într-o primă etapă, imigrării refugiaților din Asia Mică, imediat după primul război mondial. Mai bine de 600.000 greci micrasiatici s-au stabilit atunci în jurul metropolei, depășind dintr-odată numărul existent în acei ani al locuitorilor din Atena și Pireu la un loc, construind acolo

un oraș nou. Unul din cartierele sale se numea chiar "Noua Smirnă". De aceea în Atena actuală se pot distinge cu ușurință cel puțin trei structuri edilitare: vechea cetate a lui Pericles și Hadrian, Atena extinsă după primul război mondial, ce-și păstrează încă individualitatea ei specifică, și orașul ultra-modern de după cel de-al doilea război mondial. Fiecare își are fizionomia sa, atât de izbitoare uneori, încât nu poate să nu te surprindă această varietate a peisajului social și uman atenian.

În cartierele mărginașe, formate din case mărunte, adesea chiar prea umile pentru prestigiul unei Capitale, domină sărăcia și promiscuitatea, ce amintesc fortuita implantare a locuitorilor de aici. Străzile sunt pârjolite de soare, cu măcelării, cafenele și frizerii întinse pe trotuare, cu pâlcuri de copii ce zburdă nepăsători într-o voieșie ce nu trădează nici pe departe exodul suferit de părinții sau bunicii lor. Dimpotrivă, această rasă de eleni adaptată peisajului atenian face o bună impresie sub aspectul condiției fizice: în special, cei tineri sunt sănătoși și frumoși, mândri să se declare descendenți ai efebilor din antichitate. Am observat destui adolescenți cu figuri ce păreau desprinse din galeriile sculpturale clasice, încât am putut deduce că perenitatea neamului lui Ulise și-a păstrat caracterul propriu pe deasupra atâtor secole vitrege și sub imperiul atâtor catastrofe naturale sau dezastre politice ori sociale ce s-au abătut asupra sa. E dealtfel o însușire esențială a acestui popor de marinari de a-și păstra neclintită omogenitatea de-a lungul timpurilor. Trăind în mare parte răspândiți prin largul lumii, grecii nu se dizolvă în alte medii, din contra ei se simt peste tot ca casă, au un sentiment larg al universalității și pretutindeni unde ajung construiesc cetăți, creează civilizații, însă nu cu instincte de cuceritori, iar când se întorc la baștină, - și totdeauna se întorc să-și sfârșească zilele în "patrîda" -

își confirmă marea lor putere de rezistență.

Trecerea de la cartierele proletarizate spre Atena burgheză e marcată de o centură de atelire mecanice pentru repararea și recondiționarea imensului fond de mașini de care dispune Atena și unde este absorbită o mare parte a populației active a orașului. Urmează apoi un sector tranzitoriu, unde sunt amplasate bazarurile și piețele alimentare și unde agitația, furnicarul popular devin haotice. În acest perimetru de interstii urbanistice e abrogată orice disciplină europeană, în sensul în care forfota orientală e nevoită să îmbrace haina civilizației și să suporte restricțiile regulamentelor de circulație. Cu toate aceste restricții, impuse mai mult de îmbulzeala vehiculelor automate decât de alineatele ordonanțelor afișate pe ziduri, străzile sunt invadate de pietoni ce le străbat în toate direcțiile, cu o iuțeală caracteristică descendenților lui Ahile, fără a ține seama de nici o normă, de nici o ordine.

În cursul dimineților, îndeosebi, plimbarea prin astfel de străzi devine o întreagă aventură pentru cine nu e familiarizat cu felul grăbit de a-și manifesta vitalitatea această gintă de oameni iuți, întreprizi și vorbăreți. Coșurile cu zarzavaturi sunt înșirate pe lângă linia tramvaiului, butoaiile cu mășline stau sprijinite de pereții prăvăliilor, garnițele cu undelemn sau roțile de cașcaval acoperă bordura trotuarelor, pentru ca restul străzii, rezervat trecătorilor, să fie ocupat de oi jupuite, de castroane cu brânză, smântână și seu, apărute de soarele nemilos ce cade peste ele de firave zdrențe de pânză.

Singura satisfacție pe care o ai, eșuat în această învălmășeală de produse și de trupuri vii sau moarte, este să zărești, la capătul străzii, coloanele de pe Acropole, ce se înalță ca o diademă susținută de o mână nevăzută deasupra tumultului și vulgului de jos. De fapt, vulgul, fiind

prea obișnuit cu ele, nici nu le mai bagă în seamă. Străzile Atenei sunt în așa fel croite, paralele sau perpendiculare, ca liniatura unei table de șah, încât toate duc spre Acropole sau spre Lycabet. La capătul lor vezi totdeauna strălucind profilul marmurean al Parthenonului, ori bisericuța albă din vârful muntelui Lycabet. Această perspectivă bine studiată a străzilor ateniene constituie și rațiunea care te face să le străbați în fiecare zi, cu același interes și cu aceeași plăcere.

Dincolo de zona mercantilă, începe însă Atena propriu zisă, orașul surâzător și cochet, voluptuos și discret ca zâmbetul unei femei atrăgătoare. Soarele devine mai alb și mai curat, dar și mai insistent, reverberat de plăcile de marmură, bulevardele sunt largi, deschise, împodobite cu vitrine aranjate artistic, edificiile sunt simetrice, construite în stil neo-clasic, alternând ici-colo cu câte un blohaus ce dă aspectului citadin un accent violent de civilizație ultra-modernă. Strada *Stadionului*, artera cea mai selectă, unește *Omonia* (piața Concordiei, cu fântâni țâșnitoare în mijloc), unde se află gara subterană a metropolitanului pentru Pireu, cu *Syntagma*, piața Constituției, de forma unui patruleter în unghiuri drepte, având ca decor frumoși arbori planturoși, la umbra cărora sunt așezate mese mici, cu multe scaune împrejur, ce nu se ridică niciodată, căci cerul atenian își păstează aproape tot timpul anului aceeași culoare albastră, foarte senină. Pe strada *Stadionului*, la orele prânzului și seara se plimbă lumea bună a Atenei, în ținută de mare îngrijire, încât, de n-ai auzi la tot pasul limba repezită a elenilor, n-ai crede că te afli într-o Capitală de la poalele Balcanilor. Tinerii atenieni, ce se întâlnesc pretutindeni, expansivi și agili, cu siluete de sportivi și cu părul lor negru, ondulat, îmbrăcați în costume lejere de vară, trădează o anumită dezinvoltură și dau multă vivacitate locurilor pe unde își petrec timpul liber, dar nu cad nici în extravaganta, nici în

vulgaritate.

Ginta feminină a Atenei, care poate fi observată de asemeni pe arterele centrale din oraș, se remarcă printr-o eleganță sobră și discretă a îmbrăcămînții și prin aerul de grațiozitate ce-l degajează. În general, femeia greacă nu excelează prin frumusețe, s-ar putea spune chiar că bărbații greci sunt mai frumoși ca bărbați, decât femeile ca femei. Dovada cea mai bună e că, din cele mai vechi timpuri, bărbații cu gusturi alese, cu un simț al frumosului mai dezvoltat decât îl au în genere oamenii comuni, s-au atașat totdeauna de femei străine: Pericles, Sofocle, Socrate, Aristot, chiar și divinul Platon, au avut ca prietene sau tovarășe de viață femei din afara universului elen. Totuși, atenienele de azi, autenticele ateniene, fac excepție de la regulă. Ele se deosebesc de grecoaicele din restul țării, ele sunt frumoase cu adevărat, au mult farmec personal, un aer aristocratic, o mare mobilitate intelectuală, și toate acestea le singularizează între celelalte femei elene. Beneficiind de un profil cu trăsături subțiri și ferme, ca ale zeițelor din metope, cu ochii lor mari, negri, migdalați armonios, scăpărând de inteligență și rafinament, cu acea libertate a mișcărilor interioare, în același timp pudică și demnă, atenianca se consideră o reală stăpânitoare a bogățiilor artistice din jurul ei, de care știe să se arate mândră și încrezătoare. fără să facă totuși paradă din aceasta. Debordând de vervă și ingenuitate, atenianca nu cochetează prea mult, sau în orice caz e preocupată de ideea de a disimula frivolitatea, pentru ca, în schimb, în cercuri mai intime să-și dezvăluie toate disponibilitățile spirituale și sufletești. Ceea ce adaugă însă o notă în plus la calitățile ei native, e conștiința pe care o are orice ateniancă în privința aportului ei la gloria și prestigiul țării sale. Bărbații fiind prea ocupați cu treburile lor politice, femeilor le rămâne sarcina

de a scoate în evidență valoarea comorilor artistice din jurul lor. Ca amfitrionă a miilor și milioanei de vizitatori străini, veniți anual să-i cunoască patria, spre a face cât mai consistente impresiile culese de aceștia, femeia greacă, atenianca în special, dovedește o aderență scilpitoare și subtilă la speculațiile teoretice, lucru ce-i dă și mai multă distincție în ochii oaspeților de pretutindeni. Trăind în umbra vestalelor sculptate în frizele și metopele glorioase, ea este obligată să reprezinte Grecia de azi, vie, reală, dar menită să evoce și cealaltă Grece, eternă și ideală. a monumentelor și legendelor.*

Paralel cu strada Stadionului, se întinde bulevardul *Universității* - denumire clasică, ofilizată ulterior în bulevardul *Elefterie Venizelos* - frecventat indeosebi de tineretul studios al Atenei. Este artera cea mai animată din centrul orașului. De-a lungul ei se înșiră cofetăriile, cafenelele, cinematografele și marile magazine cu produse alimentare și industriale. Cam la mijlocul său, sunt plasate cele trei edificii cu scări monumentale, frontoane, colonade și statui în stil neoclasic, ca niște temple ale soarelui: Biblioteca Națională, Universitatea și Academia. Ele alcătuiesc un fel de complex academic de o frumoasă prestanță.

În spatele acestora se răsfață cartierul rezidențial, compus din clădiri moderne, uniforme, nu mai mult de patru etaje, construite în cvartaluri compacte, simetrice, cu străzile săpate adânc în carnea orașului, paralele și perpendiculare, formând un carelaj perfect, tras parcă cu rigla pe planșa de lucru a unui arhitect. Aici este stabilită burghezia ateniană,

* De relevat că prima revendicare a Greciei către unele țări străine de a i se restitui valori arheologice sustrate în decursul vremurilor a fost formulată de o femeie, Melina Mercuri, ministrul Culturii, în 1983.

protipendada, bogătașii, diplomații, marii industriași și marii financiari. Dar cartirul s-a extins mult, cuprinzând în brațele sale întregul pisc al Lycabetului, în vârful căruia strălucește schitul Sfântul Gheorghe, totdeauna văruit proaspăt și lucind ca un ou de găină în creștetul muntelui.

La capătul bulevardului Universității începe sectorul rezervat spațiilor verzi al parcurilor ateniene.

Dar noi am ținut, după tipic, să intrăm mai întâi în fostul palat regal, o clădire de o severitate solemnă, cu fațada austeră, în linii drepte, ce domină piața Syntagma. În dreptul intrării principale pâlpâie în permanență flacăra de la mormântul Eroului Necunoscut, străjuit de cei patru evzoni în uniforma lor drolatică, de personaje de operetă, menită să atragă atenția publicului vizitator mai mult decât o poate face lespeda simbolică pe care soldații sunt puși să o păzească.

Fostul palat regal, dezafectat după construirea unei noi reședințe a capului statului, în altă parte, mai retrasă, a orașului, a suferit în ultimele decenii diverse avataruri. El a fost mai întâi destinat ca sediu al Parlamentului, apoi, în timpul dictaturii, a fost transformat în muzeu, pentru ca în cele din urmă să revină la funcția de gazdă a corpurilor legiuitoare. Când l-am vizitat noi, era muzeu. Într-o aripă a lui se putea vedea, reconstituit, apartamentul regelui George I, unde se păstrau mobilierul, lucrurile personale ale monarhului, precum și uniforma, stropită cu sânge, pe care o purta el în ziua de 5 martie 1913, când a fost împușcat mortal de un republican la Salonic. O vitrină largă conține rufăria regelui, pătată de asemeni de sânge, tunica perforată de glonte, ghetetele, mânușile, chipiul, alături de revolverul ucigător cu cinci focuri, dintre care unul singur tras, iar celelalte patru gloanțe încărcate încă. Tot acolo erau depuse diferite alte obiecte legate de viața victimei: costume de baie,

tronul lui Abdul Hamid, pașa izgonit din Salonic, manuscrise, note etc. Totul exprimând nu atât un gest de admirație, cât un sentiment de venerare ce dă un colorit specific patriotismului grecesc.

În altă aripă a clădirii, liniștită și răcoroasă ca un musoleu, ne-a fost arătată sala de ședințe a Senatului, o încăpere nu prea spațioasă, dar foarte luminoasă, ce evoca prin arhitectura și aerul ei solemn areopagul antic. Senatul nemai-funcționând în momentul acela, sala era folosită drept clasă pentru cursurile de instruire teoretică a ofițerilor de la Școala de cavalerie.

În spatele acestei uriașe clădiri pășim în fosta Grădină regală, azi unul din parcurile publice, un fel de Cișmigiu, însă ceva mai extins, deoarece aici este inclus și *Zappeionul*, vechiul parc popular al orașului. În mijlocul lui se înalță un frumos edificiu donat Atenei de doi frați filantropi, greci emigrați, cu scopul de a servi ca pavilion pentru diverse expoziții jubiliare. În capătul parcului ajungem la intrarea în Stadionul "Averoff", purtând numele unui alt filantrop grec, care a subvenționat reconstruirea lui în 1896, o dată cu inaugurarea Jocurilor olimpice moderne. Stadionul constituie o mândrie națională pentru atenieni, fiindcă e amplasat chiar pe locul stadionului din antichitate, e refăcut în întregime din marmură, se bucură de vecinătatea unor coline bucolice cu frumoase perspective spre oraș și are o capacitate de 50.000 locuri, ceea ce pentru vremea când a fost reamenajat era enorm. Astăzi el e depășit și pare mult mai mic decât este în realitate, însă păstrează alura arhitecturală de creație artistică - e inclus printre monumentele celebre ale Atenei - și e folosit în special pentru festivități cu caracter oficial.

În partea opusă a orașului, spre miazăzi și Pireu, se află zona industrială, cu puzderie de atelire și fabrici - printre care fabrica de țigări Papastratos, distilerile Metaxas și altele

- ale căror respirații febrile dau Atenei aspectul unei citadele harnice și productive.

Aceștia sunt, foarte pe scurt, parametrii cardinali ai capitalei grecești. În interiorul sau în jurul lor se găsesc complexe de monumente și vestigii antice, a căror vizitare îți dă senzația că evadezi din Spațiul și Timpul tău, alunecând într-o lume ireală și foarte depărtată, pe care glasul pietrelor și culoarea evocărilor o fac totuși foarte apropiată.

Dar pentru cine vrea să simtă pulsul adevăratei inimi a acestei Atene moderne, înainte de a porni în explorarea ilustrelor reminiscențe de marmură și piatră, înainte chiar de a parcurge lungile săli ale Muzeului de Arheologie, se impune vizitarea *Muzeului de Istorie Națională*. Acesta este mult mai mic, mult mai puțin frecventat de turiști, însă extrem de instructiv pentru spectatorul străin. Grecii depun o pasiune fierbinte în a înfățișa elemente ce amintesc exploziile de patriotism din tecutul lor apropiat și care definesc nu numai civilizația și cultura, dar și structura psihică a acestui popor temperamentos, dornic de libertate. Muzeul de Istorie Națională te scutește de lectura unor manuale sau tratate amănunțite, deoarece aici este concentrată, în exponate fidele și sugestive, istoria țării din ultimele două secole. El este o carte deschisă, în ale cărei pagini descoperi o suită de imagini grăitoare, servind ca o introducere pentru cine pornește să colinde micul teritoriu presărat cu mari acte de eroism și sacrificiu, care este universul grecesc.

Câteva litografii, drept introducere, proiectează panorama geografică a Atenei din epoca resuscitării naționale, indicând pragul de unde s-a pornit spre a se ajunge la ceea ce este azi. Urmează apoi portretele capilor revoluției de la 1821 și ai mișcărilor pentru independență națională. Alături de scaunul domnesc al lui Capodistria, considerat

primul șef al statului grec modern, ce-și avea capitala la Nauplia, o gravură arată asasinarea lui în același oraș de către adversarii politici. După cum prea bine se știe, Grecia a fost o țară a revoluțiilor, a mișcărilor populare, bogată în acțiuni insurecționale. Aici, "klefții" și "palicarii" alimentează și astăzi textele cântecelor cu caracter "haiducesc", dar având un adânc substrat patriotic. Într-un pocal de cristal, așezat în mijlocul muzeului, se păstrează inima lui Canaris, eroul slăvit al luptelor pentru independență de la începutul secolului trecut, având în preajma sa nenumărate relicve - săbii, veșminte, diverse lucruri personale - conservate cu grijă și pietate, aproape ca niște obiecte de cult.

Pentru vizitatorul străin însă, momentul cel mai emoțional îl reprezintă cercetarea colțului rezervat lui Byron. Acolo poate fi văzut patul pe care a murit înflăcăratul lord la Missolonghi - un pat simplu de campanie, dar de o valoare inestimabilă acum - lângă care, într-o vitrină ermetic închisă, se păstrează un smoc din fire de păr ale poetului, din anul, dacă nu chiar din ziua extincției, cărunte, aproape albe. Alături de acestea, alte câteva fire, mai puțin cărunte, bătând într-un blond auriu, cu specificația că sunt din 1823, un an înainte de sfârșitul combatantului pentru libertate. Cele două bucle de păr sunt expuse laolaltă, pentru a se arăta cât de intens trăise și cât de mult se consumase acest bărbat în ultima fază a existenței lui. Într-un an albise complet și la 36 de ani, când a murit, arăta ca un moșneag. Inelele poetului, cartea de vizită, câteva manuscrise, coiful său de soldat, precum și diferite medalii comemorative bătute în onoarea lui, completează acest colț votiv. În Grecia lordul Byron e socotit un erou național și numele lui se întâlnește nu numai în muzee sau în cărțile de istorie, ci servește ca emblemă de străzi, de instituții culturale, de hoteluri, fiind slăvit pretutindeni la fel ca și Canaris sau Capodistria.

Și acum, după ce am dat o goană rapidă prin orașul de la poalele Acropolei, să ne îndreptăm puțin ochii și către viața din Atena.

Deși la primele contacte, Atena poate să pară unui călător echipat cu prea multe prejudecăți livești sau istorice un oraș eteroclit, o metropolă incorporată spațiului balcanic, pe măsură ce te familiarizezi cu ea devine tot mai agreabilă și mai captivantă. Până la urmă se dezvăluie ca o așezare coerentă, inzestrată cu o personalitate bine definită, formând un decor adecvat pentru Acropole și celelalte monumente din cuprinsul ei. La Atena constăți că orașele cu un trecut atât de adânc și cu un patrimoniu artistic și spiritual atât de bogat nu au libertatea să se dezvolte oricum, ele trebuie să respecte o anumită alcătuire interioară, spre a nu distona cu ambianța ce constituie gloria lor.

Atena - în ciuda unor violentări produse de inevitabilul asalt al civilizației mecanizate din secolul nostru - prin climatul ei blând (aici aproape în tot cursul anului cerul e însoțit și limpede, iernile sunt ca și inexistente, locuințele nu au prevăzute sobe sau instalații de încălzire), prin euforia dimineților ei tonice sau prin feeria nopților încântătoare, formează o admirabilă punte ce face legătura între spectacolul cosmic ce-i aurolează existența și gloriile moarte din lăuntrul ei. Însăși viața civică a orașului pare tutelată de conștiința acestei dualități armonioase ce nu se mai întâlnește nicăieri în aceeași gradație. De multe ori aveam impresia - provocată în mare parte, desigur, de condiția mea de turist, dar confirmată și de realitate - că Atena e un vast muzeu, unde, pentru ca trecutul să fie evocat cu mai multă

pregnanță, au fost întocmite structuri sociale și moduri specifice de trai pus în corcondanță cu esența și simbolistica monumentelor a căror perpetuare omul este chemat să o gireze. În toate privințele, viața ateniană e o pendulare între temperanță și expansivitate, între frugalitate și tentația de a sorbi totul cu lăcomie, între pasiunea de a dezgropa vestigii și grija de a nu altera deliciul lucrului proaspăt. Această largă gamă de alternanțe, favorizată, după cum am spus, de climat, influențează și bioritmul oamenilor, fluxul lor cotidian de viață. După ceasurile de zăduf de peste zi, urmează nopțile răcoroase; după vizitarea, în reculegere și tăcere, a unui monument antic, te întorci la exuberanța vieții din cetate spre a participa la voioșia exultantă a celor ce trăiesc acolo. Nietzsche demonstra că tragedia antică s-a născut din nevoia de reacție contra excesului de vitalitate și de echilibru al grecilor. Înclin să cred că avea dreptate!

Privită în ansamblu, Atena pare emanația, în continuă efervescență, a unei populații dionisiace. Este ceva propriu și intangibil pentru acești oameni de a fi mereu veseli, bine dispuși, optimiști și entuziaști. Ca orice meridionali și în special mediteranieni, grecii își petrec viața zâmbind și cântând. S-ar zice că ei nu cunosc melancolia, dramele morale, deși ei au creat tragedia și romanțele acelea pline de patetism. Asta înseamnă că știu să-și păstreze cumpătul în fața oricăror vicisitudini ale existenței și primesc verdictele destinului - care n-au fost puține - cu stoicism sau cu zâmbetul pe buze. Toată Grecia e o apoteoză a voluptății de a trăi, a mișcării, a muncii încordate, a dorinței tenace de afirmare. Adeseori eram înclinat să cred că această impetuoasă revărsare de energie este efortul colectiv prin care urmașii vechei Elade se străduiesc să învingă povara cimitirului glorios din jurul lor printr-un excedent de vitalitate. Trecutul are o pondere atât de mare aici, încât, dacă n-ar

trăi într-o permanentă febricitate, grecii ar fi striviți de grandori împietrite ale patriei lor. Spre a contracara acest trecut, elinii actuali vorbesc și se agită parcă mai mult decât este nevoie, ca și cum ar încerca să atragă atenția fluviilor de vizitatori că în țara lor nu sunt numai pietre și monumente moarte, ci se mai găsesc și oameni vii. Și e, desigur, dreptul acestor descendenți ai celor ce l-au născut pe Dyonyosos să mai păstreze ceva din frenezia și înțelepciunea ștângărească a strămoșilor. Elie Faure spunea despre egipteni că, râvnind după eternitate, au murit sufocați de eternitate. Grecii având drept cult Frumosul - apollinicul - și ca regulă de viață trăirea frenetică a momentului - dionisiacul - au intrat în eternitate rămânând credincioși bucuriei de a trăi în prezent. Oare nu aici s-au organizat primele concursuri de frumusețe, pe lângă întrecerile sportive? Nu aici se dădeau premii pentru sărutul cel mai reușit, înainte cu mult ca cinematograful să preia acest gen monden de competiții? Asemenea modalități existențiale grecii din totdeauna și de azi le țin în mare cinste și caută să le transmită și altora. Ca atare, ei vor să fie cât mai amabili, cât mai curtenitori cu străinii ce le vizitează țara, bunăvoința fiind aici prima calitate manifestată de localnici față de oaspeții lor. Semnificativ este că în Grecia cuvântul "xenos", care înseamnă străin, este echivalent cu oaspete. (Hotelurile, de pildă se numesc "Xenodochion", case pentru străini.)

Această atenție a lor, gata oricând să te servească, să te conducă, să-ți explice, contribuie într-o mare măsură la indemnul de a le colinda țara. De asemeni, buna lor dispoziție e contagioasă și salutară. Sub cerul fermecător al Greciei complicațiile morale apar ca niște monstruoziități, iar crizele sufletești sunt rezolvate ca prin miracol. Tot timpul cât stai în Grecia te simți ușor, neprihănit, ca sub fulgurațiile și candoarea vârstei feciorelnice. Grecii și-au păstrat, sub

aparența lor de oameni grăbiți și impulsivi, o inocență sufletească, un echilibru al instinctelor într-o măsură ce-i despăgubește de multe neajunsuri de ordin economic al țării lor.

Deși totdeauna în goană după treburi, angajați în vârtejul luptei pentru existență, atenienii mai găsesc totuși timp și pentru momente de destindere, pentru ospete și libații, având pentru acestea o predilecție pe care o cultivă în formele cele mai diferite.

Ca orice oraș oriental sau meridional, Atena își exprimă în primul rând individualitatea prin numeroasele cafenele ce animă străzile și piețele publice. Dimineața, în aerul proaspăt și răcoros din urma stropirii cu apă, ori la prânz, sub cozorocul de pânză tras la streășina localului, când cu greu îți mai poți face drum printre mesele rânduite pe trotuare, orice atenian care se respectă trebuie să guste măcar câteva clipe din siesta ce-o soarbe tacticos o dată cu nelipsita ceașcă de "Kafelaki", cu lectura ultimului ziar și cu lustruitul ghetelor. Jurnalele și lustragiii sunt asociații obligatorii ai cafenelei ateniene. De regulă, fiecare masă are în jurul ei patru scaune, pentru obișnuința atenianului de a ocupa mai multe deodată. Cel puțin trei, îi sunt absolut necesare: pe unul se așază, pe altul își sprijină brațul, de un al teilea își agață piciorul și, la nevoie, al patrulea scaun, spre a nu rămâne nefolosit, servește drept garderobă: pălăria, servieta sau haina întinsă pe spătar. Numai tabietul acesta poate explica numărul mare de scaune din piața Constituției, de exemplu, loc ce face în același timp oficiu de bulevard, de grădină publică și de cafenea.

Atenianul preferă să stea și să fie servit sub cerul liber, de aici preferința lui pentru terase și localuri deschise. Înseși restaurantele, prin natura lor ceva mai pretențioase, au un aspect pitoresc și original. Ocolindu-le pe cele de lux,

amenajate după modele europene și rezervate în deosebi străinilor, localurile de consumație frecventate de atenieni sunt *tavernele*. De diferite categorii, de la cele populare până la cele ceva mai selecte, taverna ateniană e o cârciumioară sau un birt cu atmosferă boemă, pusă de obicei sub patronajul lui Bachus, a cărui prezență e consemnată de butoaiele înșirate de-a lungul pereților și fixate bine pe podvale solide. Mâncărurile sunt expuse în oale sau tingiri mari de bucătărie pe un fel de tejghea, lângă intrare, în genul plăcintărilor de la noi, spre a fi văzute și a atrage trecătorii de pe stradă. Oamenii intră, mănâncă la repezeală, plătesc, salută și pleacă, fără prea multe complicații gastronomice. Fiecare tavernă își are "orchestra" proprie, compusă dintr-o chitară sau o *buzuka*, plimbându-se de la o masă la alta pentru a acompania dispozițiile muzicale ale consumatorilor mai puțin grăbiți. Grecii de rând își delectează, într-adevăr, urechea cu o doină "kleftică" plină de nostalgie sau cu un "sirtaki" languros, în ritm dulce de melopee.

În privința mâncării, ei nu se dovedesc a fi niște gumanzi. Supa subțire cu puțin orez, *marulele* (salată verde) asortate cu ulei de măsline și multă lămâie, macaroanele sau o porție de *musaka* constituie în general menu-ul lor de la prânz. Seara, grătarele răspândesc peste tot apetisantul miros de *kebab* sau de *cocoriți*, ce se bucură de aceeași popularitate ca mititeii și frigăruile la noi. Kebapul se prepară din bucăți de carne macră, în timp ce cocoriții sunt făcuți din intestine de ovine împănate cu puțină carne, ambele pregătite cam după aceeași rețetă: materia primă se înfășoară pe o vargă de lemn, se presară cu mult piper, sare și ardei iute, se pune apoi, vertical, deasupra jăratecului din grătar și se lasă să fie părpălită bine până când tăria condimentelor dă gustul căutat. După ce sunt destul de rumeniți, cocoriții, ca și kebapul, se servesc în porții tăiate

cu cuțitul de pe surcea și consumatorii le savurează în picioare, la marginea grătarului fumegând. Străinii se împacă însă mai greu cu acest preparat picant, făcut parcă anume ca să deschidă pofta pentru și mai celebra *rețina*, un vin tot așa de specific, ce se găsește pretutindeni în Grecia și care s-ar compara într-un fel cu pelinul nostru.

La capitolul băuturi, Grecii au vinuri excelente, seci, limpezi și înțepătoare - cum sunt cele de Chios, Samos ori Santorini - sau vinuri dulci de desert, ca faimosul Mavrodafni de la Patras. Asemenea vinuri sunt degustate cu mare plăcere de străini, spre deosebire de preparatele culinare, care sunt mai greu de digerat. Dar localnicii nu se dau în vânt după vinurile în stare naturală, căci ele sunt cam tari, urcându-se repede la cap într-o țară unde termometrele arată totdeauna o temperatură ridicată, atât ziua cât și noaptea. Ca și în cazul lui *uzo* (țuica) sau al *masticii*, pentru a fi suportate mai ușor, grecii le servesc în cantități mici, cu "soda" (sifon) sau combinate cu *nero*, un cuvânt frumos, care nu înseamnă însă decât "apă".

Celebrele lor vinuri se transformă într-o licoare curioasă, cu un nume foarte răspândit, *rețina*. Acesta e un vin ce și-a pierdut aproape în întregime aroma originală, din cauza gustului amăru și cleios de rășină, cu ajutorul căreia e mai bine conservat. O tradiție ciudată, impusă tot de climă, i-a determinat pe greci să prefacă cele mai bune vinuri într-o băutură insuportabilă la prima impresie, aproape barbară, de care ei sunt totuși foarte mândri. Spre a da mai multă limpezime vinurilor de soi, dar mai ales pentru a le reduce din tărie și a le face mai durabile, după ce sunt trase sau chiar în timp ce mustul fierbe, ei pun în butoaie cantități adecvate de rășină, care schimbă complet gustul vinului și-i dă mai multă rezistență la căldură și la acțiunea aerului. Procedul este îndătinat și străvechi, unii găsindu-i originea tocmai în

timpurile mitologice, când se zice că Bachus însuși avea drept atribut al virilității sale un con de brad producător de rășină.

Grecii, cu rădăcini în mitologie, dau o explicație fabuloasă până și vinului pe care-l prepară cu mâinile lor și-l sorb cu mare poftă din ocalele de tinichea ce dansează ca niște baiadere pe mesele tavernelor. Dar *rețina* este regină mai ales în *Plaka*. Acesta e o reminiscență a vechei Atene, un pitoresc cartier minuscul cățarat pe trunchiul de stâncă de la picioarele Acropolei și el a devenit - în secolul turismului - una din atracțiile orașului. Străduțele sale înguste, întortochiate, urcând în pantă până sub zidurile Cetății, căsuțele arhaice năpădite de magnolii și oleandri, sunt transformate în mici localuri de petecere pentru noctambulii cosmopoliți, amintind idilicele "Heurige" din Grintzingul vienez sau romanticele "guinguettes" din Montmartre, unde își avea sediul boema artistică pariziană de altădată. Aici, în *Plaka*, libațiile se țin lanț, ziua și noaptea, sub zâmbetul imperial al coloanelor ce le patronează de sus, iar *rețina* își are nu numai adepții devotați, dar și aezii credincioși ai tavernelor care îi închină cântece tânguitoare de inimă albastră:

Rețină limpede și răcoroasă,

Prietena mea blondă ca chihlimbarul,

Tu-mi stingi toate necazurile vieții

Și toate focurile din inimă ...

În astfel de manifestări simple și pline de grație se regăsește veritabila trăsătură a poporului atenian, sufletul acestui "neam de oameni de elită", cum îi numea Lamartine, cărora moștenirea unui trecut glorios le dă un legitim sentiment de mândrie, dublat de conștiința că trebuie să se dovedească demni de patrimoniul ce le-a fost încredințat de Istorie. Acest sentiment și această conștiință, ce nu se alterează niciodată, sunt de fapt germenii ce perpetuează

secretul eternei tinereți a unui popor ce-a străbătut milenii, fără să dea nici cel mai mic semn de oboseală. Există pe lume popoare setoase de pace, altele conduse de instinctele războinice, unele averse de cuceriri, popoare active sau popoare contemplative. Grecii trăiesc într-o continuă foame de libertate și frumos. Asta le și garantează eterna tinerețe, căci nimic la ei n-a căzut în caducitate, totul păstrează prospețimea de la început, chiar după mii de ani de perenitate.

Eu nu m-am dus în Grecia să mă devergondex în tavernele din Plaka sau în cabaretele cosmopolite ale Pireului, nici pentru a-mi spori bagajul de cunoștințe filosofice, politice, civice sau de alte naturi, ce-și au izvorul acolo. Și nici ca să mă prosternez la picioarele templelor de marmură ce dăinuie de milenii pe pământul acestei țări. Ca să spun adevărul, toate acestea mă solicitau, de departe, cu aceeași putere magică. Principalul imbold al călătoriei mele în Grecia a fost însă dorința de a vedea cu ochii mei locurile unde s-au născut atâtea legende, epopei și tragedii ce nu se perimează niciodată și de a călca pe cărările umbrate cândva de zei și eroi transformați în mituri și himere - și, poate, în ultimă instanță, să uit puțin de mine însumi. Prizonier al unui secol pragmatic și abrutizant, voiam să evadex din angrenajul unei civilizații unde anarhia spirituală și dezaxările sufletești au ajuns la paroxism și să-mi caut un echilibru pe care-l credeam definitiv pierdut. El nu putea fi găsit decât acolo, la izvorul simplității și seninătății unor vestigii a căror prezență purifică și relaxează, vindecându-ne de trufia noastră încrâncenată.

Acestea sunt dintotdeauna lecțiile și câștigurile unei călătorii în Grecia, cu aceste gânduri am pornit și eu de fiecare dată spre țărmurile sale însozite.

O vizită pe Acropole

Ele două milenii și jumătate care mă despart de apogeul "miracolului grec" le-am străbătut într-o singură clipă, trecând pragul porții Beulé.

Am pornit în prima zi a șederii mele în Atena să urc, ca la consemnul unei vizite protocolare, spre colina ruinii celebre, cu sufletul vibrând de o explicabilă emoție, dar totodată apăsător de o chinuitoare îndoială. Mergeam cu pași șovăitori pe poteca ce suie în pantă lină, însoțit de gândul că, desigur, sus, acolo unde alții descoperiseră un sanctuar al Frumuseții și o glorie a Înțelepciunii, eu nu voi găsi decât o aglomerare de pietre mai mult sau mai puțin asemănătoare cu cele din alte părți, ori câteva coloane de marmură aureolate doar de prestigiul vechimii lor, incapabile să mă smulgă din văzduhul meu lăuntric și să-mi zguduie adânc ființa, așa cum se întâmplase cu mulți dintre admiratorii fanatici ce au vizitat Acropole înaintea mea. Cunoșteam cel puțin jumătate din tot ce s-a scris despre ilustra colină în ultimul secol, și această "literatură", pe care o suspectam de convenționalitate și fetișizări perpetuate din generație în generație, făcea să mă îndrept spre zidurile albe, ce străluceau în lumina vie a zilei ca un fagure de fantasmă, animat de orgoliul omului modern, hotărât să înfrunte ispitele ce-mi spuneam că stau acolo la pândă, gata să pună stăpânire până și pe cea mai slabă imaginație.

Înregistrasem cu scepticism "revelațiile" avute de bărbați în deplină maturitate a gândirii lor călcând pe acest promontoriu de glorie moarte ale trecutului, judecasem cu ironie entuziasmele celor ce porniseră spre Acropole mânați de stări lirice febrile, știam când și cine anume venise aici ca la o întâlnire de dragoste sau ca la o chemare idolatră. Știam prea bine toate acestea și le socoteam manifestări ale unor spirite nostalgice, aparținând unor epoci romantice și sentimentale.

Era departe de mine, așadar, convingerea că, odată ajuns sus, mă voi prăbuși în fața "miracolului" de pe Acropole, așa cum făcuseră cei ale căror relatări avusesem totuși răbdarea de a le parcurge. Eu veneam dintr-o lume în care pasiunea lucidității domina totul și sentimentalismul era considerat o virtute demonetizată; veneam dintr-o epocă răscolită de mari drame sociale și morale și beneficiind de înfăptuiri tehnice și artistice uluitoare, de care eram mândru în calitate de contemporan al lor, iar voința de a fi cât mai conștient de ceea ce se petrece în jurul și sub ochii mei erau singura vocație căreia îi acordam credit. Pe deasupra, prin caracterul formației mele intelectuale, sculptura și arhitectura - faima Acropolei - mă captivau într-o măsură mult mai mică decât o capodoperă literară, muzicală sau picturală. Nu simțisem niciodată o atracție interioară profundă pentru sculptură și arhitectură, niciodată spectacolul lor nu mă dizolvase sufletește, ca în cazul picturii, și nu mă sfâșiasse visceral, ca în cazul muzicii, - poate și din pricină că nu avusesem încă prilejul să cunosc îndeaproape realizări de mari proporții în acest domeniu, dar, cu siguranță, și din pricină că ele mi se păreau prea reci, prea statice în comparație cu fervoarea și mobilitatea vieții moderne. Sculptura și arhitectura sunt apanaje ale antichității; lumea modernă are alte resurse prin care se transmit ritmul și

tonalitățile ei proprii. Un Beethoven sau un Wagner, un Rembrandt sau El Greco, Shakespeare, Nietzsche, Dostoievski sau Baudelaire m-au tulburat totdeauna mai mult decât Fidias și Praxiteles, oricât de înaltă era treapta atinsă de aceștia din urmă. Mă despărțeau de opera și de echilibrul artei lor nu numai cele douăzeci și cinci de secole înghițite de timp, dar și două milenii de creștinism, o cugetare frământată ca a lui Pascal, o viziune fabuloasă și plină de neliniști, ca goticul, o revoluție născută din disprețul și răsturnarea categoriilor clasice, ca romantismul, o civilizație și o tehnică ce supun forțele naturii și pătrund în tainele adânci ale cosmosului, în sfârșit o artă nouă ale cărei libertăți nelimitate sparg tiparele vechi și explorează zonele cele mai secrete din universul lăuntric al omului.

Eram, cu sau fără voia mea, tribut ar tuturor acestora și ele îmi creaseră o structură sufletească prea complexă pentru a putea crede că o vizită sau mai multe, pe Acropole, m-ar ajuta vreodată să prețuiesc grația și serenitatea artei sale, care mi se părea de o simplitate și de o naivitate ce aminteau stadiile revolute ale copilăriei omenirii.

Mă îndreptam, deci, spre Acropole ca un contemplator, dar nu s-o admire, ci să-și confrunte cu ea ambițioasa lui superioritate interioară. Spiritul meu, ca toată spiritualitatea acestui bătrân secol XX, asaltat de probleme și aspirații contradictorii și dilematice, se simțea împins mai degrabă spre șarjă decât spre admirație în fața Acropolei, a cărei lume placidă și stăpânită de certitudini imuabile era la antipodul tumultului și tensiunii veacului din care veneam. Și poate ultima rațiune a vizitei mele pe Acropole era doar curiozitatea: citisem și auzisem atât de multe lucruri despre ea, încât se cuvenea ca, aflându-mă la Atena, să sacrific o parte din programul turistic și acestei vizite, oarecum obligatorie, ca o sarcină de rutină, banală și convențională, pe care o voi

consemna apoi în câteva rânduri în jurnalul de călătorie, așa cum procedau mulți dintre iluștrii mei contemporani.

Iată atâtea gânduri și motive ce mă îndemnau să urc treptele Acropolei cu o reală emoție, dar și cu o neclătinată convingere că faimoasele ei vestigii nu vor izbuti să mă rețină mai mult de un ceas în preajma lor. Puțin blazat, puțin indiferent, puțin iritat în sinea mea (iritat din cauză că nu găseam dispoziția sufletească în stare a mă face să trăiesc *altfel* acest prim contact cu Acropole), pornisem pregătit să suport orice întâlnire fastidioasă, în măsura în care eram sigur că nu voi simți nici un fel de comoție sufletească.

O privisem mai întâi de departe, văzând-o cum dormitează impasibilă, ca o lebadă uriașă tolănită în mijlocul Atenei; îi făcusem apoi înconjurul pe jos, pe la picioarele zidurilor de protecție, ce se ridică din diformitatea stâncilor înfășurate la bază într-un inel larg de vegetație amorfă și terminate sus cu o jerbă florală de cizelări suspendate în azur; o iscodisem pe urmă din toate părțile, de pe bulevardele și din perspectiva străzilor tăiate în linie dreaptă prin inima orașului până la poalele ei, dar nu resimțisem încă nicăieri în prezența sa acel cântec de sirenă care să mă atragă irezistibil. Dacă aș fi plecat din Atena înainte de a-i fi urcat treptele, probabil n-aș fi regretat niciodată că n-am vizitat-o, mulțumindu-mă cu impresiile de ansamblu culese din târcoalele pe care i le-am dat, - într-atât de puțin Acropole se dezvăluie celor ce o vizitează la repezeală, în raport cu ceea ce reprezintă ea în realitate.

A fost însă destul să trec pragul porții Beulé, ca să mă fascineze și să-mi răstoarne toate planurile de meditare. N-am avut o "revelație" în sensul consacrat al cuvântului, dar trecând grilajul de fier al porții de la intrare, am avut sentimentul că am pășit în altă lume, pe un alt tărâm, ireal și totuși de o impunătoare consistență. În primul moment,

credeam că halucinez. M-am oprit uluit, după câțiva pași, spre a mă reculege din șocul produs de această priveliște feerică și neobișnuită, apoi m-am frecat la ochi și am început să sorb cu lăcomie splendoarea *Propileelor* ce sclipeau în fața mea, în soarele acelei după-amiezi de aprilie, cu intensitatea unor emanții spirituale ce transfigurau materia din care erau făcute. O mână de vrăjitor trăsesese parcă o cortină invizibilă de mătase și mă introdusese, dintr-odată, într-un univers învăpăiat de lumină, unde pilonii crestați în marmură, ce-și înălțau siluetele zvelte, ca niște flăcări albe, spre albastrimea cerului, anunțau, asemenea unor crainici triumfători și falnici, începutul unui spectacol de o amețitoare magie, impletit din piatră și vis, din realitate și ficțiune.

Poarta Beulé, situată în partea dinspre apus a ruinelor și descoperită sub un bastion turcesc, în 1853, de arheologul francez Ernest Beulé, (care douăzeci de ani mai târziu avea să se sinucidă la Paris din cauza unei intrigi politice), este singura intrare pe Acropole. Ea se află exact în fața Propileelor, indicând Drumul Sacru ce pornea tocmai de la Eleusis și pe care urcau și coborau de la temple cortegiile panatheneice în cursul serbărilor ateniene, și marchează, ca o barieră la granița dintre milenii, depărtarea enormă dintre cele două lumi - lumea de pe Acropole și lumea modernă - despărțită aici doar printr-un simplu grilaj de fier. În pragul porții se ajunge venind din partea de nord a orașului, pe bulevardul Dionis Areopagitul, sau din partea de sud, pe ulițele înguste și minuscule ale pitorescului cartier Plaka, și urcând o alee în serpentină, pe marginea căreia stau înșirați vânzătorii de "suveniruri" ce-și etalează în calea turiștilor

statuetele și machetele de ghips înfățișând sculpturi și monumente din antichitate reduse la dimensiuni meschine de bibelouri stereotipe. Soarele după-amiezii inundă această parte a promontoriului într-o revărsare de raze fierbinți ce îngreuiază urcușul vizitatorului, care, cu haina pe braț și cu fruntea îmbrobonată de sudoare, se grăbește să pătrundă printre cei dintâi în somptuoasa rezervație de vestigii ale Antichității.

E ora două. Porțile Acropolei se deschid fără solemnitate, primindu-și oaspeții care așteaptă cu nerăbdare momentul acesta solemn.

Am trecut mai întâi pe la ghișeul de bilete, am pășit apoi pe lângă un gardian plictisit și mahmur, și am ajuns în sfârșit la porțița de fier, apărată de arșița soarelui sub umbra plăcută a doi chiparoși plantați de o parte și de alta, ale căror coroane te împiedică să vezi ceea ce urmează dincolo de ei. Recuzita turistică, de obicei țișătoare în asemenea locuri de mare afluență, se reduce aici la afișele redactate în patru limbi (greacă, franceză, engleză, germană) și fixate pe placarde speciale, dând indicații sumare despre principalele monumente de pe Acropole și prevenind vizitatorii cosmopoliți de anumite restricții și interdicții de la care sunt invitați să nu se abată.

Dincolo de această intrare banală, ce nu diferă prin nimic de aspectul intrărilor în arenele sportive, te întâmpină, prin surprindere, alinierea blocurilor de marmură, curățenia ce domenește pretutindeni, liniștea mai mare parcă în contrast cu vuietul metropolei rămasă undeva în urmă, precum și o atmosferă cu totul deosebită de aceea din oraș, mai plăcută, mai aerată de brizele ce adie dinspre plămânii generoși ai mării, deși soarele arde și aici cu aceeași putere, deși nu ai avut încă timpul să observi minunea de care te mai despart doar câțiva pași. Poteca de acces o apucă la dreapta, pe

lângă zidul exterior, urmând tăieturile în stâncă unde erau aştenute lespezile Drumului Sacru, apoi se face o scară largă, foarte bine conservată, ce urcă spre Propilee.

Soarele le izbeşte drept în faţă, dând albeţii lor orbitoare o incandescenţă de metal topit. Scânteiază de măreţie şi de frumuseţe. Sunt atât de diafane, încât am impresia că aparţin bolţii nemărginite ce se sprijină în creştetul lor, iar nu pământului pe care urc spre ele. Cele şase coloane de marmură transparentă de Eleusis, îngemănate ca şase fascicule de spumă imaculată, par nişte plăsmuiri fantastice ale acestei după-amiezi toride, proiectate pe un panou de o albăstrime profundă. Emană o candoare atât de virginală, că te fac să te opreşti din mers, să eziţi şi să te întrebi dacă ai dreptul şi meritul să te apropii de ele. Dacă Propileele au vreo raţiune de a exista, aici, la intrarea pe Acropole, ea nu poate fi alta decât aceea de a curăţa sufletul de orice impuritate, de orice aroganţă şi trufie, înainte de a păşi în sacrtuarul pe care-l străjuiesc de mii de ani cu fidelitate şi cu o neprihănită nobleţe. În antichitate, menirea lor primordială desigur aceasta era. Cel ce pătrunde în incinta Acropolei, privind Propileele, se desprinde din lumea din care vine, tecând prin flacăra purificatoare a acestui portic de o supremă suveranitate.

Dar, mai presus de orice impresie abruptă, aceste coloane au darul de a sugera existenţa unei frumuseţi absolute, pure, fără nici o destinaţie pragmatică, fără nici un mobil etic sau moral. Dintre toate monumentele de pe Acropole - fiecare consacrat unei funcţiuni sacrale sau incorporării unui conţinut de idei - Propileele s-ar putea spune că sunt singurele ce reprezintă în spaţiu o corespondenţă a momentului muzical. Ele sunt făurite numai spre a intona în faţa vizitatorului care le admiră preludiul simfoniei de marmură de dincolo de ele. Le privesc şi le aud:

*Nous chantons a la fois
Que nous portons les cieux!
O, seule et sage voix
Qui chante pour les yeux!
Vois quels hymnes candides,
Quelle sonorité
Nos eléments limpides
Tirent de la clarté!*

*Si froides et dorées
Nous fumes de nos lits
Par le ciseau tirées
Pour devenir ces lys!*

Au trebuit să teracă douăzeci și cinci de secole până când Valéry a putut crea o ilustrație lirică la virginalarele coloane ale lui Mnesicles. Această întâlnire, pe deasupra formelor materiale, a doi artiști de la capetele opuse ale istoriei noastre împlinite, să nu aibă, oare, nici o semnificație?... Iată întrebarea care, după ce am văzut Propileele, m-a îndemnat să urc pe Acropole cu o încredere neștrămutată, căpătată brusc, în valabilitatea mitului clasic. Scepticismul, orgoliul, fatuitatea complexităților mele, ca și toate sentimentele de ireverență prin care pornisem să întâmpin antichitatea, au trebuit să cedeze în fața grației fermecătoare a Propileelor.

Am trecut pe sub porticul lor cu senzația că am scuturat de pe mine niște zale grele de care eram mândru până

atunci, dar a căror podoabă îmi devenise o povară. Când am ajuns în umbra ultimei coloane, am căzut deodată pradă mirajului ce se înălța în fața mea, de-a lungul esplanadei de marmură a Acropolei. Înainte de a cuprinde cu ochiul totul, vrăjit de lumina și frumusețea ce iradiau de sus, am depus armele îndoielilor ce mă însoțiseră până aici, mi-am plecat fruntea în fața Parthenonului majestuos și m-am pomenit rostind, fără să vreau, formula de supunere și dezarmare ce-mi țâșnea imperios dintr-un ungher ascuns al memoriei: *"O, noblesse! O, beauté simple et vraie! Déesse dont le culte signifie raison et sagesse, toi dont le temple est une leçon éternelle de conscience et de sincérité, j'arrive tard au seuil de tes mystères: j'apporte à ton autel beaucoup de remords ..."*

(Renan avea totuși dreptate, și acum mă regăseam aidoma în invocația lui pe care o consideram altădată retorică și perimată!)

Dincolo de Propilee, în partea dreaptă, se înalță templul doric dedicat Atenei Nike (Victoria), supranumită Nike Aptera (fără aripi), deoarece grecii i-au tăiat aripile pentru ca Victoria să rămână veșnic între zidurile cetății lor. Așezată în acel loc, ea era ca un salut adresat vizitatorului și ca un indemn de a trece mai departe, în măreția ce urmează.

În calea mea se deschide, într-adevăr, o pajiște pardosită cu marmură și lespezi de piatră, largă de vreo sută de metri și lungă de aproape trei sute de metri, urcând spre partea din fund și cuprinzând un complex de vestigii, ca un vast muzeu în aer liber. Acolo se aflau edificiile de altădată, templele, statuile, altarele, soclurile și zidurile ce alcătuiseră cândva chintesența spiritului creator al Greciei antice.

Desupra lor, avântat spre cer cu frontonul său glorios, *Parthenonul*, superb și surâzător, grav și totodată de o cuceritoare gingășie, îmi fură privirile și mă tulbură profund. Această înfăptuire arhitecturală, reproducă în fotografii, în

cărți, în machete sau în imitații răspândite de-a lungul lumii, mi se imprimase atât de puternic pe retină, încât o puteam vedea și cu ochii închiși. Acum o am în față, dar parcă n-o mai recunosc. Nici o imagine, nici o descriere, oricât de măiestre, nu izbutesc să redea supremația acestui monument, care e o ruină, dar care pare, totuși, opera de artă cea mai nouă, ieșită din fantezia celui mai modern artist și plasată în cel mai adecvat cadru din câte pot exista. Îți vine să crezi că nu e zămislit din materie, ci dintr-un fluid ce-ar înlocui materia. Totul în el este elan, spirit, tinerețe și vigoare, evocând impalpabilul în formele cele mai palpabile cu putință.

Uriașele lui coloane de marmură, unele fără nici o eroziune, altele atinse de cancerul timpului, îți dau impresia că vibrează intens, ca străbătute de nervuri misterioase prin care circulă o energie spirituală frenetică... Pe măsură ce te apropii de ele, simți că pătrunzi într-o zonă de temperaturi cerebrale înalte, unde totul e gândire, echilibru, armonie și unde fiecare pas pe care îl faci îți rezervă momente de mari voluptăți intelectuale.

Acropole e o sinteză de raporturi și structuri realizată din imbinarea celor trei principii fundamentale ce definesc universul artistic al antichității eline: Ideea, Frumusețea și Tăcerea. Ele se impun, aici, vizitatorului, cu o evidență copleșitoare. *Ideea*, după cum spunea Platon, a dat naștere lumii, deci ea este la fel de reală ca și lumea. Acropole e singurul loc de pe glob unde Ideea a căpătat o întruchipare tot atât de concretă ca și realitatea însăși. *Frumusețea* este finalitatea spre care aspiră omul în setea lui de desăvârșire, și Acropole reprezintă momentul când acest deziderat moral a fost transpus în linii, suprafețe și volume. În sfârșit, *Tăcerea* este graiul prin care vorbesc sculptura și arhitectura, domeniile artistice care au creat faima Acropolei. Parthenonul

concentrează în ființa lui aceste trei concepte, pe care nici o vicisitudine nu le-a putut întuneca și care i-au garantat perenitatea și tinerețea veșnică, în pofida timpurilor și a furtunilor istoriei ce-au șuiertat nemilos printre coloanele sale.

În cele cinci vizite pe care i l-e am făcut, am avut răgazul să mă familiarizez cu esențele lui și să-i cunosc bine biografia. În acest edificiu nepieritor, Fidias, împreună cu colaboratorii săi, arhitecții Iktinos și Kallicrates și cu cei mai destoinici sculptori ai marelui secol, au pus toată flacăra elanului lor patriotic și toată pasiunea lor de artiști pentru a înălța un monument menit să transmită peste milenii forța geniului grec și să constituie în același timp modelul inalterabil al trăinicieii efortului creator pe plan artistic.

Conceput inițial cu scopul de a înlocui alte temple mai vechi și mai mici de pe Acropole, Parthenonul a fost ales să fie templul Athenei-Parthenos, zeița Înțelepciunii și Artei, protectoarea lumii grecești. Dar el nu era un templu propriu-zis, consacrat riturilor sacerdotale, ci era un sanctuar ce atesta triumful și proeminența Artei într-o civilizație ajunsă la cel mai înalt grad de dezvoltare. El era inabordabil muritorilor de rând, iar în interior nu aveau acces decât artiștii, adevărații preoți ai antichității elenistice. La Marile Panatenee, serbări ce se oficiau din patru în patru ani, în cinstea zeiței Atena, magistrați ai cetății, muzicieni și sacerdoți se duceau să împodobească statuia din *Celle* (sanctuarul templului), sculptată de Fidias din aur și sifed și înaltă de 12 metri cu vâlul sacru (peplos), țesut numai de mâinile unor fete virgine.

Dar Parthenonul este un monument ce poartă cu seninătate în ființa lui însemnele tragediilor pe care istoria le-a abătut asupra sa. După ce a cunoscut admirația universului grecesc, el a suferit soarta tuturor înfăptuirilor mari - o soartă mai ironică însă și totodată mai plină de

eroism. Abia după un secol de existență, republica pierzându-și supremația, Atena a fost cucerită de barbari, iar templul zeiței Înțelepciunii și Artei a coborât de la nobila atribuție pe care i-o dăduseră inspirații săi făuritori, la funcția trivială de ... lupanar. Demetrios Poliorcetul și-a instalat în el curtezanele sale, după ce urmașii lui Alexandru cel Mare îl deposedaseră de o parte din tezaurele artistice. Mai târziu, a fost transformat într-o bazilică creștină. Gigantica statuie a Athenei, sculptată de Fidias în aur și fildeș, a fost transferată la Constantinopol, spre a împodobi capitala noului imperiu, iar în locul ei a fost instalată o reprezentare a Sfintei Sofia, interiorul templului fiind modificat conform cu cerințele arhitecturii religioase creștine. După invazia otomană, el a căpătat aspectul unei moschei, cu un minaret pe care imaginația lui Fidias nu-l prevăzuse, în vârful căruia se rosteau rugăciuni pe care zeița virginală nu le-ar fi putut înțelege. Iar ceva și mai târziu, Parthenonul fu hărăzit să adăpostească o pulberărie turcească ce avea să aducă dezastrul asupra sa. La 26 septembrie 1675 (ora șapte seara, precizează cronicile), Francisco de Morosini, comandantul flotei venețiene ce voia să elibereze Grecia de sub ocupația otomană, dădu ordin să fie atacată pulberăria de pe Acropole. O ghiulea a nimerit în plin, prăbușind un perete al templului la pământ și dislocând frontonul, ale cărui metope din friza exterioară, împodobită cu admirabile baso-reliefuri, au fost prefăcute în țândări. Vandalismul avea să continue și în epoca modernă, sub alte forme și cu alte mobiluri. În 1816, Thomas Moore, alias lordul Elgin, ambasador pe lângă Sublima Poartă, obținu de la sultan un firman prin care era autorizat să facă săpături și să scoată de sub moloz ce se mai mai putea găsi din nestematele vechii Acropole. Bazat pe elasticitatea acelui firman, diplomatul englez își însuși o parte din piesele

descoperite și catalogate de el ca fiind "fără prea mare însemnătate", încarcă o corabie cu metope, capiteluri, fragmente de coloane, împreună cu o cariatidă din Erechteion, și le transportă al Londra, oferind drept recompensă atenienilor un orologiu municipal, fără nici o valoare în comparație cu bogățiile arheologice depozitate la British Museum.

Cu toate acestea, Parthenonul, ruinat pe jumătate, obiectul atâtor brutalități și injurii, e parcă mai frumos și are o putere de seducție mai mare decât dacă ar fi rămas neatins, așa cum a ieșit din concepția creatorilor săi. Silueta lui ciuntită, deschisă tuturor posibilităților de reconstituire, provoacă imaginația mai mult decât o creație intactă, pe care ești obligat s-o accepți doar în limita fixă a contururilor ei originare. Parthenonul, ca și *Venus din Milo* - două opere atât de diferite, și, totuși, apropiate de un destin atât de asemănător - oferă spectatorului modern (a cărui optică estetică recurge la despuierea formelor spre a ajunge la esențe) nu numai satisfacția admirației, ci și sentimentul unei voluptăți secrete, născute din iluzia colaborării contemplatorului cu viziunea artistică a creatorului.

Am în față o reproducere după *Venus din Milo*, pe care o privesc în nișa dintre rafturile bibliotecii. Brațul stâng, smuls de la umăr, lasă în trupul marmurei o rană vizibilă, aproape dureroasă, ca și cum ar fi tăiată în carne vie; cel drept e retezat de la mijloc, chiar în locul unde sânul nu mai are nevoie să se sprijine în el, iar porțiunea care a mai rămas a fost parcă anume cruțată spre a evidenția gingașa moviliță ce exprimă atât de plastic senzualismul feciorelnic. Restul

statuui este neatins. De ce, însă, brațele îi sunt zdrobite? De ce această estropiere a fost făcută cu atâta simț al măsurii, încât să nu știrbească nimic din unitatea sa artistică? Și cine a operat această intervenție, la care creatorul ei desigur că nici nu s-a gândit, dar care înzestrează sculptura cu un registru mai larg de efecte estetice? ... Iată atâtea întrebări stârnite de contemplarea acestei capodopere readusă la lumină după veacuri de somnolență în nisipurile mării ... Destinul a colaborat aici cu concepția artistului, creând o operă singulară, mai presus de datele realității și care solicită mai adânc imaginația spectatorului.

Iată Parthenonul ... Dacă Fidias l-ar putea vedea astăzi, în această înfățișare splendidă și patetică de ruină, ar tresări de emoție și-ar recunoaște că Timpul a adăugat monumentului o frumusețe nebănuită. În simplitatea aproape schematică de acum, fără acoperiș, fără pereții din dosul colonadelor, fără podoabele ce-i îmbogățeau interiorul, el vorbește ochiului artistic mai mult decât în forma, ușor de reconstituit mental, sub care îl dăruiseră zeiței constructorii săi. Fidias și colaboratorii lui au voit să realizeze în Parthenon o sumă a tuturor valorilor de ordin artistic și intelectual. În starea actuală, templul, lipsit de elementele ornamentale, exprimă substanța, chintesența noțiunii de Frumos, ceea ce ar trebui să vedem în orice creație artistică dacă am face abstracție de înflorituri, de jocurile de umbră și lumină, de reliefuri. De cele mai multe ori aceste accesorii ne împiedică să deslușim într-o operă de artă conținutul ei spiritual, care pulsează dincolo de ceea ce este vizibil și tributar materialității.

Parthenonul, așa cum îl vedem astăzi, e o imensă sculptură de care sculptorii moderni, fanatici ai esențialității, ar putea fi pe drept cuvânt geloși. Din capriciul destrucțiilor a rezultat o entitate artistică seducătoare. Nu e nici atât de

conservat ca să apară ca un monument făcut de oameni după reguli arhitecturale specifice unui moment istoric dat, nici atât de ruinat ca să-și piardă puterea de captivare estetică.. În înfățișarea de azi el pare o creație amputată cu deliberare de niște conștiințe artistice severe, scăpate de sub tirania legilor spațiale și temporale. Dintre toate templele din Grecia - între *Theseion*, de pildă, cel mai bine păstrat, rămânând prin aceasta mai aproape de realizările omenești obișnuite și deci mai supus caducității și mai puțin atrăgător, și între *Sunion*, din care nu mai supraviețuiesc decât câteva coloane strălucitoare, dar insuficiente pentru a da imaginea unei unități artistice depline - Parthenonul reprezintă acel echilibru extraordinar, ce încântă și vrăjește, între frumusețea abstractă și frumusețea obiectivată într-un material concret. Și forma, dar desigur și poziția lui îi asigură acest prestigiu care rămâne unic în lumea artistică de pretutindeni.

Parthenonul a fost conceput și înfăptuit pentru Acropole, și, desprins din ambianța ei, monumentul și-ar pierde supremația. Ridicat pe coama unei stânci din mijlocul orașului, profilat pe un cer de o albastrime și mai intensă în contrast cu albeața coloanelor lui, are ceva aerian, ceva ce-l situează mai degrabă în rândul corpurilor cerești, decât al monumentelor terestre. Starea de ruină ce-și păstrează plenitudinea artistică, în care rigoarea se împletește cu grația și imponderabilul cu consistența fizică, dar mai ales poziția ce-i dă un aer triumfal, fac din acest templu o apoteoză ce stăpânește lumea de două milenii și jumătate, proiectându-se în fiecare zi pe cer o dată cu răsăritul soarelui și retrăgându-se în umbră o dată cu asfințitul lui.

Locul unde e înălțat a fost anume ales, iar construcția sa a fost făcută în așa fel încât să se încadreze firesc în peisajul ambiant și să dea totodată acestui peisaj o și mai mare putere de simbol, în concordanță cu lumea de basm

pe care o evocă. Din interior, templul oferă privitorului perspective captivante și surprinzătoare. Fiecare componentă a naturii, fiecare secvență de panoramă din jurul Acropolei capătă, văzute din mijlocul Parthenonului, valorificări și efecte artistice obținute aici cu premeditare. Masivitatea Lycabetului, cu romantica și pitoreasca lui cuirasă de verdeață, zărită printre două coloane din colțul de nord-est al templului, pare o tapiserie ce ornamează plăcut scheletul despuiat al edificiului. Tot sub forma unor ornamentări, plasată fiecare la distanța și locul potrivit, apar apoi rând pe rând, printre chenarele de marmură ale altor coloane, o îngrămădire de clădiri ale orașului de jos, ce seamănă cu un decor hieratic și mut resirat pe o scenă de piatră, spinarea rotundă a Hymetului, fără prea multe variații tectonice, și în sfârșit, lanțul întins până, apoi la țărmul mării al Pentelicului, învăluit de soarele după-amiezii într-o ploaie difuză de raze argintii. Spre apus, din incinta templului se zărește, pe ușa principală din mijlocul fațadei, prveliștea tulburătoare a mării, de unde feeria mediteraniană, sub obsesia continuă a eposului ei mitologic, îți transmite certitudinea că "miracolul grec" a fost un fenomen spiritual și cosmic care numai în acest loc putea să apară și numai aici putea să înflorească.

Pentru un amator de curiozități arheologice, câmpul de marmură din jurul Parthenonului ar putea fi oricând un bogat prilej de investigații în lumea tăcută a ruinelor. Trebuie să mărturisesc însă că aceste rămășițe disparate mie nu-mi spun nimic, decât că aici existau cândva alte monumente auxiliare, care, dacă ar mai dăinui încă, ar știrbi ceva din

măreția templului înălțat deasupra lor. De fapt, spațiul acesta era încărcat la început de nenumărate statui și altare, din care n-au mai rămas, în urma devastărilor la care au fost supuse, decât socluri ciuntite, sau fragmente de coloane, sau firimituri de lespezi. Pe aici, pe undeva, se afla altădată *Hecatompodonul*, templul cu o sută de picioare, distrus de un incendiu prin secolul IV e.n., dar căutarea locului unde a fost el nu mă îmbie nici măcar prin titulatura lui cu o rezonanță atât de fabuloasă.

În dreapta Parthenonului, la marginea cealaltă a Acropolei, mă atrage fațada mult mai mică a *Erechteionului*, împodobită cu grupul statuar, de o admirabilă sculpturalitate, al Cariatidelor. În timpul serbărilor panatheneene, cortegiul aducea aici, de la Eleusis, vâul sacru de culoarea șofranului, țesut din lână fină, ce se desfășura peste statuia din lemn de măslin a Athenei. Spre deosebire de Parthenon, deci, Erechteionul avea un rol important în oficierea ritualurilor religioase antice. O legendă plasează edificarea templului chiar pe locul unde Athena și Poseidon își disputau dreptul de stăpânire a Aticei, prima făcând să răsară un măslin din stânca unde și-a înfipt lancea, al doilea ripostând prin țâșnirea unui șuvoi de apă din piatra seacă în care și-a implântat tridentul.

Operă a arhitectului Arhilaros, construit în slava lui Erechteu, regele legendar al Aticei, Erechteionul a suferit și el injuriile posterității, ca și Parthenonul. În încăperile lui turcii își instalaseră latrinele și haremul soldaților, a căror funcționare a lăsat pe pereții interiori urme dezagreabile ce n-au mai putut fi șterse. Privit din exterior însă, templul își păstrează aproape nealterată valoarea artistică originală. Cele cinci cariatide - a șasea a fost dislocată de lordul Elgin, una are figura mutilată de un obuz, celelalte patru au rămas intacte - sunt singurele statui existente astăzi pe Acropole.

Ele fac ca Erechteionul să placă nemijlocit ochiului și să atragă insistent privirea, fără să incite spiritul. Autorul său a căutat să pună în relief elementele de ordin agreabil, în opoziție cu făuritorii Parthenonului care au imprimat operei lor o valoare de esență spirituală, nu una afectivă. Cariatidele trădează chiar în intenția sculptorului - Philocles - un ușor manierism în execuția și stilizarea lor. Gruparea personajelor, aranjate simetric ca într-o mare vitrină, proporționarea lor în funcție de dimensiunile pridvorului pe care îl compun, faldurile vestmintelor redată foarte realist, impresia ce-o produc de prezențe vii, te fac aproape să crezi, privindu-le de la distanță, că ele nu sunt statui, ci niște vizitatoare lipite de peretele templului, cu fețele îndreptate într-o atitudine melancolic-contemplativă spre Parthenon. Cariatidele au fost sculptate în timpul războiului peloponezic, având de modele femei aduse ca scalve, dar rămânând nobile și demne în atitudinile lor, chiar în situația deznădăjduită în care se găseau.

Orice vizită pe Acropole se încheie, de regulă, cu un popas la picioarele imperturbabilelor vestale sculptate în porticul Erechteionului. E un loc de reculegere și odihnă după acest pelerinaj în antichitate - pelerinaj de o după-masă - la capătul căruia te simți zdruncinat și răvășit în ființa interioară și când ai parcă nevoie de un reazăm moral spre a-ți regăsi echilibrul sufletesc. Dar tocmai în momentul despărțirii de lumea lor solemnă, populată de umbre și evocări mărețe, Cariatidele te întâmpină cu blândețea unor supraviețuitoare ce-ți surâd discret sub masca lor pietrificată, ca și cum ți-ar aduce aminte și te-ar consola că trebuie să te reintorci în prezent, după o fulguranță evadare în eternitate.

La sfârșitul fiecărei vizite, îmi plăcea să mă opresc nu lângă Cariatide, ci să revin și să mă așez pe acel trunchi de marmură din fața Parthenonului, descoperit în prima zi de ascensiune, de unde puteam urmări, printre coloanele Propileelor, priveliștea apusului de soare, însoțită totdeauna de o orgie de culori ce poleiește și transfigurează întregul văzduh. Apusul soarelui, văzut de pe Acropole, este, desigur, unul dintre cele mai extraordinare spectacole din lume. La picioarele promontoriului din mijlocul ei, Atena, scăldată într-o infuzie de pulberi aurii, se întinde până la marea ce capătă reflexe mate de argint fluid, sub cerul învăpăiat de uriașe incendii cosmice. Insulele viorii, estompate la orizont ca niște corăbii încărcate cu mister, completează decorul învăluit într-o atmosferă de vis și legendă. Ora apusului este momentul oficerii unui ritual măreț, ce se îndeplinește aici cu un fast și o ceremonie universală, când totul participă la vastul extaz al Naturii. Monumentele se redeșteaptă parcă din somnul lor milenar, își înalță frunțile spre cer și-și îndreaptă privirile către surâsul matern al Mediteranei, pentru a reînvia cohorte de imagini și fantasme îngropate în adâncimea veacurilor. Alaiul de galere, de eroi legendari, de zeițe și zei, cu întreaga faună mitologică ce-i însoțește stă parcă să se desprindă din mirajul apusului. Contemplând această priveliște fermecătoare, ești năpădit de aspirația imposibilă de a te dizolva în cosmogonia ce te înconjoară. Abia acum pricepi cu adevărat pentru ce grecii și-au făcut din locul acesta centrul Universului lor, și abia aici dobândești înțelesul adevărat al panteismului antic și justificarea deplină a "miracolului grec". Existența capătă sub tutelarea unui asemenea spectacol o indisolubilă structură de mit.

În clipa însă când simți că ești gata să te pierzi în această fantastică simfonie a Firii, clopoțelul portarului te trezește din singura reverie capabilă să mai captiveze spiritul omului

modern. O dată cu apusul soarelui, porțile Acropolei se închid și vizitatorii sunt obligați să părăsească incinta ruinelor celebre ...

Mă îndrept spre Propileele de la ieșire cu sufletul apăsător de o ciudată neliște. Parthenonul, ca un preot al soarelui, după ce a trecut prin toate ipostazele ce-i dau alte dimensiuni în fiecare ceas al zilei și după ce și-a îndeplinit misiunea din momentul culminant al apusului, își strânge odăjdii de miracol și splendoare, apoi, uriaș, în urma mea, se retrage în singurătatea lui tragică și superbă, cu un gest de liniștită resemnare, ca un zeu ingenunghiat de stihiiile amurgului ce coboară, încet, peste el ...

Seara ateniană, care mă așteaptă dincolo de grilajul porții Beulé, freamătă surd, somptuoasă și goală, ca o lume la care te reîntorci obosit după încheierea unei mari bătălii ...

Egina - insula surâsului

*I*spita cea mare a unei șederi mai îndelungate în Grecia se leagă de "ieșirile" pe care te simți obligat să le faci în lumea de dincolo de porțile Atenei.

După câteva zile petrecute în metropolă, am plecat așadar mai departe, spre celelalte centre de "antichități", străbătând universul grecesc pe mare și pe uscat, cu vaporul, cu trenul sau cu automobilul, călare pe măgăruși sau mergând pur și simplu pe jos, pentru a vizita ruine și a cunoaște priveliști ce oferă la tot pasul momente de intense delectări spirituale. Din punct de vedere turistic, Grecia are meritul că poate satisface curiozitățile cele mai diverse, de la arheologul pasionat pentru un trunchi de coloană sau o frântură de metopă, până la amatorul de aventuri de voiaj, acestea fiind totdeauna agreabile și neprevăzute. Orice deplasare prin interiorul țării îți dă posibilitatea să admiri deopotrivă cele două realități seducătoare ce se îngemănează aici într-o formă indisolubilă: antichitatea - în care intră arheologia și mitologia - și peisajul înecat în torențiale revărăsări de lumină, care, ca sub efectul unor băi miraculoase, te fortifică și înviorează. Un scriitor francez, academicianul Jacques de Lacretelle, și-a intitulat volumul său de impresii din Grecia *Le Demi-Dieu*. Este cea mai potrivită caracterizare a unei călătorii în această țară, deoarece o astfel de experiență are puterea să facă din orice

om complexat - așa cum sunt oamenii secolului nostru - un adevărat *semi-zeu*, prin tinerețea, exuberanța și echilibrul interior transmise de oricare dintre locurile vizitate. Iar printre acestea, insulele, a căror faimă turistică a cucerit lumea, dețin secretul marilor metamorfozări sufletești pentru cei cărora zeii le-au acordat favoarea să calce pe tărmurile lor pline de farmec.

Dintre toate insulele arhipelagului, Egina este cea mai apropiată de continent și datorită acestei poziții ea apare și cea mai ademenitoare. Legenda spune că Zeus însuși s-ar fi îndrăgostit de zeița acestei insule, al cărei surâs ar fi răpit inima stăpânitorului din înălțimile Olimpului. Dar zeița era semeață și nu se lăsa să fie cucerită. Ca s-o poată seduce, Zeus s-a prefăcut într-o jerbă de flăcări și în felul acesta el a reușit să intre în grațiile tinerei fecioare. Din dragostea lor s-a născut un fiu, Aequae, care a devenit mai târziu, prin protecția paternă, unul dintre cei trei judecători din Infern.

Istoria insulei nu se reduce însă la această idilă amoroasă petrecută în sfere transcendente.

Fiind așezată chiar în centrul golfului Saronic, la egală distanță de țărmul Aticei, unde se înălța Atena, și de coasta Peloponezului, unde domina Epidaurul, Egina a trebuit să lupte totdeauna cu îndârjire pentru a-și păstras independența între setea de expansiune a celor două cetăți ce-și disputau supremația asupra ei. După războiul Troiei, Egina a căzut sub stăpânirea dorienilor din Epidaur, apoi a trecut sub protecția regelui din Argos. Mai pe urmă, prin sec. VI î.e.n., și-a recăpătat libertatea, iar prin hărnicia și ingeniozitatea locuitorilor a devenit repede o regiune bogată, excelând mai ales în construcții navale și în produse de artizanat ce alcătuiau principalele articole ale comerțului ei înfloritor. Se zice că populația de aici se trăgea din niște furnici - simbolul hărniciei - pe care Zeus le-ar fi trimis în insulă și le-ar fi

transformat apoi în ființe omenești (Mirmidonii). Din cauza prosperității sale, atenienii nu priveau cu ochi buni insula și spuneau că Egina întunecă gloria Pireului. Această concurență a dus la o lungă rivalitate între Atena și Egina, discordie soldată cu o serie întreagă de războaie catastrofale.

Cele mai sângeroase încăierări au fost însă provocate de disensiuni religioase, prin faptul că eginezii refuzaseră să practice cultul zeilor, așa cum făcuseră populațiile din toate celelalte centre grecești. Oameni de negoț și mari aventurieri, înzestrați cu multă inteligență, ei gustau legendele și anecdotele despre zei, dar nu credeau în puterea lor supranaturală, ba îi priveau chiar cu deferință și ironie. În final, au ținut totuși să aibă și ei o zeitățe proprie, pe care au numit-o *Aphaia*, zeiță indigenă, fără vreo legătură cu familiile de zei din alte părți ale Greciei. Aphaia era protectoarea navigatorilor și a oamenilor cutezători. Artiștii eginezi, când au construit templul Aphaiei, au înzestrat zeitătea lor cu un surâs de grație, ce exprima trăsătura de caracter specifică băștinașilor insulei. De altfel, Egina e cunoscută în istoria artelor prin surâsul sculpturilor sale. El a și fost numit "surâsul eginetic", iar Egina a devenit "Insula surâsului".

Dar la un moment dat, eginezii au furat statuile zeilor din Epidaur, transportându-le în insula lor și proclamându-și prin aceasta statutul de emancipație. Epidaurienii, care, în virtutea unor capitulații mai vechi, aduceau jertfe Atenei, au socotit un prilej bine venit pentru a înceta trimiterea sacrificiilor, invocând drept pretext isprava eginezilor. Atenienii i-au somat atunci pe eginezi să restituie statuile furate, dar cum aceștia nu luară în seamă ordinele cetății suzerane, se iscă un nou război. În timp ce atenienii se pregăteau să invadeze insula, eginezii, ajutați de o armată a regelui din Argos, rivalul Atenei, se aruncară asupra lor și

le zdrobiră flota. Un singur om scăpă din luptă, însă, fugind la Atena să vestească dezastrul, acesta fu ucis de femeile ateninee, care, de ciudă că-și pierduseră bărbații, îl impunseră pe unicul supraviețuitor cu agrafele de la rochiile lor. Văzând asemenea cruzime, conducătorii din Atena hotărâră ca femeile lor să adopte portul ionienilor în locul celui al dorienilor, ca să nu mai dispună de rochii cu agrafe omucide. În schimb, eginezii, în amintirea acestei victorii, adoptară ei portul atenienilor, oblingând femeile din insulă să poarte rochii cu agrafe o dată și jumătate mai mari, făcând din agrafă principala ofrandă către zeița lor. Totodată, eginezii ucideau pe orice atenian care punea piciorul în insulă și se zice că însuși Platon - după unele versiuni născut în Egina, ca fiu al unui colonist atenian - fiind capturat pe când făcea o călătorie în Egina, a fost condamnat la moarte, ca atenian, dar în cele din urmă el a fost grațiat pe considerentul că era "filosof".

Rivalitatea dintre aceste două tabere a devenit astfel deosebit de dâră. În războaiele ce-au urmat, eginezilor făcuți prizonieri li se tăiau degetele de la mâini, ca să nu mai poată trage cu săgeata, dar li se lăsau brațele întregi spre a fi folosiți la galere. În lupta de la Salamina, când puterea grecească era amenințată de armata persană, eginezii au trimis și ei o flotă contra Cetății, însă atenienii au distrus-o mai întâi pe aceasta, invadând apoi insula și nimicind o mare parte a populației. De atunci Egina decăzu și ajunse o insulă fără însemnătate din punct de vedere militar, pașnică și ospitalieră, cu templul ridicat în vârful muntelui din mijlocul ei lăsat în părașnire.

Sub aspectul acesta am regăsit-o acum, într-o agreabilă dimineață de primăvară, învăluită în strălucirea soarelui mediteranian. Un semn discret de surâs plutind la suprafața unei mări calme și sclipitoare!

Plecasem din Pireu la ora 8 dimineața împreună cu Anton și, după două ceasuri de navigare, vaporul a ancorat în fața orașului Aghia Marina, nu prea departe de țărm. O barcă de serviciu ne-a transbordat la o dană de pe cheiul micului port cu un dig în miniatură, unde erau acostate sumedenie de bărci cu tot felul de scule pescărești pregătite pentru plecare la lucru, sau care tocmai se întorseseră de la pescuit. De-a lungul cheiului se înșirau principalele clădiri ale orașului: un hotel, câteva prăvălii cu firme învechite, arse de soare, niște birouri ale companiilor de navigație și nelipsitele cafenele cu mesele întinse pe trotuarul de la marginea apei. Două birje cu câte un cal moțând în așteptarea clienților întâmplători, un autobuz hârbuit ce făcea curse în interiorul insulei și o ceată de copii ce băteau pe micul dig de piatră caracatițele vâdate de curând, ca să le omoare, erau primele semne de viață de pe această bucată de pământ ce ni se părea adâncită în liniște și singurătate.

Scopul vizitei noastre la Egina nu era să mergem pe urmele legendelor și ale zeilor intrați în mitologie, ci să căutăm un om. Dar un om - pentru noi - semi-legendar: scriitorul Nikos Kazantzakis, pe care îl prețuiam amândoi cu aceeași convingere și fervoare. Cu puțini ani în urmă citisem într-o revistă pariziană romanul *Toda-Raba*, scris de Kazantzakis în limba franceză și publicat numai acolo, a cărui lectură mă fascinasese. Am tradus cartea în românește și primul cititor al manuscrisului meu a fost Anton, care s-a arătat la fel de tulburat de conținutul și tensiunea narațiunii. La rândul său, el a tradus pentru mine, din grecește, câteva capitole dintr-o recentă carte a lui Kazantzakis despre *Spania*, precum și una din creațiile lui dramatice, tragedia *Melissa*. Cunoșteam deci valoarea scriitorului și eram doi admiratori entuziaști ai lui, cu mult înainte ca el să devină celebru pe toate continentele lumii. Știam că e un scriitor

complex (poet, dramaturg, romancier, eseist), un spirit ager și complicat, un suflet ardent și un călător pasionat, din stirpea lui Ulise, iar dorința noastră cea mai mare din anii aceia era să-l căutăm și să-i facem cunoștință. Despre el îl auzisem vorbind cu aceeași admirație pe Panait Istrati, cu puțin înainte de a muri: "E una dintre mințile cele mai luminate, pe care le-am întâlnit în viața mea", spunea Istrati și adăugase: "Eu nu valoriz pe lângă el nici cât degetul cel mic de la mâna lui. A colindat lumea, dar acum trăiește în Egina, o insulă de lângă Pireu, unde și-a ales sălașul ..." Bineînțeles, asemenea afirmații au aprins și mai mult focul inimilor noastre de a -l cunoaște pe Kazantzakis.

Nu știam nimic altceva despre Egina în ziua când am pornit spre țărmul ei, decât că acolo locuia bărbatul, ilustru pentru noi, pe care ne pregăteam să-l vedem cu o legitimă nerăbdare și curiozitate. Primul om întâlnit în cale după ce am pus piciorul în insulă ne-a informat că scriitorul se află la el acasă, că s-a întors de curând dintr-o călătorie în Sinai, că nu de mult și-a clădit o locuință nouă aici, în Egina, arătându-ne și drumul ce ducea spre domiciliul său. La sfatul omului acela, am luat una din birjele ce dormitau în stație și am pornit pe un drumeag de țară, cu hârtoape și pietroaie, ce șerpuia pe marginea mării, spre locul indicat, cam la doi kilometri depărtare. La ieșirea din oraș, am trecut pe lângă o coloană stingheră și îmbătrânită, ce dăinuia ca o piatră funerară în mijlocul peisajului arid, dar pe care surugiul ne-a lăudat-o cu firească mândrie, spunând că acolo a fost cândva templul zeiței Afrodita și că acea coloană este păstrată ca o relicvă sacră. Nimic altceva nu indica existența vreunei forme de construcție, fie ea oricât de pierdută în negura vremurilor.

Ceva mai departe însă, după câteva minute de mers, zărim înaintea noastră două căsuțe albe, izolate pe țărmul singuratec, ca două blocuri de marmură așezate pe un mic

promontoriu. Trei oameni, mergând pe jos, cu capetele descoperite și cu hainele pe braț, veneau dinspre ele. Crezusem la început că sunt niscaiva lucrători, după simplitatea îmbrăcăminții lor, dar când ne-am apropiat ne-am putut da seama că unul din ei trebuie să fie chiar personajul căutat de noi. Surugiul ni l-a și arătat îndată, cu vădită încântare:

-Priviți, acela din mijloc e Kirio Kazantzakis!

Am oprit birja, am coborât, i-am salutat pe cei trei drumeți, spunându-le cine suntem, de unde venim și pe cine căutăm. Cel mai înalt dintre cei trei bărbați când a auzit că venim din România, a avut o tresărire bruscă și puternică de surprindere, ca și cum i-ar fi sosit pe neașteptate niște soli ce-i puteau aduce o veste extrem de importantă. Și-a îmbrăcat numaidecât haina și ne-a strâns mâinile cu efuziune. L-am recunoscut îndată pe Kazantzakis însuși. El era însoțit de romancierul olandez Blester, prieten și oaspete al lui în insulă - un blond pronunțat, cu haine albe, taciturn ce putea fi luat drept arhitect sau arheolog - și de pictorul Kalmukas, din Atena, mic, negricios, jovial și volubil, el singur vorbind mai mult decât ceilalți doi la un loc. Se duceau toți trei spre oraș.

După ce am făcut prezentările și am aflat că locuiau în cele două căsuțe de pe țărmul insulei (una a lui Kazantzakis, cealaltă a pictorului), unde formau, împreună cu soțiile lor, o colonie de artiști îndrăgostiți de colțul acela liniștit și solitar al Eaginei, Kazantzakis s-a despărțit de prietenii lui, rugându-i să-l ierte că nu se mai duce cu ei (probabil pentru diverse aprovizionări) și s-a întors din drum, împreună cu noi. Această întâlnire nevisată îi produsese o mare bucurie și era la fel de nerăbdător să ne audă vorbind, pe cât de fericiți eram noi că-l descoperisem atât de ușor.

Aveam în față un bărbat înalt, subțire, cu o figură

spiritualizată, de ascet, cu niște sprâncene mari, stufoase, de corsar, de sub care țâșneau luminile a doi ochi pătrunzători, totuși calzi și prietenoși, un om de peste 50 de ani, făcând la primul contact impresia că e un personaj desprins dintr-o pânză de El Greco. Abia mai târziu aveam să aflăm că Nikos Kazantzakis se considera un fel de alter-ego al marelui pictor, nu numai în virtutea afinităților spirituale și temperamentale evidente în înfățișarea și în scrierile lui, dar și datorită faptului că aveau aceeași obârșie, amândoi fiind născuți în Creta. Ținea în mână o carte de format redus, legată în piele, un "Dante" din care spunea că citește mereu, în momentele de răgaz, ca dintr-o mică Biblie. Era cartea lui de căpătâi, de care zicea că nu se desparte niciodată, fiind însoțitorul său cel mai fidel în călătoriile prin lumea largă.

De cum a auzit că venim din România, prima interbare pe care ne-a pus-o a fost să-i spunem dacă l-am cunoscut pe Panait Istrati. Eram primii bucureșteni pe care-i întâlnea el după moartea lui Panait Istrati. Ne-a rugat să-i vorbim cât mai mult, să-i povestim tot ce știam despre "Panaitaki", marele său prieten, care decedase cu puțin mai înainte. Se despărțiseră cam "reci" după călătoria făcută împreună prin Uniunea Sovietică, dar și unul și altul așteptau să se reintâlnească și să uite toate animozitățile ce se creaseră între dânsii. Multă vreme nici nu și-au mai scris. În ajunul morții lui Istrati reluaseră legăturile epistolare și Kazantzakis îl invitase aici, în Egina, unde îi pune la dispoziție casa lui, ca să-și îngrijească sănătatea, dar n-au mai avut fericirea să se revadă. Acești doi bărbați trăiseră sentimentul prieteniei până la a face din ea un cult, amintind exemplul prieteniei dintre Oreste și Pylade, intrați în legendă. Nu era de mirare deci că apariția unor oameni care-l cunoscuseră pe Istrati în ultimele faze ale existenței lui să însemne pentru Kazantzakis un eveniment ce le umbrea atunci pe toate

celelalte din lumea întreagă.

Ne-a condus la noua lui casă, unde sosirea noastră a produs o bucurie și mai mare, dat fiind că doamna Kazantzakis, ea însăși scriitoare, semnând cu numele propriu, Eleni Samios, mai tânără ca el, o ateniancă foarte frumoasă, cultă și de o inteligență scilicet - tocmai lucra la o carte despre ... Panait Istrati. Prezența noastră era pentru ei ca o intervenție providențială, căci puteam să-i ajutăm, prin cele ce le vom povesti, să încheie cartea despre defunctul lor prieten. Am fost conduși prin locuința abia terminată, Kazantzakis ne-a arătat "camera de tortură", o odăiță mobilată modest, încărcată de cărți și hârtii răvășite, un adevărat atelier de scriitor, dar prevăzută cu ferestre largi, de unde se vedea coasta Peloponezului și insula Salamina, a căror priveliște putea să pună în mișcare până și imaginația cea mai leneșă, cum ne spunea amfitrionul; am urcat pe terasa încinsă de soare, am coborât pe mica plajă din fața vilei, gazdele fiind fericite să ne povestească felul cum au conceput și au realizat fiecare colț al "refugiului" lor din vacarmul lumesc. Totul aici respira liniște și concentrare, totul era făcut pentru ca munca lor scriitoricească să se desfășoare în cele mai bune condiții.

Fiindcă se făcuse ora mesei, iar gazdele noastre nu erau pregătite pentru niște oaspeți neașteptați, Kazantzakis ne-a invitat să luăm o "gustare" la un mic han din apropiere, de fapt, o cârciumă la vreo sută de metri de țărmul mării, ascunsă într-un pâlț de măslini și între două parcele de grâu ce se pregătea să dea în spic. Taverna era anume amplasată acolo, spre a fi la îndemâna lucrătorilor de prin împrejurimi, vierii, pescarii, cărăușii sau rarii turiști rătăciți prin partea locului. Atmosfera era campestră, mirosind a iarbă verde, iar răcoarea dinăuntru te îmbia să intri și să rămâi. Localul se afla gol la ora aceea și patronul, care conducea în același

timp și gospodăria din spatele "hanului", se arată foarte bucuros să-l aibă ca oaspete pe Kazantzakis. Erau, dealtfel, prieteni, căci se tutuiau: Nikos ... Iannis ... La o măsuță rustică de lemn, așezată în colțul cel mai retras, acoperită cu un ștergar alb, ni s-a servit un prânz pregătit la repezeală de stăpânul casei și compus numai din produse ale gospodăriei proprii: măsline și guvizi prăjiți înotând în undelemn și lămâie, ouă fierte și brânză albă sau cașcaval, portocale, smochine și mandarine și, bineînțeles, savuroasele ulcele cu popularul "rețina". Dejunul era improvizat, modest și aproape frugal, dar nouă ni s-a părut atunci mai opulent decât un ospăț princiar, fiindcă-l aveam în mijlocul nostru pe Kazantzakis, care ni-l și oferise cu mare prodigialitate sufletească.

Am stat acolo câteva ceasuri, vorbind despre Panait Istrati, despre literatură, artă, prietenie, despre călătorii, despre Grecia și România, despre Egina. Mai ales despre Grecia, cu bogățiile ei artistice și cu multe regiuni de mare valoare turistică, pe care le vizitase și le cunoștea mai bine ca oricine, Kazantzakis nu se mai sătura să povestească. Ne povățuia unde să ne ducem, ce anume trebuie să vedem, cum să gustăm farmecul fiecărui colț al acestui pământ "sfârtecat de apele mării, dar binecuvântat de zei", care este Grecia. Întrebându-l ce l-a determinat să se fixeze aici, în această margine stâncoasă și aridă a Eginei, când ar fi putut să-și aleagă o reședință mai confortabilă și mai puțin izolată, Kazantzakis ne-a răspuns:

-Eu sunt cretan, în vinele mele curge sânge de "insular". Acolo e sufletul meu. Dar îndatoririle profesionale mă obligă să fiu cât mai aproape de capitală, de redacții și edituri, unde am treburi aproape zilnice. Creta e prea departe. Egina e o *insulă* și, în același timp, e ca o suburbie a Atenei. Și apoi colțul ăsta de insulă austeră și hirsută în aparență, așa cum îl vedeți, se potrivește cu temperamentul și caracterul meu.

El mă inspiră și mă ajută să scriu, aici mă simt ca într-un furnal al eternității, căci e destul să-mi arunc ochii pe fereastră pentru ca toate glasurile Greciei să înceapă să-mi depene câte o frântură de epopee. Nu am decât să le ascult și să le aștern pe hârtie. Tocmai fiindcă am umblat foarte mult prin lume, am ales Egina drept reședința mea definitivă. De aici încep și aici se încheie toate călătoriile mele. E peisajul care știe să mângâie tristețea mea infinită și să o transforme în bucuria sălbatică de a trăi. Pentru mine niciodată n-a existat dilema: munte sau mare? *Toujours la mer!* ... făcu el, întinzând mâna cu micul "Dante" între degete și arătând spre purtătoarea gloriilor lui Ulise.

Spunându-ne toate acestea, vedeam în el intruchiparea cea mai exactă a celui "Homo hellenicus" al cărui elogiu nu contenea să-l facă și care, în opinia lui, avea două coloane vertebrale inflexibile: marea și dragostea de libertate. Ne-a mărturisit apoi că vrea să întemeieze în Egina o colonie de intelectuali și artiști - filosofi, poeți, pictori, muzicieni - să clădească aici un Parnas, unde să poată veni să stea și să lucreze creatori din toate părțile lumii. "Primul pe care l-am chemat a fost Panaitaki, dar el n-a mai apucat să vină ..."

După masă, am ieșit iarăși în soarele arzător de afară. Kazantzakis a ținut să ne arate încă o dată *adevărata* frumusețe a locului ales de el. Ne-am oprit din nou pe "veranda" casei lui, cu seducătoarea priveliște spre Atica și Peloponez. Văzduhul părea cuprins de o incandescență în care însă amfitrionul nostru se simțea în elementul lui și în ambianța căruia se integra profund. Înțelegeam prea bine această contopire totală dintre om și natură, deoarece Egina de aici îmi aducea aminte de Dobrogea noastră de altă dată, cu coclaurile ei pustii, cu țărmurile arse de soare, atât de bătrână ca entitate geologică și totuși atât de tânără pentru cine știe și reușește să-i descifreze tainele. Am dormit în

noaptea aceea la micul hotel din Aghia Marina, iar a doua zi de dimineață doamna Kazantzakis a venit și ne-a luat să ne arate și "fața cealaltă" a Egeinei. De astă dată ne-am îndreptat spre templul *Aphaia* - zeița navigatorilor și a temerarilor - construit pe vârful muntelui Sfântul Ilie, în partea de răsărit a insulei, la vreo zece kilometri de țărnul opus, unde locuiau soții Kazantzakis.

Autobuzul hodorogit ce pomea din centrul orașului ne-a dus până acolo, pe un drum ce se strecura printre vii și livezi de măslini și portocali, printre lanuri de rapiță înflorită și pe lângă pajiști de un verde crud unde pășteau turme de oi, ca într-un tablou pastoral dintr-o mitologie veridică. Partea aceasta a insulei se deosebea mult de aceea văzută de noi cu o zi înainte; aici regiunea era fertilă și populată, ea forma unul din rezervoarele de fructe și legume ce alimenta piețele Atenei.

Soseaua se termina la ușa unui han turistic, sub geana muntelui, la câteva zeci de metri de ruinele templului. Pe o cărare în serpentină tăiată prin păduricea de pini marini, am urcat până la platoul unde se înalță spre cer cele 22 coloane ce-au mai rămas în picioare din edificiul de altădată. Acesta a fost foarte impozant, desigur, însă ruinele actuale au un aspect dezagreabil din cauza calității mediocre a marmurei. Coloanele seamănă cu blocuri de piatră cariate de scurgerea vremurilor și sunt prinse cu scoabe de fier ca să nu se disloce. În schimb, perspectiva ce se oferă ochiului este magnifică. Situat în vârful muntelui, templul *Apahia* domină o parte din insula Egina, cu vegetația ei abundentă, înconjurată de marea albastră ce sclipește jos, la poalele pădurii, apoi de jur împrejur pot fi contemplate, ca pe o scenă turnantă, secvențe din ampla frescă a universului grecesc. Se zăresc de aici țărmurile Aticei, cu Atena și Pireul contopite într-o aglomerare compactă de coline și construcții edilitare, apoi

Salamina și Megara, pe urmă coastele Peloponezului, cu micile așezări rustice cățărare pe marigini de stânci, în sfârșit Cicladele, cu poezia lor ermetică, profilate în depărtare ca niște bastimente fantomatice și misterioase. O panoramă ce se desfășoară în cele patru zări ca un cerc de minuni terestre, al cărui centru este însăși incinta fostului templu.

Chiar dacă s-ar reduce numai la atât, merită să faci o excursie până la *Apahia*, spre a admira priveliștea rară ce adulmecă și imbată privirea până la transfigurare și extaz. În genere, însă, foarte puțini dintre vizitatorii Greciei se abat și prin Egina. Insula e prea aproape de Pireu și turiștii n-o includ în programele lor, fiindcă ei se grăbesc pentru cursele mai lungi cu vapoarele, lansându-se în "croaziere" mult mai lăudate de prospectele oficiale. Dar eu mă incumet să afirm că o călătorie în Grecia e o explorare văduvită de o parte din farmecul ei pentru cine n-a văzut Egina, acest scurt preludiu la simfonia solară a Cicladelor.

În Peloponez

Poros

Am pornit spre Peloponez, alegând un drum prin care nici unul dintre străinii ce-au vizitat Grecia n-a mai abordat această peninsulă. Am luat vaporul de la Egina și am atins țărmul peloponezic prin partea lui răsăriteană, adică invers de cum fac îndeobște călătorii și grupurile turistice ca să ajungă la marile centre de antichități din acea parte a țării. Drumul ales de noi nu prezenta vreo importanță mai deosebită față de altele, dar el ne-a fost recomandat de Kazantzakis în convorbirile despre planurile noastre de a străbate Grecia. "Dacă vrei să cunoașteți adevăratul *miracol grec*, care este însăși existența plurimilenară a acestui popor, nu porniți de la vârf, așa cum propun toate ghidurile, ci luați-o de la rădăcini. Înainte de a vă duce în Ciclade, începeți cu Peloponezul, acolo se află pilonul cel mai adânc al rasei elene. Numai după aceea veți înțelege mai bine creațiile sale", ne-a spus amfitrionul nostru eginez, tot el arătându-ne și punctele pe unde să ne facem intrarea în "lumea fabuloasă" a acestui colț de pământ.

Deși nu aveam de gând să vizităm în primul rând Peloponezul, i-am urmat îndemnul și ne-am schimbat

itinerarul pe care noi ni-l întocmisem cu puțin mai înainte. În loc să ne îndreptăm spre Ciclade, unde eram nerăbdători să ajungem cât mai repede, am apucat în direcția opusă, cu senzația că ne aruncăm într-un fel de necunoscut. Dar un necunoscut menit să ne ofere destule surprize pitorești de un colorit mai specific, ce aveau să dea primei noastre escapade aspectul unei mici și originale odisei turistice.

Am pornit așadar de la Egina, imbarcându-ne pe un vapor de cursă scurtă ce venea de la Pireu, încărcat cu localnici care se întorceau acasă de la locurile lor de muncă, în chip de navetiști. Pe la chindii am coborât la Poros. Orașelul e clădit pe insula cu același nume, aflată doar la două sute de metri de coasta peloponeziacă. Vasul a ancorat în fața unui portuleț cochet și surâzător, unde dormitau la pontoane o mulțime de ambarcațiuni pescărești sau de agrement, aflate în repaos.

Așezarea citadină se ridică în terase pe o colină în vârful căreia se profilează un turn cu alură de castel medieval construit pe o stâncă înaltă și abruptă. Localitatea în sine, cu case înghesuite, lipite unele de altele, pare o singură clădire uriașă, cu sute de ferestre îndreptate spre incinta portului. Femeile și copiii ce nu s-au mai obosit să coboare la debarcader privesc de sus spectacolul acesta cotidian, al sosirii vaporului de pasageri, curioși să vadă dacă pe insula lor s-a mai oprit, amestecat printre localnicii întorși de la lucru, și vreun om străin, venit din cine știe ce colț de lume. Dincolo, pe coasta peloponeziacă, se zărește Trezena, o fertilă regiune de livezi cu lămâi și portocali, bine cunoscută în toată Grecia. La ancorarea vaporului, o escadrilă de bărci s-a grăbit să vină spre el, asaltându-l din toate părțile pentru a lua călătorii și a-i transborda fie pe insulă, la Poros, fie pe celălalt țărm, în Trezena.

Fiindcă se apropia de înserare, noi am hotărât să

rămânem la Porors și să petrecem noaptea acolo. Chiar lângă dana ce servește ca debarcader se afla unicul "hotel" - o casă obișnuită, prevăzută cu o firmă vizibilă pentru atragerea străinilor - unde ne-am instalat de îndată într-una din cele trei sau patru camere goale ce-și așteptau oaspeții. După ce ne-am lăsat lucrurile înăuntru, luând cu noi doar aparatele de fotografiat, am pornit spre turnul din vârful insulei, ce ni se înfățișa drept singurul obiectiv turistic demn de a fi cercetat. Sus am dat de o bisericuță cu o clopotniță uriașă - acesta era turnul văzut de jos, având ca piesă de senzație un orologiu de dimensiuni neobișnuite, al cărui cadran poate fi citit de marinari chiar din largul mării, de la depărtări apreciabile.

Drumul spre "Turn" e format din nenumărate ulicioare intortochiate, urcând în pantă, ce trec pe lângă ferestrele deschise și pe sub balcoanele scunde aplecate deasupra străzii. Chipuri de fete romanțioase, părând surprinse de apariția noastră pe acolo, ne privesc de la ferestre cu încântare și par gata să ne vină în ajutor ca să nu ne rătăcim prin acest labirint stradal, asemănător cu eșafodajul unei montări pe o scenă de teatru. Orașul e populat mai mult de femei - soții, mame, fiice, surori - trăind în casele lor ca niște Penelope credincioase și așteptându-și fiecare Ulisele ei plecat în lume ca să câștige și să aducă acasă o bucată de pâine. Străinii vin mai rar pe aici în acest anotimp, astfel că prezența noastră a produs o adevărată vâlvă. O ceată de copii s-a luat după noi, urmărindu-ne cu admirație și uimire, ca pe niște oameni căzuți din lună. Unul a strigat la o fereastră: "Mamă, hai să vedeți niște străini!" și numaidecât mama, împreună cu întreaga familie, cu rudele și vecinele au scos capetele pe la geamuri să ne cerceteze îndeaproape și să se lămurească ce-i cu noi.

Fiindcă vorbeam românește, și cum ele nu cunoșteau

limba noastră, erau convinse că suntem englezi, căci numai unor englezi le-ar fi trecut prin cap să rămână noaptea la Poros și să se urce la Turn cu aparatele de fotografiat atârinate pe umeri. Când am vrut să luăm câteva clișee în preajma Turnului, a trebuit să deranjăm puțin o frânghie cu rufe întinse la uscat, lucru ce a stârnit indignarea unei bătrâne care a început să ne bodogănească în gura mare. Dar unul din copilandrii ce se țineau după noi ne-a luat apărarea:

-Lasă, mătușă, nu vezi, e aparatul ...

-Da, dă-l la dracu' de aparat, pentru asta să-mi stric eu rostu! mormăi bătrâna, strângându-și, cu o mutră îmbufnată, rufe de pe frânghie.

Anton, care auzea și înțelegea foarte bine idiomul concetățenilor săi, îmi traducea întocmai expresiile și comentariile lor, fără ca ei să bănuiască nimic, deoarece ne luau drept englezi adevărați. Această suprapunere de identități avea să constituie și mai târziu una din sursele marilor hazuri ale incursiunilor noastre prin lumea grecească!

Din creștetul insulei se desfăcea o foarte romantică panoramă care, în acel primăvăratec asfințit de soare, ne îmbia spre visare. Era de fapt ora contemplației și a reveriilor, când gândul pornește să rătăcească prin lumile de altădată depărtate și de mult apuse ...

Bisericuța, cu turnul ei înalt, destinat să adăpostească orologiul și clopotul care bat cu regularitate ceasurile zilei, a fost cândva o mănăstire, ridicată de călugării creștini chiar pe ruinele unui vechi templu al lui Poseidon. Templul, spune legenda, fusese înălțat de Estra, mama lui Tezeu, după ce zeul mării o sedusese și o lăsase să nască în acest loc. Mai târziu, între zidurile lui, din care nu s-a mai păstrat nimic, și-a sfârșit zilele Demostene, în împrejurări dramatice. Plutarh povestește că Arhias, tiranul din Theba, după ce a cucerit Atena, a aflat că vestitul orator fugise din cetate și se

ascunsese în templul lui Poseidon din insula Poros. Cuceritorul veni aici cu o flotă întreagă înarmată până în dinți și aruncă ancora la țărmul insulei. El i-a trimis vorbă lui Demostene să coboare din templu și să i se supună, făgăduindu-i că n-o să pățească nimic rău, dacă se predă de bună voie. Dar în timpul nopții, Demostene avusese un vis ciudat: se făcea că juca într-o tragedie și că se lupta cu Arhias, iar acesta îl învinsese nu prin forța lui fizică, ci datorită faptului că avea o armură mai bogată, împodobită cu diamante și decorații strălucitoare ce-i orbeau ochii și nu mai putea lovi în adversarul său. În dimineața următoare, Arhias recurse din nou la cele mai prietenoase cuvinte spre a-l determina pe Demostene să se supună. Dar cum acesta nu se lăsa ademenit, tiranul, dându-și în cele din urmă pe față adevăratele sentimente, începu să-l someze și să-l amenințe cu moartea.

-Așa, da, acum te cred pe cuvânt, căci de data asta rostești adevărul; prin gura ta glăsuiește sabia Macedoniei, răspunse atenianul. Te rog însă, îngăduiește-mi un mic răgaz, să scriu doar ultimele dorințe pentru ai mei, adăugă el și se închise în templu, ferecând toate ușile și toate ferestrele din jurul lui.

Se așeză la masa de scris și își vârâ pana în gură să o sugă așa cum avea obiceiul să facă totdeauna atunci când se pregătea să gândească sau să scrie ceva. Numai că de data aceasta pana era împregnată cu otravă! Afară, pierzându-și răbdarea, Arhias sparse în cele din urmă porțile templului, pătrunse înăuntru și-l găsi pe Demostene în agonie.

-De acum poți împlini rolul lui Creon din tragedie! Fă-ți, dar, datoria și aruncă-mi acest trup neputincios în apele mării, mai apucă atenianul să-i spună tiranului, înainte de a-și da ultima suflare.

Aceasta este singura legendă din vechime ce se mai leagă de insula Poros. Se părea însă că nimeni nu-și mai amintea de ea în orașelul vesel și dionisiac, cu oameni volubili și simpatici, foarte încântați că pe insula lor au mai poposit doi "englezi". Așa ne socoteau ei pe noi, având pentru britanici o considerație specială prin faptul că le aduceau "shilingi".

Când am descins din nou în oraș și am văzut cum ne priveau locuitorii de aici, i-am propus lui Anton să nu scoată nici o vorbă pe grecește, spre a nu-i dezamăgi pe localnici și a-i lăsa să creadă că suntem niște englezi veritabili iar noi să ne distrăm puțin pe socoteala lor. Și e cazul să spun că ne amuzam destul de copios în rolul acesta de impostori turistici! Dar seara, la hotel, în timp ce Anton achita costul camerei și-i cerea proprietea diverse informații în legătură cu traversarea pe coasta peloponeziacă și cu posibilitățile de deplasare pe acolo, discutând cu el în limba lui Homer, un grec trecu tocmai atunci pe lângă ei și-l auzi pe "englez" vorbind grecește tot așa de bine ca și el. Într-o clipă, cobori scările, alergă în stradă și le strigă celor de la mesele de afară:

-Ați văzut, mări!! Noi îi credeam englezi și ei sunt greci sadea! Ne-au tras cacialmaua, șmecherii! ... Dar, lasă, că o să le-o plătim noi, mâine! ...

Anton prinse din zbor aceste cuvinte și mi le traduse la repezeală, ca un avertisment. Am făcut mare haz, dar trebuie să adaug că din momentul acela n-am mai îndrăznit să dăm ochii cu nimeni. Ne-am închis în camera noastră, amuzându-ne cu nevinovata "cacialma" și în același timp gândindu-ne cum să facem să ieșim a doua zi din încurcătură. Grija c-au să ne-o "plătească" ei, așa cum spuneau, ne-a urmărit toată noaptea aceea.

A doua zi, în zori, înainte de a se lumina bine, ne-am

sculat și ne-am îmbrăcat în tăcere, ne-am luat lucrurile la spinare și am șters-o tiptil, englezește, fără ca vreunul dintre simpaticii porosieni să prindă de veste.

Orașul dormea adânc, nimeni nu ne-a zărit pe cheiul pustiu. Marea era puțin involburată și sufla un vântuleț rece, ascuțit, ce răscolea apa. Totuși, un barcagiu ne-a depus repede, cât ai fuma o țigară, pe celălalt țărm, în Trezena, la Galatas. Aveam aerul unor contrabandiști strecurându-se prin semiobscuritatea de la capătul nopții, dar pe noi ne stăpânea mai curând sentimentul că treceam fraudulos un Styx abandonat la ora aceea de orice suflare de viață..

Dincolo, ne-am pomenit într-un sat cufundat încă în somn, căci abia se crăpa de ziuă. Conform informațiilor primite, urma să luăm de aici un autobuz, în cursa de dimineață, dar până la plecarea mașinii mai erau vreo două ceasuri de așteptat. În jur, nici țipenie de om. Ca să treacă timpul, ne plimbam pe ulițele satului - un sat de pescari, cu case răzlețe, înjghebat lângă apa mării, unde bărcile trase la edec se clătinau și se loveau între ele, boncănind surd. Deodată, ne-am trezit într-o livadă de lămâi și mandarini, cu o mulțime de pomi înșirați la rând ce stăteau să se frângă sub greutatea roadelor. Fiind o regiune situată la poalele munților, adăpostită de crestele înalte, Trezena se bucură de o climă blândă, iar livezile de citrice rodesc aici de mai multe ori pe an, dând recolte bune și bogate. Eu cred însă că nu poate fi spectacol mai frumos decât acela al răsăritului de soare într-o livadă de lămâi pe malul mării. Pomii, mărunți ca prunii noștri de la deal, încărcăți de fructe mari și galbene ce străluceau în razele dimineții ca niște podoabe de aur prinse în ramurile verzi, creiau impresia că ne aflăm într-un colț de paradis. Nu ne mai venea să ieșim de acolo! Am cules câteva lămâi, mai mult pentru plăcerea de a le rupe cu mâna noastră de pe crengile poleite cu aur, apoi ne-am

indreptat spre locul de unde trebuia să plece autobuzul. Acesta tocmai se pregătea de pornire.

Era un vehicul modest, bătrân, dar încă practic și tenace. Cum s-a putut rătăci un astfel de exemplar al producției lui Ford tocmai pe aceste coclauri, nu ne puteam explica. Aveam să constatăm însă că prin spațiul acela bucolic, de-a lungul unei câmpii cu lanuri verzi de grâu, alternate cu livezi tinere de lămâi și presărate cu trunchiuri scorburoase de măslini, unii în vârstă de mai multe secole, autobuzul nostru depunea eforturi titanice, pârâind din toate încheieturile și gâfâind din greu, ca să nu ne lase pe drum și să răzbată până la capătul traseului. Privindu-l mai de aproape, puteai spune că acest simulacru de automobil a făcut și războiul Troiei, într-atât de învechit și de uzat părea. Dar oamenii de aici erau mulțimiți de el. Se oprea la fiecare colibă de pe câmp, ca să lase sau să mai ia pe cineva, ba uneori motorul stopa la capătul vreunui lan înverzit unde nu se zărea nici o așezare omenească. Atunci credeam că a ajuns la limita puterilor și ne pregăteam să ne luăm rămas bun de la el, gata să pornim mai departe pe jos. Dar nu! Din mașină cobora un pasager grăbit care dădea câteva ordine scurte unor lucrători de pe ogor, apoi revenea la locul său și venerabila împletitură de fiare vechi și table ruginite se puneă din nou în mișcare și-și făcea cu eroism datoria. În vreo trei ceasuri am străbătut astfel încântătoarea câmpie ce se întinde pe malul mării, la poalele munților, de la Galatas până la satul Koloni, distanță de vreo 20 km. Era o dimineată edenică, iar popasurile neprevăzute ale mașinii nu făceau decât să prelungească voluptatea de a călători printr-o asemenea regiune binecuvântată de zei.

De la Koloni am început urcușul pe jos. Drumeagul șerpuia pe țărmul din ce în ce mai înalt al mării, printr-o vegetație abundentă și înmirezmată de chiparoși, zade,

gardenii, trandafiri sălbatici și numeroși alți arbuști multicolori și parfumați. La acestea se adăuga o priveliște de mare efect spre Egina și celelalte insule mai mărunte, răspândite între Salamina și Pireu. Dar pe măsură ce urcam, vegetația se schimba, intram în zona pinilor marini și a cactușilor cu frunze groase și țepoase ca să reziste al secetă și arșiță. După vreo două ore, am ajuns la Fanarion, un sat sărăcăcios, cu case mici, albe, agățate în mod incredibil de stânci, ca niște cuiburi de lăstuni, fără nici un pic de vegetație în jurul lor, la o altitudine de aproape 1.000 m. De aici marea se zărea cât cuprindeai cu ochii, de un albastru intens, învălurindu-se și sclipind prin mii și mii de fibre, ca o imensă pardoseală de safir.

Poziția satului acesta este dovada cea mai vie că grecii, oriunde și-ar fixa sălașele, aleg locul în așa fel încât totdeauna să poată vedea marea din pragul caselor mici, zidite în stâncă. Pentru acești păstori și cioplitori în piatră - probabil ultimii urmași ai marilor sculptori din secolele de aur - faptul că au posibilitatea să-și arunce în orice clipă privirile către spectacolul tonifiant al mării înseamnă nu numai o desfătare și o consolare, dar mai ales o îmbărbătare și o răsplată a vieții chinuite pe care o duc ei acolo. Oricât de grea și apăsătoare ar fi existența pentru un grec, el se simte fericit când dă cu ochii de un colț de mare. De aceea, în țara aceasta sfârtecătă de ape cum nu mai e alta la fel - cu excepția Norvegiei, dar și norvegienii sunt tot niște fii ai mării - satele și locuințele individuale sunt amplasate pe stânci și orientate către mare. E în asta nu numai o preferință nativă, dar și un simbol al aspirației spre libertate ce caracterizează neamul lui Ulise.

Singurul semn că ne aflăm în lumea civilizației moderne, la Fanarion, era jandarmul. El ne-a ieșit în cale de îndată ce am intrat în sat - ca să nu fim cumva spioni sau anarhiști!

Avea în paza lui satul și firul telefonic, tras peste munți, pentru a vesti de la centru evenimentele importante ce trebuiau aduse la cunoștința populației. În rest - o liniște deplină, iar oamenii de aici păreau aidoma celor din Tibet, rupți de restul lumii, ca și cum ar fi trăit pe un alt țărm. În timpul liber ei stăteau impasibili, rezemați de peretele casei, la soare și priveau marea, mereu marea, suprema lor nostalgie, ultima lor speranță ... Într-adevăr, s-ar fi zis că oamenii aceștia reprezintă "rădăcinile" elenismului nepieritor, de care ne vorbea Kazantzakis, înfipite bine în stâncile unde s-au implantat adânc de mii de ani ...

După un popas de câteva minute la ceainajaua cătunului - un fel de polatră zidită în piatră, dar odihnitoare și răcoroasă - unde am pus în gură câte ceva și ne-am consfățuit cu jandarmul și cu un călugăr murdar, zoios, slujind ca preot și duhovnic al satului, care s-au arătat mirați să ne vadă pe meleagurile lor și încântați să ne dea toate indicațiile cerute, ne-am pregătit pentru o nouă etapă a expediției. Căci micul nostru periplu turistic avea tendința să capete aspectul unei veritabile "expediții". La un ordin al jandarmului, ne-au fost puși la dispoziție, cu chirie, doi călușei, cu însoțitori, ce aveau să ne ducă până la Epidaur, ținta călătoriei noastre. Călări pe caii trași de căpestre de doi băiețandri, am pornit la drum, peste câmp și peste munți, printr-un peisaj pustiu și dezolant, printre tufe de jnepeniș și prin grohotișuri înfierbântate de soarele arzător. O văpaie nemiloasă ne cădea drept în creștet, în ciuda vântului rece, ce sufla pe platou. A trebuit să ne luăm rămas bun de la marea cea frumoasă, cu priveliștile ei răcoritoare, căci de aici încolo nu aveam s-o mai zărim.

În față ni se deschidea o perspectivă descurajantă. Coaste pietroase, văgăuni acoperite cu ierburi aspre și uscate, un vânt ascutit ce ne șfichiua obrajii și urechile,

dimpreună cu soarelele ce ne pârjolea de sus, erau stihile ce ne însoțeau prin această vastă pustietate. Dar căluții, răbdători și văjoși, dimpreună cu cei doi însoțitori nu se lăsau învinși de nimic. Din loc în loc, întâlneam câte un cioban păzindu-și turma de capre, sau dădeam de vreo stână cu bordei, unde oamenii se puteau adăposti împotriva vântului rece și a soarelui arător. La o colibă ne-au ieșit înainte două mogâldețe, ca două arătări preistorice, înfășurate în saricile lor groase și cu glugi mari pe cap, mirându-se de apariția noastră neobișnuită prin acele meleaguri sălbatice. La rândul nostru, noi ne speriasem de înfățișarea lor stranie ce semănă cu a unor ciclopi ieșiți dintr-o cavernă. Dar nu erau decât niște păstori, locuitori ai pustiei de acolo! Bucuroși de oaspeți, ne-au tras la adăpost, să ne mai dezmorțim puțin oasele, ne-au ospătat cu brânză albă, nouă, preparată chiar atunci de ei, și ne-au cinstit cu rețină rece scoasă din butoiașele puse la umbră și învelite cu păpuși de foi de tutun, din care gazdele își răsuceau țigările lor groase, ca niște trabuce nefasonate.

Întremați după acest popas neprevăzut, am încălecat din nou pe căluții noștri și am continuat drumul prin peisajul arid și pârjolit de pe podiș. După alte vreo două ceasuri de mers am ajuns, în sfârșit, deasupra Epidaurului.

Începusem ziua într-o atmosferă paradisiacă, în livada de lămâi de la Galatas și o încheiam extenuați, ca după o călătorie prin deșerturi, lângă peretele din dos al celebrului teatru antic ...

Epidaur

*N*ê-au trebuit însă numai câteva clipe ca să uităm oboseala drumului parcurs și să ne simțim dintr-odată reinviorați, ca prin miracol.

Epidaurul era, dealtfel, în antichitate, locul unde se petreceau miracole. Aici veneau oamenii să se vindece de diferite boli trupești sau sufletești și efectul nu se datora atât apelor termale, cât climatului dulce și ambianței reconfortante a localității cu valoare de stațiune balneo-climaterică. Ea este așezată la capătul unei văi cu aspect foarte plăcut, îmbrăcată într-o vegetație fragedă și odihnitoare, compusă din crânguri, pajiști și coline melodioase ce încântă ochiul și mângâie sufletul.

Toate acestea ni s-au părut cu atât mai ospitaliere, cu cât străbătusem muntele ca doi pelerini solitari pe un drum anevoios și pustiu, în vreme ce toată lumea se ducea la faimosul complex de vestigii în automobile confortabile, venind din partea opusă, dinspre Nauplia, pe o șosea modernizată, netedă și curată ca o bandă de sticlă. Cei din urmă vizitatori din ziua aceea tocmai se pregăteau să plece în momentul când noi descindeam în locul unde altădată se făceau pelerinaje nesfârșite. Soarele își arunca ultimele raze peste imensul amfiteatru asupra căruia se lăsa încet cortina somptuoasă a inserării. Fără să fi prevăzut așa ceva, aveam să ne bucurăm de un spectacol pe cât de feeric și măreț, pe

atât de original și impresionant. Întregul ansamblu rămăsese pustiu, ca o împărăție a tăcerii și noi doi eram acum singurii spectatori poposiți acolo, singurii lui stăpâni.

Am descălecat chiar lângă porticul vechiului teatru. Ne-am luat rămas bun de la băiețandrii ce ne aduseseră până aici, apoi ne-am grăbit să vizităm cotloanele acestea sacre înainte de a se însera de-a binelea.

Muzeul se închisese deja, dar n-am regretat prea mult, deoarece în afară de câteva statui și stele funerare - așa cum se găsesc destule în toate muzeele din Grecia - singurul exponat mai interesant de văzut în interior ar fi fost macheta unui Epidaur reconstituit recent, în miniatură, de arheologii moderni. Noi eram însă nerăbdători să umblăm prin Epidaurul real, fără a mai apela la succedaneele rezervate turiștilor grăbiți.

Mai întâi, teatrul. El este astăzi celebru prin festivalurile anuale din timpul verii, când ansambluri artistice din toată lumea vin să dea aici spectacole cu opere dramatice create în diferite limbi, dar marea lui atracție o constituie însăși înfățișarea sa. Are forma unui hemicilcu imens și nu pare deloc o construcție antică, dimpotrivă se prezintă ca o realizare a timpurilor moderne, concepută pentru găzduirea unor mari mase de spectatori. Prima impresie pe care o stârnește este că ultimul spectacol abia s-a sfârșit, cu câteva clipe mai înainte, sau că teatrul se pregătește să-și primească oaspeții pentru o nouă reprezentanță în aer liber. Așa de proaspăt ne apare. Dar în această seară noi suntem singurii lui actori și spectatori, bucurându-ne de avantajul de a-i descifra și a admira, în voie, nestingheriți de nimeni, toate tainele și de a-i răscoli toate culisele.

Ca dimensiune, este de proporții impresionante, păstrând totuși o eleganță de bijuterie încrustată în coasta muntelui. Amfiteatrul amintește o piramidă răsturnată, cu

55 de rânduri de gradene săpate în peretele de paitră, pe care nu le poți escalada de jos până sus decât cu prețul unui mare efort. La bază, o arenă rotundă, servind ca podium pentru jocul actorilor, are un diametru de 20 m, iar diametrul de la nivelul ultimului rând de bănci ar putea să fie de aproape 200 metri. Din orice loc ai privi, în jos, spre arenă, poți urmări perfect acțiunea și mișcarea actorilor de pe scenă. Vizibilitatea și acustica edificiului constituie primele două secrete ale artei lui Polycetet cel Tânăr, arhitectul său. Capacitatea teatrului depășește 15.000 locuri, iar poziția lui este așa de bine aleasă și atât de perfect calculată încât, în timpul reprezentațiilor, ce se dădeau ziua, nici un spectator să nu aibă soarele în față spre a-i tulbura atenția. El este apoi amplasat într-un cadru natural de o rară frumusețe, spectatorii putând să admire de la locurile lor de pe gradenele de piatră încântătoarea priveliște a văii Epidaurului, ce se întinde din fața teatrului până departe, spre câmpia argolidă.

În gura acestei văi - teatrul e plasat în fundul ei - se află ruinele orașului Epidaur, dezgropate în ultimul secol, a căror cercetare poate oferi doar o palidă imagine despre ceea ce a fost cândva aici.

Faptele istorice se transformă de obicei în legende, iar legendele devin până la urmă mitologie. Dar oricât de apocrife ar fi mitologiile, ele capătă veracitate prin glasul pietrelor, adică al ruinelor scoase de sub straturile de pământ și peste care turiștii calcă adesea cu nepăsare, fără a se mai obosi să distingă părțile lor plauzibile și prășile pur anecdotice.

Legenda spune că valea Epidaurului fusese cucerită de beoțianul Phlegias, care, capturat de clima blândă și de priveliștea atrăgătoare a locului, se stabilise aici împreună cu soția lui, Cliophema, și cu fiica lor, Coronis. Acest nume din urmă înseamnă "ghirlandă", dovadă că fata era frumoasă

ca o coroniță de flori. De altfel, Cliophema, mama tinerei Coronis, era fiica muzei Erato, protectoarea poeziei sentimentale și a voluptăților lirice. Trecând într-o zi pe acolo, într-una din hoinărelile sale obișnuite în căutarea Frumosului, Apollo o zări pe Coronis în pragul casei părintești și se îndrăgosti subit de ea. Tânăra fecioară fu sedusă de zeu și în curând rămase însărcinată. Tatăl ei, neștiind că faptul se datora unei idile zeești, hotări să-și mărite în grabă fiica, dând-o după un muncitor de rând, ca să spele "rușinea" din familia lui. Apollo, aflând despre această intenție a părintelui răzbunător, fu cuprins de remușcări, deveni pe deasupra și gelos și o trimsie pe sora lui, Artemis, zeița vânătorii, să o salveze și ocrotească pe frumoasa fată. Dar tatăl ei, barbar și dușman al zeilor, se înfurie atunci și mai rău și hotări ca fata să fie arsă pe rug, ca orice fecioară dovedită că păcătuiuse. În clipa când victima era gata să fie cuprinsă de flăcări, Apollo se repezi în vâlvătaie și o smulse din mijlocul rugului, deoarece știa că fata purta în pântecul ei propriul său germen uman. Zeul o ascunse pe Coronis în pădure și acolo ea născu un băiat, care a fost alăptat de o capră. Când se făcu mare, Apollo îl dădu în grijă lui Chiron, centaurul din Magnesia, cunoscut ca mare meșter în treburile felcer. De la Chiron, copilul preluă meșteșugul tămăduirilor, a cărui sămânță o avea de altfel în sânge, moștenită chiar de la tatăl său, Apollo, care pe lângă zeul Artelor, era și protectorul științelor medicale. Copilul năzdrăvan se numea Asclepios și era, așadar, după tată, de origine divină.

Grație însușirilor sale native, Asclepios (echivalent în mitologia romană cu Esculap, zeul medicinei) deveni repede popular și făcu o carieră strălucită. Într-o zi, pe drumul spre Epidaur, care se bucura de faima unei stațiuni cu ape termale pentru tratarea diferitelor boli, el văzu o femeie gemând din greu, purtată pe targă de doi bărbați. Apele și inițiații de la

Epidaur nu dăduseră rezultat și nu izbutiseră s-o însănătoșească pe suferindă. Asclepios le spuse bărbatilor să o lase jos și în aceeași clipă femeia, pe nume Sostrata, încetă să mai geamă. El îi ridică rochia și cu un instrument ce-l purta mereu la dânsul, îi desfăcu pântecul și scoase răul dinăuntru. Sostrata se liniști cu totul, dar binefăcătorul ei dispăru înainte ca pacienta să fi putut apuca măcar a-i mulțimi. În același timp însă vraciul avea grijă să stârnească vâlvă în jurul faptelor și numelui său.

Asclepios făcea și alte asemenea "minuni", ajungând să fie cunoscut mai ales pentru priceperea sa în intervenții chirurgicale. Unui ostaș, Erippos, care de cinci ani se chinuise cu un vârf de săgeată ce i se înfipsese în falcă, el i-a scos așchia din obraz și i-a pus-o în palmă, ca s-o vadă toată lumea. Altă dată i-a redat glasul unui copil mut; orbului Alkelos din Harikleia i-a redat vederea; unui chel din Mytilene a făcut să-i crească părul, și multe alte binefaceri de acest fel îi sporeau renumele. Pentru boli mai ușoare recurgea la ajutorul câinilor și al șerpilor săi, care erau puși să-i lingă pe bolnavi, lecuindu-i astfel de anumite plăgi și ușurându-le durerile.

Faima lui se răspândi în toată lumea grecească și mii de suferinzi veneau la Epidaur, unde Asclepios își exercita cu râvnă meșteșugurile sale, redând sănătatea multor oameni bolnavi. El își înjgheba aici diverse instalații pentru tratamente și era înconjurat de o mulțime de adepți ce-l ajutau în intervențiile chirurgicale și propagau puterile lui miraculoase. Epidaurul, din simplă stațiune de băi termale, deveni astfel un loc de pelerinaj, căruia ajunsese să i se atribuie până și puteri mistice. Drept urmare, s-au construit aici temple, un teatru, un stadion și tot ce trebuia pentru adăpostirea, tratarea și buna dispoziție a bolnavilor. Luat în exploatare pe linie religioasă, orașul ajunsese un centru prosper

și propice pentru tot felul de speculații și afaceri, pe deasupra fenomenului de terapie medicală propriu zisă. Nimeni nu cunoștea secretul "minunilor" ce se săvârșeau acolo, și se pare că mulți bolnavi se vindeau prin simpla forță a sugestiei și a credulității lor naive. Din acest motiv, Asclepios avea și anumiți dușmani, mai ales printre filosofi sceptici, care susțineau că e un șarlatan și că păcălește lumea cu mistificările lui. Dar progenitura de zeu își vedea mai departe de treabă și bogățiile curgeau gârlă la Epidaur.

Sanctuarul lui Asclepios (Asclepion, cum i se spunea pe scurt) cuprindea un întreg complex de construcții consacrate diverselor activități ce se desfășurau în incinta lui. Printre acestea, locul central îl deținea un fel de altar, numit Abaton, înconjurat cu ziduri înalte și ferecate, pentru ca nimeni să nu vadă și să nu afle ce se petrecea înăuntru. Seara, bolnavii - după ce făceau rugăciuni lungi către Apollo, către Asclepios, către soția, fiica și fiul acestuia, cerându-le milostivirea, în schimbul unor ofrande bogate și, după ce erau supuși unor pregătiri speciale (se folosea narcoza, ca să piardă contactul cu realitatea și să nu știe ce se întâmplă cu ei) - erau introduși în Abaton, unde stăteau întreaga noapte întinși pe ramuri verzi și frunze lăncede, exalând miasme înăbușitoare, în așteptarea momentului când zeul izbăvitor le apărea în vis. O atmosferă sufocantă de răni pestilențiale amestecată cu emanațiile trupurilor oblojite, îngrămădite acolo, și însoțită de gemete și vaiete surde, domnea în Abaton, până când suferinzii cădeau în letargie. Atunci câinii și șerpilor "sacri" se furișau printre bolovani și le lingeau rănilor, iar Asclepios le apărea în vis și-i sfătuia ce trebuie să facă în continuare spre a se însănătoși. Mulți se trezeau din acea stare de hipnoză cu convingerea că s-au tămăduit.

Asclepios era necruțător cu cei ce încercau să-i pătrundă

ori să-i divulge metodele. Pe unii îi pedepsea prin diverse mijloace pe care le avea la îndemână; pe alții îi lecuia de vreo maladie ce-i adusese acolo numai după ce vinovații se pocăiau și își cereau iertare pentru curiozitatea lor neîngăduită. "Secretul lui Hipocrat", instaurat mai târziu în lume, sau "mafia albă", devenită universală, își aveau, după cum se vede, încă de pe atunci inspiratorii și practicanții lor impenitenți! ...

Toate acestea sunt evocate la Epidaur, astăzi, de fundațiile de piatră ce se mai văd printre ierburi și împânzesc întreaga vale, începând din imediata apropiere a Teatrului și continuând până la ultima bucățică de marmură scoasă de sub pământ. Iată și Stadionul, numai pe jumătate conservat, construit la o margine a văii, de unde pornea un tunel lung ce ducea la Templu. Acestea sunt distruse complet, nici o coloană n-a mai rămas în picioare, dar incintele pot fi încă ușor depistate printre ierburile și florile cu mirezme aromitoare ce îmbălsămează atmosfera.

Într-o parte se văd rămășițele din zidul care înconjura misteriosul Abaton, alături se ghicesc urmele unor bazine unde erau spălați bolnavii înainte și după ce făceau tratamentul impus, dar nimic nu se mai distinge precis. Locul, în ansamblu, păstrează în schimb poezia unei priveliști ce favoriza procesiunile mistice organizate în slava zeului felcer.

Zdrobiți de oboseală, după ce am colindat aria de ruine și reminiscențe arheologice, bolnavi noi înșine de visuri și legende, ne-am retras, o dată cu lăsarea nopții, în satul Ligurion de lângă Epidaur, unde am cerut găzduire la prima casă din marginea șoselei. Am fost primiți cu multă bunăvoință, într-o gospodărie țărănească sărăcăcioasă, ce ne-a ținut loc de hotel pentru noaptea aceea. Asemenea schilozilor din Abaton, ne-am întins pe niște lavițe de lemn, acoperite, în loc de ramuri și frunze verzi, cu piei de oaie

mirosind a argăseală și garnisite cu roiuri de purici. Somnul ne-a fost însă adânc și dulce, în urma eforturilor de peste zi, ca o narcoză din incubatorul lui Asclepios. Dimineța ne-am trezit întremați și bine dispuși, ca și cum în timpul nopții ne-ar fi vizitat în somn zeul însuși și ne-ar fi lecut de toată truda drumului din ziua precedentă.

"Pelerinajul" la Epidaur își făcuse efectul!

Nauplia

De la Epidaur înainte aveam să reintrăm în spațiul lumii civilizate. O splendidă șosea turistică și chiar o cale ferată înlocuiau serviciile căluzitorilor docili ce ne aduseseră până aici. Dar tocmai mijloacele de transport așa zise rapide, sigure și moderne, ne-au rezervat o serie de surprize, pe cât de banale prin natura implicațiilor lor, pe atât de amuzante prin felul cum se desfășurau.

De cea dintâi neplăcere aveam să ne lovim chiar în primele ore ale dimineții, când ne pregăteam să părăsim Ligurion. Ne-am grăbit să plecăm cât mai devreme de la gazda noastră, ca să prindem un autobuz ce trebuia să ne ducă până la cel mai apropiat oraș, la o distanță de vreo 30 km. dar când am ajuns la locul de unde pornea "cursa", unul din cele două autobuze ce deserveau traseul pornise deja la drum, iar al doilea era și el gata să demareze, *ronrăind* în stație cu motorul aprins. Șoferul ne-a invitat să ne urcăm repede în mașină, căci e foarte zorit. Locurile erau însă toate ocupate și trebuia să ne inghesuim printre ceilalți călători, dacă voiam să câștigăm cu orice chip timp. Noi cam șovăiam să intrăm în cușca aceea arhiplină. Atunci, un grec din ușa cafenelei, văzând că ezităm, ne-a sfătuit să rămânem jos și să mai așteptăm, căci peste o jumătate de ceas se întoarce de la oraș primul autobuz, pentru a face turul al doilea.

Cum autobuzul din fața noastră era supraincârcat, iar o jumătate de oră nu ni se părea o pierdere prea mare de timp, ne-am gândit că e mai bine să-l așteptăm pe celălalt, spre a călători mai comod, deoarece aglomerația de dimineață, când oamenii se grăbesc să se ducă la treburi nu mai e la fel de mare mai târziu, când călătorii sunt mai rari - s-a oferit să ne explice același grec din ușa cafenelei, pe un ton foarte amical.

Numai că jumătatea de ceas propusă s-a făcut un ceas, apoi un ceas și mai bine, și văzând că nu mai apare nici o mașină, noi am început să ne impacientăm. Abia atunci ni s-a spus că autobuzele plecate de dimineață nu se întorc de la oraș decât după amiaza și nici nu e sigur dacă vor mai face vreo cursă în ziua aceea. Pe drept cuvânt, acum aveam motive să fierbem de ciudă! "Binevoitorul" ce ne sfătuisese să așteptăm întoarcerea primului autobuz dispăruse de pe acolo fără urmă și peste puțin timp am înțeles că ni se jucase o festă. În satul acela erau numai două mașini care făceau curse la oraș. Ele aparțineau unor proprietari diferiți ce se concureau între ei pe viață și pe moarte. Când unul nu putea lua toți călătorii din stație, lăsa în urma lui pe cineva cu sarcina de a folosi toate vicleșugurile posibile, spre a determina pasagerii să nu se urce în a doua mașină, pentru satisfacția de a vedea că rivalul său pleacă în gol și astfel câștigă mai puțin decât el. Cât despre oamenii rămași în drum, așteptând o mașină ce nu se mai întorcea, de aceștia puțin le păsa celor doi proprietari.

Păcăliți astfel, victime ale concurenței profesionale, ne-am așezat pe marginea șoselei, sperând să ne pice vreo ocazie care să ne scoată din încurcătură. Abia către ora 11 zărim un taxi venind dinspre Epidaur. Am făcut semn și șoferul a oprit, ca la comandă, exact în fața noastră. Anton, vorbindu-i grecește, i-a spus pe scurt cine suntem, ce ni s-a întâmplat

și l-a întrebat dacă ne poate lua și pe noi până la cel mai apropiat oraș. Pe locul de lângă el se afla un bărbat solemn și grav, taciturn, cu pipa înfiptă în colțul gurii și cu o șapcă ecosez pe cap. Cele două locuri din spate erau libere.

Șoferul - un grec oacheș, între două vârste, arătându-se cât se poate de amabil - ne-a explicat că mașina e închiriată de englezul de alături, care a dat o raită pe la Epidaur și acum se întoarce la Atena. Dacă "mister" e de acord, ne poate lua cu plăcere. Întrebându-l din ochi ce să facă, englezul dădu aprobator din cap, cu acel aer specific britanic, rigid și ermetic, ce-ți taie pofta de orice conversație.

Autostopul avusese totuși efect.

Și astfel, noi, care mai înainte făcusem pe "englezii" la Poros, a trebuit să apelăm acum la politețea rece și flegmatică a unui englez adevărat ca să ne ia în mașină. În câteva minute ne-a depus în centrul orașului Nauplia, fără să schimbăm o singură vorbă cu el.

Nauplia e un orașel la fel de drăgălaș ca și numele pe care-l poartă. Se bucură de o așezare favorizată pentru un punct de interes turistic și ca bază nautică, în fundul golfului cu aceeași denumire, la poalele unor stânci semețe, transformate în fortăreață celebră. Construcțiile vechi alternează cu altele mai noi - case mici, curate și cochete - creând o atmosferă luminoasă și sărbătorească ce învăluie această localitate foarte pașnică, înzestrată însă cu o istorie extrem de agitată.

Prin poziția și natura sa de port maritim, cu arsenale, șantiere, cazărmi și școli de cadeți, amplasată într-o regiune avantajată strategic, Nauplia a fost focarul unor lungi și Inverșunate lupte pentru eliberarea poporului grec de sub dominația otomană. De aici porneau mișcările insurecționale ce cuprindeau întreaga țară, aici își aveau cuiburile eroii venerați de popor, de la Botzaris, Canaris, Ipsilanti,

Kolokotronis și Miaulis, până la Capodistria, acest Cavour al Greciei moderne, de numele căruia se leagă înfăptuirea unității și independenței naționale. Orașul e plin de amintiri și însemne ce vorbesc despre acea epocă romantică și efervescentă, contemporană cu Byron, Delacroix sau Lamartine, care au cântat-o în versurile și pânzele lor. Nauplia a fost prima capitală a Greciei renăscute și mai păstrează și astăzi acel aer de aristocrație ce se observă în viața orașului, cu locuitori ce par a fi mândri că sunt fiii unei urbe cu atâtea amintiri glorioase. Este poate singurul loc din Grecia unde istoria mai nouă a țării are aceeași pondere și se impune cu aceeași putere ca și istoria veche. Pe aici au trecut genovezii, venețienii, turcii, aici antichitatea, evul mediu și epoca modernă și-au pus amprente lor de neșters, aici au funcționat prima școală și primul parlament grecesc. La Nauplia și-a fixat reședința primul șef al statului grec modern, Capodistria, și tot aici el a fost asasinat, în 1831, rămânând în istorie ca o figură de mare strălucire și prestigiu.

Bastioane, forturi, fortărețe, ziduri bizantine, porticuri incrustate cu stema Leului venețian, o moschee având - ca replică - la intrare statuia lui Demetrios Ipsilanti, unul din conducătorii mișcării anti-otomane, și numeroase alte vestigii indică avaturile prin care a trecut Nauplia în decursul veacurilor. Castelul Burgi, clădit în rada portului pe o insuliță nu mai mare decât suprafața lui locuibilă, atestă în amintire dominația venețiană. Aici trăiau în acea vreme, într-o cazarmă specială, călăii de profesie, pe care populația orașului nu voia să-i primescă în rândurile ei. Acum, când timpurile și moravurile s-au schimbat, Burgi e transformat în cazinou, ancorat în mijlocul radei ca un mic bastiment de piatră. Deasupra portului străjuiește fortul Ișkali, de origine turcească, folosit în ultimul timp ca închisoare pentru deținuții politici. În sfârșit, un alt obiectiv demn de vizitat este

mânăstirea de maici de la marginea oraşului, posedând o fântână străveche de care se leagă o legendă şi mai veche încă. Se zice că Hera, soţia lui Zeus, venea aici în fiecare an să se scalde, spre a-şi recăpăta virginitatea după fiecare maternitate. Hera era protectoarea (zeiţa) căsniciei.

Dar monumentul cu adevărat impresionant este citadela Palamide, clădită de genovezi în evul-mediu, pe vârful unei stânci înalte şi drepte ca un parapet. Până sus urcă o splendidă scară în spirală săpată în peretele stâncii, cu 999 trepte şi o balustradă de metal bine fixată în carnea pietrei, de care vizitatorul se poate sprijini cu încredere, să se odihnească şi să admire, ca dintr-un balon, oraşul de jos. Priveliştea este seducătoare. Portul, ticsit de nave - Nauplia este sediul principal al flotei militare a Greciei - străzile drepte, de un geometrism impecabil, casele mărunte şi vesele, întregul ansamblu seamănă cu un decor plasat pe un platou de filmare, căruia soarele şi marea îi dau o cromatică plină de graţie şi prospeţime. Citadela Palamide - legenda spune că Palamide a fost fiul lui Poseidon şi că el ar fi descoperit arta navigaţiei - era compusă din forturi, arsenale, terase, tuneluri şi alte construcţii militare, azi dezafectate şi lăsate în stăpânirea unui singur om, paznicul ruinelor de acolo. Dar mai atrăgătoare decât toate realizările din incinta fortăreţei este panorama ce se desfăşoară de sus. Dominând marea pe distanţe întinse, citadela domină şi câmpia argolidă din partea opusă, care îşi făcuse din Nauplia capitala şi centrul ei de rezistenţă militară, politică şi economică.

Pentru călătorul ce vine dinspre Epidaur, Nauplia se constituie ca o introducere în această surâzătoare câmpie argolidă, unde bătea altădată inima Greciei antice (contemporană cu Troia şi chiar mai veche) şi care în acele vremuri depărtate a fost teatrul unor sumbre şi tragice evenimente. Înconjurată din trei părţi de coline protectoare

impotriva intemperiiilor, câmpia argolidă este ca o cetate deschisă spre mare, din interiorul căreia au pornit nenumărate expediții ce i-au dus faima în toate părțile lumii. De aici au plecat argonauții, cu corăbiile lor încărcate de iluzii, în căutarea lânii de aur. Aici își aveau rădăcinile uriașele forțe militare ce-au asediat Troia, aici se aflau mari cetăți înfloritoare, înainte de epoca de apogeu a civilizației ateniene. Dar toate acestea sunt astăzi legende. Singura realitate este câmpia fertilă, pașnică, populată de turme de oi ce pasc pe lângă holdele de grâu, alternate cu plantații de tutun și livezi de măslini, unde oamenii își văd de micile lor treburi, ca într-un colț de paradis terestru, departe de zgomotele și neliniștile lumii.

Argos

Localitatea urbană mai importantă din această regiune este Argos - denumire cu rezonanță impunătoare, dar fără obiective turistice sau arheologice pe aceeași măsură. Cel mult, legendele dacă mai salvează ceva din faima de altădată a acestui orașel negustoresc, situat la vreo 10 Km de la țărmul mării. Este totuși un important nod de căi de comunicații, cu trafic dezvoltat, susținut de ritmul produselor agricole ce se scurg pe aici.

Am sosit în Argos spre seară și am tras la hotelul "Byron" din centrul orașului. Era o seară suavă de primăvară încărcată de miresmele liliacului înflorit și ale magnoliilor în explozia lor de aur strălucitor. Urbea e dealtfel înecată în cascade de seve vegetale ce-i dau un aer de romantism dulceag menit să atenueze impresia de târg provincial aservit numai intereselor de natură mercantilă.

La lumina lunii, am vizitat teatrul străjuit de o perdea de chiparoși înalți cât plopii, ce sporeau feeria din jurul anticului edificiu. Acesta nu este la fel de bine conservat ca acela de la Epidaur, dar e tot atât de mare și, din colțurile lui se ridică glasul evocărilor spre care ne aplecăm mereu, cu plăcere, urechea. Pe treptele de piatră, grupuri de adolescenți își spuneau povești de dragoste sau declamau versuri, ca la o reprezentație nocturnă în aer liber, însă noi asistăm acum

la un altfel de spectacol. Aceeași lună, cu razele ei de mătase, prezidase aici, în timpuri imemorale, fapta fioroasă a celor cincizeci de fiice ale regelui Danaos, care, din porunca tatălui lor, își ucisese mirii chiar în noaptea nunții. Pentru această crimă abominabilă ele au fost osândite, în Infern, să umple cu apă un butoi fără fund - astfel grăiește legenda Danaidelor. Singura dintre miresele asasine, Hypermestra, care nu ascultase porunca tatălui ei, a fost arsă, pe un rug, înălțat exact în locul unde ne aflăm acum. Pe treptele acestui teatru s-a întrunit apoi, mai aproape de timpurile noastre, prima Adunare națională a Republicii elene, sub președinția lui Capodistria, în 1829.

Dar istoria Argosului e încărcată de legende cumplite și mărețe, căci pe aici au trecut seminiții de regi setoși de războaie și avizi de cuceriri. Vecin cu Mycene, Argos a luat parte la războiul Troiei, ca aliat al lui Agamemnon; mai târziu s-a luptat timp de patru secole cu Sparta, rivala lui de moarte; iar și mai târziu, Pyrus, regele Epirului, voind să cucerească cetatea, a murit sub zidurile sale. În sfârșit, în epoca modernă, orașul a cunoscut asaltul turcilor, cărora le-a opus o lungă și înverșunată rezistență. Din toate acestea nici o urmă nu se mai păstrează astăzi! Doar amintirile!

În împrejurimile orașului mai dăinuie însă - fapt ciudat! - ruinele de la Tirynt, considerată cea mai veche cetate din Grecia continentală, datând din vremea Ciclopilor și trecând drept patria lui Herakles (Hercule, la romani). Existența Tiryntului este atestată cu mult înainte de războaiele Troiei și se pare că a fost fondat de Danaizii veniți din Egipt. Ei au folosit puterea Ciclopilor, care au cărat pe umerii lor uriașele blocuri de piatră, unele grele de peste zece mii de kilograme, ce se mai văd încă și astăzi. Acestea au un aspect sumbru, martore ale unei civilizații brutale, bazată pe forța fizică și propulsată doar de necesități militare. Grotele, galeriile

subterane sunt concepute în linii grosolane, fără nimic care să trezească vreo emoție artistică. Nici un episod poetic nu se leagă de ele, nici o scenă de tragedie, din contră, prezența lor tulbura parcă euforia spirituală ce ne însoțea pretutindeni pe meleagurile grecești. Am simțit nevoia să le părăsim cât mai repede și să ne depărtăm astfel de ele, continuându-ne drumul așternut cu gloriei și legende prin frumoasa și mănoasa câmpie argolidă.

Mycene

Mergeam pe jos, pe șoseaua dreaptă ca o panglică de beton, înfrățită cu linia de cale ferată, sub soarele fierbinte al unei dimineți campestre, foarte liniștită și foarte plăcută. Deodată, ne-am trezit în fața unei gări mici, cu aspect de canton, izolată în mijlocul câmpiei. Nici o localitate importantă, nici o așezare omenească nu se zărea prin jur, ca să justifice prezența ei aici. Dar gara aceasta mică și neînsemnată, unde în cea mai mare parte a anului nu urcă și nu coboară nimeni, avea un nume ilustru ce trebuia neapărat transformat în emblemă. Șase litere negre pe o plăcuță de marmură albă fixată în peretele cenușiu, aproape că ne-au tăiat răsuflarea: *MIKINE*.

Mycene!... Mărturisesc că numai cu greu îmi închipuiam mai înainte că Mycene a existat vreodată în realitate și că reprezintă un loc anume, unde oamenii pot pătrunde ușor și se pot plimba printre ruine, ca în orice altă rămășiță de cetate. Socoteam acest nume o ficțiune literară, așa cum ficțiuni poetice mi se păreau și tragediile legate de el. Și chiar dacă adeseori credeam în veracitatea psihologică a blestemului ce-a bântuit familia Atrizilor, eram, oricum, mai puțin dispus să cred în valabilitatea lui istorică.

Consideram că numai fantezia unui tragedian ca Eschil

putea să pună în seama destinului atâtea orori pe care mintea omenească nu le acceptă decât ca plăsmuiri ale unei imaginații debordante.

Și acum, iată, mă aflu în fața unei gări, pierdută într-un câmp pustiu, fără nici o urmă de viață împrejur, purtând acest nume fatidic: Mycene. Pe aici, prin apropiere, așadar, trebuie să se fi întâmplat toate câte s-au întâmplat! Am avut o tresărire sufletească foarte ascuțită, ca în preajma unui spectacol așteptat cu emoție și despre care știam că are să fie altfel decât tot ce văzusem până atunci.

Șeful stației Mycene, un moșneguț obidit, cu părul alb și fruntea brăzdată de necazuri, ca și cum ar fi fost apăsător de prezența stafiilor ce stăpânesc spațiul unde el este singurul viețuitor permanent, ne-a întâmpinat pe micul peron al gării, dându-ne binețe și poftindu-ne înăuntru. Se bucura că mai vede niște oameni vii rătăciți pe acolo și călcându-i pragul. I-am spus că noi n-am venit la gară, ca să luăm vreun tren, ci vrem să vizităm ruinele. Foarte amabil, ne-a dat explicațiile necesare, ne-a arătat drumul și ne-a propus să lăsăm în biroul lui rucsacurile, pe care nu era nevoie să le purtăm cu noi; la întoarcere tot pe aici o să trecem, dacă avem de gând să ne urcăm în trenul ce venea abia peste vreo cinci ore.

De la gară până la ruine nu sunt mai mult de patru kilometri. O șosea în linie dreaptă, întinsă printre lanuri de grâu și de rapiță înflorită, ne conduce cu încredere spre locul tragic. După ce lasă în urmă parcelele plane acoperite cu semănături ce se pregăteau să dea în pârg, șoseaua pătrunde într-o zonă de dealuri pietroase, cu stânci albe țâșnite din pământul negricios, ca niște dinți uriași ce rânjesc în soare. Drumul o face puțin la stânga, apoi din nou la dreapta, și ne pomenim dintr-o dată în fața Acropolei miceniene, situată pe unul din acele dealuri contorsionate,

în spatele căruia se înalță zidul masiv și sever al muntelui vânat ca cremenea, fără nici un fir de vegetație.

O liniște lugubră stăpânește totul, ca într-un vast cimitir milenar, lăsat de mult timp în părăsire. Eram singurii oameni ce atingeam în ziua aceea cu tălpile pietrele de pe drum, trezindu-le din somnul lor adânc. Valea are o acustică ciudată și rostogolirea unui bolovan sau cel mai mic zgomot de pași stârnesc ecouri stridente, chemând parcă spirite nevăzute să vină în ajutorul ruinelor ce se refuză investigațiilor din afară.

Am fost de două ori la Mycene. O dată în doi, eu și Anton, altă dată cu un grup turistic de 40 persoane. Prima oară am simțit aici un fior ce-mi străpunsese întreaga ființă și am receptat în profunzime totul. A doua oară, era prea multă lume, prea multă vorbărie și n-am resimțit nici o emoție. Morala: să nu vizitezi ruinele celebre - și în special pe cele de la Mycene - în grupuri mari, dacă vrei să re trăiești în intensitate și cu palpitări puternice dramatismul cunoscut cândva de aceste locuri abandonate astăzi de orice suflare de viață.

Nu știu dacă se găsește undeva un decor natural mai potrivit pentru desfășurarea unor tragedii atât de sângeroase, și mă întreb, iarăși, dacă existența Atrizilor a fost o realitate, sau ea este o invenție a lui Eschil, inspirată de această ambianță a unui relief cu o coloratură macabră. Sunt ispitit să cred că poetul grec va fi colindat și el prin aceste locuri și simpla lor înfățișare l-a izbit atât de tare spiritual, încât a declanșat opera dramatică localizată la Mycene. Să fi fost oare mereu așa, de la începutul lumii, acest colț de pământ? Atunci cum de s-au putut fixa pe el oameni, pentru ce și-au ales ei tocmai acest teritoriu funest, când sunt atâtea altele mult mai atrăgătoare în imediata apropiere? Sau poate ambianța aceasta geologică a structurat sufletele celor ce

au trăit aici, făcând din ele verigile unui lanț întreg de grozăvii fără pereche? Ai impresia că în aer plutește încă ceva din tragismul crimelor săvârșite cândva printre aceste pietre, ca un fluid devastator, pe care nici veacurile, nici mileniile, nici vânturile, nici soarele nu le-au putut spulbera... Oricum ar fi fost, fapt este că la Mycene au trăit odată oameni, cu armate, cu bogății, cu plăceri, care petreceau și se războiau, care iubeau și urau, procreau și ucideau. Oameni...

Atrizii nu erau totuși ființe la fel cu ceilalți oameni. Așa cel puțin reiese din împletirea legendelor legate de Mycene.

După moartea egipteanului Danaos, regatul său, întemeiat în câmpia argolidă, se destrămă în trei părți: Acrisios, cel mai mare dintre fiii lui, luă Argosul, Proetos, fratele lui, primi Tiryntul, iar Perseu se stabili la Mycene, după o serie de acte vitejești încheiate cu uciderea Meduzei. Aceasta era una dintre Gorgone, a cărei privire înfiorătoare prefăcea în stană de piatră pe cei asupra cărora își arunca ochii. Perseu se căsători cu Andromeda, fiica regelui Etiopiei, pe care o salvase din gura unui monstru marin, și avu cu ea un fiu, Sthenelos, care întemeie un nou regat, prin reunificarea celor trei cetăți dezmembrate mai înainte. Fiul lui Sthenelos era Eurysteu, protectorul lui Herakles. În timpul domniei lui au apărut aici Acheenii, conduși de Pelops, fondatorul unui regat și mai puternic, ce cuprindea întreaga peninsulă care-i va purta numele, Peloponezul. Pelops a avut doi fii, Atreu și Thyest, ce se dușmăneau de moarte, fiecare dorind să pună mâna pe putere. Atreu, împins de ura fratricidă, a ucis pe doi din copiii lui Thyest și i-a pus la frigare, servindu-i fratelui său ca bucate la un ospăț, în cadrul căruia avea să-l omoare și pe el. Dar Egist, al treilea fiu al lui Thyest, l-a ucis în cele din urmă pe Atreu, răzbunând astfel crimele săvârșite de acesta asupra tatălui său și a celor doi frați ai lui.

Așa începe tragedia Atrizilor. Odată dezlănțuit firul fatalității, nenorocirile aveau să urmeze una după alta, ca la un blestem al Iadului.

Agamemnon, fiul lui Atreu, era supranumit "Regele regilor", deoarece stăpânea un regat ce se întindea din Sicilia până sub zidurile Troiei și din Peloponez până în inima Egiptului. El era un om ambițios, care, pentru înfăptuirea țelurilor sale militare, nu șovăia să facă oricâte sacrificări de vieți omenești era nevoie. Când a pornit războiul împotriva Troiei, la îndemnul profetului Calchas, - acesta prezisese că numai astfel zeii se vor îndupleca și vor trimite vântul ca să-i împingă corăbiile spre țărmurile Troiei - Agamemnon o arse pe rug, în rada portului Aulida, pe propria lui fiică, Iphigenia. Revoltată de fărădelegile soțului ei, Clitemnestra începu să-l urască pe Agamemnon și, când acesta se întoarse victorios la Mycene, peste zece ani, aducând printre alți captivi de la Troia și pe Casandra, fiica lui Priam, de care regele se îndrăgostise, regina își primi soțul cu pompa cuvenită, prefăcându-se că se bucură, dar în realitate pregătindu-se să-l omoare. Pe când se afla în baie, Agamemnon fu înjunghiat de Egist, care devenise, în absența regelui, amantul Clitemnestrei. Acesta o ucise, la rândul ei, pe Casandra, înfigându-i un cuțit în inimă, spre a scăpa de profețiile ei sinistre. Cu mâinile pătate de sânge, Clitemnestra și Egist apărură în fața poporului, care asista îngrozit la cele ce se petreceau în palatul de la Mycene. Dar nimeni nu îndrăzni să ridice glasul împotriva reginei asasine și a amantului complice. Indignați de crimele mamei lor, cei doi copii ai lui Agamemnon, Oreste și Electra, în vinele cărora pulsa sângele atrid, luară o hotărâre supremă: în timpul ceremoniilor prin care Agamemnon era înmormântat în mausoleul de lângă cetate, ei uciseră pe Clitemnestra și pe Egist, apoi fugiră prin ieșirile secrete din palat și dispărură

din Mycene. Poporul, și mai înspăimântat de această nouă dramă, ridică leșurile celor două victime din urmă și le îngropă undeva, în afara cetății, pentru a izgoni duhurile rele dintre zidurile ei.

Fatalitatea avea să continue însă opera sa distructivă și asupra zidurilor de la Mycene, după ce se aruncase cu atâta furie asupra oamenilor timp de secole. Nu mult după aceea, regatul lui Agamemnon a fost cucerit de Doriene și nimiciră până în temelii, de la tronul din incinta palatului, până la cele mai neînsemnate anexe militare. Asemenea evenimente s-au petrecut cu mii de ani în urmă, într-o epocă greu de precizat în timp. Ceea ce se știe sigur este că în perioada de înflorire a civilizației elene, ruinele de la Mycene aveau același aspect dezolant și lugubru ca și astăzi, fiindcă nimeni nu s-a mai stabilit aici după stingerea seminției nefericite a Atrizilor.

Un singur om și-a legat viața, mult mai târziu, de aceste ruine, străduindu-se să le scoată la iveală de sub straturile de moloz ce le acopereau. Acesta a fost arheologul german Heinrich Schliemann, descoperitorul celor două cetăți rivale, Troia și Mycene. Fără studii speciale, autodidact, el a învățat greaca veche, din dorința de a citi în original inscripțiile ce-l puteau conduce pe drumul pe care se simțea chemat. Apoi, spre a-și împlini pasiunea arheologică, Schliemann (1822-1890) s-a ocupat câțiva ani cu diferite negoțuri în Prusia și America, acumulând o mare avere, grație căreia și-a putut organiza și desfășura mai târziu săpăturile din Grecia.

Datorită lui avem confirmarea absolută că dramele de la Mycene s-au petrecut în realitate, că *Orestia* lui Eschil nu este o creație imaginară. Dacă Cervantes a putut să plăsmuiască un *Don Quijote* din propria lui fantezie, dacă Shakespeare a dat viață unui *Hamlet* legendar sau Goethe unui *Faust* cules din tradițiile medievale, Eschil și-a luat

eroii din *istorie*. Ei au existat cu adevărat, așa cum o atestă ruinele de aici, a căror vizitare îți dă sentimentul emoționant că participi direct, personal, ca spectator și ca judecător avizat, la întâmplările despre care vorbesc nu doar legendele, ci chiar pietrele pe care le atingi acum cu mâna și cu talpa piciorului.

După ce am parcurs cei patru kilometri pe șoseaua dinspre gară, pe când ne pregăteam să pătrundem în climatul sumbru al Mycenei, cu totul distonant față de cerul luminos al Argolidei, ne-am pomenit deodată, spre surprinderea noastră, chiar în fața intrării în cetate, la celebra *Poartă a leilor*. Formată din blocuri masive de piatră, cu un fronton triunghiular, pe care sunt sculptați doi lei, în mărime naturală, ridicați în două picioare, de parcă ar vrea să sfâșie ceva, și prevăzută cu o ușiță din gratii de fier, ca la intrarea într-o închisoare, ea produce o senzație de retractilitate, și eziți să pășești pragul de teamă să nu rămâi pentru totdeauna claustrat între ruine. Nu există nici un om, gardian, intendent, ghid sau altceva, în incinta cetății. O singurătate apăsătoare stăpânește totul când am ajuns noi acolo. Până și soarele avea parcă o strălucire tragică, dureroasă, iar pașii noștri sunau strident printre pietre, în timp ce glasurile căpătau o rezonanță metalică, înăbușită, în această necropolă părăsită, unde înaintam cu prudență și sfială. Faptul că știam ce s-a întâmplat aici ne sporea și mai mult sfiala, dând parcă un sunet straniu până și vorbelor noastre.

De la *Poarta leilor* pornește în interiorul cetății drumul spre *Palatul regal*, ale cărui urme se află în vârful Acropolei miceniene. Cu ajutorul schemelor din reconstituirile lui Schliemann, identificăm *baia* unde a fost ucis Agamemnon, *camera* unde Clitemnestra și Egist uneltiseră împotriva lui, *terasa* de unde regina a vestit poporului moartea regelui. Călcăm pe aceleași lespezi pe care au călcat toți aceștia,

atingem aceleași colțuri de piatră, și asta nu poate să nu producă o senzație de groază, amestecată cu una de bravadă. Pătrunsesem în lumea de fantome a Mycenei! Ne așteptam ca dintr-o clipă în alta să ne apară în față chipul încruntat al lui Agamemnon sau silueta trufașă a Clitemnestrei, și să ne întrebe ce căutăm noi aici?

În spatele fostului palat este indicat *Cimitirul regal*, o groapă imensă, circulară, cu pereții zidiți, unde au fost descoperite mormintele unora dintre Atrizi. În partea cealaltă a cetății, am străbătut un coridor subteran până la *Ieșirea lui Oreste*, pe unde se zice că a dispărut fiul lui Agamemnon după ce-l omorâse pe ucigașul tatălui său. Dincolo, începe pustiul. Albia râului Khavos, secăt complet acum, înconjoară cetatea cu o centură sterilă de pietriș.

La câteva minute în afara cetății, pătrundem în una din cele mai bizare construcții arhitecturale ale Greciei vechi: *mormântul lui Agamemnon*. Săpat în pântecul unui deal mohorât și pietros, el amintește de criptele Faraonilor din interiorul Piramidelor. Prin forma lui curioasă, ca și prin aspectul monumental, acest mausoleu, conservat în stare perfectă, e un vestigiu enigmatic al antichității, deoarece nu s-a precizat cu certitudine care a fost funcțiunea lui reală. Totuși, el trece drept locul unde a fost depus după moarte Agamemnon. Edificiul se compune din mai multe părți, bine distribuite între ele. Mai întâi, o galerie în planuri geometrice foarte drepte și regulate, lungă de 36 metri, largă de 9 și înaltă de 10 metri, având pereții zidiți cu blocuri uniforme de piatră. Ea era probabil subterană la început, dar acum are partea de sus descoperită, ca un imens șanț de acces. Galeria dă într-o încăpere rotundă, întunecată complet, fiind săpată în coasta dealului, cu o boltă ascuțită în formă de pâlnie. E înaltă de 13 metri și are un diametru de 15 m. Din loc în loc, pe pereți se găsesc mici scobituri în piatră, indicând

existența unor ornamente, azi dizlocate. Aceasta era anticamera mausoleului, unde se depuneau ofrandele aduse regelui defunct. Cripta mortuară propriu zisă urmează după aceea și constituie al treilea corp al mausoleului. Din anticamera în formă de pâlnie se deschide în partea din dreapta o gură mică, prin care abia se poate strecura un om, tăiată în peretele gros de piatră. Ea dă într-o încăpere mai scundă decât prima, unde se crede că o fost depus trupul lui Agamemnon, direct pe lespede, fără coșciug, deoarece această încăpere de proporții reduse, cu pereți egali, dreptunghiulari, nu era ea însăși mai mare decât un sarcofag de piatră.

În apropierea mausoleului principal se află altele două, identice, dar mult mai mici, unde se presupune că au fost îngropați Clitemnestra și Egist. Dealtfel, până departe de ruinele cetății Mycene pământul e răscolită încă de săpături arheologice, scoțând mereu la iveală diferite vestigii, amintind fiecare alte personaje și alte episoade ale tragediei Atrizilor.

Am vizitat toate acestea cu senzația că asistam, în direct, la desfășurarea dramelor consumate aici, însă eram nerăbdători să ieșim cât mai repede din atmosfera lor lugubră și să ne reîntoarcem la viață, sub cerul consolator al câmpiei argolide. Contactul cu soarele și verdele odihnitor al ogoarelor înflorite avea efectul unei băuturi reconfortante după o noapte de coșmar.

În marginea șoselei, înconjurat de câțiva platani cu coroanele umbroase, se afla un mic han-restaurant, cu o firmă îmbietoare: "*La Belle Hélène de Ménélas*". Firma, scrisă numai în limba franceză, ne-a ispitit să intrăm și să bem ceva tare, spre a ne remonta în urma emoțiilor încercate la Mycene, ca după întoarcerea de la o procesiune funeabră. Hotelierul, care ducea lipsă de clienți în acest sezon cu slabă activitate turistică, ne-a întâmpinat cu multă amabilitate,

intrebându-ne dacă ne-a plăcut la Mycene și dacă nu dorim să rămânem o noapte la el, asigurându-ne că nu vom uita niciodată acest popas nocturn. Când a aflat că suntem din România, și-a manifestat o bucurie deosebită, grăbindu-se să ne spună că și Nicolae Titulescu a trecut pe la "Frumoasa Elenă", apoi ne-a arătat registrul vizitatorilor, unde, într-adevăr, am găsit semnătura lui Titulescu, precum și ale altor români. Am semnat și noi în cartea de onoare a casei, am cumpărat câteva ilustrate cu vederi din Mycene și ne-am luat rămas bun de la simpaticul hangiu, pornind repede la drum, căci ora când trebuia să fim la gară se apropia.

Pe când mai aveam doar câteva sute de metri de mers, am observat cu stupeoare că trenul pe care trebuia să-l luăm se afla în stație și tocmai se pregătea de plecare. Am început să alergăm pe șosea spre gară, căci pierderea trenului însemna să rămânem până a doua zi acolo și asta nu ne convenea deloc. Cu tot crosul nostru insuflețit, trenul a pornit din stație când mai aveam cam un sfert de kilometru de alergat. Din fericire, linia ferată făcea o curbă după ce ieșea din gară și-și continua drumul paralel cu șoseaua pe care noi tocmai veneam. Ne întâlneam deci cu trenul în mijlocul câmpului. În disperare de cauză, fără să ne creăm iluzii că vom fi luați în seamă, am început să strigăm către mecanic, rugându-l să oprească și să ne ia și pe noi. Spre incredibila noastră surprindere, trenul s-a oprit din mers și mecanicul ne-a făcut semn că ne așteaptă. Toți pasagerii din cele trei vagoane au scos capetele la ferestre să vadă ce s-a întâmplat: doi excursioniști întârziați!... Am dat o goană până la gară, să ne luăm lucrurile lăsate mai înainte acolo, apoi ne-am îndreptat, alergând peste câmp, spre tren. O parte dintre pasageri, nemulțumiți de oprirea trenului, strigau din vagoane să pornescă mai repede căci sunt grăbiți, dar mecanicul, răbdător, numai după ce a văzut că ne-am urcat

și noi a pornit mai departe, fără nici o altă complicație, ca și cum nimic deosebit nu s-ar fi întâmplat.

Episodul acesta a fost unul dintre cele mai instructive întâlniri pe drumurile din Grecia. Unde, oare, se mai găsesc trenuri atât de înțelegătoare, care se opresc din mers ca să culeagă călătorii de pe câmp?... Am constatat, mai pe urmă, că asemenea scene sunt totuși destul de frecvente în Grecia, unde turiștii se bucură de multă atenție din partea tuturor factorilor ce pot contribui la buna lor deplasare prin țară.

Corint

*L*a drept vorbind însă, asemenea incidente nu se întâlnesc chiar atât de des, din simpla motivație că excursioniștii sunt, în genere, mai precauți și nu riscă să piardă trenurile sau să apeleze la bunăvoința lor. Dar pe noi ne prinsese pasiunea reconstituirii dramelor de la Mycene și întârzasem acolo mai mult de cât ne îngăduia timpul de care dispuneam. Pentru asta, aveam să devenim, în schimb, subiectul de discuție al celor din tren, călători obișnuiți, de prin părțile locului, bărbați, femei, copii, care ne priveau ca pe niște apariții ciudate sau ca pe niște persoane însemnate și ne studiau cu multă curiozitate, străduindu-se, prin deducții și controverse animate, să ghicească țara și naționalitatea cărora le-am putea aparține. Întrucât eu și Anton vorbeam românește, cei din jurul nostru, neînțelegând limba pe care ei n-o mai auziseră până atunci, ne socoteau un fel de englezi sau americani și făceau tot soiul de aprecieri, măgulitoare sau mai puțin măgulitoare, la adresa noastră, căci numai unora ca "ăia" le putea arde să bată coclaurile cu "traistele" în spinare ca să cerceteze niște pietre "mâncate de vreme". În consecință, ne măsurau de sus până jos și ne cântăreau din priviri pentru a se dumeri ce hram purtăm. Prietenul meu, prefăcându-se că nu pricepe nimic din comentariile lor, asculta cu atenție și îmi traducea simultan reflecțiile fiecăruia,

fără ca niciunul din cei de față să bănuiască ce-mi spunea el mie. Opiniile din vagon erau pe cât de variate, pe atât de ilariante. Unii ne injurau cu năduf, fiindcă din cauza noastră a întârziat trenul și ei nu vor ajunge la timp acasă, alții ne luau apărarea, făcându-i "inculți" pe ceilalți și explicându-le că de n-ar fi "trăzniți" din ăștia - și arătau cu coada ochiului spre noi - ca să vină "tocmai din America" pentru a "umbla după potcoave de cai morți", Grecia ar duce-o și mai greu și că, prin urmare, trebuie să ne fie recunoscători că am venit să lăsăm "șilingii" la ei (pe atunci nu se instaurase era dolarului!), când i-am fi putut cheltui tot atât de bine în altă țară. Pe scurt, se creaseră în vagon două tabere, una pro și alta contra noastră.

În cele din urmă, neputând ajunge la nici un rezultat cu discuțiile, grecii au început să facă rămășaguri. Unii se prindeau că suntem americani, alții ne luau drept spanioli, ba o femeie mai isteată susținea că "după înfățișarea ăluia blond (era Anton, care, deși grec curat, avea un ten de scandinav), trebuie să fie din Norvegia, dar că nu-i prea vine ei a crede să fim noi "tocmai de acolo". Neavând altceva mai bun de făcut, și fiindcă trenul mergea încet și se oprea pe la toate haltele, călătorii din vagon ne iscodeau cu tot mai multă înverșunare, ambiționându-se să ne ghicească originea, astfel încât considerațiile cele mai năstrușnice și mai hazlii pe seama noastră curgeau gârlă. Aparatele de fotografiat și ținuta "nu tocmai englezească", îi îndemnau să creadă că am fi germani, dar felul nostru de a vorbi nu prea suna a "nemțească", și asta îi puneia iarăși pe gânduri. Anton îmi traducea totul, cu exactitate, și de fiecare dată eu nu-mi puteam stăpâni râsul, ca la o comedie bufă. Veselia noastră, neînțeleasă de ei, le sporea și mai mult dilemele. Bieții oameni, începuseră chiar să se irite, căci nu mai știau ce să creadă și de unde să ne ia!

691 Dar când disputa deveni prea înfierbântată, unul dintre preopinenți, ce se dovedea a fi mai umblat prin lume, le declară celorlalți că el o să-și ia inima în dinți și o să dezlege "enigma". În vagon se făcu dintr-o dată o mare liniște. Omul, într-o franțuzească cu accent balcanic, altfel destul de cursivă, intră în vorbă, fără nici un preambul și ne întrebă, pur și simplu, din ce țară suntem. Când am răspuns, foarte calmi, că suntem români, au rămas cu toții ca trăzniți. La asta nu se gândise nici unul!

615 Lovitura de grație avea să urmeze însă puțin după aceea. Anton a trebuit, în cele din urmă, să înfiripeze o conversație în grecește cu interlocutorul său - un tip afabil și dornic să-și facă relații, care între timp se prezentase: "Kondos, avocat din Corint" - și când cei din jurul nostru au auzit că prietenul meu vorbea grecește la fel de bine ca ei, au amuțit deodată, ca și cum o forță nevăzută le-ar fi tăiat răsuflarea. Făceau fețe-fețe și nu mai știau cum să se disculpe, simțindu-se vinovați de toate glumele rostite pe sôcoteala noastră. Aflând acum că noi înțelesesem toate comentariile lor, erau în stare să se arunce pe fereastră, ca să scape de rușine. S-au mulțumit să iasă încet, unul câte unul, pe tăcute, din compartiment și, până la urmă, am rămas acolo numai noi cu domnul Kondos, care altfel se dovedea foarte binevoitor și extrem de prietenos. El se oferă să ne arate Corintul, ne-a dat numaidecât cartea de vizită cu adresa din oraș și ne-a propus ca seara, după ce terminăm treburile noastre, să tragem la el, căci ne va găzdui cu multă plăcere. Ne-a mărturisit că e holtei, nevasta l-a părăsit de vreo două săptămâni, e singur și se simte foarte nefericit din această cauză, astfel că prezența noastră i-ar face o mare bucurie. A stăruit să nu-l ocolim. Sinceritatea lui ne-a înduioșat.

616 Trenul înainta, șerpuind când la dreapta, când la stânga, prin defileul ce desparte câmpia argollidă de câmpia

corintiană. Drumul e pitoresc și accidentat, cu multe sinuoșități și viaducte, printr-o regiune de dealuri și văi împădurite din belșug.

La Hexamillia, penultima stație înainte de orașul Corint, ne-am luat rămas bun și am coborât. Era pe la ora patru după amiază. Domnul Kondos ne-a rugat din nou, insistent, să nu uităm că suntem invitații lui și că ne așteaptă seara la el acasă. I-am făgăduit că ne vom duce și ne-am oprit la Hexamillia ca să vizităm ruinele de la Corint, aflate în apropiere și înscrise la loc de frunte în programul nostru peloponeziac.

Corintul a fost una dintre cele mai bogate și mai vestite așezări ale antichității grecești. Situat într-o câmpie deosebit de fertilă, fiind totodată portul principal al golfului cu același nume, orașul se bucura de o largă faimă în tot bazinul mediteranean. Bogățiile nenumărate și mulțimea de călători ce se scurgeau pe aici făcuseră din Corint nu numai un centru economic și comercial de mare trafic, dar și un loc vestit pentru desfătări și luxură. Aici exista un templu al Afroditei, unde o mie de preotese practicaau prostituția "sacră" și tot aici se găseau cele mai frumoase femei căutate de bărbați cu dare de mână, ce veneau la Corint ca să-și cheltuiască banii în brațele vestalelor profesioniste. Localitatea era înfloritoare și dispunea de o civilizație rafinată, așa cum cerea însuși renumele de "Oraș al plăcerilor". Pe lângă temple și sanctuare, se construiseră băi, teatre, stabilimente de distracții și tot ceea ce era necesar pentru practicarea amorului sacru și profan.

Din toată acea superbă civilizație corintiană nu se mai află astăzi în picioare decât cinci coloane răzlețe, resturile dintr-un templu al lui Apollo. În schimb, școlile arheologice moderne au luat în exploatare terenul și lucrează cu asiduitate, dezgropând tot ce se mai poate găsi în legătură

cu vechiul Corint. Escavațiile au ajuns la rezultate spectaculoase. A fost scos la iveală un oraș întreg, cu piețe, străzi, apeducte, necropole, teatre și locuințe particulare, ale căror pavimente sunt atât de bine conservate, la fel ca și tapetele de marmură înflorată, mozaicurile și ornamentele sculpturale, încât dau impresia că toate sunt articole de fabricație nouă. Dar descoperirea cea mai interesantă este Fântâna Pirene, o construcție de o factură tehnică foarte evoluată: apa vine prin cinci grote adânci de câte 15 metri, tencuite cu ciment și așa de bine păstrate că par realizate doar de câțiva ani.

Plimbându-ne printre ruinele orașului Corint, aveam senzația că inhalăm duhoarea exaltată de locurile unde amorul era o indeletnicire oficializată, și totul aici, pămîntul, pietrele, sarcofagiile au parcă un iz ciudat de dragoste amestecată cu moarte, de voluptate și putreziciune, de trândăvie și belșug. Sunt urmele unei civilizații ce se adresa, în primul rând, satisfacțiilor trupesti, nu celor ale spiritului, și străbați vestigiile acestea cu un sentiment straniu că faci cunoștință cu o civilizație a viciului, din care s-a ales praful și pulberea de-a lungul vremurilor. Zguduit de mai multe cutremure devastatoare, Corintul a fost înghițit de pământ, așa cum Pompeiul - echivalentul său roman - a fost înghițit de lavă. Două orașe cu vocații similare, supuse aceluiași verdict al destinului!

În apropiere de vechiul Corint se înalță, chiar în mijlocul câmpiei corintiene, o piramidă uriașă, înaltă de vreo cinci sute de metri, în vârful căreia se afla, până nu de mult, o fortăreață celebră. E vestitul *Acrocorint*. În antichitate, pe creștetul acestui munte era instalat templul Afroditei, zeița frumuseții și a voluptății. Templul fusese zidit tocmai acolo sus, pentru ca, după cum spune un vechi adagiu, nu orice muritor să poată ajunge până la picioarele zeiței.

Dar noi ne-am pus ambiția la încercare și înfruntând orice dificultăți, am urcat pe Acrocorint, împotriva tuturor restricțiilor zeești. Părția era grea, neingrijită, presărată cu bolovani mari de piatră, pe sub coasta stâncoasă, astfel că urcușul a fost cât se poate de anevoios, prin locuri astăzi părăsite de orice urmă de viață. Ascensiunea a durat mai bine de o oră. A trebuit să ne târâm prin șanțuri, să sărim ziduri păraginite, foste parapete, foste cazemate, prefăcute în dărâmături acoperite cu pietriș și praf, până să ajungem sus. N-aș sfătui pe nimeni să ne urmeze exemplul. De altfel, mai târziu, când am fost pentru a doua oară la Corint, privind creasta asta de munte, ea mi s-a părut mult mai înaltă și absolut inaccesibilă. Mă miram chiar că am putut s-o escaladez cândva. Dar atunci aveam 25 de ani!

Ajunși însă sus în vârf, strădania ne-a fost pe deplin răsplătită de panorama extraordinară ce se desfășura de jur împrejur. Acrocorintul e ca o strajă măreață așezată la poarta Peloponezului. Către apus, se văd ca în palmă câmpia și golful Corintului, scăldate în lumina piezișe a după-amiezii târzii; spre sud poate fi admirată câmpia argolidă, cu patruleterele ogoarelor însămânțate și cu masive bastioane de piatră, iar în partea de răsărit se descifrează în zare golful Egei cu insulele lui răsfirate pe mare, și chiar Atena, până la care sunt aproape o sută de kilometri în linie dreaptă. Ochiul cuprinde astfel un spațiu vast, înglobând cele trei provincii vizibile de la această înălțime: Atica, Peloponezul și câmpia corintiană, cu golful ei enorm, ca o mică mare interioară, având pe hartă forma prozaică a unui cârnat.

Prin poziția sa specială, Acrocorintul a îndeplinit în decursul secolelor diverse funcțiuni strategice. În evurile mai noi, aici era o fortăreață puternică și un punct de observație pentru toate mișcările ce se produceau în cele trei spații din jurul muntelui-cetate. Cuceritorii succesivi și temporari ai

regiunii, de la romani și bizantini până la genovezi, venețieni și turci, și-au lăsat amprenta ambițiilor și puterii lor militare sub formă de parapete, creneluri, bastioane, temple, capele și moschei, sfințite și profanate rând pe rând, distruse, reclădite sau amenajate conform cu cerințele artei militare a fiecăruia dintre ocupanți. Câtă omenire, ce animație, ce arsenale trebuie să se fi vânturat cândva pe umerii acestui uriaș gorgan!

Azi totul e pustiu, mort! Muntele însuși are aspectul unui imens morman de surpături peste care s-au așternut tăcerea și neantul. Apare, deci, cu atât mai surprinzătoare existența singurei construcții rămasă din vremuri tulburi și depărtate, și aceasta este *Fântâna Pirene Superioară*, cum i se spune, căci se presupune că ea ar comunica prin canale subterane cu *Fântâna Pirene* de jos, din vechiul Corint. La o altitudine de peste 500 m, în vârful unei stânci aride, fără nici o scurgere primprejur, ea constituie un mister al naturii, sau, poate, o taină nedescifrată încă a științei arhitectonice a celor vechi. Bazinul de acces rămas intact, în incinta fostei cetăți, are forma unui pătrat cu latura de șase metri și e acoperit cu o placă de ciment, desfăcută la un capăt, pentru a se putea pătrunde înăuntru pe o scară de metal ce se scufundă în apă. El era amplasat la picioarele templului Afroditei, din care n-a mai rămas nimic.

Ochiul de apă în care se oglindește o bucățică de cer albastru este unicul semn de viață din această sinistră împărăție a morții. Senzația că ne aflăm într-o necropolă populată de cadavre și spirite malefice devenea cu atât mai ascuțită, cu cât vălurile înserării se pregăteau să coboare din văzduh, iar noi, singuri în această singurătate mormântală, am început să avem o viziune înfricoșătoare a momentului și locului unde ne găseam.

Ciudată stare sufletească! Ne cuprindea un fel de panică

lugubră la gândul că ne-ar putea apăuca noaptea în acest sălaș al stafiilor de pe Acrocorint. Am părăsit repede locul și am luat-o la goană spre vale. În câteva minute am ajuns lângă coloanele templului lui Apollo din vechiul Corint, și acolo ne-am simțit din nou în siguranță.

Noaptea următoare am petrecut-o în orașul Corint. Corintul nou - așezat la capătul golfului, la doi kilometri de ruinele dezgropate de echipele de arheologi americani. Din cauza unui cutremur întâmplat cu puțini ani în urmă, orașul Corint era reconstruit după un plan sistematizat până în cele mai mici detalii, cu clădiri uniforme de două sau trei etaje - aici cutremurele de pământ sunt destul de frecvente - cu străzi drepte, simetrice, cu bulevarde largi și copaci ce n-avuseseră încă timp să se dezvolte. Localitatea era însă zgomotoasă, agitată, ca orice urbe unde domină elementul negustoresc, și, ca orice așezare de câmpie, se află în bătaia unui praf înecăcios, răscolit de vântul ce suflă dinspre golf. Nu merită să rămâi o noapte acolo decât dacă ai pierdut trenul, sau dacă ai un prieten gata să te găzduiască - așa cum am găsit noi în domnul Kondos, care ne aștepta acasă la el și ne-a primit cu masa întinsă, încărcată de bunătăți alese, asortate cu euforice vinuri grecești.

Excursie în Ciclade

*I*n sfârșit, am ajuns în ziua imbarcării pentru mult visata excursie în Ciclade. Ce emoții, câtă bucurie! Pentru amatorii de senzații și aventuri turistice ieșite din cadrul rutinelor consacrate, partea cea mai atracțioasă a unui voiaj în Grecia o constituie, desigur, Cicladele. Tocmai de aceea, ele erau și principalul obiectiv al peregrinărilor noastre, astfel că, după alte câteva zile petrecute în Atena pentru "refacere" și pregătiri, am pornit din nou la drum cu o firească și legitimă nerăbdare.

Un mănunchi de protuberanțe albe, asemenea unor gorgane de marmură ce strălucesc în lumina vie a cerului mediteranean, Cicladele par, de departe, când resturi de stânci ce se ridică răzlețe din adâncul apei, când un grup de femei - cum le-a comparat întâia oară Gobineau - scăldându-se în unduirile albastre și limpezi până la transparență ale mării. Într-o parte se distinge o umbră străvezie, ca un umăr grațios de înotătoare; în altă parte se zărește un contur alungit și rotund ca un tors feminin zburdând în soare. Unele insule au forma contorsionată, ghemuită, a unor trupuri cufundate în somn, altele se profilează pe orizontul irizat ca niște sâni diafani ce se oferă sărutului solar cu o voluptate aproape carnală. Impresia de feminitate predomină în Ciclade peste tot, de la atmosfera îmbibată cu un parfum

suav de odaliscă, până la palpitul senzual al mării și intimitatea micilor porturi surâzătoare, care vin parcă în întâmpinarea călătorilor, ademenindu-i cu poezia lor discretă dar cuceritoare. Cicladele sunt pudice, însă au seducția unor siluete de adolescente despuiate și întinse cu dezinvoltură pe nisipul unei plaje mondene. Treci pe lângă ele și le privești cu plăcere, resimțind prezența unei tinereți eterne, dar nu te înduri să te oprești lângă nici una, deoarece aștepti ca undeva să o descoperi pe cea mai râvnită, unde își are sălașul însăși Afrodita, zeița frumuseții și a desfătărilor senzoriale.

Legenda spune că Nimfele se puseră în grevă, refuzând să mai aducă sacrificii lui Poseidon, zeul lor tutelar, iar acesta, drept pedeapsă, a hotărât, infuriat, să le prefacă în stânci. Așa sună explicația mitologică a existenței celor 24 de insule (dintre care numai o parte sunt locuite) situate în Marea Egee pe un perimetru în formă de cerc, de unde și numele de *Ciclade*.

După altă versiune, insulele ar fi bolovanii aruncați în mare de Titani, ca să poată trece din Asia Mică în Peloponez, fără să se scufunde în apă. Titanii erau fiii lui Uranus și ai Geei și ei se numeau: Cronos, Hyperion, Oceanus, Crius, Colos și Iafetus.

În sfârșit, o supoziție cu un strat ceva mai științific avansează ideea că aceste insule sunt urme ale Atlantidei, continentul scufundat, descris de Platon într-unul din *Dialogurile* sale.

Oricum ar fi, ele rămân, pentru cei ce au prilejul să le străbată și să le cunoască îndeaproape, un univers mirific, unde realitatea se îmbină în chip armonios cu feeria. "Ferice de omul căruia îi e dat, înainte de a muri, să plutească pe apele Mării Egee, scrie undeva același Kazantzakis. Să străbați o mare ca aceasta, șoptind numele fiecărei insule,

evocându-i legenda - cred că nu există lucru care să transporte mai mult sufletul omului în paradis. Nicăieri nu treci atât de ușor, atât de senin, de la realitate la vis, ca aici".

Am cunoscut o asemenea stare de beatitudine și subscriu întru totul la cuvintele febrilului scriitor și călător!

Elementul contrastant la aceste insule este că, privite de la distanță, de pe puntea vaporului, au aspectul unor stânci aride și pustii, apăsate de singurătate și tăcere. În interior însă Cicladele - cu excepția celor mai mici, rămase virgine - dispun de soluri fertile, unde cresc livezi bogate de smochini și portocali sau sunt acoperite cu vii ce mustesc de vinuri renumite, cum sunt cele de Samos, de Chios sau de Santorini. Numai după ce ai pus piciorul pe pământul lor solitar, constăți că insulele nu reprezintă doar reminiscențele cine știe cărui continent devastat de cataclisme, ci se înfățișează sub forma unor grădini agreabile și reconfortante, ce întregesc cu o cunună lirică seducătoare faima luminosului arhipelag.

O excursie în Ciclade înseamnă frecventarea unor teritorii desprinse din mecanismul și complicațiile civilizației moderne, unde anumite uzanțe milenare dăinuie încă și astăzi, amintind ingenuitatea și seninătatea zeilor ce-au locuit cândva pe aici. Și poate chiar din acest motiv ea nu este prea ușor de întreprins. O astfel de excursie e plină de surprize și neprevăzut. Dar tocmai din asemenea episoade imprevizibile se nasc momentele de neuitat ce se întipăresc adânc în memoria călătorului descins în lumea Cicladelor. Mijloacele de navigație, destul de regulate, sunt totuși așa de complicate în arhipelag, încât niciodată nu poți să fii sigur că voiajul, început sub bune auspicii, se va încheia la termenul prestabilit. Sunt unele insule pe care vrei să le vezi neapărat, pentru patrimoniul lor arheologic, însă unde

vapoarele nu ajung și nu acostează; sunt altele unde vapoarele fac escale, dar numai pentru treburile lor economice sau comerciale. Să nu mai vorbim de capriciile navelor ce deserveșc traseele din Ciclade, câteodată de o punctualitate ireproșabilă, alteori îngăduindu-și întârzieri de câte o jumătate de zi sau și mai mult, fără nici o remușcare, ca și cum astfel de dereglări ar face parte din programul lor normal. E drept, acum se poate ajunge în Ciclade și cu avionul. S-au creat linii aeriene, s-au construit aerodroame, insulele pot fi survolate și admirate de la înălțime, dar vraja cea mare este să le străbați cu vaporul. A merge acolo cu avionul e ca și cum ai face alpinism cu telefericul! Toată poezia dispare, ascensiunea rămâne fadă, lipsită de emoțiile și satisfacțiile unei veritabile escaladări.

Oricum, pentru cine pornește întâia oară în Ciclade, excursia e o încântătoare aventură. De altfel, întârzierile nu se resimt aici ca niște suplicii și chiar dacă vaporul a sosit cu o zi mai târziu decât era prevăzut, îi rămâi recunoscător, deoarece ți-a dat prilejul să petreci o zi mai mult în Ciclade, peste programul întocmit cu atâta diligență la început.

Cazul nostru, de pildă, eu și Anton. Nu aveam la plecare decât schema unui itinerar așternut pe hârtie cu multă grijă la Atena de un bun cunoscător al insulelor și al orarelor de navigație. Ne erau indicate locurile unde trebuia să ne oprim, timpul cât trebuia să stăm, ce se cuvenea să vedem, ni se dădeau chiar recomandări unde să dormim, ce să mâncăm, sau cum să drămuim fiecare ceas al periplului nostru. După programul acesta inițial excursia trebuia să dureze o săptămână.

-Dacă veți avea norocul să nimeriți vapoare punctuale, peste opt zile veți fi din nou aici, ne spusese sfătuitorul atenian înainte de plecare. Dar dacă vreți să gustați marele farmec al Cicladelor, vă doresc cât mai multă întârziere și

vă asigur că veți fi la întoarcere doi oameni fericiți. În Ciclade știi când pleci, dar niciodată nu știi când te vei întoarce. E cel mai plăcut risc al acestei excursii! ne-a mai prevenit ciceronele acela benevol, care era un om bine informat.

Aventura noastră avea să înceapă chiar din momentul pornirii din Pireu. Știam că vaporul pleacă din marele port seara, ca să ajungă dimineața în mijlocul Cicladelor. Graficul, nimic de zis, e alcătuit foarte bine în această privință: călătorești noaptea, pentru ca ziua să o poți folosi pentru alte satisfacții turistice.

Noi, ca să ne asigurăm și mai mult de orarul naval, ne-am dus în cursul zilei cu metroul la Pireu și am colindat portul spre a identifica vaporul pe care urma să ne imbarcăm, să vedem unde e ancorat și să mai întrebăm încă o dată, la fața locului, la ce oră pleacă. Abia cu mare greutate l-am descoperit, acostat la unul din nenumăratele cheiuri, odihnindu-se în pădurea de coșuri și catarge a imensului port, iar un matelot de pe punte ne-a informat că pleacă la ora opt seara. Dar de obicei nu prea respectă ora. "Octo, octo che missi!" ne-a spus el, adăugând că nu e nevoie să ne grăbim, deoarece s-ar putea să pornească și după nouă, la zece chiar, depinde de câtă marfă are de încărcat.

Conform acestor indicații, în ziua aceea, spre seară, nu ne grăbeam deloc să fim la ora opt pe punte. Încărcatul mărfurilor pe un vapor e o operație destul de plicticoasă și nu țineam să asistăm la așa ceva. Se întunecase deci bine când, voind să ne îndreptăm spre *Skyros* al nostru, am constatat că greșisem drumul și rătăceam pe alte cheiuri. Mulțimea de faruri și semafoare, pe care nu le observasem în cursul zilei, fiindcă erau stinse, ne derutase și nu mai nimeream vasul pe care-l căutam noi. Întrebând din marinar în marinar și sărind peste odgoane și scări întinse la bordul ambarcațiunilor, am izbutit, în fine, să regăsim cheiul ce ne

interesa. Se făcuse ceasul opt fix, când un bărbat în haine de lucru, un hamal desigur, auzind spre ce vapor ne îndreptăm, ne făcu un semn neliniștit, arătându-ne locul și indemnându-ne s-o luăm la fugă. Vaporul nostru, în exces de punctualitate, pusese motoarele în funcțiune și se pregătea să ridice ancora. Un matroz tocmai voia să tragă scara de imbarcare, când am sărit pe ultima treaptă și ne-am aruncat pe punte, fără să ne mai uităm la emblema vasului. Dacă s-ar fi întâmplat să nimerim pe altă navă, căci mai erau destule în jur și toate se pregăteau de plecare, ne-am fi trezit a doua zi în cine știe ce port neprevăzut pe harta itinerariului nostru. Din fericire, ne aflam unde trebuia!

Skyros era unul dintre cele mai puțin atrăgătoare vapoare ce făceau legătura cu insulele. Mic, murdar, de o amestecătură fără pereche, trebuia să-l acceptăm totuși, deoarece constituia una din cele trei "curse" săptămânale cu plecare din Pireu spre Ciclade. Avea aspectul acelor autobuze mizerabile și uzate ce deserveau localitățile din fundul unei provincii. Ca pasageri, vasul era tixit de insulari ce stăteau îngrămădiți pe lângă cala mașinilor, de unde venea un abur cald, sau printre lăzile cu mărfuri de pe punte, ca să fie mai la adăpost, căci atmosfera se răcorea simțitor peste noapte în largul mării. Cele câteva "cabine" rezervate pentru persoanele cu misiuni oficiale păreau a face parte dintr-o categorie de locuri privilegiate. Era întuneric, nu se vedea prea bine ce se petrece pe acolo, dar ambianța nu era tocmai agreabilă. În orice caz, oamenii stăteau liniștiți prin colțurile lor, ca și cum ar fi fost tolerați pe acest vas care pune mai mult preț pe transportul de mărfuri decât pe încărcătura umană.

În cursul nopții *Skyros* ne-a oferit însă momente mult mai neplăcute. Fiind un vas de tonaj mic, cu o viteză redusă, iar marea fiind zgâlțâită de o hulă dușmănoasă, ca și cum

ne-ar fi primit cu aversiune în împărăția ei, balansurile vaporului creșteau, de la o vreme au devenit de-a dreptul infernale. În orice colț ne-am fi refugiat, la prova, unde aerul e mai proaspăt, la pupa, unde puntea e mai joasă, la babord sau la tribord, chiar la mijlocul bordului, unde tangajul e mai mic, cum ne sfătuiau unii, șansa de a scăpa de "rușine" se dovedea tot mai precară. Până dimineața am blestemat toți zeii din Olimp și, în primul rând, pe cel mai cumplit dintre ei, pe Poseidon, care-și cerea cu înrâncenare "tributul" din partea unor neofiți ca noi. Cu toate încercările de a ne feri de furia capriciosului zeu, a trebuit să profanăm frumoasa mitologie a mării cu veninul estorcat din stomacurile stoarse ca lămâile. Nu cunoscusem până atunci blestemul *răului de mare*, dar el ne-a chinuit, fără milă și intermitențe, o noapte întreagă. Nu se poate închipui o tortură mai îngrozitoare! A fost ceea ce se cheamă în limbajul mucaliților locali "botezul Cicladelor".

Strașnic botez! Era mai curând o agonie!...

Syra

Dimineța, în schimb, chiar la răsăritul soarelui, cu obraji livizi și deshidratați, cu ochii arși de nesomn și cu stomacurile întoarse pe dos, ne-am pomenit în fața unui tablou de o factură aproape fantastică, apărut pe neașteptate, ca o viziune purificatoare după calvarul de peste noapte. Strălucind cu mii de reflexe în bătaia razelor aurii, ca un decor de teatru suspendat în văzduh, asupra căruia se proiectau fasciculele unor reflectoare puternice, tabloul părea ireal și fascinant, în contrast cu marea haină de jos și cu portul ce se afla încă în umbră. Era orașul Syra, de pe insula cu același nume, unde vasul făcea prima escală în călătoria lui întortochiată prin împărăția Cicladelor.

Deși nu aveam în program să ne oprim la Syra, am fost fericiți să debarcăm imediat de pe puntea mizerabilului Skyros și să punem din nou piciorul pe pământ. Când am ajuns jos, ni se părea că totul se învâртеște în jurul nostru, că insula însăși e un bastiment ce se clatină la suprafața apei. În același timp, aveam senzația că ieșim dintr-un supliciu și că începem să trăim o altă viață. Puteam spune ca o primă consolare, că am trecut peste noapte Styxul, în mod fraudulos, cu barca blestemată a lui Charon, și că-am ajuns la porțile unui paradis salvator. Dar cine mai avea puterea să guste bucuria acestei clipe eliberatoare? Eram

zdrobiți de oboseală, cu nervii la pământ, cu trupurile fleșcăite de spasmele din timpul nopții!

Am dat buzna în primul "Xenodochion" întâlnit în cale - un hotel sordid din vecinătatea portului - unde, făcând abstracție de promiscuitatea locului, ne-am aruncat iute în paturile cam murdare, inospitaliere, ca în niște bărci de salvare și până aproape de amiază am dormit acolo ca doi pruncișori. Refăcuți astfel fizic și moral, am pornit numaidecât la explorarea acestei "citadele" insulare, pe care numai un popas fortuit ne-a oferit prilejul s-o cunoaștem îndeaproape.

Ciudată și mândră așezare, Syra, atât prin poziția sa originală, cât și prin structura cadastrală! Orașul e construit pe două coline înalte, ca două piramide gemene, pe coastele cărora sunt cățarate casele albe, sclipitoare, suprapuse ca niște faguri de piatră, având în vârful lor câte o biserică semeață, în chip de străji protectoare. În aceste biserici se refugia populația urbei, atunci când portul și instalațiile de la poalele colinelor erau atacate de invadatorii străini sau de pirații ce cutreierau mările ca să prade și să siluiască.

Nod de căi de navigație și centru economic renumit, Syra era, până pe la mijlocul secolului trecut, portul cel mai important al Greciei, prin tonajul traficului de mărfuri ce se înregistra aici. (în prezent se menține pe un loc de frunte după Pireu, Patras și Salonic). Orașul se compune din trei părți: *Ano-Syra*, vechiul cartier catolic, pe colina din stânga, cu catedrala sa înfiptă în creștetul stâncii, apoi *Vrontado*, cartierul ortodox, dominat de biserica Sfântul Anastasie, înălțată pe colina din dreapta, și *Hermupolis* (cetatea lui Hermes, zeul comerțului), orașul așa zis "maritim" din zona portuară. Primele două cartiere au caracter rezidențial, cu străzi înguste și întortochiate, urcând în pante și scurtându-se pe măsură ce se apropie de bisericile din vârful colinelor. Locuințele foarte curate, emanând bună stare și spirit

gospodăresc, sunt așezate în straturi compacte, acoperind ca niște solzi de marmură și sticlă povârnișul muntelui cu cele două vârfuri simetrice avântate spre cer. Nici un fir de vegetație nu răzbește printre pereții de o albeață intensă, punctată doar de chenarele negre ale ușilor și ferestrelor ce privesc mereu, cu nesaț, spre mare.

Oraș înfloritor, având la spatele lui o planșă întinsă ca suprafață, cu un pământ roditor, Syra ambiționează să fie mai mult decât o simplă urbe de provincie: ea ține să-și păstreze și astăzi rangul de "capitală" a Cicladelor. Și are prin ce să-și justifice această orgolioasă titulatură. Negustori cu vaste relații în domeniul lor de activitate, fiii insulei, au cutreierat lumea, au văzut multe în drumurile lor, și, întorși acasă, au hotărât să creeze și aici, prin imitație, piețe, edificii și esplanade, după modelul celor admirate în alte părți. Piața "Miaulis" din centrul cartierului de jos, un patruleter lung de vreo sută de metri, ce vrea să dea iluzia de vastitate, pardosită cu bucăți mari de ceramică sau cu mozaicuri multicolore, având în mijloc statuia eroului al cărui nume îl poartă, se străduiește să amintească, în mic, piața *Concordiei* din Paris. O clădire impunătoare, de pe o latură a pieții, este Teatrul, care reproduce, la dimensiuni reduse, *Scala* din Milano. Alte clădiri simandicoase în stil neoclasic, cu porticuri și frontoane cizelate, adăpostesc bănci, sedii administrative, așezăminte culturale, case de export, magazine și cafenele cu aere pretențioase de localuri opulente. În sectorul considerat cel mai select, întins de-a lungul unei elegante faleze, cu terase și restaurante aerisite, se află și un Cazinou, "Della Grazia", aidoma celor italiene sau franceze de pe Coasta de Azur.

În ceea ce privește însă patrimoniul muzeistic, în speță arheologic, Syra nu se fălește cu așa ceva. Sirioții nu prea țin la astfel de lucruri "savante", ei sunt oameni realiști, cu

simț practic și, dealtfel, în insulă nici nu există vestigii importante care să rețină atenția. În micul muzeu local, instalat într-o casă luată cu chirie și deschis numai la cererea vreunui vizitator căzut din întâmplare pe acolo, am descoperit resturile unui sarcofag fără vreo valoare deosebită, decât că era singurul obiect ce făcea aluzie la epoci "legendare" ale orașului. În Syra a trăit filosoful Pherecyd (Ferekide), care nu se afiliase la nici o școală de gândire, dar își însușise unele principii științifice de la fenicieni și fusese maestrul lui Pytagora. Atins de o boală ciudată - probabil lepra (unii au spus că era mâncat de păduchi) - ce se manifesta prin supurarea unor mucozități dezagreabile, întinse pe tot trupul, el se închisese în locuința sa din Syra, pentru ca oamenii sănătoși să nu-l vadă în ce stare se afla. În timpul bolii, când un discipol a venit să-l viziteze, filosoful i-a arătat doar un deget prin gaura cheii, spunând că tot corpul îi e la fel de macerat. Legenda mai susține că Pytagora s-a interesat de soarta lui până în ultimele clipe, iar după moarte l-a îngropat la Delos, făcându-i un sarcofag demn de renumele său, Sirioții vor să identifice acest sarcofag în pietrele păstrate acum în muzeul lor. Pherecyd este autorul unei scrieri care tratează despre originea zeilor, lucrare menționată în istoria filosofiei antice.

Dar se pare că toate acestea sunt numai pretexte pentru a legitima prezența celor câteva piese din modestul și ignoratul muzeu prizărit între două cafenele. Syra nu face apel la trecutul său, deși existența îi e atestată încă de pe vremea lui Homer. Abia dacă își mai aduce aminte că pe aici s-au perindat, în epoca romantică a luptelor pentru independența națională, unii dintre eroii dezrobirii, Miaulis, Capodistria, Canaris, ale căror nume sunt înscrise pe zidurile străzilor ori pe soclurile statuiilor din urbe. Orașul trăiește în prezent. El se bucură de o mare prosperitate economică,

pentru a mai face apel la sufragiile trecutului. Ceea ce îți aruncă în față cu insistență nu sunt vestigiile istorice, cât *lucumurile* sale vestite. E cu neputință să treci prin Syra, fără a savura câteva bucăți de rahat de la unul din vânzătorii ambulanți ce aleargă pe cheiuri cu micile cutii la subțioară, strigând cu gals tare și îmbiind pasagerii să guste din marfa lor. Lucumurile de Syra se numără printre articolele faimoase ale produselor din Ciclade.

Delos

După o zi și o noapte petrecute la Syra, în dimineața următoare, la ora 5, ne-am imbarcat din nou pe un vapor ce naviga spre Myconos. În această direcție cursele erau și mai rare în timpul "sezonului mort", numai două pe săptămână, astfel că nu ne puteam permite să pierdem legătura, chiar dacă amintirea nopții precedente de pe vasul *Skyros* ne urmărea ca un coșmar.

Cerul era plumburiu, acoperit de nori denși, iar marea ne întâmpina și de astă dată vânătă și ostilă. Asta ne cam tăia curajul de a ne mai urca pe un vas, dar trebuia să plecăm, oricum, căci dorința noastră era să ne ducem la Delos, principalul obiectiv arheologic din Ciclade. Problema era însă alta: din cauza izolării complete a insulei, mai ales în această perioadă a anului, când turiștii se abat foarte rar pe aici, vom avea oare posibilitatea să ajungem acolo? Speranța era să întâlnim la Myconos - așa ni se spusese - și alți călători în derivă, ca să închiriem împreună o șalupă sau un bac care să ne transporte la Delos.

Prima grijă, deci, de îndată ce ne-am suit pe *Frinton* - un vas ceva mai mare și mai curățel decât *Skyros* - a fost să ne interesăm dacă mai sunt și alți amatori pentru Delos. Vasul venea din altă direcție, din partea de nord a Egeei, și făcea turul Cicladelor, pentru a răspunde diverselor necesități

ale insulelor mai izolate, printre care și Mykonos.

Din fericire, pe punte am întâlnit doi francezi care voiau să ajungă, ca și noi, la Delos. S-au bucurat că au mai descoperit doi călători pentru "insula solitară". Și pentru ei se punea, ca și pentru noi, problema găsirii unui mijloc rapid și convenabil pentru străbaterea distanței, pe mare, de la Mykonos la Delos. Tot ei ne-au informat că pe vapor se mai aflau patru studenți americani de la Universitatea Columbia și un profesor universitar din Berlin, care nu ieșiseră încă, la ora aceea, din cabinele lor și că toți mergeau la Delos. Eram, prin urmare, nouă persoane dornice să atingă aceeași țintă. Reușita călătoriei părea asigurată din acest punct de vedere. Singurul lucru care nu ne încânta era timpul destul de urât, cu cerul zburlit și vântul acela aspru, celebrul "meltem", ce sufla dinspre răsărit, răscolind marea și putând să pericliteze realizarea traiectului nostru. Dar ne făceam curaj, gândindu-ne că e încă prea de dimineață și că mai târziu, în cursul zilei, vremea se va îndrepta, așa cum se întâmplă de obicei prin părțile acestea.

După vreo două ceasuri de la plecarea din Syra, am făcut o escală de câteva minute la Tinos, o insulă mare, inecată în vegetație, cu bogate livezi și podgorii ce ne chemau parcă să rămânem în mijlocul lor. Dar aici au coborât numai câțiva localnici cu interese de-ale lor. Noi ne-am mulțumit să admirăm, de pe punte, *Panaghia*, biserica ce se găsește pe un vârf al insulei, inzestrată, după cum ni se spunea, cu o icoană căreia i se atribuiău puteri miraculoase și unde se făceau de două ori pe an populare procesiuni mistice.

Peste încă o oră de plutire, am ajuns la Mykonos.

Contrar așteptărilor, cerul era acum și mai sumbru, marea și mai agitată. În loc să se facă frumoasă, vremea se înrăutățea și mai mult. Din această cauză, Mykonos,

renumita insulă abordată într-o atmosferă mohorâtă, neprielnică, nu ne-a făcut nici o impresie, deși eram instruiți despre pitorescul ei atât de lăudat. Cât despre perspectiva unui voiaj la Delos, pe un timp așa de potrivit, ea era redusă la zero...

În momentul când vasul a ancorat în mijlocul minusculei port de la Mykonos, toți cei nouă eram pe punte, privind descurajați marea infuriată și stând descumpăniți lângă scara de debarcare. Aici se zice că nu plouă niciodată, și iată că tocmai acum se pregătea să bureze! Eram niște ghinionişti!... Să coborâm? Să nu coborâm?... Nici unul nu îndrăznea să ia o hotărâre. Pe fețele tuturor se citea aceeași expresie de amărăciune și dezolare. Fusesem preveniți că la Delos nu se poate ajunge decât numai pe vreme frumoasă, iar noi eram în "pană de atmosferă". În cele din urmă, am decis să rămânem pe vapor și să mergem mai departe, oriunde ne-ar duce el, căci a încerca să ne aventurăm la Delos, în asemenea condiții meteorologice, era curată nebunie și însemna să ne aruncăm de bună voie în brațele unui naufragiu.

Dar tocmai când voiam să ne retragem în restaurantul vasului - ne cuprinsese pe deasupra și frigul - unul dintre numeroșii barcagii ce asaltaseră puntea în căutare de clienți pe care să-i transbordeze la țarm, văzând grupul nostru pesimist și resemnat și bănuind motivul tristeții ce ne frământa (grecii insulari au un fler instinctiv în asemenea situații), s-a îndreptat voios către noi și ne-a întrebat, cu acele priviri scântietoare ce te scot până și din cea mai grozavă dilemă:

-Dilos?

-Dilos, am răspuns noi, fără chef, pe un ton abătut, de călători fără noroc.

Fără să ne mai întrebe altceva, fericit că făcuse o captură

atât de bogată și neașteptată, tânărul barcagiu ne smulse bagajele din mână, le luă pe sus și le aruncă în barca de la capătul scării lipită de peretele vasului, apoi ne invită să-l urmăm, asigurându-ne să n-avem nici o teamă, știe el ce face! L-am urmat ca hipnotizați, toți nouă pe rând. A coborât scara mai întâi studenta americană cu părul platinat și ochi albastri, dârdâind ca varga, apoi soțul ei, dimpreună cu cei doi colegi ai lor, după aceea profesorul berlinez, mai bătrân și greoi, francezul din Lyon, cu basc pe cap și mustăcioară de holtei, urmat de prietenul său cu o *Odisee* la subțioară (căci o consulta la fiecare pas, francezii se recomandau profesori de liceu) și în fine noi doi, poate singurii ce acceptăm această aventură cu mai multă curiozitate și cu o ascunsă plăcere de a înfrunta riscul.

În loc să ne ducă la cheiul dinspre oraș, unde era punctul de acostare, inimosul nostru ghid începu să vâslescă în altă direcție, spre capătul unui dig mai îndepărtat și ne depuse lângă o șalupă singuratică, legată de un țaruș înfipt în grindul de piatră. Șalupa era un "gazolet", adică un barcuz cu motor, lungă de vreo nouă metri, ce făcea curse la Delos, atunci când putea și când avea mușterii; mai rămânea de văzut dacă va putea să traverseze și marea!

Cu mișcări iuți de adolescent sprinten și destoinic, îndemânaticul barcagiu, care era mecanicul gazoletului, ne-a azvârlit bagajele pe ușa singurei cabine de acolo, apoi a trecut să facă ultimele pregătiri în vederea plecării. Acestea au durat mai bine de o oră. Între timp, vaporul Frinton părăsise Myconosul și toată populația aceea de copii curioși ce ieșiseră la debarcader să fie de față la sosirea vasului - cel mai important eveniment bisăptămânal la Myconos - venise pe micul dig, să se amuze privind pornirea șalupei spre Delos. Unii făceau haz pe socoteala noastră, spunând că "o să ne ducem la fund cu barcă cu tot", alții ne sfătuiau

să nu ieșim în larg pe o vreme ca asta, dar barcagiul nu-i lua în seamă și-și vedea mai departe, netulburat, de preparativele lui nautice.

Nu aveam să fim singurii pasageri spre insula lui Apollo. Mai întâi, tânărul mecanic ne-a pus în legătură cu proprietarul și totodată "căpitanul" micii ambarcațiuni. Aceasta era un bărbat de vreo patruzeci de ani, chipeș și taciturn, cu o expresie de om dârz și hotărât; pipa pe care o ținea strâns între dinți îi dădea un spor de prestigiu marinăresc, deși se putea observa și fără asta că era un vrednic strănepot de corsar. Ni s-a spus că el va conduce gazoletul până la Delos. O asemenea veste nu putea decât să ne încurajeze. Brațele lui viguroase, privirile acelea agere, aerul calm, nepăsător, cu care trăgea din pipă, fără să se teamă câtuși de puțin de marea ce vuia turbată alături de noi, ne inspirau încredere. Se vedea bine că e un navigator încercat. Tânărul era "secundul" său și atribuțiile lui erau să îngrijească de motor și să adune pasagerii, așa cum a procedat el și cu noi.

Am asistat apoi la imbarcarea celorlalți "călători", unii foarte recalcitranți, ce se opuneau cu înverșunare intenției marinarilor de a întreprinde voiajul la Delos pe un astfel de timp. Primul dintre ei era un măgăruș îndărătnic, ce nu voia cu nici un preț să pășească în barcă. El se fixase în fața punții, cu picioarele dinainte înfipite în pământ și cu cele dindărăt înțepenite sub coadă, refuzând să părăsească cheiul, deși mecanicul îl trăgea cu putere de căpăstru, iar căpitanul îl lovea zdravăn cu botul cizmei la spate. În cele din urmă, făcându-se apel la ajutorul câtorva spectatori de pe dig, a fost împins cu forța și aruncat în fundul cuterului, unde a trebuit să fie trântit cu burta pe podeaua de jos și imobilizat cu frânghii, de cap și de picioare, ca să nu se mai zbată. Au mai fost imbarcate patru oi, destul de sfioase, dar mult mai docile, un vițel, cu totul ignorant al situației, adus în

brațe de căpitan, pe urmă doi saci cu grăunțe și vreo șase găini legate ciorchine de gheare, cu sfori. Toți noii noștri tovarăși de drum au fost vârați în cala de sub punte, printr-o gaură acoperită apoi cu o trapă, peste care s-a tras o bucată de cauciuc gros, spre a opri apa să pătrundă înăuntru.

În sfârșit, sub privirile hazoase ale miconioșilor de pe dig, ne-a venit rândul și nouă. Ni s-a făcut semn, cu un gest nu prea curtenitor, să ne așezăm pe banca din dreapta, întinsă de-a lungul punții, unde ne-am înșirat, cam fără chef, unul lângă altul, toți nouă. De ne-ar fi întrebat cineva în momentul acela dacă dorim să plecăm mai departe sau să rămânem aici, cu siguranță că am fi renunțat în bloc la acest voiaj ce se anunța plin de primejdii. Dar căpitanul ne domina cu atâta strășnicie, încât cel ce și-ar fi manifestat dorința de a rămâne pe țărm, ar fi avut desigur, soarta măgărușului luat pe sus și imbarcat cu forța. Căpitanul și ajutorul lui ne-au învăluit apoi picioarele într-o prelată mare de mușama, ce fusese întinsă de la un capăt la altul al băncii, răsfrângând partea de jos peste genunchii noștri, iar cu cealaltă parte ne-au acoperit pe la spate, peste capete, petrecând marginea prin față, până la picioare. Eram astfel împachetați ca într-un sac enorm, de unde nu mai puteam vedea nimic din ce se petrecea afară. Toate aceste minuțioase operații au fost făcute pentru a ne apăra de valurile ce se spărgeau în coastele bărcii și care puteau să ne ude până la piele. Dar mai probabil este că ne-au dosit astfel ca să nu ne dăm seama de ceea ce avea să se întâmple pe mare și apoi să ne pierdem cu firea. După ce au făcut ultimele verificări și s-au asigurat că ne-au pus bine la adăpost, mecanicul a intrat în cabina motorului, închizând cu zăvorul ușa după el, iar căpitanul s-a fixat la pupă, în aer liber, apucând cu putere mânerul cârmei și sfârșind prin a da comanda de pornire.

N-am să uit în viața mea această călătorie temerară

dintre Myconos și Delos!

Mica noastră barcă părea acum și mai mică, hazardându-se să înfrunte valurile ce se jucau cu ea, așa cum s-ar fi jucat cu o scândurică pe suprafața apei. Pârâia și trozneau din toate încheieturile, iar izbitura fiecărui talaz ce-o lovea în piept sau în coaste o zguduia așa de tare, încât credeam că se va preface în țandări. Din când în când, câte un val se zdrobea chiar în spatele nostru, pălindu-ne pe rând, de la cel dintâi până la cel din coadă, ca un drug de fier ce ne cădea în ceafă peste pologul greu de mușama cauciucată sub care eram ascunși. Dar nici o picătură de apă nu răzbătea până la noi. În schimb, auzind ce se petrece afară, eram convinși că nu mai avem nici o scăpare și stăteam pregătiți să sărim în orice clipă peste bord ca să se salveze fiecare cum va ști și cum va putea.

Fiindcă mă aflam la coada șirului, spre capătul din fund al bărcii, unde reușeam să ridic puțin prelata ce ne acoperea, scoteam uneori capul afară să văd ce se petrece cu noi.

Un spectacol apocaliptic!

Cerul era sinistru, întunecat, ca de catran, marea clocotea infuriată, iar valurile erau așa de mari, încât mi-a fost dat să văd și să constat cu ochii mei că navigatorii care vorbesc despre valuri înalte cât munții nu spun povești. Uneori barca noastră se afla, aruncată ca un fulg zburlit, pe coama unui asemenea val, și atunci, într-o clipită, zăream toate Cilcadele zvârcolindu-se de-a valma în furibundul uragan, ca niște stânci smulse din trupul țărmlui și azvârlite la întâmplare în ghearele mării; îndată după aceea ne pomeneam în groapa dintre două valuri, ca într-o prăpastie adâncă și atunci nu vedeam decât "munții" de apă din jurul nostru, ce mi se păreau că se ridică până la cer. Aveam senzația că ne-am prăbușit într-un hău imens și așteptam să fim zdrobiți de fundul mării, dar până să prind bine de

veste, ajungeam iarăși pe coasta muntelui de apă, care acum voia parcă să ne catapulteze în planșeul de cremene de deasupra. Privind toată această sarabandă cosmică, nebunească și înfiorătoare, și trezindu-mă când sus, aproape de cer, când jos, spre centrul pământului, inima sărea de la locul ei și se dilata ca un balon, amplificându-se la maximum, gata să iasă din coșul pieptului, sau numaidecât se strângea și se făcea mică de tot, cât un bob de linte, pierdută printre măruntaiele răvășite din lăuntrul meu. Legănarea aceasta vertiginoasă dintre cer și pământ amenința să mă dizloce și să mă arunce în neant.

Calmul imperturbabil al căpitanului, care ținea tare cu amândouă mâinile cârma, alături de mine, îmi dădea însă curaj. Când simțeam că pierd orice contact cu sfera terestră, îmi îndreptam ochii spre el și-mi recăpătam încrederea. Era un fiu legitim și totodată un rival neînfricat al acestei mări pe care o cunoștea bine și știa cum să se lupte cu ea. Încremenit la pupă, cu cizmele mari înfipite în lemnul punții, de parcă ar fi fost crescute acolo, omul părea o stană de piatră și stăpânea cârma fără ezitare cu brațele lui vânjoase ca de oțel. Câte o pală de apă îl pleznea în creștetul capului și i se scurgea șiroaie pe față, pe umeri și pe piept, dar el rămânea neclintit la postul său și se ridica mereu din spumă, asemenea unui rechin ce s-ar răsfăța în această vijelie năpraznică. Nu ploua, dar părea că toate porțile cerului s-au desferecat și apa se revărsa peste noi în cascade furibunde. Căpitanul era însă la datorie. Se dovedea un adevărat lup de mare! Cu fața negricioasă, arsă de vânturi și soare, cu o șapcă de piele indesată pe cap, peste care trăsese gluga de cauciuc a pelerinei negre și lucioase, ce-i dădea un aer diavolesc de personaj parabolic, cu ochii mici, albaștri, de păsăre răpitoare, ce sfruntau în licăriri aprige zărilor întunecate, el părea împlântat în lemnul bărcii ca o himeră

sculptată în carena unei vechi corăbii. Această furie a stihilor marine nu izbutea să aştearnă pe chipul lui nici cea mai mică emoţie. Jumătate din echipaj leşinase sub pologul protector, dar el nu voia să mai ştie nimic din ce se petrecea în barcă, fiind angajat cu întreaga fiinţă într-o luptă înverşunată cu forţele cosmice ce-l asaltau din toate părţile.

După aproape trei ore am ajuns la Delos. (Pe timp frumos, traseul se face în trei sferturi de ceas). Căpitanul izbutise să păstreze tot timpul direcţia spre insulă, cu toate că nimic nu se mai desluşea bine în spaţiile involburate din jurul nostru. Am fi fost bucuroşi să acostăm oriunde, numai să ne vedem mai repede pe o bucăţică de pământ ferm. Iar când am pus piciorul pe uscat, la adăpostul unui dig mititel cât un pişcot, ce se silea totuşi să ţină piept cu vitejie galopului necruţător al valurilor, aveam senzaţia că insula însăşi se clatină cu noi ca o plută abia lansată la apă. Eliberaţi de sub greutatea prelatei cauciucate, ne simţeam acum atât de buimăciţi şi storşi de vlagă, că abia ne mai puteam păstra echilibrul. Fapt însă cu totul incredibil este că nimeni nu avusese rău de mare, deşi unii leşinaseră de frică! De data asta, Poseidon, crezând că o să ne înghită de vii, nu ne-a mai cerut "tributul" său infernal. Dar cum s-a înşelat! ... Americanii au desfăcut pe loc sticlutele cu rom şi le-am trecut cu aviditate din mână în mână, sorbindu-le tăria, pentru a ne desmetici şi a cinsti bucuria că am ajuns cu bine la liman.

Pustie şi acoperită de ruine, mult visată insulă avea aspectul unui cimitir. Vântul şuiera din toate părţile, ca o răsuflare a zeului infuriat că ne-a scăpat din mână, iar talazurile se spărgeau în pereţii stâncilor, vuind şi imprăştiind spuma spre cer în formidabile explozii hidraulice.

Dar, în sfârşit, ajunsesem la Delos! Orice s-ar fi întâmplat, acum nu mai puteam fi ameninţaţi de nimic, fiindcă ne aflam pe o stâncă ce-a rezitat din timpuri imemorabile

asalturilor năpraznice ale mării. Totul aici e solid, stabil, bine fixat în sol. Dar nicăieri în Grecia nu se găsește un loc care să evoce mai bine această luptă a pietrei cu apa și cu vântul, ca la Delos. Insula este stropită mereu de spuma sărată a mării și pieptănată de vânturile ce spulberau orice impurități de pe suprafața ei, păstrând doar carnația nudă a ruinelor, care rezistă totuși aici, în mod miraculos, de milenii, acțiunii erozive a factorilor meteorologici.

Din cauza vântului puternic ce continua să bată în rafale, am renunțat să facem primii pași printre ruinele care ne chemau din toate părțile, și ne-am refugiat în micul Pavilion de turism din apropierea debarcaderului, al cărui interior alb și bine orânduit s-ar fi zis că ne aștepta și părea pregătit să ne întâmpine. Dar intendentul a rămas uimit când s-a pomenit la ușă cu atâți musafiri picați deodată ca din cer pe o vreme atât de haină. Se uita la noi cu ochi mari, privindu-ne ca pe niște eroi și nu-i venea să creadă că am sosit pe mare, când valurile se înălțau cât munții. Nu se mai afla nimeni acolo. Omul - singurul locuitor permanent al insulei - ne-a arătat camerele, ne-a pus al dispoziție apă dulce să ne spălăm (arătam ca niște naufragiați), ne-a preparat în grabă ceaiuri calde și coniacuri, astfel că ne-a readus repede la temperatura normală a unor excursioniști bine dispuși.

Îndată după amiază, răzvrătirea aceea cosmică a luat sfârșit, ca prin minune. Marea nu mai urla cu furia de mai înainte, ci doar scâncea dezolată că i-a scăpat dintre dinți o pradă așa de copioasă cum fusese echipajul nostru. Vântul s-a potolit brusc și norii s-au împrăștiat, de asemenea, fără să lase nici o picătură de ploaie. În curând a apărut și soarele. Delosul a căpătat înfățișarea obișnuită de muzeu în aer liber, transfigurat de o lumină crudă, aproape ireală. Peripețiile prin care trecusem puțin mai înainte ni se păreau acum depărtate și străine de noi, ca niște întâmplări petrecute

cândva, de mult, pe vremea lui Ulise.

De la primele incursiuni, ne-am dat seama că Delosul nu este o simplă colecție de temple în ruină, așa cum se întâlnește peste tot în Grecia. Aici se văd urmele unui oraș întreg, cu străzi și resturi de case, cu piețe și terase, cu monumente și fântâni, toate aflate la suprafață, iar nu îngropate sub pământ, ca acelea de la Corint, de pildă. Atât doar că ele nu mai au forma intactă de la origine, și asta este de la sine înțeles. Ceea ce se păstrează sunt bazele, temelile și zidurile din care au mai rămas porțiuni înalte până la un metru, făcând impresia că e vorba de fundațiile unor construcții începute după un plan bine întocmit, însă întrerupte și abandonate dintr-un motiv necunoscut. Ele creează totuși o imagine cât se poate de fidelă și sugestivă despre ceea ce a fost Delosul altădată.

Delos - Dilos, cum îi spun grecii de azi - reprezintă, geografic, centrul Cicladelor. Ca suprafață, insula e cea mai mică din arhipelag (5 km. lungime, 2 km. lățime), cu un "munte" înalt de 150 metri, la mijloc, Cyntha, în vârful căruia se înălța un templu al lui Zeus. Dar istoria sa consemnează epoci pline de strălucire, iar legendele legate de Delos sunt suverane și încărcate de tâlc, dominând întreaga mitologie greacă.

Încă și astăzi i se mai spune "insula lui Apollo", fiindcă aici a văzut lumina zilei cel mai dotat fiu al lui Zeus, progenitura care avea să devină, la rândul său, zeul oracolelor, al medicinei, al poeziei și al artelor frumoase. Fiindcă Apollo s-a născut la Delos, insula a deținut în mitologia greacă rolul pe care Bethlehem l-a preluat și l-a jucat în cea creștină. Similitudinile între cele două mitologii sunt deosebit de frapante. Singura deosebire este că grecii cultivau un antropomorfism fără echivocuri, pe când creștinismul înzestrează divinitățile sale cu virtuți aleatorii

supranaturale.

Mama lui Apollo era frumoasa Leto, care se bucurase, în concubinaj, de grațiile virile ale lui Zeus. Dar răzbunarea geloasei Hera, soția legitimă, avea să se dezlănțuie cu furie și se dovedi a fi cumplită. Izgonită din cer și de pe pământ, fugărită pe mare de șarpele Python, trimis de Hera s-o urmărească pretutindeni, Leto nu putea găsi nicăieri un colțișor unde să aducă pe lume rodul pântecelor ei din împreunarea adulterină. Înduioșat de soarta femeii, lui Poseidon i se făcu milă de ea și scoase din fundul mării o stâncă, pe care o transformă în insula unde să se poată adăposti gravida prigonită. Zeus, intervenind la rândul lui, plantă acolo un palmier - considerat de atunci arborele sacru - la umbra căruia Leto născu doi gemeni: un băiat și o fată, pe Apollo și pe Artemis. Datorită acestor aranjamente zeești, Delos a devenit *insula sfântă*, unde s-au înălțat apoi temple, sanctuare, teatre și statui în cinstea celui care avea să fie, în primul rând, patronul muzelor și al artelor nobile.

Acest copil din flori al celui mai mare dintre zei s-a dovedit de timpuriu a fi un temperament plin de neastâmpăr. "Nu intră în imperiul artei cel ce nu e stăpânit de o nebunie lăuntrică", spunea Platon. Această sentință părea a face aluzie, înainte de orice, tocmai la structura intimă a celui ce tutela însuși imperiul prodigios al artelor. După ce i-a omorât pe Ciclopi, mai mult din joacă, trăgând cu săgețile în ei ca să se distreze, Apollo a stârnit mânia tatălui său, care, drept pedeapsă, l-a trimis în exil și l-a pus să păzească turmele regelui Admet, din Thessalia. Dar acolo tânărul a comis o altă năzdrăvănie și mai năstrușnică: a uns cu clei pe toți ciobanii regelui, încât aceștia nu se mai puteau mișca din loc ca să se țină după turmele lor. Mai târziu, l-a ucis pe Marsyas, fiindcă acesta voia să cucerească laurii în arta muzicii, ceea ce zeul socotea că i se cuvenea numai lui. În

sfârșit, tot Apollo a făcut să-i crească urechi de măgar regelui Midas, din cauză că regele pusese mai mult preț pe flautul lui Pan decât pe lira sa. Vecinic tânăr și frumos, înzestrat cu multiple însușiri artistice, Apollo, cel mai boem și mai incorformist dintre zei, a devenit și cel mai adorat de oameni. Fecioarele din Delos își tăiau bucle din părul lor și le trimiteau ca ofrandă junelui zeu, cu speranța că el le va aduce noroc. Mulțimea i-a ridicat temple și i-a propagat cultul într-un amestec de sacralizare și imanență, datorită faptului că Apollo exercita asupra muritorilor de rând acea fascinație ocultă și captivantă care este mirajul artei și al artiștilor din totdeauna.

Iar dacă ingeniosul zeu își instalase la Delfi oracolul, prin care era prezisă soarta oamenilor, la Delos el își avea cele mai mari și mai bogate temple. În ciuda preocupărilor pragmatice ale locuitorilor, care erau buni neguțători și vestiți navigatori, întemeind aici un oraș prosper ce număra, la un moment dat, peste 30.000 de suflete, Delos rămânea, în primul rând, centrul religios al antichității grecești. Fanatismul și superstiția mistică ajunseseră atât de departe, încât morții și femeile însărcinate din Delos erau duși în Rhenea, o insulă alăturată, numită și Delosul Mare, pentru ca nimeni să nu se nască și să nu fie înhumat în "insula sfântă" a lui Apollo. Rhenea era, deci necropola Delosului. Acesta, în schimb, pe măsură ce practicile religioase se intensificau și viața civică se dezvolta, se arăta tot mai puternic și mai înfloritor, punând în umbră, la un moment dat, chiar faima Atenei.

Aici era sediul *Confederației deliene*, o comunitate de cetăți din care făceau parte toate celelalte insule din Ciclade. Din patru în patru ani se desfășurau la Delos mari festivități, la care participau reprezentanți din întreaga lume grecească - din Atica, din Peloponez, din Asia Mică - pentru a discuta, ca în sânul unor conclavuri, problemele religioase, politice,

artistice și sociale ce se ridicau la ordinea zilei. Dezbaterile teoretice se încheiau cu fastuoase serbări populare - procesiuni religioase, concursuri artistice, reprezentații teatrale, întreceri atletice, curse de cai etc. - care primiseră denumirea de *Jocuri apollinice*, fiindcă erau închinat slăvitului zeu. Atena însăși, cu toată gelozia pe care o nutrea față de prosperitatea Delosului, trimitea o galeră cu dansatori, coriști, vestale și atleți să ia parte la jocurile apollinice și, până când acea galeră, numită "Deliana", se întorcea din nou acasă, toate pedepsele și execuțiile erau suspendate în metropolă. Se zice astfel că însuși Socrate, care într-o alocuțiune și-ar fi arătat admirația pentru cultul lui Apollo prin expresia: "Apollo din Delos și Artemis, aleasă pereche", fiind judecat și condamnat tocmai în preajma acestor serbări, a trebuit să aștepte în închisoare întoarcerea galerei de la Delos și numai după aceea să bea otrava destinată a împlini sentința judecătorilor.

Grație acestei poziții spirituale și economice, Delosul trecea printr-o fază de înflorire uluitoare. Credincioșii sau trimișii speciali ai diferitelor cetăți aduceau ofrande compuse din aur și lucruri prețioase, care făcuseră din *Sanctuarul* lui Apollo sediul strălucirilor elene. Locuitorii din Naxos, de pildă, făuriseră la Delos o statuie colosală a zeului, înaltă de 30 metri, din care astăzi se mai vede doar soclul format dintr-un bloc monolit de marmură. Dar mai târziu, Pericles, împlinind vechea ambiție a atenienilor de a distruge Delosul, confiscă toate averile din insulă și le transportă la Atena, unde le depozită în Parthenon. Acest templu, consacrat slăvirii zeiței Atena, a fost construit cu scopul - nemărturisit desigur, însă evident - de a pune în umbră cultul apollinic delian. Ca să înfrângă și puterea civică a Confederației, tot atenienii au purces la deportările în masă din Delos, sub pretextul "purificării" *insulei sfinte*.

După distrugerile atenienilor, romanii au dat însă un nou avânt insulei, mai întâi pentru a întuneca puterea și strălucirea Corintului și, în al doilea rând, pentru a face din Delos o "bază" în drumul spre Orient. Dar noua înflorire a atras iarăși invidia celorlalte cetăți grecești. Distrus încă o dată de flota lui Mitridate, Delos a fost refăcut tot de romani, pentru a fi apoi devastat de pirați, ca să fie reconstruit pentru a treia oară de aceleași forțe ale Romei. Din atac în atac, cu toate restituirile ce urmau, Delosul a slăbit în mod treptat și s-a văzut din ce în ce mai depopulat, iar cultul apollinic de aici găsea tot mai puțini adepți. Ajungând, în cele din urmă, o insulă pustie, în chip de colonie a Atenei, Delosul a fost pus în vânzare, ca un teritoriu scos la mezat, dar nu s-a găsit nimeni să-l cumpere. A fost cel din urmă prilej când oamenii și-au mai amintit de *insula sacră!*

De-atunci, Delos e un vast câmp de ruine, adâncit în liniște și pustietate. Astăzi, singurul "delian" cu domiciliul permanent în insulă este intendentul Pavilionului de turism, întovărașit în răstimpuri de cei doi sau trei ciobani migratori din Myconos ce păzesc oile prin jurul amintirilor despre templul lui Apollo, fără însă ca aceștia să se impună prin aceeași frumusețe a zeului care păzea altădată turmele regelui Admet ...

De îndată ce soarele și-a revărsat din nou, cu o vie luminozitate, razele de aur peste Delos, în acea dulce după amiază de după furtună, am apărut, toți cei nouă - proaspeții pelerini ai Delosului - să colindăm insula și să identificăm principalele puncte descrise în ghidurile noastre de buzunar.

Ruinele se împart în două zone distincte: "orașul" propriu zis, îngrămădit pe malul mării, și "cartierul" templelor, al sanctuarelor, situat spre centrul insulei. În jurul micului debarcader, unde am acostat noi și unde era în antichitate *portul sacru*, se întinde parcul ruinelor așa zise "sfinte",

înglobând resturi din temple și statui de zeități, despărțite de rămășițele fostului oraș laic printr-o piață largă, numită *Piața Competaliștilor*, adică a celor ce cumpărau sau vindeau acolo sclavi. În apropiere se văd urmele unei mari porți, instaurată de Filip al Macedoniei, din spatele căreia pornește aleea *Procesiunilor*, ce ducea până la templul lui Apollo. Aici, la câțiva pași numai, dăm de soclul colosalei statui ridicate de naxioți. Alături de statuie, Nicias, faimosul strateg atenian, instalase un uriaș palmier din bronz, în amintirea palmierului la umbra căruia se născuse zeul. Într-o zi acest palmier se prăbuși, căzând peste statuia de marmură, pe care o sfărâmă în bucăți. Două fragmente din ea se mai află încă acolo, culcate de veacuri prin stratul de iarbă necosită, pe când celelalte frânturi au fost luate de atenieni, venețieni sau englezi și depozitate în muzeele lor. În continuare, pășim pe resturile altarelor și statuiilor ce formau așa numitul *Sanctuar al Taurilor* și *Hieronul* lui Apollo, până la *porticul Antigonei*. Dincolo de acest portic se întindea *Agora italiană*, construită de romani, o esplanadă pătrată cu latura de 100 m, unde țineau sfaturi corporațiile de negustori latini. În marginea de apus a Agorei, culcată de asemenea în iarbă, am întâlnit o admirabilă statuie de marmură, înfățișând o femeie, fără cap, ale cărei forme de o carnație aproape reală te îmbie s-o mângâi cu palmele ca pe o fătură vie și voluptoasă.

Ceva mai departe, pe un dâmb ce domină colțul acesta de ruine, se află celebra *Terasă a leilor*, singurul monument rămas intact, ce-ți solicită privirea de cum ai pus piciorul în insulă. La început au fost nouă lei în marmură de Naxos, astăzi nu mai sunt decât cinci. Într-o stilizare cam primitivă, amintind forme statuare asiatice, sculptați în aceeași poziție, sprijiniți pe picioarele de dinaninte pe câte un soclu solid de piatră, la distanță de câțiva metri unul de altul, cu capetele

înălțate spre câmpul de vestigii din fața lor, ca și cum ar sta la pândă, leii aceștia aveau funcțiunea de a "păzi" sanctuarul lui Apollo. Privită de la oarecare distanță, terasa leilor formează un ansamblu spectaculos de mare efect, prin atitudinea impozantă a figurilor și prin spațiul unde sunt amplasate, însă studiate de aproape, statuile creează o impresie de insatisfacție prin execuția artistică destul de rudimentară și prin aspectul de degradare a materialului sculptural expus acțiunii corozive a agenților atmosferici. În imediata apropiere, la picioarele leilor, era *Lacul sacru*, un mic bazin de formă eliptoidă, unde pluteau lebedele lui Apollo; astăzi lacul fiind sec, câteva oi rătăcite pasc în liniște iarba sărată de pe fundul lui.

După ce m-am dus să mai admir o dată frumoasa femeie de marmură de lângă Agora italiana - *Afrodita din Delos*, cum am numit-o eu - și m-am urcat a doua oară pe Terasa leilor, după ce am făcut încă "un tur" prin Agora, ca printr-un adevărat Corso roman, și am trecut din nou pe lângă locul unde fusese statuia lui Apollo, am părăsit această zonă a insulei și m-am îndreptat spre vârful muntelui Cyntha. Drumul nu este greu, dimpotrivă, e foarte plăcut, pe o alee dreaptă și netedă, urcând în pantă ușoară printre ruine, pardosită cu un covor de iarbă mărunță și moale ca plușul. Aceasta era *Calea sacră* ce ducea spre templul lui Zeus. Înainte de a ajunge sus, am parcurs porțiunea unde se aflau templele și sanctuarele consacrate divinităților orientale - egiptene și siriene - al căror cult era practicat și la Delos. În partea stângă a drumului mai există și acum o peșteră misterioasă, stranie, având la intrare un enorm bloc granitic de factură tiryntică; asupra originii acestei grote opiniile arheologilor sunt încă împărțite: unii cred că ea dăinuie din epoci preistorice, anterioare civilizațiilor cunoscute, alții susțin că aici ar fi fost cândva un sanctuar al lui Herakles.

Câțiva pași mai sus, urcând pe treptele largi săpate în piatră, am atins punctul cel mai înalt al Cynthei, unde se mai văd câteva rămășițe din templul lui Zeus. Ruinele, câte mai persistă, sunt tocite de vânturile care le freacă mereu de milenii, astfel că ele nu rețin în mod deosebit atenția. O platformă de marmură și câteva trunchiuri de coloane sunt singurele reminiscențe. Ceea ce a constituit însă marea surpriză pe care am văzut-o în vârful Cynthei, este priveliștea - demnă de un lăcaș al primului dintre zei - ce se desfășoară de acolo. Înălțat chiar în mijlocul Cicladelor, acest munte, oricât de mic, oferă o vedere întinsă asupra întregului arhipelag. Ea mi-a amintit panorama admirată din incinta templului Aphaia de la Egina, dar în timp ce acolo tabloul este mult mai pastelat, compus dintr-o paletă de culori vii, potențate de ambianța vegetală abundentă, aici totul apare sub o aură spiritualizată, aproape mistică. În partea dinspre apus se vede solitara Rhenea, necropola Delosului, mai departe se conturează insula Syra, scăldată în razele purpurii ale după-amiezii; către nord se întrezărește Tinosul, estompat într-o nuanță verde-albăstruie, la răsărit alba Myconos, iar în partea de sud Naxos și Paros, cu faimoasele cariere de marmură, și dincolo de ele se deslușesc alte insule, de un violet irizat în tonuri suave, plutind prin lumina translucidă a mării Cicladelor. În centrul unei asemenea priveliști devii, oricât te-ai ține, prizonierul unui sentiment de adâncă emoție extatică!

Dar Cyntha domină, în primul rând, Delosul pe toată suprafața sa. În partea de nord se vede țărnul mai stâncos al insulei, ca un parapet natural împotriva valurilor, iar în partea opusă, în pantă lină, se resfiră sectorul ruinelor ce par, de sus, din vârful muntelui, resturile unei aluviuni geologice. Nici o plantă, nici un arbore nu se găsește în acest câmp de pietre albe, în jurul cărora nu se simte nici un

zvon de viață și unde totul e liniște și nemișcare. Ai impresia bizară că te afli pe un tărâm unde este fixată definitiv Eternitatea. Timpul nu se mai scurge demult pe aici, căci nu mai are ce să uzeze, iar Spațiul e pustiu, pietrificat, ca un sarcofag imens. Cred că nici furnici nu mai trăiesc la Delos!

Când am coborât de pe Cyntha și am pătruns în perimetrul fostului oraș de pe latura sudică a insulei, îmi venea greu să cred că ruinele acestea sunt doar urmele unei civilizații apuse de demult și că între ele n-ar mai exista o viață socială activă și febrilă. Atât de bine sunt conservate, ca ruine! Fundațiile caselor, terasele, schemele gospodăriilor, cu distribuția tuturor încăperilor, fragmente de porticuri, vestibuluri, camere de oaspeți, dormitoare, bucătării sunt foarte distincte ca și cum doar ieri ar fi fost părăsite de stăpânii lor. Am străbătut străzi drepte și curate, am intrat prin curți, am trecut praguri, cu sentimentul că toate erau pregătite să primească din nou locatari. Profesorii francezi pe care i-am reîntâlnit în "interiorul" unei locuințe, spuneau că ne aflăm într-un al doilea Pompei, cu deosebirea că acolo orașul a fost îngropat în lavă, pe când aici s-ar zice că răsare din mare și are tendința să se înalțe în aer. Casele - din care se păstrează pereții până la brâul unui om - și pavimentele fără nici o fisură, lasă să se vadă că aparțineau unor familii înstărite, că erau împodobite cu peristiluri, fresci și mozaicuri, dovedind mult gust și rafinament. Un admirabil desen, făcut din pietricele colorate, în nuanțe grațioase și plăcute, reprezentând un Dionysos călărind o panteră, se află în mijlocul unei curți. El e atât de curat și fiecare linie se distinge așa de bine, de parcă ar fi fost de curând spălat cu apă și frecat cu șomoigul de o mână grijulie. Locuințele erau, de asemenea, înzestrate cu statui și statuete de efebi sau de fecioare, goi sau îmbrăcați în vestminte involte, cum ar fi tablourile de familie din epocile moderne. În fața unei intrări

se află bustul fostei stăpâne a casel, o femeie frumoasă și elegantă - vestigiul poartă denumirea "Casa Cleopatrei" - făcând desigur parte din protipendada cetății. Statuia pare atât de reală și de vie, încât trecând pe lângă ea îți vine să-i zâmbești și să o saluți. Străzile erau pavate, aveau canalizare prin jgheaburi săpate în stâncă, iar pe ziduri se văd firide pentru amplasarea ustensilelor de iluminat public. Mai fiecare locuință avea câte o fântână cu ghizduri de piatră pe buzele cărora se observă scobiturile făcute de frecuşul frânghiilor cu care se scotea apa, ca și cum mai adineauri cineva ar fi tras de la fund ultima găleată. Azi, una singură dintre aceste fântâni mai e folosită, după trei mii de ani, și apa dulce care se servește la Pavilionul de turism e adusă de aici.

Dealtmieri, la Delos trăiam cu atâta intensitate senzația că orașul a fost de curând abandonat de oameni, încât mă așteptam ca la fiecare colț să întâlnesc, pe vreuna din străzile ce coborau la mare, pe cineva venind să vadă ce mai e pe acasă sau dacă mai poate lua ceva din acest oraș prăbușit și părăsit. De-a lungul străzilor nu apare însă nimeni. Înaintez singur pe strada principală - strada Teatrului - până la marele rezervor al *Inopsului*, părăginit și pe jumătate plin de pietriș și bolovani, apoi merg mai departe, până la ruinele teatrului, cu gradene încrustate în stâncă, de la marginea orașului. Teatrul era așezat cu fața spre mare, astfel că spectatorii puteau să admire, ca și în alte părți, nu numai spectacolul din arenă, dar și priveliștea poetică asupra Cicladelor.

Când m-am așezat pe ultima treaptă a amfiteatrului, ca să contemplu pe indelete această priveliște, atenția mi-a fost atrasă de unica vietate a Delosului întâlnită până acum: o rândunică. Prezența ei m-a surprins și am început s-o observ în deaproape. Nu părea deloc sfioasă, deoarece nu putea crede, probabil, că mai poate fi vreun om viu printre

atâtea ruine imobile și inofensive, asupra cărora ea singură era regină. Când întindeam mâna, se ferea puțin la o parte, dar dacă stăteam nemișcat se apropia iarăși de mine, fără teamă. Să mă fi recunoscut oare, să fi știut că eu sunt solitarul care făcea baie într-un loc retras pe plaja de la Eforie, unde malul era ciuruit de cuiburi de lăstuni ce zburătăceau toată ziua și pe care eu îi contemplam în tăcere de pe nisipul fierbinte? Rândunica e socotită pasăre sfântă și faptul că am întâlnit-o tocmai la Delos, insula sacră, se încadra într-o ordine de idei ce mă stăpâneau cu putere în momentele acelea.

Cele două zile cât am stat la Delos le-am petrecut colindând printre ruine - mereu descopeream câte ceva palpitant - iar nopțile stăteam la Pavilionul de turism, foarte bine gospodărit, unde intendentul ne-a preparat mese delicioase (găinile aduse cu noi în "gazolet" aveau de la început, o destinație precisă!), condimentate cu împărtășirea impresiilor culese în incursiunile de peste zi. Mai ales francezii înfiripau, după cină, lungi convorbiri romantice despre Delos și Ciclade, deoarece ei se arătau - la fel ca și noi doi - fericiți că au apucat să ajungă aici. Profesorul german, mai rezervat, se retrăgea cel dintâi în camera lui, iar studenții americani erau dispuși să facă mai curând o partidă de bridge decât o lecție de arheologie. Arheologia era pasiunea unuia dintre francezi, care își verifica mereu impresiile consultând "Ghidul bleu" și făcându-și însemnările personale într-un carnețel păstrat cu grijă, în timp ce celălalt, profesor de naturale, culegea și presa cu atenție floricelele între paginile *Odiseei* lui Sully Prudhomme. Formam împreună, toți nouă, o mică reuniune internațională, ce nu prezenta nici pe departe importanța *Confederației deliene*, dar aveam sentimentul că suntem singurii stăpână ai insulei și eram bucuroși să evocăm viața strălucitoare ce se

desfășurase cu mii de ani în urmă în această fermecătoare pustietate de azi.

Există și un mic muzeu în insulă, ca o anexă a Pavilionului de turism, însă el rămâne o creație artificială și superfluă. Ce să mai vezi acolo, după ce ai vizitat ruinele? Aici, la Delos, întreaga insulă e un extraordinar muzeu sub cerul liber, realizat de ingenuitatea Timpului însuși, fără nici un fel de intervenție din partea omului. Și aș îndrăzni să spun că este unul dintre cele mai splendide muzee ale lumii!

Myconos

La întoarcerea spre Myconos, corăbioara ce ne adusese la Delos și căpitanul ei, dimpreună cu secundul său, nu mai aveau nimic din aspectul unor luptători pregătiți să înfrunte urgia valurilor, ca la venire. Marea era acum liniștită ca oglinda și soarele se scălda în undele ei cu o voluptate apropae lascivă. Oamenii, îmbrăcați lejer, în maiouri vărgate de marinari, cu capetele descoperite și cu privirile blânde, cordiale, se dovedeau mult mai comunicativi și prietenoși decât ni se păruseră la început. Datorită faptului că unul dintre noi, Anton, vorbea grecește, devenisem cu toții - neamț, francezi, americani - *prietenii* lor, mai ales că trecusem împreună prin primejdiile unui voiaj ce nu va putea fi uitat atât de ușor. Episodul ne legase oarecum unii de alții, iar ei nu ne mai priveau ca pe niște simpli excursioniști, ci erau gata să ne stea la dispoziție cu orice servicii, spre a ne produce plăcere. Conform înșelgerii, veniseră peste două zile să ne ia de la Delos, cu barca împodobită ca de sărbătoare, cu chilimuri așternute pe podea și pe bănci, iar când am ajuns la Myconos ne-au condus la "hotelul" cel mai bun - o căsuță cu câteva camere, altfel foarte curate - și ne-au recomandat hotelierului ca pe niște "eroi", ceea ce a făcut să fim priviți cu multă admirație și să ni se acorde o

găzduire de zile mari.

Myconos se bucură de o mare faimă în toată lumea, pentru peisajul său de un cromatism inconfundabil și de o picturalitate edenică. Orice pictor care se respectă se simte obligat să treacă măcar o dată pe aici, ca să-și încerce paleta în lumina surâzătoare a insulei.

Orașul e mic - un fost sat de pescari transformat într-o agreabilă stațiune turistică - îngrămădit în jurul unui golfuleț unde se află portul, și mai minuscul încă, aglomerat până la refuz de bărci, caiacuri și cutere de agrement, trase la edec. Casele au forma unor colibe de piatră, simple, albe, părând construite din blocuri masive de cretă marină și amintind iglourile eschimoșilor făcute din zăpadă. Înăuntru sunt plăcute și răcoroase, mobilate rustic și de o curățenie exemplară - (căpitanul gazdelor ne-a invitat la el acasă și ne-a tratat cu "uzo" din smochine) - iar deasupra au terase și scări exterioare ce coboară direct în stradă. Toate sunt concepute în același stil, foarte original, aproape extravagant, de un farmec primitiv, dar unde gustul pentru arhaic se îmbină cu o viziune de modernism introvertit, ca în pictura naivă. Artiștii occidentali pot să constate cu surprindere că excentricitățile lor elaborate, sofisticate, au fost precedate de spontaneitatea plină de ingenuitate a unor pescari anonimi din mijlocul Cicladelor. (Se pare însă că la originea acestui stil arhitectural au stat blocurile de piatră, provenite din ruinele de la Delos, pe care miconioții le-au cărat cu bărcile și le-au folosit la clădirea locuințelor proprii).

Ocupându-se în special cu pescuitul și navigația, bărbații lipsesc mai tot timpul de acasă, astfel că Myconos e un orașel a cărui populație permanentă e formată din femei și fete tinere - deci, o citadelă a nostalgiilor. O tânără întâlnită într-un magazin de artizanat - sunt foarte multe la Myconos - auzindu-ne că vorbim românește a intrat în vorbă cu noi,

spunându-ne că e din Galați și că se află aici în vizită, la rude, dar că se simte prea izolată de restul lumii și abia așteaptă să se întoarcă acasă, în România. Ea ne-a povestit, cu multă candoare, despre melancolia fetelor din Mykonos, ce duc lipsa băieților care să le distreze. Avocatul, doctorul, un pensionar chefliu și doi studenți "șomeri" - singurii celibatari ai "intelighenției" locale - sunt prea puțini ca să poată distra cele câteva duzini de fete resemnate, ce se plimbă pe faleza din fața portului, privesc de două ori pe săptămână sosirea și plecarea vaporului, fac "corti", adică flirtează cu străinii ce se abat prin insulă, sau se tratează reciproc la cofetăria cu tonomat, unde ascultă melodiile lunguroase ce le înduioșează inima.

În jurul orașului se profilează pe pânza cerului morile de vânt, ca o escadrilă de lilieci uriași, cu aripile desfăcute, ce stau parcă să se năpustească asupra căsuțelor albe din fața lor. Dacă ar fi trecut pe aici viteazul Don Quijote, le-ar fi luat drept o armată de cavaleri rivali și s-ar fi repezit cu spada întinsă să-i sfărtece de vii, înainte ca botul Rosinantei să se izbească de pereții groși, făcuți din blocuri de piatră aduse tot de la Delos.

Un alt element decorativ, de asemenea foarte pitoresc, îl constituie numeroasele schituri, presărate din loc în loc pe întreaga insulă. Mici, fără vreo funcțiune rituală, ele sunt construite de pescarii scăpați din diferite primejdii, în semn de recunoștință față de Providență că i-a protejat în lupta cu valurile mării. Schiturile sunt alcătuite dintr-o singură încăpere, cu o icoană și o candelă aprinsă și ele servesc drept magazii pentru păstrarea sculelor de pescuit ale proprietarilor. Cupolele lor vopsite în roz sau albastru creează un divertisment coloristic specific insulei Mykonos, care, în acest ansamblu, apare zmălțată cu o salbă de peruzele sau de bujori ce se răsfață în soare.

Un mic muzeu, interesant mai ales prin colecția de vase împodobite cu figuri și desene pe motive antice, reconstituite de un pictor orb ce trăia în insulă, și Căminul Academiei de pictură din Atena, pentru găzduirea artiștilor ce vin să lucreze la Mykonos, sunt ultimele lucruri demne de văzut.

După ce-am părăsit orașul, ne-a urmărit cu stăruință, multă vreme, imaginea vapoasă a acestei "marine", cum i se spune Mykonosului, prin analogie cu picturile ce înfățișează aspecte și țărni de mare. Insula seamănă, de altfel, cu o acuarelă foarte reușită în genul ei, formând unul din punctele de atracție turistică ale Cicladelor. Atenienii cu dare de mână își petrec aici vacanțele și în deosebi sărbătorile Paștelui - perioada cea mai agreabilă din punct de vedere climatic - în vile proprietate personală, care mai tot restul anului stau însă închise și pustii.

La plecarea vaporului, micul port e însoțit de ciripitul fetelor tinere și al copiilor ce vin să asiste la manevrele vasului care, de două ori pe săptămână, trezește pentru câteva minute Mykonosul din monotonie sa solemnă. Și pe măsură ce nava își croiește drum spre larg, insula rămâne în urmă, parfumată de melancolie, ca o jerbă de flori aruncată pe velurul opalin al mării ..

Paradisul nostalgiilor

*A*m ajuns din nou la Syra, seara pe la ora șapte.

După două zile petrecute la Delos, în liniște și pustietate, unde singurele viețuitoare păreau a fi cele câteva oi ce pășteau nepăsătoare pe marginea vetrelor de ruine, ca niște depărtate reminiscențe ale turmelor zeiței Diana, și după scurtul popas la Mykonos, cu schiturile și morile sale de vânt incremenite în timp și în spațiu, întoarcerea la Syra, în acea seară călduță de primăvară, a trezit în mine emoția reîntâlnirii cu febrilitatea unei zgomotoase aglomerări citadine.

Bulevardul din jurul portului, flancat în partea dinspre oraș cu un lanț de prăvălii, cafenele, magazine și birouri în plină activitate, era înțesat de lumea ce coborâse din "centru" să asiste la sosirea vaporului. Acesta constituia un eveniment ce punea în mișcare aproape toată populația orașului și era salutat cu un fel de frenezie festivă de fiecare dată când în rada portului ancora un vas. Trotuarele și dușumelele tavernelor din apropierea debarcaderului erau măturate și stropite proaspăt, iar difuzoarele instalate pe "terase", deasupra ferestrelor deschise, ca să se audă mai bine, începeau să-și depene melodiile lor melancolice și languroase, amestecate cu țipete și chiuături ascuțite, pentru a atrage atenția furnicarului de oameni. Dar mai ales ca să

facă o impresie cât mai "urbană" călătorilor ce coborau în insulă.

La drept vorbind însă, debarcând de pe vapor la Syra în faptul serii - rândul trecut ajunsesem aici dimineața, când orașul dormea încă - am avut senzația că am pătruns într-un adevărat iarmaroc. Freământul surd al portului, fumul grătarelor de pe chei, mirosul ademenitor de chebap, cocoriți și berbec la proțap, strigătele vânzătorilor de lucum și , mai ales, acea isterie stridentă a aparatelor de radio, ținând loc de fanfară comunală, pun stăpânire pe călătorul dornic de puțină liniște de îndată ce a scăpat de păcănitul și trepidațiile mașinilor ascunse undeva jos în burta vaporului.

Era ora când eleganta piață *Miaulis* din centrul orașului, pavată cu lespezi mari de marmură colorată, se golise dintr-o dată, căci toate grupurile și perechile de plimbăreți își întrerupseseră, ca la un semnal public, legănarea idilică de la un capăt la altul al esplanadei și veniseră în port, "la vapor". Femei tinere îmbrăcate în culori izbitoare, cu rochițe subțiri de stambă și bolerouri negre brodate cu arnici sau borangic, răspândind parfumuri pătrunzătoare de curtezane provinciale, fete și băieți îndrăgostiți, sau elevi și eleve cu ghiozdane la subțioară, alergând de la școală să nu piardă marele eveniment, aglomerau cheiul până la refuz, ca și cum s-ar fi anunțat acolo vizita unui cap încoronat sau a unei stele de cinematograf. Lipseau numai drapelele și arcurile de triumf, pentru ca simpla sosire a unui vapor să capete aspectul unei parade oficiale. Mirosul de carne friptă, duhoarea de zarzavaturi ingramădite în lăzi mărunte, emanația de pește proaspăt, de mășline la butoi și de portocale pe jumătate putrezite, dominau atmosfera din jurul micului port, în mijlocul căruia vaporul părea un animal uriaș, înconjurat de brăcile ce se repezeau spre el ca niște insecte flămânde, pentru a ciuguli câte o firimitură din trupul lui masiv.

Muzica antrenantă a megafoanelor și odicolonul insinuant al femeilor imprăștia o miasmă subțire de ispită și cochetărie în jurul călătorului care, venind din alte sfere mai eterate, se simte în popasul de la Syra asaltat de un vârtej de strigăte și chemări cu intonații ispititoare și lascive.

De fapt, prin toate acestea Syra nu face decât să-și afirme prestigiul de "capitală" a Cicladelor. Aici vin amatori din insulele de prin prejur să guste câte o picătură din balsamul civilizației și de aici pornesc vapoarele încărcate cu mărfuri sau cu excursioniști către diferitele țarmuri ale arhipelagului. Ceea ce pe continent este un oraș cu o gară mare, un nod de căi de comunicații, este printre insule Syra: o intersecție a liniilor de navigație și un important centru economic. Fiind orașul cel mai activ din perimetrul Cicladelor, aici sunt concentrate marile firme comerciale, aici se strâng recoltele din regiune, destinate exportului, tot aici sunt depozitate produsele industriale pentru aprovizionarea populației din insulele mai mici, legate între ele prin curse de barcături, bacuri sau simple bărci cu pânze ori chiar numai cu vâsle. Negustorii, turiștii, locuitorii de prin celelalte insule se opresc la Syra pentru o noapte sau câteva ceasuri ca să guste din dulceața unei lumi de veselie și opulență, cu localuri de petreceri și cu femei frumoase ce dau vieții un colorit mai atrăgător și mai optimist. Syra se scaldă în lux și bogăție, iar banul, câștigat cu multă trudă în alte părți, capătă aici rolul lui primordial - acela de achiziționare a plăcerilor.

Noi am revenit la Syra, fiindcă numai de aici puteam să luăm un alt vapor pentru continuarea traseului turistic întocmit mai dinainte. Dar, din păcate, aici a trebuit să mă despart de Anton. Tovărășia noastră de hoinăreală în doi avea să se întrerupă pentru scurt timp, spre regretul profund al amândurora. El trebuia să se ducă de urgență la Atena, căci vacanța de Paște se terminase și, ca profesor, era obligat

să se prezinte la catedră pentru reînceperea cursurilor școlare. Eu aveam să-mi continuu drumul prin Ciclade, însă de data aceasta de unul singur. Ne-am luat rămas bun, urmând să ne revedem peste câteva zile la Atena, astfel că Anton a rămas pe vaporul ce ne adusese de la Myconos și care naviga mai departe la Pireu, iar eu am coborât la Syra.

Cu toate tentațiile sale multiple și stăruitoare, pentru mine popasul la Syra, până în dimineața următoare, când aveam să pornesc din nou pe mare, era destinat unui scop mult mai simplu și mai cuminte: să mă odihnesc. Cunoscusem orașul în precedenta noastră escală, astfel că acum nu mai aveam nimic deosebit de văzut acolo. Pentru a profita de cele câteva ceasuri libere - într-o excursie ești "liber" doar atunci când nu ai în program nici un "obiectiv" nou de vizitat - eram, deci, hotărât să nu pierd nici o clipă și să consacru întreaga noapte ce-mi stătea la dispoziție somnului, mai întâi spre a mă pune bine cu Morfeu, pe care-l cam neglijasem în ultimul timp, și, în al doilea rând, ca să mă înarmez cu forțe proaspete pentru următoarea etapă a periplului prin Ciclade.

Nerăbdător să mă văd întins într-un pat moale și liniștit, de îndată ce-am coborât de pe vapor, m-am îndreptat spre micul hotel "Krithy" (Creta), unde dormisem cu patru zile mai înainte, când poposisem prima oară la Syra împreună cu prietenul meu. Era, dealtfel, singurul hotel pe care-l cunoșteam, situat în cartierul portului, foarte aproape de debarcader. Deși nu excela prin confort sau curățenie, fiind un hotel marinăresc, avea totuși farmecul lui, iar faptul că se afla la numai câțiva pași de chei - unde în dimineața următoare trebuia să mă prezint iarăși cu noaptea în cap pentru imbarcare - mă decise să trag și de data asta tot acolo, fără să-mi irosesc timpul căutând altul mai bun. De cum am pus piciorul pe uscat, așadar, am renunțat la orice

alte investigații și, strecurându-mă prin mulțimea din port, am apucat pe una din stradele înguste și aglomerate ale cartierului, spre locul știut.

Hotelul "Krithy" era o clădire înaltă, cu pereți drepecți din bucăci de scândură, ca un șopron de moară de vânt, având la parter diverse depozite cu produse alimentare pentru comerțul en gros. Butoaiele cu măsline și coșurile cu smochine verzi erau înșiruite sub ferestrele lui, răspândind un iz înțepător de ulei și sărătură, amestecat cu mireazma aromitoare de citrice abia culese din livezi. Intrarea era indicată de o ușă scundă, deasupra căreia scria, cu litere de smoală pe zidul de lemn: *Xenodochion*. Un clopoțel de alarmă suna de trei ori atunci când se deschidea ușa, împinsă din afară de vreun pasager obosit. Trecând pragul, pătrundeai într-un gang întunecos, de unde pornea în sus o scară cam șubredă, ce ducea la etaj, până la o altă ușă prevăzută cu o ferestruică închisă cu o clapă de lemn. La clinchetul clopoțelului de jos, pe ferestruica ușii de sus, de la capătul scării, apărea chipul unei bătrâne căreia i-ai fi dat pe puțin optzeci de ani, venind să cerceteze scara cu priviri iscoditoare și grijulii, ca ale unei gazde de hoți. Dacă cel ce urca treptele i se părea persoană cunoscută sau om de încredere, atunci îi deschidea ușa și-l lăsa să intre în încăperile de la etaj. Scara era lungă și greu de urcat, astfel că bătrâna avea destul timp să se lămurească dacă era cazul, sau nu, să deschidă ușa noului vizitator. Când înfăcișarea acestuia nu-i plăcea, se retrăgea repede în umbră, astupa gemulețul ușii cu capacul, se incuia cu zăvorul de fier, nu mai răspundea la nici un zgomot și casa părea pustie.

Descoperisem acest hotel original și straniu în dimineața când, buimăciți după o noapte de mers cu vaporul pe o mare huloasă ce ne supusese și ne storsese ca pe niște lămâi,

eu și Anton, căutând de urgență un refugiu să ne revenim în fire, ne-am pomenit pe scara ce urca spre sălașul cu aspect vrăjitoresc al bătrânei. După ce ne cercetase bine și se convinsese că nu suntem tâlhari, pirați sau barbari, ne deschisese ușa și ne condusesse prin vreo trei camere cu paturi răvășite, unde ardea câte un bec slab în tavan. Era dezordine și murdărie, se vedea bine că abia plecaseră clienții care dormiseră peste noapte acolo, și nici vorbă nu era ca cineva să facă ordine prin casă. Înăuntru stăruia un aer închis, de dormitor aglomerat și de așternuturi neschimbate de multe vreme, iar bătrâna părea a fi singura persoană ce se ocupa de acest "hotel".

Rândul trecut, când am făcut-o să înțeleagă că nouă nu ne plăceau odăile acelea sordide și doream să ne dea o cameră mai curată, bătrâna schițase un gest înțelept din cap, în semn că pricepea ce voiam noi și ne îndrumă pe alte scări și mai înguste, printr-un orificiu strâmt ca un horn, spre podul casei, unde trăsese un zăvor, deschisese o ușă și ne poftise într-o cămăruță foarte curată, cu lenjerie albă, proaspăt călcată, nefolosită de nimeni. Dacă hotelul, în general, avea un aer bizar prin calitatea lui dubioasă, cămăruța aceea părea rătăcită acolo dintr-un pension de domnișoare și era rezervată numai pentru oaspeții mai acatări. Alături de ea se afla o terasă, de unde se vedea tot orașul, cu casele lui în formă de cuburi suprapuse, până în vârful celor două măguri ascuțite ca niște piramide, precum și portul cu bărcile mici, ca o împletitură de franjuri multicolore, legate de pontoanele cheiurilor. Perspectiva era cât se poate de frumoasă! Dar nouă nu ne ardea atunci să admirăm peisajul. După ce ne-am închis bine, punând zăvorul la ușă și trăgând obloanele la fereastră, ca să nu ne stingherească nimeni și să nu pătrundă lumina crudă de afară, ne-am culcat și am adormit zdravăn, câteva ceasuri, până la prânz. În odăița

de sus eram departe de hărmălaia din oraș, și apoi bătrâna își luase sarcina să ne apere cu strășnicie, deoarece îi spusese că venisem de departe, că suntem foarte obosiți și dorim să ne odihnim ca la "mama acasă".

În aceeași cămăruță voiam eu să dorm și de data asta, amintindu-mi liniștea și somnul adânc cunoscute aici cu trei nopți mai înainte. Îndată după ce am debarcat, deci, m-am îndreptat spre hotelul "Krithy", grăbit să mă văd în patul acela moale cu cearceafuri curate, dar curios oarecum de a mai întâlni și pe ciudata bătrână, care era patroana localului.

De cum am intrat pe ușa de la stradă, aproape simultan cu clinchetul clopoțelului de alarmă, am și zărit în capul scării figura stafidită ca o poamă uscată, speriată și liniștită în același timp, a bătrânei care cerceta cu mare băgare de seamă, de la fereștră ei de sus, scările, să vadă cine urcă spre dânsa. Recunoscându-mă din prima clipă, deschisese ușa repede și mă întâmpină bucuroasă de oaspete bun.

-Kirio romanos! ... Kalispera! Kalispera, kirio romanos! rosti încântată că mă revede și făcând mari plecăciuni spre a-și manifesta voioșia copilărească de a mă primi din nou în casa ei.

Îmi spunea "Kirio romanos", fiindcă atât reținuse ea despre mine zilele trecute când ajunsesem aici, împreună cu Anton. La drept vorbind, nici n-o interesau alte amănunte. Acum, faptul că eram un călător străin, venit de departe și nimerit tocmai la hotelul ei, i se părea o favoare a întâmplării. Prin camerele sale se perindau de obicei oameni de prin părțile locului - lucrători în port, mecanici, vaporenii, barcagii - pe care îi știa și-i găzduia fără pretenții: fiecare venea seara, dormea o noapte sau câteva ceasuri și pleca dimineața, fără să trezească vreo impresie deosebită în viața bătrânei. De câte ori vedea însă un străin, inima ei începea să bată

mai tare și gândul o ducea departe, într-o lume necunoscută, spre care o împingeau probabil alte simțăminte mai tainice și mai adânci.

Mă condusesese numaidecât în "camera mea", cum i-am dat a înțelege de la început, adică acolo unde dormisem și "rândul trecut" (asta i-am explicat-o prin gesturi, arătând cu degetul în sus la "cucurigu"), apoi s-a așezat pe un scaun din odaie, uitându-se în tăcere cum mă spăl, cum mă bărbieresc, examinându-mi fiecare lucru, punându-mi cu vocea ei stinsă și rară câte o întrebare, la care eu dădeam, din umeri în semn că nu înțeleg nimic, și simțea un fel de fericire nestăvilită să-mi pipăie hainele, bagajele, ca și cum n-aș fi fost un om ca toți oamenii, ci o apariție rară visată de închipuirea ei senilă. Era un soi de admirație nostalgică în modul acela al ei de a se purta cu mine. Știa că sunt român, că vin dintr-o țară depărtată și bănuia că până să ajung aici, la dânsa, am străbătut lumea largă, am umblat cu vapoare multe și cu trenuri, am trecut prin orașe frumoase ca în povești și prin munți acoperiți cu zăpezi și păduri, pe care în cei optzeci de ani ai săi nu avusese prilejul să le vadă. Auzise poate că în afară de Syra și dincolo de Grecia mai sunt pe pământ și alte neamuri de oameni, cu limbile și obiceiurile lor, dar despre toate astea ea nu știa mai nimic. Din cele ce se străduia să-mi povestească, pomenind de un nume drag, am înțeles că trebuia să aibă vreun fiu plecat cu vaporul prin străinătăți și că-i ducea dorul; primea la zile mari câte o veste de la el, însoțită de câteva lire sau câteva drahme, dar de văzut nu-l mai văzuse de multă vreme. Fiecare străin care-i trecea prin casă îi aducea parcă ceva din prezența celui plecat în lume și de aceea bătrâna se uita la toți oamenii străini cu o curiozitate și o afecțiune pline de duioșie.

Altmieri, era o ființă foarte bizară. Aci râdea de una singură, amintindu-și cine știe ce întâmplare fericită din anii

cețoși ai lungii ei vieți, aci devenea deodată sumbră și gravă ca în fața unei presimțiri de rău augur. Rând pe rând, și fără vreun motiv real, chipul i se lumina și i se întuneca brusc deoarece nu mai avea puterea să-și stăpânească emoțiile și nici să-și controleze impresiile care acționau în mod automat asupra ei.

Înainte de a mă culca, am încercat să o rog să mă trezească din somn la ora trei, căci aveam de gând să plec cu vaporul următor, care sosea în port o dată cu ivirea zorilor. Nu a fost ușor s-o fac să priceapă ce doresc, căci ea nu înțelegea nici un cuvânt din cele ce îi spuneam, iar eu epuizasem cele câteva noțiuni elementare din vocabularul ei, astfel că vorbeam mai mult prin semne, arătând ceasul de la mână și aveam slabe speranțe să ajung la vreun rezultat. Tocmai când eram pe punctul de a renunța la tentativa de a mi-o face deșteptător de noapte, hotărându-mă să am grijă să mă trezesc singur la ora convenită, bătrâna îmi ghici deodată gândurile, căci îmi sări înainte cu o sprinteneală de păpușă mecanică, îmi pipăi cu degetul cadranul ceasului și-mi spuse:

-A tris ora ... cioc! cioc! cioc! (eu voi veni aici, continuă să-mi explice ea pe grecește și prin semne, ducându-se la ușă și arătând cum are să facă: voi bate tare, tare de tot în ușă și voi striga): Kirio romanos, tris ora ... vaporii ...

M-am mulțumit cu această demonstrație naivă și m-am culcat oarecum îngrijorat că, bizuindu-mă pe vigilența ei, am să pierd vaporul.

Către ora trei dimineața însă, o ciocănitură în ușă, slabă de tot, însoțită de un murmur imperceptibil, mă trezi din somn. Am deschis ușa și bătrâna, sleită de oboseală fiindcă probabil nu dormise toată noaptea de teamă să nu-și calce angajamentul de a mă trezi, intră își stătu în odaie până când m-am pregătit de plecare. La despărțire, i-am observat

sub pleoapele zbârcite privirea ușor înlăcrimată ce mă conducea spre ieșire și mă străbătu un simțământ ciudat că am vizitat un tărâm unde oamenii sunt condamnați să trăiască într-un exil acceptat de bună voie și unde apariția unui străin e pentru ei adevărată revelație.

În clipa aceea mi-am adus aminte de fata de la Mykonos, care plângea pe dig în momentul când vaporul părăsea rada portului și se îndrepta spre larg. Și pentru bătrâna de aici și pentru tânăra de acolo, viața adevărată se desăfășura mai departe de zările unde ele sunt închise pentru totdeauna, și fiecare ar da orice ca să poată pleca măcar o dată cu vaporul, și cel puțin până la capătul cursei lui, spre a cunoaște lumea cea largă pe care inchipuirea și nostalgia o fac în mintea lor atât de frumoasă și atât de fericită.

Portul era învăluit într-o tăcere adâncă de țărm pustiu. Nu se simțea nici o adiere de viață, nici un zvon omenesc. Agitația din seara precedentă, lumea ieșită la plimbare, difuzoarele, copiii și negustorii gălăgioși de pe chei, mi se păreau depărtați ca o amintire din altă existență. Un jandarm dormita undeva lângă o gheretă, iar vreo doi călători noctambuli coborau ca niște fantome din orașul clădit în amfiteatrul de deasupra mării. Bărcile legate de țărm se legănau goale la suprafața apei răscolită de un vântuleț aspru și înțepător. În noaptea întunecată încă, Syra, cu luminile ei pâlpâitoare, ce se împuținau cu cât te uitai mai în sus, părea un pom uriaș de Crăciun, proiectat pe un panou cu o negreală compactă de catran.

Vaporul nu sosie încă. Pasagerii care îl așteptau se îngrămădiseră într-o cafenea din apropierea debarcaderului,

venind zgribuliți de afară și așezându-se pe la mese în fața paharelor cu ceai sau a ceștilor de cafea, să se mai înviioreze. Unii arătau nedormiți, fiindcă nu-și împliniseră somnul de acasă, alții erau mahmuri din cauză că-și petrecuseră noaptea acolo, jucând table, cărți sau domino, așa încât oamenii nu prea aveau chef de vorbă. În liniștea ce stăpânea totul, se auzeau doar boncăniturile bărcilor, pe care apa învâluită le sălta în sus și în jos, izbindu-le una de alta, ca și cum ar fi căutat să le smulgă din frânghiile ce le țineau captive la țarm și să le răspândească pe deasupra mării.

Vaporul își anunță, în sfârșit, sosirea printr-un șuiierat scurt și răgușit, smucind toată lumea din somnolență. Se produse o mică zarvă de-a lungul cheiului și portul se umplu deodată de viață. Călători, negustori, marinari și barcagii se aflau la datorie. Vasul, ca o namilă neagră, se proptise în mijlocul radei, așteptând bărcile de la țarm, încărcate de cu seară cu mărfurile ce trebuiau imbarcate. Uruitul lanțurilor de la ancoră și al elevatorului de pe punte, ca și plescăitul vâslelor sau vocile oamenilor ce abia se treziseră din somn, dădeau portului aspectul unei activități clandestine, de o misterioasă febrilitate la ora aceea când ziua se îngâna cu noaptea. Vântul aspru ce adia dinspre răsărit se făcu mai tăios o dată cu mijirea zorilor și pasagerii se strângeau în hainele lor subțiri, aciuindu-se pe la adăpostul lăzilor de pe punte sau pe lângă burlanele de aerisire prin care venea de jos, de la mașini, o boare mai blajină și mai caldă.

În momentul când tocmai mă pregăteam să pun piciorul într-o barcă spre a mă duce la vapor, văd alergând de-a lungul cheiului un tânăr negricios, cu o șapcă de dril pe cap, îndreptându-se spre mine și acostându-mă cu multă voioșie, ca și cum, vechi prieteni, ne-am fi întâlnit aici din nou, pe neașteptate.

-Kallimera, kirio! exclamă el cu însuflețire, deși cam

dârdâind de frig.

-Kallimera, răspund nedumerit, căutând să-mi aduc aminte unde și când ne-am mai văzut.

-To Mykono ... To gazoletu ..., mă scoase el din incurcătură, bănuind că din pricina întunericii nu-l recunoscusem.

Când se apropie, îl recunoscui, într-adevăr, numaidecât. Era mecanicul barcuzului ce ne dusesese la Delos în ziua aceea de pomină, pe o mare extrem de furioasă. Băiatul avea un suflet deschis, limpede și atrăgător ca cerul Cicladelor în zilele lor bune.

Ne-am imbarcat împreună. El mergea până la Naxos, eu ceva mai departe, la Santorini. De cum ne-am înființat la bord, tovarășul meu se saluta și intra în vorbă cu toți pasagerii de pe punte, cei mai mulți cunoscuți de-ai lui de prin insule, alții concetățeni greci, venind de la centru, de pe continent. Mă târa printre ei, râdea, vorbea, le povestea tuturor, cunoscuți și necunoscuți, cine sunt, deși nu știa mai nimic despre mine, și mă arăta celorlalți cu degetul, spunându-le că sunt "prietenul" lui de la Mykonos. Și, deoarece îl auzeam rostind deseori cuvântul "Dilos", înțelegeam că le povestea pățania noastră din ziua memorabilă când devenisem, fără să vrem, niște eroi ai mării. Uneori aveam nevoie să strâng mâini și să primesc laude și complimente convenționale, ba mă simțeam aproape stânjenit de acele priviri pline de curiozitate și admirație ce se îndreptau din toate părțile către mine. Miconiotul imi făcea o propagandă largă printre pasagerii de pe vas, de parcă aș fi fost un saltimbanc celebru ce urma să se producă în mijlocul lor îndată după răsăritul soarelui.

De fapt, el nu-și manifesta prin aceasta, în fața concetățenilor săi, decât mândria de a mă fi cunoscut și nimic mai mult. Voia să le arate celorlalți că are relații

deosebite, pe care nu oricine dintre semenii lui poate să le câștige și să le cultive. Eram pentru el un "englez" sau "american", căci fusesem la Delos cu un grup din care făceau parte niște americani, dar nu știa cu precizie ce rang port, și în orice caz se fălea că sunt "prietenu" său. Încântat de voioșia lui, stăteam retras într-un ungher, oarecum intimidat de popularitatea ce mi-o făcea, fără să mă consider demn de privirile mereu mai admirative ale spectatorilor din jurul meu. Eram departe de a ghici isprăvile grozave pe care miconiotul vorbăreț le ticluia pe socoteala mea, firește, dar și a lui, beneînțeleș. Le povestea, cu multe înflorituri desigur, călătoria noastră la Delos, subliniind faptul că eu fusesem cel mai rezistent atunci dintre "americani", deoarece nu leșinasem sub pologul de mușama groasă în care ne împachetase el. Numai așa îmi puteam explica marea admirație ce mi-o acordau pasagerii aceia de pe vapor.

După ce epuiză materialul de epopee ce mă privea personal, simpaticul meu amic zări pe puntea vasului alți clienți, în explorarea cărora porni numaidecât. Avea o fire extrem de sociabilă, îi plăcea să intre în vorbă cu toată lumea, și mai ales cu străinii. Meseria lui de mecanic al gazoletului ce făcea naveta între Myconos și Delos îl puneă în contact cu tot felul de oameni, veniți din diverse părți ale lumii, astfel că avea o anumită rutină în privința înfiripării de relații. Cei pe care-i descoperise acum erau o pereche de tineri turiști, care călătoreau în condiții de "boemie" pe punte, unde își găsiseră un culcuș mai călduros, la adăpostul cabinei timonierului, pe o ladă mare de lemn, acoperită cu o prelată neagră. Tânărul, îmbrăcat într-un trening albastru, stătea pe ladă cu spatele rezemat de peretele cabinei și ținea pe genunchi pe tovarășa lui de drum, care era învelită cu un pled și două pardesie, ca să nu-i fie frig. Se părea că fata dormea foarte liniștită, ghemuită în brațele prietenului ei.

Fiind singurii străini de pe punte, perechea aceasta mă intrigase și pe mine, dar nu avusesem prilejul să intru în vorbă cu dânșii. După înfățișare păreau a fi nordici, anglosaxoni sau scandinavi, veniți să facă un voiaj "original" în Ciclade, călătorind pe punte în loc să ocupe o cabină la clasa întâi, ca toți ceilalți compatrioți ai lor. Îmi spuneam că trebuie să fie studenți; erau blonzi amândoi și îmbrăcați în haine de excursie. Tânărul se ridica din când în când și se plimba singur pe punte, ca să-și dezmoștească oasele, fumând câte o țigară, cu un aer destul de plictisit. Însoțitoarea lui rămânea încovrigată sub maldărul de haine ce o acopereau și de unde scotea doar capul să vadă ce se mai întâmplă prin jur sau să întrebe dacă mai e mult până la răsăritul soarelui. Nu aveau nici un fel de contact cu lumea de pe vas și poate tocmai din cauza asta grecii de pe punte îi priveau cu oarecare respect, deși, în limba lor, după câte îmi puteam da seama, făceau tot felul de glume pe socoteala tinerilor pasageri.

Amicul meu miconiot, cu verva lui mucalită, ce nu-i dădea astâmpăr nici o clipă, rupse însă repede barierele dintre el și călătorul necunoscut ce se ridicase de pe ladă ca să fumeze o nouă țigară.

Profitând de ocazia că-l vede singur, se apropie de el cu multă siguranță de sine, fără nici o urmă de timiditate sau complexare și, fără nici o altă introducere, îl întrebă direct, pe un ton familiar, ca și cum i-ar fi spus unuia de-ai lui "ce mai faci":

-To ghermanos?

-Ja, ghermanos, răspunse străinul cu o ușoară mirare, amuzat de modul acesta intempestiv de a fi abordat.

-To Santorini? mai întrebă celălalt, din aceeași mâncărime de limbă, ce nu-i dădea pace și-l făcea atât de simpatic tuturor.

-Ja, Santorini.

Cu toată dorința de conversație a grecului, dialogul se împotmoli aici, deoarece vocabularul de uz internațional pe care-l posedă el se terminase. De fapt, băiatul își satisfăcuse curiozitatea: străinul era german și călătorea spre Santorini.

Mai mult nici nu avea nevoie să știe; ceea ce era principal aflase. Cu aceste două informații la bază, verva lui inventivă putea să brodeze, pentru delectarea conaționalilor din jur, o întreagă poveste, nu lipsită de picanterii, pe seama celor doi turiști.

Dar, după ce termină capitolul de relatări împărtășite grecilor de pe punte, el mă zări rezemat de balustradă, contemplând o insulă pe lângă care tocmai treceam. Își aduse iarăși aminte de mine și, crezând că-i face un serviciu sau o mare plăcere neamțului, se duse la el, mă arătă cu degetul și-i spuse că și eu sunt tot german și că merg tot la Santorini. Asta mă cam dezamăgi puțin, căci mă obișnuisem cu rolul de "american" în fața grecilor de pe vapor, care mă admirau într-un fel special tocmai din acest motiv...

Condițiile atmosferice ale navigației nu erau chiar atât de plăcute pe cât am fi dorit noi să fie. Răsărise soarele, însă o păclă ce se lăsase pe marea de un vânăt albicios împiedica razele să-și atingă efectul așteptat, atât sub raportul caloric, cât și sub acela al luminozității. Se făcuse totuși mai cald, oamenii se ridicaseră din culcușurile lor și vaporul înainta liniștit spre sud, printre insule și insulițe ce rămăneau în urmă estompate în ceața dimineții. Dacă ar fi fost să judecăm după megura de la ora aceea, am fi putut crede că soarele mi va mai străluci toată ziua și că va trebui să me pregătim mai degrabă pentru o zi cu ploaie decât pentru una senină. Așa ceva mi se putea întâmpla, firește, dar teama aceasta de a avea o zi urâtă în excursie produce o influență ciudată asupra turiștilor de pe vapoare. În

consecință, și ca o consolare, ei caută să se apropie; să se cunoască unii cu alții și să se împrietenească, spre a suporta mai ușor, în comun, o zi "ratată".

Din acest imbold probabil, dar eu cred că mai mult spre a-și potoli curiositatea pe care i-o stârnise grecul spunându-i că și eu sunt neamț, ceva mai târziu, către ora șapte, tânărul "ghermanos", făcându-și drum pe lângă mine, se opri din mers și mă întrebă pe un ton politicos:

-Sind Sie Deutsch auch?

-O, non, răspund, je suis roumain.

Înfiripăm o conversație destul de vioaie, căci neamțul era dornic să mai schimbe o vorbă cu cineva, după noaptea aceea rece petrecută în tăcere, lângă prietena lui care dormise mai tot timpul. Din câteva cuvinte, ne declarăm fiecare identitatea, originea, scopul călătoriei și o parte din impresiile culese pe drum. Interlocutorul meu venea de la Berlin, unde era student la facultatea de Științe naturale și mergea la Santorini, deoarece știa că acolo se găsesc specii rare de șerpi și șopârle, necunoscute pe continent, pe care voia să le studieze pentru teza lui de doctorat. Constatarea asta mi s-a părut, în primul moment, hazlie, dar am căutat să-mi stăpânesc mirarea, gândindu-mă că, în definitiv, nu toți oamenii vin în Grecia pentru soare, mare, temple și ruine și că mai sunt și alții mânați aici de pasiuni științifice sau de interese mai practice și mai prozaice. La urma urmei, s-ar putea ca tânărului acestuia, cu aerul lui de savant, îmbâcsit puțin de spiritul scientist al Germaniei și care va fi cu siguranță un foarte bun profesor universitar, să i se pară tot atât de ciudat că pe mine mă interesează mai mult ruinele și nicidecum șopârlele pe care el a venit să le vâneze pe la picioarele templelor.

Peste câteva minute se ridică din culcușul ei și Elga, tovarășa doctorandului în Științe naturale și se îndreptă spre

noi. El îmi vorbise despre ea, îmi spusese că e logodnica lui, că e stewardesă la "Lufthansa" și că, datorită ei, veniseră cu avionul gratuit până la Atena, iar de acolo porniseră prin Ciclade cu bilete de categoria "turist".

Înainte de a-i fi fost prezentat (băiatul îmi spusese doar că o cheamă Elga), îmi făcusem despre fată o idee puțin măgulitoare: mi-o închipuisem bătrâioară, flască, friguroasă și posacă, după felul cum stătea infofolită în hainele ce-o acopereau acolo, pe lada din dosul timonei. Dar a trebuit să-mi schimb numaidecât părerea, de îndată ce ea a apărut alături de noi. A venit și ne-a spus bună dimineața cu un surâs somnoros, nu lipsit de grație, deși avea o mină cam mofturoasă, așa cum era și firesc la ora și în situația aceea, după o noapte petrecută pe covertă. Era încă îmbrăcată cu două pardesie și avea capul înfășurat într-un fular gros de lână, din care i se vedea numai fața tânără și prietenoasă. Ochii îi erau mai mult arși sau cârpiți de nesomn, decât odihniți cu adevărat și pe figura ei se puteau citi cu ușurință urmele unei lupte îndelungate cu insomnia. Până ce nu i-am văzut chipul de aproape, îmi imaginasem că trebuie să fie una din acele nemțoaice robuste, obișnuite cu excursiile în munți, pleznind de sănătate și cu apucături băiețești, căreia cochetăria îi lipsește cu desăvârșire, chiar până la anularea feminității. Am rămas însă surprins când, dezgolindu-și mâna, mi-o întinse și o simții subțire și gingașă în mâna mea rece, asprită de vântul și de aerul salinizat al mării.

-Domnul este român și merge ca și noi la Santorini, mă prezintă Willy, cum îi spunea fata doctorandului în științele naturale.

-Cunoașteți Santorini? Aveți vreo recomandare acolo?

Îmi dispăcea interesul acesta imediat pentru vreun eventual avantaj ce l-ar fi putut obține prin mine și avui o mică decepție de ordin psihologic. Îmi deveni deodată mult

mai simpatic Willy, cu preocupările lui zoologice, dezinteresat și detașat de calitatea ambianței sau de grija confortului. Elga altera parcă farmecul acestei călătorii poetice, îndreptată spre necunoscut, căci ea voia să știe de la început ce are în față, ce surprize sau ce neplăceri o așteaptă. Era însă femeie, specie ce se desprinde mai greu de realitate și are totdeauna oroare de riscuri și neprevăzut. Se vedea bine că Willy se complăcea să fie ghidat de ea.

-N-am mai fost niciodată la Santorini și nu cunosc pe nimeni acolo, i-am răspuns cam morocănos. Merg la întâmplare.

Vaporul înainta acum cu toată viteza de care era în stare pe luciul mării, lăsând în urma lui o brazdă lungă pe deasupra apei, ca două panglici nesfârșite ce-i atârnau de coadă.

Cerul se înseninase deodată și zărilor se umpluseră de lumină, iar soarele ne învăluia în razele lui dulci care promiteau o zi superbă. Teama noastră că vom avea vreme urâtă fusese provocată de faptul că nu cunoșteam clima și avatarurile dimineților mediteraneene. De obicei, mai toate diminețile sunt cețoase printre insule, dar nu târziu după răsăritul soarelui văzduhul se limpezește și cerul își descoperă fața lui albastră, răcoarea și temperatura de peste noapte se schimbă repede.

Vântul tăios și rece încetează să mai sufle, marea devine calmă și strălucitoare, pentru ca în curând să intrăm în atmosfera din ce în ce mai caldă a orelor dinspre prânz. Una câte una, aruncăm de pe noi hainele, rămânem în cămăși, cu brațele goale, sub baia de raze a căror putere ne va face, în cele din urmă, să căutăm colțurile umbroase de pe punte.

Într-o parte și în alta a vasului încep să se desprindă din ceață insulele mici pe lângă care trecem și care se disting acum ceva mai bine în aburul mării, ca printr-o sticlă colorată.

Unele sunt albe și pietroase, altele au culoarea peruzelei și sclipirea difuză a unor podgorii îmbrumate.

După ce s-a dezmoșit bine, respirând aerul înviorător al dimineții și făcând câțiva pași de-a lungul punții, Elga a căpătat deodată altă înfățișare. A devenit zglobie, surâzătoare, comunicativă, însușiri pe care nu mă așteptam să le descopăr atât de repede la ea. Obrajii i s-au îmbujorat și după ce a aruncat cele două pardesie și și-a desfăcut fularul gros din jurul gâtului, a lăsat părul bogat să-i cadă în zulufi aurii pe umeri, iar bustul sculptural și coapsele suple, arcuite armonios, îi dădeau o siluetă de silfidă. Acum nu mai avea nimic din conformația femeilor teutonice, zdravene, croite bărbătește și pline de forță fizică, așa cum mi-o închipuisem, ci trupul ei elastic, cu ondulări de felină, la care se adăuga un spirit agreabil și foarte vivace, o înzestru mai curând cu nuanțele unei făpturi de natură meridională. Vorbea destul de bine franțuzește, dar nu abuza și ne lăsa mai mult pe noi să discutăm, ea intervenind numai atunci când întreba ceva sau făcea o reflecție ori observație asupra vreunui fapt hazliu din jurul nostru ce ne stârnea la toți râsul. Formam un grup atât de bine dispus, încât nimeni n-ar fi crezut că el s-a încropit acolo numai din întâmplare și că s-a putut suda atât de repede.

Fără să prindem de veste, din vorbă în vorbă, Elga a scos dintr-un pachet o portocală, a curățat-o încet, aruncând cojile peste bord, în mare, pe urmă a rupt-o în trei părți egale și ne-a oferit câte o felioară, cu grația unei gazde care știe să primească și să se facă agreabilă musafirilor. Avea îndemânarea și eleganța unei stewardese ce știa cum să-și trateze oaspeții.

-Imaginați-vă că sunteți invitații mei la un ceai, într-o după masă de vacanță...

-Ne lipsesc fotoliile și e cam de dimineață pentru un

ceai de ora cinci, îi răspunse Willy, surâzând.

-De aceea v-am și servit doar câte o felie de portocală...

Zeama dulce a fructului ne-a răcorit gura, după ce aerul sărat și fumul de la coșul vasului și de la țigările fumate peste noapte ne cam tăbăciseră gâttelejurile. Am aprins, totuși, câte o nouă țigare și ne-am sprijinit toți trei de bara punții, admirând priveliștea Cicladelor care străluceau acum, în bătaia soarelui matinal, ca niște uriașe pietre prețioase încrustate în hlamida mătăsoasă a mării. Uneori treceam pe lângă insule mai mari, unde se vedeau case, mori de vânt și chiar câte o turlă de biserică. Alteori alunecam pe lângă câte una mai mică, unde nu se zărea decât o clădire cenușie, fără țiipenie de om în jurul ei: era un lagăr de deținuți politici sau un penitenciar cu delincvenți de drept comun și atenția pasagerilor se îndrepta în direcția aceea cu gesturi de compătimire. Vaporul nu acostează la nici una din aceste insule. Populația de acolo apare la țărm ca să privească trecerea "cursei", salutându-ne de departe cu brațele ridicate în aer și cu fluturări de batiste colorate.

Câte o barcă se desprinde de pe plajă și iese în calea vasului pentru a primi poșta. Curierul i-o aruncă de pe punte, din mers, într-un săculeț bine legat la gură și barcagiul îl prinde în brațe, schimbând doar câteva vorbe cu cel de pe punte, întrebându-l despre cineva sau spunându-i ce mai e nou în insulă, apoi vaporul se îndepărtează, fără să se mai uite nimeni înapoi. Încet, descurajată parcă, barca se îndreaptă spre țărm, din ce în ce mai mică, până n-o mai zărim deloc. Aceasta este singurul salut pe care civilizația îl trimite oamenilor izolați pe aceste insule înconjurată de liniște și singurătate.

Trecerea fiecărui vapor, chiar dacă nu se oprește acolo, dar simpla lui apariție rășcolește amarnicul sentiment al nostalgiei ce stăpânește de la naștere până la moarte

sufletele acestor oameni făcuți să trăiască împresurați de apele și zărilor ce nu-i lasă să evadeze din închisoarea lor eternă care nouă, celor de pe vas, ni se pare mirifică.

Către ora prânzului ajungem la Naxos.

Nume frumos și evocator de insulă cu trecut mitologic, Naxos ne întâmpină de departe cu cele două propilee albe, ridicate ca două făclii pe cea mai înaltă cotă a țărmului, acolo unde fusese odinioară un templu al lui Apollo. Numele i se trage însă de la Naxos, fiul lui Poseidon, iar insula - care este cea mai mare, ca suprafață, din Ciclade - se mândrește nu numai cu marmura sa de o calitate excepțională, ci și cu vinurile ei delicioase, deoarece se zice că aici s-a născut și a trăit Dionysos, cel ce i-a învățat pe greci să cultive vița de vie. Având marmură din belșug, orașul Naxos strălucește prin albeața lui accentuată, dând atmosferei de aici o notă de incandescență cosmică, mai pronunțată decât în alte părți ale Cicladelor. Dar insula, în ansamblu, se impune prin vegetația ei luxuriantă, formând pășuni, livezi și vii întinse, de unde se scot recolte abundente recunoscute și apreciate până departe peste granițele țării.

Vaporul ancorează în mijlocul portului, unde se odihnesc puzderii de ambarcațiuni de diferite mărimi, culori și destinații, cu motoarele stinse sau cu pânzele strânse în jurul catargelor subțiri și unde armata bărcilor de cabotaj intră numaidecât în acțiune. În cele aproape două ceasuri ale staționării, se face schimbul de mărfuri și de călători. Unii coboară în bărcile care-i duc până la chei, alții se urcă pe scara de serviciu a vasului, bucuroși că vor călători cu vaporul, evadând din imobilismul lor de pe uscat.

Între timp, pasagerii asistă la imbarcarea animalelor, care se face cu ajutorul elevatoarelor puse rapid în funcțiune. În jurul vasului se strâng bărcile încărcate cu patrupelele pe care le exportă insula. Oile sunt îngrămadite în lăzi mari

de scânduri, așezate de-a curmezișul pe pereții bărcilor. Cârligul elevatorului apucă frânghia ce înfășoară lada și aceasta e ridicată pe deasupra apei mai sus de nivelul punții, apoi macaraua își schimbă direcția, și oile călătoresc prin aer până la pupa vasului, unde s-a improvisat un țarc pentru adăpostirea lor. Boii sunt încinși cu chingi groase pe sub burtă, legați bine de coarne și ridicați astfel din bărci, în poziție normală, până la înălțimea punții. La început animalul, simțind că pierde contactul cu solul, dă puțin din picioare, se zbate în strânsoarea chingii, dar pe urmă rămâne deodată inert, ca și cum l-ar ameți acest zbor involuntar pe deasupra mării. Vițeii sunt legați de copite și ridicați așa, pe spate, cu capetele atârând spre apă și cu ochii lor mari îndreptați către lumea pe care o văd răsturnată și căreia îi cer parcă ajutor, speriați, până în momentul când sunt lăsați, ca niște saci cu carne, pe podeaua punții. După ce li se dezleagă picioarele din lanțul macaralelor, ei se scoală singuri, se clatină puțin spre a se dezmetici din virajul aerian făcut pe neașteptate, apoi sunt așezați la rând, cu spatele spre marginea vasului, în țarcul repartizat bovinelor.

Am urmărit cu amuzare toate aceste manevre și ceea ce am remarcat este că în cursul lor n-am observat nici un gest de protest, n-am auzit nici un muget, nici un behăit, deși animalele presimțeau, poate, că sunt duse la tăiere - pe când oamenii zbierau, țipau, se ciorovăiau, ca să încarce coșurile cu smochine, portocale, stafide și alte daruri ale pământului menite să le îndulcească viața... Fructele și legumele erau depozitate în cala vasului, spre a fi ferite de arșița soarelui.

De aici încolo, vom avea așadar tovarăși noi de drum. Grecii insulari au dus democrația până la extrem, asociind-o cu zoocrația. rezervând cabinele numai pentru englezi și americani, care le plătesc în lire și dolari, sau persoanelor

oficiale călătorind în "interes de serviciu"; vapoarele din Ciclade nu se jenează să primească printre pasagerii de pe punte - fie ei chiar turiști străini - și voiajori din rândul patrupedelor băștinașe. De multe ori, când situațiile o cer, căpitanul vasului sau proprietarul companiei de navigație căreia îi aparține și care, de obicei, însoțește cursa, încarcă mai bucuros animale domestice, fiindcă transportul lor e mai bine plătit, având grijă să le plaseze mai întâi pe acestea pe nava sa, lăsând oamenii pe planul al doilea, să se descurce fiecare cum poate. Călătorii încearcă să-și găsească singuri câte un locșor unde să poată sta liniștiți, iar cei ce se grăbesc la drum o pățesc și mai rău, căci trebuie să se înarmeze cu foarte multă răbdare.

Din cauza operațiilor de imbarcare a animalelor și mărfurilor, care se fac mai greu și mai încet, vaporul stă ore întregi într-o insulă, unde curioșii pot să debarce și să dea câte o raită prin împrejurimi, iar unele curse se prelungesc, fără nici un fel de răspundere, cinci-șase ore sau chiar o zi întreagă, peste programul stabilit. Dar una din plăcerile excursiilor în Ciclade o constituie tocmai această nevinovată lipsă de punctualitate!

După ce operațiile de imbarcare a noilor pasageri s-au terminat, viața pe vapor reintră în ritmul ei normal. Suntem informați - ca un fel de încurajare! - că până la destinație nu vom mai face nici o oprire și ne pregătim pentru o lungă plutire prin soarele ce a pornit să ardă acum cu putere. Împreună cu prietenii mei, nemții, ne-am instalat în ultimul colțisor rămas liber de la prova, unde briza era mai plăcută și de unde puteam să admirăm în voie priveliștea din jurul nostru.

Într-adevăr, vasul nu s-a mai oprit nicăieri, mulțumindu-se doar să arunce, din mers, coletăria poștală pentru insulele mai mici pe lângă care treceam: Skynusa, los, Iraklia, Skynos

și altele. Le zăream din depărtare, ne apropiam de ele; aflam cum se numesc, le notam în carnetele noastre de însemnări, fără dorința de a ne opri acolo, și atâta tot. Începea să ne încolțească nerăbdarea de a ajunge cât mai repede la punctul de debarcare.

Călătoria, după câteva ceasuri de navigare neîntreruptă amenința să cadă în monotonie, iar soarele, ce ardea și mai tare în cursul după amiezii, complota cu oboseala ca să ne moleșească de-a binelea. Dar noi profitam de ocazia ce ni se oferea și făceam plajă pe punte.

Elga își împachetase într-un rucsac enorm pledurile și fularele aruncate azi dimineață de pe ea și a rămas într-o rochiță subțire de stambă cu flori de câmp desenate pe un fond azuriu, cum le place fetelor germane să poarte în excursii.

Bustul îi era înfășurat într-o bluză de pichet albă ca spuma de mare, strânsă bine pe corp, cu gâtul și brațele goale, iar părul bălai îi flutura liber în adierea zglobie a zefirului. Grecii care de dimineață făceau glume pe socoteala ei, văzând-o infofolită în atâtea haine, o priveau acum cu admirație, ca pe o zeitățe răsărită din valuri și rătăcită pe coverta lor de căraușie navală. Ce-i drept, fata era un exemplar splendid! Părea o zână coborâtă din mitologiile nordice, venită să-și întâlnească aici surorile din mitologia sudului. Coapsa îi se ghicea arcuită sub rochița lejeră cu fâlfâiri melodioase ce-i dădeau o suavitate aeriană. La fel, probabil, arăta și Venus din Milo înainte de a-și fi rupt brațele în vreun cutremur de pământ sau în vreun accident de transport. Bustul de o sculpturalitate desăvârșită, ca modelat de un fanatic al formelor perfecte, amintea acele avântate himere de bronz fixate la carena vechilor corăbii cu vele, iar privirile ei albastre, senine și adânci, întinse pe deasupra mării, adulmecau ecoul unor chemări ispititoare de sirenă.

Tot trupul acesta, cabrat în contururile lui juvenile, avea o suplețe agresivă în stare să scoată din minți până și capul cel mai bine fixat pe umeri. Pe deasupra, fata se comporta cu o cochetărie provocatoare, ce distona fățiș cu seriozitatea profesorală a lui Willy. Ochii grecilor se scurgeau după ea cu lăcomie, devorând-o cu o insistență lascivă și profanatoare. Mie, Elga mi se părea întruchiparea unei noi Afrodite, țâșnită din adâncul veacurilor și înfășurată în veșmântul vaporos al lumii moderne.

Câtva timp am stat toți trei împreună. Luasem prânzul în chip de pic-nic, cu sandvișuri de la pachete și cu fructe proaspete căpătate pe drum, apoi am vorbit, am râs cu poftă, ca și cum ne-ar fi legat o prietenie mai veche decât însăși istoria apelor prin care pluteam. Mai târziu însă, după ce ne-am mai potolit zburdălniciile, ne-am împrăștiat în diverse locuri pe punte. Willy, pătruns de oboseală, deoarece el nu dormise toată noaptea, găsisese un colțișor sub dunga de umbră a stâlpului de la gabie și toropea acolo. Eu mă întinsesem pe un colac de odgoane și stăteam rezemat ca într-un șezlong nu prea comod, dar odihnitor, și mă prăjeam la soare. Elga, fiindcă apucase să mai ațipească în timpul nopții, își păstra încă vioiciunea de jună fecioară și se plimba acum pe punte, cu un Kodak mic, fotografiind insulele pe lângă care treceam și figurile sau scenele mai pitorești de pe vas. Fiecare ne retransasem într-un univers propriu, fie dormitând (ca Willy), fie visând (ca mine), fie contemplând (ca Elga) filmul de imagini, mereu aceleași și mereu altele, ce se derulau în jurul nostru.

Din locul unde mă aflam, eram cu totul absent la viața de pe vapor, dar mă simțeam integrat în marele miraj cosmic ce mă înconjura. Mi se părea că sunt obiectul unui extaz nesfârșit. Îmi plăcea să rămân așa, pierdut, scufundat în nemărginire, legănat de trepidația ritmică a vasului, a cărui

elice se învărtea fără încetare, acolo, în fundul apei, cu vâjiitul ei înăbușit și obsedant. Din când în când, deschideam ochii și vedeam iarăși ambianța de pe punte, plină de contraste și incongruențe sau inefabila simfonie a spațiului mediteraneean, luminos și infinit.

Câțiva greci s-au apucat să mănânce prin colțurile umbrite, desfăcându-și boccelele cu ouă, brânză și măsline și aruncând resturile peste bord, pentru pescărușii ce alunecau lin prin aer și se repezeau ca niște săgeți să culeagă firimiturile din apă. Alții s-au întins cu burțile la soare, cotropiți de lene, și-au tras cealmalele peste ochi și s-au pus pe dormit, iar cei mai mulți stăteau tolăniți pe unde puteau, vorbind mult, fumând tacticoși; țigări răsucite între degete și scuipând flegmatic în mare cu indiferența unor miliardari. Toți erau plictisiți, obosiți, nimeni nu mai prezenta vreo importanță pentru ei și chiar curiozitatea ce le-o stârnisem noi la început, ca străini, nu-i mai ațâța acum. Făceam parte din aceeași familie și sfârșisem prin a ne cunoaște bine unii pe alții. Privindu-i cum stăteau astfel, într-o apatie absolută, fiecare adâncit în lumea lui interioară sau absent de la orice adiere de viață, aveam impresia că însăși nava s-a oprit din mers. Dar nu, vaporul înainta mereu, spintecând cu voinicie calmul mării și lăsând în urmă insulele mici, pe care le saluta doar printr-un șuierat scurt, ca răspuns la gesticulațiile nostalgice ale celor de pe țărm, ce păreau totuși foarte fericiți că mai văd un fum de vapor brăzdând cerul lor pustiu.

Împinsă de un neastâmpăr copilăresc, Elga umbla peste tot, se urca pe lăzi, fotografia, râdea, zâmbea, răspândind numai grație și simpatie în jurul ei. O surprind alături de mine, rezemată de bară, fixând aparatul asupra unei bucăți de pământ pe lângă care tocmai treceam în acel moment. Șuvițele mătăsoase îi fluturau în jurul gâtului, iar rochița

subțire se ondula în bătaia curentului, mângâindu-i pulpele cărnose de o prospețime aproape transparentă și totul semăna cu un cântec al formelor și luminii, pe care nu-l puteam asculta fără să mă tulbur. Mi-am întors privirile de la ea chiar în clipa când își îndrepta spre mine fața de zeiță a mării. Zâmbea fericită și zâmbetul ei mă răcorea ca o briză voluptoasă. Îmi era atât de lene, că nu aveam puterea să mă ridic de la locul meu și să-i țin companie, ca să contemplăm împreună albastrul mării, așa cum s-ar fi cuvenit și așa cum aș fi dorit să fac. Dar când a trecut pe lângă mine, împrăștiind o mireasmă discretă de lavandă, nu m-am putut stăpâni să-i arunc câteva cuvinte, în semn de elogiu la adresa frumuseții ei ce se încadra atât de bine în atmosfera de legendă ce tutela călătoria noastră:

"Vous êtes si jeune, si belle,

Comme la divine Cybelle."

-Vous êtes un rimeur, mon ami! exclamă ea, descoperindu-și dinții albi în lumina vie ce-i învăluia făptura.

-Mais non, mademoiselle... C'est votre image elle-même qui crie comme ça!

-O, alors vous êtes très gentil! adăugă flatată, știind prea bine că totul "țipa" în ea: atracția, tinerețea, frumusețea.

Complimentul meu i-a sporit, oricum, vanitatea, căci am observat cu câtă încântare zâmbea tuturor, ca și cum toți de acolo i-ar fi adresat aceleași omagii.

Între timp, în colțul lui retras, Willy intrase în vorbă cu un grec de pe punte care-l asalta cu interminabile întrebări, unele mai neprevăzute decât altele. Grecul rupea câteva vorbe în germană și se străduia să infiripeze o discuție mai susținută cu neamțul. Părea foarte grav, de parcă ar fi dus în acele momente tratative de o mare însemnătate atât pentru el, cât și pentru celălalt. Deși toată conversația lor se reducea la întrebări și răspunsuri scurte, aproape

monosilabice, grecul stăruia totuși în întreprinderea lui, ca o iscoadă ce ținea morțiș să-și tragă victima de limbă.

Willy, oșosit și plictisit de călătoria asta lungă, stătea tolănit pe un balot de bagaje și privea undeva, pe deasupra mării, spre zărilor depărtate. Grecul ședea în fața lui, corect, respectuos, pe o lădiță de lemn și încerca să-i dovedească străinului că el nu face parte din tagma celorlalți concetățeni ai lui (după îmbrăcăminte se vedea că e un intelectual, un funcționar), fără să înțeleagă că omul ar fi avut poftă să fie lăsat în pace, să se odihnească, să viseze. Intrase în vorbă fără nici un preambul, prin intermediul unei țigări, pe care grecul, dintr-o politețe proprie celor ce se consideră gazde, i-o oferise neamțului. Începu apoi să-l descoasă cu întrebările. După fiecare întrebare rămasă neînțeleasă și fără răspuns, el își apleca ochii în jos, ca și cum ar fi căutat în scândurile punții cuvintele ce-i trebuiau și, necăjit că nu se poate înțelege cu neamțul, scuipa cu năduf peste balustradă sau își rotea privirile în zare, apoi, luându-și inima în dinți, încerca să articuleze o nouă frază. Îl întreba, desigur, din ce țară este, încotro merge, cu ce se ocupă, cu cine mai călătorește și alte banalități ca acestea, care nu făceau decât să sporească și mai mult plictiseala interlocutorului. Willy îi răspundea prin câte un cuvânt în limba franceză sau germană, pe care grecul îl repeta numaidecât, cu un accent mirat, adaptându-l limbii lui materne prin adăugirea unui "os" în coadă și încercând să lege de el o altă întrebare la care spera să capete un răspuns ceva mai concret.

Mă uitam la ei și mi se păreau doi copii ce se chinuiau să se împrietenească, dar fără a izbuti. Prietenia cere, mai întâi de toate, comunicativitate, mărturisire, înțelegere. Ei nu puteau realiza așa ceva din cauza frontierelor limbajului care-i despărțeau mai mult chiar decât apele unui ocean. La un moment dat, într-un lapsus de vocabular, grecul mă

surprinse privindu-i puțin distrat de situația lor cvasicomică și, arătând spre mine cu capul, îl întrebă pa Willy:

-Ghermanos? voind să se edifice măcar dacă și eu sunt neamț. Ne văzuse vorbind, mâncând, râzând împreună și își inchipuise, fără îndoială, că trebuie să fim tovarăși de drum, prieteni.

-Nein, Rumänien, răspunse calm, cu indiferență, cel întrebat.

-Românien! Romanos! făcu el cu mare uimire, deschizând deodată ochii largi și fixându-i asupra mea cu insistență și lăcomie, ca să mă vadă cât mai bine.

Sări ca ars de pe lădița de lemn și se îndreptă în goană spre mine, cu revelația subită a unui detectiv ce zărește pe neașteptate prada urmărită de mult timp și pe care n-ar vrea s-o mai scape din mână.

-Dumitale sunteți de la Romania, domnule? mă întrebă el, înfășurându-mă cu nespusă mirare, ca și cum aș fi fost un călător venit cu adevărat de pe altă planetă.

-Da, din România, i-am răspuns eu tot atât de surprins că cineva vorbește limba mea, aici, în mijlocul Cicladelor.

-Vai de păcatele mele!... Pe Dumnezeuul meu, mare noroc am avut că acum suntaici! Știți, era să rămân la Naxos, să vin poimâine, cu cursa cealaltă, mă lămurii el, apropiindu-se și așezându-se pe colacul de odgoane, unde a trebuit să-i fac numaidecât loc, sub privirea intrigată a lui Willy, căruia îi revenea rolul de a ne studia el, de data asta, amuzat.

-Eu am fost la România, domnule, continuă greul, o cunosc bine - o, ce țară, ce țară! - am stat treisprezece ani acolo, am fost îndrăgostit de o româncă, domnule, una Chiva, de la Slobozia, care plângea și ofta când am plecat și îmi spunea mereu: "Dionysos, să nu mă uiți, Dionysos, să te întorci, că eu am să te aștept aici". Am auzit că a murit pe urmă, de oftică sau de inimă rea, săraca, și de atunci n-am

mai fost la România, domnule, să nu mă îmbolnăvesc și eu. În timp ce vorbea și-a scos de prin buzunare tot soiul de hârtii mototolite și îndoite pe la colțuri, bani amestecați cu chitanțe, cu bilete colorate de voiaj, cu legitimații murdare și dintre toate îmi întinse o carte de vizită, ca să fac cunoștință deplină cu persoana lui. Cartea de vizită era scrisă cu caractere latine și-i indica numele, domiciliul și profesia, într-o ortografie franțuzească de manieră uzuală:

DIONYSOS MORPHEUS

Agent de la Société de Turismus

"Vulcan"

Naxos-Santorini

După prezentările de rigoare, a început să-mi depene un roman întreg, confesiuni intime, amintiri, regrete, speranțe, vorbind cu acea impetuoasă caracteristică tuturor oamenilor din neamul său. În câteva minute, cunoșteam jumătate din biografia lui, din care nu lipsea, bineînțeles, episodul principal, marea lui dragoste de la Slobozia. M-a întrebat apoi dacă cunosc Brăila, Galați, Oltenița, dacă se mai fac "plaținte" tot așa de bune la bufetul din gara Ciulnița, unde a lucrat și el o vreme, dacă Dunărea curge tot spre Sulina sau dacă mai există "podul acela frumos" de peste Borcea.

Era un bărbat între patruzeci - patruzeci și cinci de ani, jovial, sincer, entuziast și vorbea românește aproape curent, păstrând doar accentul specific al grecilor, cu "s" și "ț"-uri pronunțate pe vârful limbii ca la șerpi. Confesiunile lui m-au angajat față de el pentru totdeauna. Nu mai putea fi vorba să vizităm Santorini, fără să-l urmărim pe el. Ne va duce la cel mai select hotel, ne va recomanda la cel mai bun restaurant și va avea grijă să stăruie peste tot să ni se facă prețuri cât mai mici și să fim cât mai bine tratați.

-Îi luăm și pe nemți cu noi, să le arătăm și lor ce

înseamnă un grec care a fost la România... Ehe, domnule, prin multe țări am umblat eu, dar ca România mai rar!... Nu-i vorbă, nici cu Santorinul nostru nu mi-e rușine! E cea mai frumoasă insulă din lume, regina Cicladelor, vin aici artiști ca să filmeze tocmai din America, încep să se înfierbânte ei la gândul că va fi cel dintâi care ne va arăta nouă, neofiți, frumusețile pământului său.

Willy, și mai ales Elga, au primit cu mare bucurie vestea că vom avea un ghid care ne va deschide toate ușile la Santorini și se va ocupa de noi în tot timpul cât vom rămâne acolo.

Dionysos a început apoi, din proprie inițiativă, să se intereseze de lucrurile noastre, dându-și multă importanță, intrând în diverse tratative cu echipajul vasului și cu unii oameni din jur, fiindcă ora sosirii la destinație se apropia. Santorini se zărea la provă ca o uriașă stâncă neagră, pe creștetul căreia strălucea glazura de cretă a orașului, construit chiar pe buza pereților vulcanici ai insulei.

Către ora cinci după-amiază, vaporul pătrunse într-o lagună strâmtă, ca într-o cetate închisă de jur împrejur de ziduri înalte de piatră ce se ridicau până la cer. Zidurile acestea dădeau impresia unor gâtlejuri de prăpăstii cernite de vreme, străpunse de crăpături adânci, de surpări și grote, ca și cum cineva, niște Ciclopi, ar fi rupt bucăți întregi din trupul lor, sfârtecându-le și fărâmițându-le cu furie. Portul din fundul gropii e desemnat de o platformă îngustă, asfaltată, de-a lungul căreia se înșiră câteva clădiri mici, unde sunt birourile și magaziele, înconjurată de stive de butoaie cu măsline sau de coșuri încărcate cu alte fructe indigene. Totul este aici alb, un alb necrușător, contrastând puternic cu pereții uriași, întunecați ai insulei. Aveam senzația de ceva sublim și înfricoșător, ca la contactul cu un tărâm apocaliptic.

În câteva cuvinte, cu repertoriul lui de ghid profesionist,

Dionysos ne schițează rapid povestea insulei. Ea este o rămășiță a Atlantidei, legendarul continent scufundat, și era la început rotundă, însă vulcanul care a erupt aici, nu se știe cu precizie în ce eră geologică, a smuls jumătate din insulă și a aruncat-o în mare, astfel că n-a mai rămas decât cealaltă jumătate, în formă de cercel, agățat la urechea Cicladelor, scobită la mijloc de craterul devastator. În antichitate se numea Kalista (Prea Frumoasa), mai târziu i se spunea Thyra, după numele primului om care a pus piciorul aici, un colonist din Sparta, iar numele nou, Santorini, derivă de la Sfânta Irina (Santirena), patroana insulei în Evul Mediu. A fost focarul unei civilizații preistorice, anterioare civilizației miceene sau cretane - zicea el cu mândrie - și săpăturile arheologice descoperă mereu urme noi ale vieții de altădată. Santorini are o populație de vreo 7 mii de locuitori și se bucură de o mare faimă turistică în lumea întreagă.

Când am debarcat, am simțit în primele clipe un fel de amețeală, de parcă am fi pătruns într-un spațiu vid. Imensitatea și muțenia pereților ce ne înconjurau ca un uriaș horn, biruiau prin măreția lor agitația oamenilor din port, bâzâitul bărcilor cu motor și strigătele marinarilor grăbiți să imbarce și să debarce mărfurile de pe vapor. Pe cheiul încins de soare și strivit de o zăpușeală înăbușită, ca fundul unei căldări înfierbântate, se afla și aici mulțimea de femei și copii ce coborâseră să asiste la sosirea navei și la întâmpinarea noilor vizitatori; unii erau în căutare de clienți pentru a-i găzdui, alții se ofereau să ducă bagajele până sus, în oraș.

Dionysos luase în sarcina lui transportul bagajelor noastre și l-am văzut imediat înconjurat de un grup de localnici, cărora le dădea ordine scurte, în dreapta și în stânga, aferat și nervos, ca și cum ar fi fost vorba de o solie imperială. După ce a terminat cu bagajele, dispunând să fie cărate și lăsate la hotelul indicat de el, a venit, în sfârșit,

spre noi, tamponându-și cu batista fruntea îmbrobonată de sudoare și s-a declarat gata să ne conducă personal în urbea ce se afla undeva, deasupra noastră, ca o cetate construită la nivelul norilor. Dar înainte de a porni la drum, ne-a tras mai întâi în spatele clădirii principale a portului și acolo ne-am pomenit lângă un țarc ticsit de măgăruși, ce stăteau apatici, moleșiți de căldură, așteptând - credeam noi - să fie imbarcați pentru exportul din insula lor de baștină.

-Haide, alegeți-vă câte unul și încălecați! ne porunci Dionysos, fără să ia în seamă stupefacția noastră totală.

-Dar pentru ce?

-Să urcăm în oraș, la Phira, ne explică el.

Abia atunci am observat lungul șir de scări ce urcau în serpentine spre creasta peretelui dinspre nori, unde e clădit orașul propriu-zis, Phira, cum îi spun localnicii în limba lor.

Aveam de urcat cam 250 m de la nivelul mării, însă din cauza serpentinelor lungi și numeroase drumul atingea aproape doi, trei kilometri de mers efectiv. Este bine cunoscută Scala di Phira, compusă din câteva mii de trepte, iar pentru niște oaspeți ca noi nu putea fi vorba să o străbătem cu piciorul, astfel că am înțeles numaidecât rostul măgărușilor din țarcul acela de jos. Pe firul serpentinelor se vedeau, de altfel, șiruri de asemenea vehicule cu ochi și cu urechi, urcând sau coborând-o moale, încărcate cu lăzi, butoaie, coșuri, geamantane și tot felul de alte poveri. Unii oameni închiriaseră asemenea animale blânde și docile pentru a călători pe spinarea lor, căci măgărușii țineau aici loc de trăsură, de taxiuri sau de furgonete, fiind buni pentru orice operație de cărăușie.

Dionysos ne îndemnă încă o dată să încălecăm repede pe măgăruși, căci nu aveam timp de pierdut. Dar noi nu ne prea grăbeam să-i urmăm sfatul. Măgărușii ni se păreau cam murdari și incomozi, și, apoi, după o zi de călătorie cu

vaporul, simțeam nevoia de puțină mișcare pe jos, să ne înviorăm mușchii.

-Numai să vă țină picioarele! Dacă pornim pe jos, atunci mergem pe jos până sus, pe drum nu găsim măgari de pripas! ne avertizează el, arătându-ne cărarea întinsă ca o scară în zig-zag spre cer.

Ne-am avântat cu voinicie pe primele serpentine, dar pe la jumătatea drumului am început să constatăm că ni se cam înmuiau genunchii. Elga, care pornise cea mai entuziastă la ascensiune, se plângea că a obosit și se ruga de Dionysos să-i aducă un măgăruș, fiindcă ea nu mai poate urca. Portul rămăsese jos, cu casele acelea mici și albe, cu bărcile ca niște scoici înșirate la țărm și cu vaporul ce părea o jucărie de copil lansată într-un lighean cu apă. Dionysos o încuraja la fiecare cotitură, spunându-i că ne aflăm pe ultima serpentină și că mai avem doar puțin de mers, însă fata, când vedea o nouă serpentină desfăcându-se în fața noastră, se proptea de parapet și striga că ea leșină și că nu se mai mișcă de acolo. Dionysos, încărcat, pe brațe și pe umeri, cu hainele lepădate de noi și pe care el se oferea să ni le ducă până sus, ca un veritabil gentleman, regreta că nu o poate lua și pe fată în brațe, dar a convins-o că nu mai are mult de mers și o implora să nu-și piardă curajul.

Când am ajuns la primele case cocoțate pe marginea stâncii, ne-a propus să trecem mai întâi pe la o verișoară a lui, care locuia prin apropiere, ca să facem un popas și să ne răcorim cu câte un pahar cu apă rece. Mai aveam de urcat câteva trepte, însă pe noi nu ne mai țineau puterile. Pe deasupra, era și foarte cald. Afară de asta, Dionysos era hotărât să ne prezinte el, personal, întregului oraș, începând cu rudele, prietenii și cunoștințele sale, dar tocmai de așa ceva nu aveam noi chef în momentele acelea.

Am apucat pe un gang lateral - era, de fapt, o "stradă"

boltită ca un tunel - și am pătruns într-o aglomerare de clădiri albe ca ceruza - totul e alb și curat aici - înconjurate cu ziduri de piatră, de terase suprapuse, cu scări întortochiate, adâncindu-se într-un adevărat labirint format de această curioasă și originală arhitectură citadină. Dionysos ne conducea cu multă siguranță, căci cunoștea fiecare colțișor, fiecare răspântie. Mai urcăm câteva trepte, trcem pe sub o casă construită desupra, coborâm alte scări, ne cățărăm pe alte terase, până când, în sfârșit, ciceronele nostru se îndură să ne anunțe că am ajuns la capătul supliciului. El se opri în dreptul unei ferestre deschise și strigă din stradă, după ce în urmă răscolise tot "cartierul", care ieșise să vadă cine suntem, de unde venim și unde ne ducem.

-Hei, alo, Caliopei, Catina, Polixeni, Maruca, veniți că v-am adus musafiri, deschideți ușile să-i primim cu cinste! To Berlino, to Bucureștiu, to Parigi, voila madame Backviesh, Kirio Barbuni, Herr Romanos! vesti el, botezându-ne pe fiecare după inspirația și fantezia lui și făcând toate strigările cu glas tare, ca și cum am fi fost niște achiziții pe care el le-ar fi scos la licitație.

Femeile apărură grămadă în prag, ducându-și cu uimire toate deodată mâinile la gură. "Trăznitul de Dionysos iar ne-a adus balamuc pe cap!" păreau să spună privirile surprinse și inverșunate. Dar, fără să le mai întrebe ceva, Dionysos ne pofti în casă, ne dădu repede câte un scaun să ne sprijinim mădularele frânte de oboseală și vorbea mereu, inflăcărat, vesel: "Madame Backviesh, Kirio Barbuni, Herr Romanos", recomandându-ne gazdelor cu antroponimele inventate pe loc de el. Pomenea mai des cuvântul "Romanos", spunându-le că eu vin din țara unde a fost și el cândva și povestindu-le, pentru a mia oară desigur, întâmplarea cu dragostea lui veche de la Slobozia. Se simțea la largul lui aici și căuta să le arate acestor rude că noi suntem "prieteni" săi și că se

cuvine să ne trateze cu toată cinstea și omenia de care oaspeții străini se bucură în casele lor.

Gazdele, silite mai mult de Dionysos, care le dădea diferite comenzi pe grecește, ne aduseră două tablale cu dulcețuri de smochine și câteva pahare de apă rece, pe care, se înțelege, le-am sorbit cu mare poftă. În casă era răcoare, plăcut. Pereții, acoperiți cu scoarțe și broderii lucrate de mână, podeaua de asemenea îmbrăcată în covoare și carpete moi de lână, indicau că ne aflăm într-o gospodărie unde domneau curățenia și hărnicia. După ce am răsuflat puțin, am început să cercetăm fiecare obiect, fiecare ungher, admirând lucrăturile din casă, minunându-ne de ceea ce vedeam și câștigând astfel simpatia femeilor. Văzând că ne plac cu adevărat lucrurile făcute de mâna lor, ele deveniră mai voioase și se porniră să scoată de prin lăzi și dulapuri broderii, perini, fotografii, haine, ca să se laude cu ele. Se întrețineau mai ales cu Elga, la care se uitau cu plăcere, studiindu-i părul blond, ochii, tenul, brațele albe, fusta, sandalele, ca și cum n-ar mai fi văzut o asemenea ființă trecând prin casele lor.

Dionysos vorbea neconținut, când cu gazdele pe grecește, când cu noi, pe românește, spunându-ne cine sunt femeile, cu cine sunt măritate, unde le sunt bărbații și altele ca acestea.

Eu trebuia să traduc nemților în franțuzește tot ce-mi spunea el, așa încât "conversația" noastră avea o factură cât se poate de nostimă. Elga și Willy vorbeau nemțește între ei; cu mine se înțelegeau pe franțuzește; eu cu Dionysos discutam în românește, iar Dionysos transmitea în grecește gazdelor opiniile noastre despre ele. Dacă, bunăoară, Elga voia să întrebe ceva pe vreuna din gazde, întrebarea ei trebuia să fie transmisă în patru limbi diferite, ca să poată fi înțeleasă de grecoaice, iar răspunsul acestora urma aceeași

cale ca să parvină la partenera lor.

La un moment dat, Elga zări pe măsuță o cutie de ebonită, cu incrustații de sidef, o luă în mână și o arătă, extrem de bucuroasă, prietenului ei:

-Willy, ich habe eine gute Schachtel für die Eidechsen gefunden!

Grecoaicele, gata să leșine de curiozitate, îl întrebară la iușteală pe Dionysos:

-Ti ipé? Ti ipé? (Ce zice? Ce zice?)

Dionysos, cum nu știa nici el despre ce este vorba, mă întrebă pe mine:

-Vor să afle ce-a zis madam Backviesh despre cutie.

Eu l-am întrebat pe Willy:

-Qu'est-ce qu'elle a dit?

În sfârșit, Willy, care nu prea fusese atent la ceea ce spusese Elga, o întrebă din nou:

-Was hast du gesagt?

Și răspunsul urmă aceleași trepte lingvistice ca să ajungă la gazde, care mureau de nerăbdare să audă ce a zis fata.

-Ich habe eine gute Schachtel für die Eidechsen gefunden - repetă Elga, arătându-i lui Willy descoperirea ei.

-Elle a trouvé une boîte pour les lézards, îmi traduse Willy ca să transmit mai departe.

-Spune că a găsit o cutie bună pentru strânsul șopârlelor, îi reproduc lui Dionysos, care le lămuri la rândul lui pe femei:

-Léghepos tha itheli afto to uti, di na véli mesa tis ehidnes.

-Ehidnes! exclamă în cor, cu stupefacție, grecoaicele când auziră despre ce era vorba.

Dionysos a trebuit să le explice pe larg ce este cu șopârlele, rostind un discurs de o oră despre șopârle, ținându-le un întreg curs de zoologie, cu incursiuni în sociologie, economie, geografie, finanțe, politică și așa mai

departe. Kirio Barbuni, adică Willy, este un savant care a venit tocmai de la Berlin, ca să caute șopârle la Santorini, fiindcă șopârlele de aici sunt mai "deștepte" decât cele din Germania, și dealtfel acolo nu se găsesc șopârle ca la Santorini, iar savanții germani se omoară după ele și plătesc bani buni celor ce le aduc asemenea șopârle...

Femeile rămaseră cu gurile căscate și începură să se uite la neamț ca la o arătare, gata să-i cadă în genunchi de admirație, sau gata să-l dea pe ușă afară, de scârbă: "Auzi, dumneata, un om care a venit tocmai din Germania să strângă șopârle de aici! Doamne ferește, trebuie să fie bătut în cap și cu siguranță că este un nebun pe care numai Dionysos l-ar fi putut aduce în casă la noi!" Cam aceasta părea să fie impresia lor, după felul cum începură să-i turuie lui Dionysos și după tonul prin care el încerca să le tempereze indignarea, cu autoritatea lui de bărbat în toată firea.

Gazdele s-au mai potolit, dar continuau să ne privească acum și mai curioase, căci pentru ele devenisem cu toții niște vânători de șopârle pe care numai zurluiul de Dionysos putea să și-i ia în cap, ca să se facă de râs printre semenii lui. Când am ieșit din casă, bucuroase că au scăpat de noi, s-au și grăbit să bată toba primprejur, anunțând vecinilor cine suntem, de unde venim și care e scopul călătoriei noastre la Santorini:

-Au venit tocmai din Germania să cumpere șopârle de la noi! Uitați-vă la ei!

Vestea s-a răspândit ca fulgerul în tot orașul. Din curte în curte, pe deasupra zidurilor, de la fereastră la fereastră, pe scări, pe terase, femeile, copiii, toți cei ce ne vedeau, explicau și transmiteau mai departe cine suntem și ce căutăm. Dionysos pășea țăntoș în fruntea grupului, războindu-se cu gloata de curioși ce făceau glume pe socoteala noastră, încercând să le înfrâneze elanurile de

admirație și malițiozitate. Peste tot pe unde treceam, populația ne arăta cu degetul, ca pe niște canibali aduși să fie văzuți, judecați și condamnați de poporul excitat. Când am ajuns la hotelul "Feoxenia", unde ne așteptau bagajele, hotelierul ne întâmpină în prag, râzând cu gura până la urechi și adresându-i-se lui Dionysos:

-Aștia îți sunt șopârlarii, Morphesis?... Păi, par oameni cumsecade, bre! Mi-era teamă c-ai să vii cu niscaiva hingheri. Uite, nici nu le-am cărat boarfele sus, dar acum, că-i văd cum arată, le dau odăile cele mai bune.

(Dionysos îmi traducea toate conversațiile ce se iscau în jurul nostru, spre a mă introduce în atmosferă).

Cele trei zile cât am stat la Santorini am fost subiectul de senzație al orașului Phira. Când ieșeam din hotel să ne plimbăm pe străzi sau prin împrejurimi, eram escortați de cete de copii, care ne ațineau calea, cu câte o șopârlă în mână, scuturând-o de coadă și oferindu-ne-o spre vânzare:

-Mia drahma! Mia drahma! (O drahmă).

Simțeam o plăcere diabolică să ne tachineze în felul acesta, proferând diverse epitete născocite de fantezia lor poznașă la adresa noastră. De îndată ce ne zărea la capătul străzii, vreo fetiță o zbughea înainte, să anunțe familia, cu glas ascuțit și răsunător:

-Mamă, vin șopârlarii, haide să-i vedeți!

Și numaidecât, pe la colțul perdelelor, prin crăpătura ușilor sau peste crestele zidurilor eram străpunși de zeci de perechi de ochi, ce ne spionau din umbră, admirându-ne pe furiș sau blestemându-ne în limba lor grecească, de parcă am fi adus ciurma în oraș.

Dionysos, am înțeles mai târziu, era ceea ce s-ar numi "caraghiosul târgului", căruia toți îi băteau în strună, dar nimeni nu-l lua în serios, un om excedat de generozitate, care se ocupa cu treburile cele mai puțin practice, iar ca

"agent de turism" se oferea să fie la dispoziția vizitatorilor străini, alergând, promițând, căutând să le facă acestora șederea cât mai plăcută, dar fără a se bucura prea mult de concursul concetățenilor săi. Dimpotrivă, ai lui, ca să se distreze, îi întindeau diferite curse, în care, însă, de cele mai multe ori cădeau tocmai aceia cărora el voia să le fie de folos.

Tot timpul cât am stat acolo, am fost "victimele" sale.

Și-a lăsat baltă toate interesele, n-a mai dat nici măcar pe la biroul de voiaj "Vulcan" și se ocupa numai de noi, de dimineața, când ne lua în primire de la hotel ca să facem programul "turistic", și până seara, când ne aducea înapoi, pentru odihnă. Ne-a plimbat prin insulă, arătându-ne ceea ce socotea el că merită să vedem, ne prezenta peste tot cu multă mândrie, de parcă am fi fost niște rude din America venite să-l vadă pe el și locurile lor natale. Și tot acest exces de zel se datora numai faptului că unul din "oamenii" lui era român, că venea din România și că putea să vorbească românește cu el! Ne-a purtat prin câteva crame cu celebrare vinuri de Santorini, obligându-ne să le gustăm - și am devenit din acest motiv mai euforici, lumea ni se părea și mai frumoasă decât era! - am intrat prin biserici, am făcut vizite protocolare la diverse notabilități ale urbei, primarul, preotul ortodox, abatele catolic și peste tot eram bine primiți, căci Dionysos ne recomanda cu mare pompă: un savant de la Berlin, o reprezentantă a companiei Lufthansa, un prieten din România... Nu eram, voia să arate el, niște turiști oarecare...

Dionysos, improvizat pentru uzul nostru și în arheolog, ne-a dus, bineînțeles, să vedem și muzeul din Phira, destul de modest, în fapt, însă pentru el de o importanță capitală. Acolo ne-a prezentat piesele cele mai interesante aflate în două săli ale clădirii și ne-a dat savuroase explicații asupra

originii și valorii lor artistice. Apoi, după ce ne-a plasat în fața unei minunate statui de marmură ce reprezenta chipul Faustinei, soția lui Marc Antoniu, (acesta se afla, în bust, alături de ea), Dionysos m-a luat discret de braț și, lăsându-i pe nemți să studieze cu atenție portretele împărătesei și al împăratului, m-a tras într-o boxă puțin mai ferită să-mi arate cea mai "senzațională bucătică a insulei", cum zicea el, având grijă să-mi șoptească la ureche:

-Să nu vadă blondina, că face explozie!

Era o sculptură, într-adevăr neobișnuită, expusă într-un colț mai întunecos, ca să nu fie observată de vizitatorii grăbiți. O bucată de marmură rotundă, înaltă cam de un metru și groasă s-o cuprinzi cu brațul, așezată în picioare, înfățișa un falus gigantic, modelat în linii foarte realiste, pe care se citea această curioasă inscripție în limba greacă: "Pentru prieteni".

-De câte ori au încercat americanii să ne-o șterpelească, momindu-ne cu dolari, dar degeaba, santoriniștii știu și ei să prețuiască asemenea rarități. Ca să pună mâna pe ea, ai noștri au vrut să ia muzeul, cu totul, și să-l mute la Atena, dar a fost daravelă mare, am avut noroc cu Venizelos, care ne-a susținut: "Ei au acolo satirul Karapanos, ce le mai trebuie și asta!" a zis Cretanul.

Tot timpul Dionysos vorbea, explica, demonstra și făcea o propagandă înfocată pentru oamenii și comorile din insula lui.

Patriotismul, acest sentiment atât de caracteristic tuturor grecilor, la el căpăta accente mărețe.

După ce am vizitat toate locurile demne de văzut din insulă, Dionysos a ținut să ne arate și cel mai "specific" restaurant din Phira. Acesta era o tavernă pitorească, clădită pe marginea unei stânci, "cu vedere spre vulcan". Localul, fără zorzoane, aproape sărăcăcios, se bucura de o faimă

rară pentru poziția și priveliștea dinspre vulcan. Pe fereastră, se vedea în jos, sub noi, groapa aceea imensă, în fundul căreia dormita portul și a cărei perspectivă abordată de sus, producea vertijuri. Amicul nostru ne promisese că vom avea aici un ospăț "di granda" și începusem chiar să credem că așa se va întâmpla, judecând după aferarea pe care o stârnise în rândul personalului, de la patron până la cei doi băieți de prăvălie, de îndată ce ne-am prezentat la fața locului.

-Veți mânca acum ceva grozav, ne anunță el. Specialitatea Santorinului: chefalachi la tigaie. Adevărată trufanda!

Comandase trei capete de miel, care trebuiau fierte și părpălite apoi la tigaie, iar noi le așteptam cu mare nerăbdare, intrigăți de modul cum Dionysos lăuda această specialitate a insulei. Fiindcă prepararea căpășanilor dura însă cam mult, patronul, în înțelegere cu omul nostru, care acceptase cu tot hazul, propuse să ni se dea înainte un "mizilic", spre a cinsti carafa cu "uzo" ce ni se pusese pe masă. În jurul nostru se strânseseră mai mulți curioși din oraș, care se pregăteau parcă să asiste la ceva deosebit, ca și cum ar fi știut că vor fi martorii unui spectacol neobișnuit. Dionysos le oferī tuturor câte o ceașcă de "uzo" și strigă spre patron să vină mai repede cu mizilicul acela comandat și făgăduit. Cârciumarul apăru la iuțeală, împreună cu băieții lui, aducând trei castronașe de tablă, din care se ridicau aburi denși și se răspândeau un miros apetisant de friptură la grătar ce ne gâdila nările și ne făcea o poftă teribilă de mâncare. Patronul ne puse fiecăruia dinaintea câte o farfurie cu gustarea fierbinte, apoi se retrase în mijlocul grecilor ce se uitau la noi cu ochii cât cepele și cu râsuflările tăiate.

În farfuriile se afla ceva în formă de pește fript, cu câte o jumătate de lămâie pe margine și cu un sos picant, din care

noi ne-am repezit să ciugulim cu toată încrederea. Dar când să ducem la gură prima bucătică, localul răsună de hohotele celor din jurul nostru, care trecuseră deodată de la admirația cea mai profundă la un răs sardanapalic.

Ne-am oprit cu furculițele la jumătatea drumului și ne-am uitat mai bine în farfuriile noastre. Abia atunci am observat că aveam în față câte o șopârlă prăjită, asortată cu tot ce trebuie și servită așa de natural, încât putea fi luată drept scrumbie la grătar; nici vorbă să ne treacă prin minte că grecii aceia atât de respectuoși ne-ar putea juca o festă atât de șugubeață! Aceasta era "mizilicul" anunțat și pregătit cu complicitatea lui Dionysos, menit să ne amăgească foamea până la apariția mult lăudașilor "chefalachi".

Când au sosit trufandalele, preparate după toate regulile și servite în aceleași castronașe de tablă - examinate acum cu multă atenție, să nu ne facem de răs a doua oară - am avut altă surpriză. Cele trei capete de miel, fierte și desfăcute după o artă culinară specială, aveau o singură limbă și doar patru ochi, un singur creier minuscul și o mulțime de fălci care umpleau talerele, amestecate cu verdețuri, stafide și smochine; și alte ingrediente atrăgătoare, ce dădeau impresia unui platou rafinat și cât se poate de bogat. Ne-am prefăcut că nu înțelegem pungășia patronului și am început să mâncăm cu poftă, îmbărbătați de naivitatea lui Dionysos, care stătea la masă cu noi și se uita cum ne luptăm infometați cu fălcile de miel din castronașele de metal.

- Ei ce zici? Grozavi chafalachi, nu-i așa? mă complimentă el. Asta este specialitatea noastră, nu se găsește nicăieri în Ciclade așa ceva. Când te întorci în țară să le povestești grecilor din România ce chafalachi avem noi la Santorini...

La plată, cei trei chafalachi ne-au costat 80 de drahme, plus 20 drahme cerute pentru cărbunii, consumați la

fierberea și părpălitul lor și alte 10 drahme pentru "garnitură". Era o sumă exorbitantă față de prețurile în vigoare atunci și Dionysos văzând expresiile noastre împietrite, începu să-i țină o lecție de morală lui Spiro, patronul, spunându-i că nu se face să ne potcovească astfel tocmai pe noi, "oamenii lui". Spiro, însă, mai puțin idealist, după lungi ciorovăieli, a catadixit să ne acorde din condei o reducere de 40 de drahme, aproape jumătate din socoteala inițială și plecă bombănind, improșcându-și confratele cu cele mai truculente adjective ce-i veneau la gură. Noi, prefăcându-ne și de data aceasta că nu pricepem nimic, am recunoscut că chefalachii au fost foarte "kala-kala" și am cerut, pentru completare, câte o porție de brânză și măslina, ca să putem bea "rețina" ce ni se servise gratuit, ca "tratare" din partea gazdelor.

Din seara aceea lui Dionysos nu i-am mai spus decât "Kirio Kefalaki".

A treia zi luasem hotărârea să părăsim insula, fiind zi de "cursă". Vaporul sosea după amiază în port și pleca după vreo două ceasuri spre Pireu. De dimineață încă, Dionysos pusese tot orașul în mișcare, anunțând pretutindeni că "prieteni" lui pleacă și că trebuie conduși la vapor. El însuși nu-și mai vedea capul de treburi și era teribil de agitat: să ne scoată bagajele de la hotel, să le încarce pe măgari și să le trimită în port, să ne vizeze biletele și alte lucruri mărunte căroră el le dădea importanța și gravitatea unor evenimente de anvergură. Liniștitul orașel provincial, adormit sub carapacea lui strălucitoare de ceruză, părea acum răscolit de un vânt de răzmeriță, provocat de elanul impetuos al prietenului nostru.

Începusem să presimt "drama" lui Dionysos în preajma despărțirii. Era un om care se considera surghiunit în insula lui, oricât de frumoasă ar fi fost ea, și căuta mereu prilejuri să evadeze din spațiul acela îngust și monoton. Prezența

noastră îi crease iluzia unei astfel de evadări, în răstimpul celor trei zile cât stătusem acolo. Pentru el viața adevărată începea atunci când avea ocazia să primească soli din lumea îndepărtată și inaccesibilă, și să trăiască împreună cu ei senzația că a ieșit din mediul lui strâmt și apăsător. Dar, după ce noi vom fi plecați, el va trebui să-și reia existența prozaică și lipsită de variație de "agent" al societății de turism "Vulcan", societate care, în acest sezon slab din punct de vedere turistic, era în criză de vizitatori. Restul timpului, Dionysos și-l petrecea pe terasa cu "vedere spre vulcan" a lui Spiro, în fața unui păhărel cu "uzo", răsfoind prospectele veștejite, luate de la birou, ale agențiilor de voiaj din străinătate, ce-l ajutau să colinde, cu imaginația, lumea de dincolo de dunga orizontului și privind spre marea de unde aștepta să sosească vaporul, în speranța că-i va aduce vreun nou mușteriu.

În ziua plecării noastre, cheiul portului era înțesat de omenire. Dionysos regizase așa de bine totul, încât beneficiam de o îmbarcare ca în marile filme. Copiii veniseră cu șopârle în mână, oferindu-ni-le gratuit, în semn de omagiu din partea pământului santoriniot, iar femeile se îmbrăcaseră în rochiile multicolore ce înfloreau țărnul acestei despărțiri duioase. Ne părea rău că plecăm așa de curând, mai ales că acum se verificase pe deplin simpatia unanimă a santorinioților, care, deși ne priviseră la început cu ironie și ne jucaseră atâtea feste, dovedeau totuși că ne-au îndrăgit și că ar fi fost bucuroși să mai rămânem la ei. Dionysos ne-a condus până pe puntea vasului, ne-a dat în primire căpitanului să ne depună la Pireu teferi și voioși, apoi ne-a îmbrățișat pe rând, cu emoție, și ne-a urat călătorie bună. În acele momente, nimbată de soarele după amiezii ce incendia portul, populația de pe chei ne ovaționa cu frenezie:

- Sănătate, șopârlarilor!

De pe dunetă, i-am trimis un ultim salut lui Dionysos, care ne făcea semne, plin de expansivitate, cu brațele, ca și cum ne-ar fi implorat să nu-l dăm uitării:

- Adio, Kefalaki!

Spre seară, când am vrut să punem pe noi pardesiele, fiindcă se făcuse răcoare, prin buzunarele hainelor am găsit o colecție întreagă de șopârle vii, înfășurate în hârtie și ascunse acolo de către cei ce ne aduseseră hainele la vapor. Ne-am întors privirile spre fascinanta insulă ce semăna cu un crater de vulcan, dar Santorini nu se mai vedea. Amurgul își lăsa încet cortina de mătase peste scena încărcată de mituri glorioase a mării.

Pe terasa lui Spiro parcă-l văd pe Dionysos, în fața păhărelului de "uzo", răsfoind prospectele sale terfelite, cu ochii bolnavi de chemarea depărtărilor, încercând să reentre în solitudinea lui insulară, după ce reușise să se desprindă din ea timp de trei zile cât durase trecerea noastră meteoritică prin acele tărâmurile de vrajă...

Ciclade, paradis al nostalgiilor!

Incursiune în Creta

Creta, această insulă pe jumătate fabuloasă, cu pământul ei legendar și cu forma sa alungită, ca o navă împotmolită de milenii în mijlocul Mediteranei, ne chema din depărtare cu tăria unui cântec de sirenă, chiar dacă rătăceam pe străzile animate ale Atenei sau ne extaziam prin muzeele ori prin cimitirele monumentale de la poalele Acropolei. Era cu neputință să rezistăm unei asemenea ispite, mai ales după ce Kazantzakis - "Cretanul", cum îi spunea Panait Istrati - ne îndemnase cu insistență să ne ducem în Creta și ne dăduse el însuși o scrisoare de recomandare către o rudă de acolo, pentru a ne primi și a ne face o "ședere cât mai fericită" în patria lui natală.

Dar înainte de toate, scriitorul din Egina ne-a atras atenția că o călătorie în Creta ar putea să fie ca un "voiaj cosmic", dacă vom nimeri momentul cel mai prielnic pentru o asemenea traversare a mării. "Iar momentul cel mai prielnic, a adăugat el, e atunci când luna se află la apogeu". Am reținut acest amănunt și i-am urmat sfatul.

O dată cu lăsarea amurgului peste încâlcitul păienjenis de catarge, coșuri și pânze din labirintica radă a portului Pireu, am pășit, deci, și noi - eu cu Anton - pe puntea

vasului "Korkyra" și ne-am amestecat printre numeroșii pasageri ce se îndreptau spre Creta. Timpul era frumos, o adevărată noapte de vară, deși ne aflam în aprilie de abia, astfel că se putea călători foarte bine pe covertă, sub baldachinul instelat al bolții cerești încărcată de constelații cu denumiri mitologice, la fel ca și locurile pe care le colindam noi.

Așadar, din nou pe mare, cum exclama Byron.

Am călătorit întreaga noapte, pe o mare blândă și prietenoasă, așa cum Mediterana știe să se arate în momentele ei de largă generozitate. Cursele de vapoare dintre Pireu și Creta funcționează numai în timpul nopții, cu plecări la începutul serii și cu sosiri la destinație în primele ceasuri ale dimineții, tocmai fiindcă între cele două capete de linie nu se face nici o oprire și nu se trece pe lângă nici o insulă. Durata traseului ține exact atât cât este nevoie ca pasagerii să se poată odihni - ceea ce fac cu toții pe vas - și să se întremeze cu forțe noi pentru alergăturile de a doua zi.

Dar nouă nu ne era gândul la odihnă!

După multe calcule și consultări minuțioase ale calendarului astronomic, alesesem anume data călătoriei într-o noapte când luna plină se afla în faza de culminație, astfel că am avut într-adevăr șansa de a fi martorii unui spectacol cosmic de neuitat. Discul imens al Lunii se ridicase, mai întâi foarte încet, din apele mării, apoi ne însoțea cu maiestate prin văzduh, trecând pe nesimțite de la babord la tribord, în timp ce vasul înainta cu toate forțele sale în linie dreaptă, spre sud. Regina nopții părea a ne tutela călătoria și răspândea pe suprafața Mediteranei lumina ei potolită de suverană a imensităților. În afară de ea, nici un reper nu se profila în jurul nostru în spațiu și timp și, instalați în șezlongurile de pe punte, depănând povești cu zei și idile

din alte lumi, în calmul plăcut al nopții de primăvară, aveam senzația absolută că am pornit într-un voiaj cosmic pe căile eternității. Dar către dimineață, luna începu să alunece ușor în jos, îndreptându-se spre dunga orizontului și pregătindu-se să apună, scufundându-se din nou în mare, ca un bastiment incendiat ce părăsește lumea aceasta după ce a străbătut-o cu pași glorioși de la o margine la alta.

Exact în același timp, în punctul cardinal diametral opus, se ridica o altă cortină și anunța, în toată claritatea lui, un alt fenomen ce țâșnea din străfunduri cu efervescență și strălucire. Asistam la cel mai fastuos moment astronomic ce poate fi surprins de ochiul omenesc în mijlocul Mediteranei: apusul lunii și răsăritul soarelui, petrecându-se simultan sub privirile noastre fascinate de un asemenea spectacol. Policromia apusului și răsăritului capătă aici nuanțe și proporții de-a dreptul fantastice. Orizontul își deschide toate porțile și este pretutindeni în flăcări. Dar în timp ce într-o parte norii mici de jos, ca niște platforme de susținere, dădeau impresia că ard iar lumina lor roșie poleia totul în rubiniu, în cealaltă parte discul lunii se stinge lent, ca un ochi mare, însângerat, peste care se lăsa pleoapa unui paravan greu ca o piatră tombală. Într-un echilibru perfect, ca și cum ar fi păstrat împreună cumpăna Universului, în clipa când, la dreapta noastră, falnica Selenă se dizolva în adâncuri, în cealaltă parte, la stânga, din buza unui bloc granitic de cețuri își făcea apariția Helios, zeul zilei, zvârcolindu-se cu eforturi prometeice să se despindă din lanțurile ce-l țineau încă strâns în cătușele lor. Proiectându-se ca o enormă pală de jărat și însoțit de o sarabandă triumfală de surle, trâmbițe, tobe și trompete ce sunau atacul suprem pentru cucerirea Spațiului, soarele cuprindea zărilor cu strălucirea lui orbitoare, în timp ce la capătul opus al acestei bătălii astrale luna se retrăgea din scenă obosită și

discretă, ca un acord de violoncel.

Noaptea se sfârșise, cu tot cortegiul ei de mituri și reverii și pătrundeam în lumina unei zile, navigând acum spre țărmuri necunoscute de noi, populate de alte legende. După ce aburii matinali ce pluteau ca niște năluci prin văzduh au fost împrăștiați și absorbiți de razele soarelui, în fața vaporului, undeva departe, spre sud, au început să prindă consistență măgurile violete-albastrii, fantomatice mai întâi, din ce în ce mai concrete apoi, ale munților cretani. Toate privirile se îndreaptă cu aviditate spre ele, ca și cum acolo s-ar afla țara marilor făgăduințe. Vaporul înaintează parcă mai încet, într-un ritm oarecum mai voluptos, ca un cititor care scandează vers cu vers stanțele unei mari epopei.

Această dulce legănare avea să fie însă întreruptă în curând de frământările bruște ale mării. Calmă și visătoare până atunci, ea a început să se agite deodată, a devenit turbulentă și se îmbracă în zale de oțel, punând piedici în calea vasului ce brăzda apa în tangaje din ce în ce mai mari, ca și cum o forță misterioasă ivită din adâncuri ar încerca să oprească înaintarea noastră spre coastele Cretei. Cu cât ne apropiam mai mult de insulă, aveam impresia că zeul mării, care și-a ales drept sălaș această bucată de pământ de la răscrucea a trei continente, se opune cu îndârjire ca oamenii să pătrundă în imperiul lui legendar. La fel ca și centura de radiații ce protejează atmosfera planetară, insula Creta e înconjurată de un inel de reacții marine rezultate din ciocnirea fluxului și refluxului apelor ce se lovesc de țărmuri și care formează un fel de baraj menit parcă s-o apere de incursiunile din afară.

Dar vaporul nu se lasă învins. După un ceas și ceva de luptă cu împotririle mării, el depășește această "zonă capricioasă" cum o numesc marinarii, și-și croiește drum victorios spre insula ai cărei munți cu crestele acoperite de

zăpadă se văd acum perfect, profilați pe mătasea cerului de o luminozitate intensă.

Dezolată de a fi fost înfrântă, marea se potolește din nou, lăsând adversarul să alunece în voie spre țărmul pe care de aici încolo nu-l mai poate apăra cu nimic. Auzim doar scâncetul ei, psalmodiat în surdină, de ciudă că n-a reușit să oprească pătrunderea noastră spre insula unde forțele din exterior au adus de-a lungul istoriei prea multă jale și cumplite valuri de asuprire. Pământul Cretei, în lungime de aproape 200 km, cu o lățime de numai 40 km la mijlocul său, cu munți ce trec de 2500 metri înălțime și cu defilee sălbatice și prăpăstioase, a fost leagănul unor îndelungate și înverșunate lupte pentru independență și libertate, astfel că stihiiile naturii par să se opună și astăzi infiltrării elementelor străine, deși ospitalitatea cretană e recunoscută și prețuită de toți cei ce vin aici cu sentimente de dragoste și prietenie.

Canea

Primul port unde ancorează "Korkyra" este Canea, principalul oraș de la capătul vestic al insulei. Case vechi, pitorești, cele mai multe cu cerdacuri din lemn, îmbătrânite de vreme, păstrând pecetea stilului insular grecesc, se oglindesc în mare și au ca fundal câteva coșuri de fabrici, în discordanță cu aerul bucolic al coastei. Orașul Canea, ce se întinde de-a lungul golfului cu același nume are o accentuată patină arhaică, unde amestecul de influențe străine persistă încă, dându-i un colorit de cronică, din care se dagajă ecouri vagi de glasuri depărtate. Portul, în primul rând, deține atribuția unei stampe fixată la intrarea într-un muzeu, menit să rezerve nenumărate surprize și curiozități.

Clădirile din jurul cheiului sunt de piatră, cu pilaștri înfiți în apă, în stil venețian, dar restul atestă reminiscențe orientale foarte pronunțate. Portul era apărat împotriva corsarilor de două bastioane genoveze, San Salvatore și San Dimitrios, însă actualul far de la capătul digului are mai curând înfățișarea unui minaret turcesc. Aceste vestigii indică de la început diversele forme de civilizații prin care a trecut Canea. De altfel, atmosfera italiană se limitează aici, în incinta portului, căci, după câțiva pași numai, în piața din spatele construcțiilor portuare, ne pomenim dintr-o dată în

inima unui orientalism ce se cramponează să supraviețuiască tuturor genurilor de ocupații ce s-au perindat pe aici în decursul veacurilor.

Elementul otoman, fiind cel mai recent, își păstrează mai vizibil pecetea imprimată atât în stilul de viață, cât și sub aspectul edilitar al orașului. Mai întâi, moscheia, acum închisă, abandonată, dăinuind doar ca un trofeu smuls din mâna unor adversari izgoniți cândva, după lupte aprige, din insulă; ea e transformată în depozit de materiale de construcții (var, ciment, cărămizi, geamuri), iar zidurile sale murdare sunt folosite ca panouri de afișaj public, unde localnicii au scris cu păcură, în alfabet grecesc, lozinci electorale sau denumiri ce indică diferite firme de transport sau de relații comerciale. Urmează numai decât o piață largă, toropită de soare, pe laturile căreia se înșiruie, fără nici o ordine, hotelurile vechi, provinciale, cu pereți și scări de lemn rămase din celălalt veac, apoi cafenelele și agențiile de vapoare - foarte numeroase, deoarece, ca oriunde în Grecia, fiecare proprietar de vapor are o "societate" cu firmă proprie - ce se concurează unele cu altele în mod sângeros. Relativa curățenie și plastica arhitecturală din cartierul portului sunt prefăcute aici în dezordine, promiscuitate și o forfotă sterilă în care agitația grecească și lenea levantină își dispută cu îndârjire supremația.

Din această piață pavată cu caldarâm și dominată de mirosul plăcintărilor și al atelierelor unde se lucrează pieile argăsite, se desfac câteva ulicioare înguste, năpădite de mărfuri expuse pe trotuare de negustori și emisari grăbiți să-și vândă produsele sau de numeroși pierde-vară ce te acostează cu îndrăzneală, oferindu-ți serviciile lor diverse. Acesta e bazarul, mult mai puțin important ca în alte părți, totuși destul de interesant și original. La capătul lui ajungem în fața unor scări de piatră ce urcă spre Hală. O magazie

mare, plasată în mijlocul oraşului, în interiorul căreia stau unele lângă altele mormane de zarzavaturi, coşuri încărcate cu portocale şi smochine verzi, trupuri întregi de oi jupuite ce-şi aşteaptă cumpărătorii indolenţi şi întârziaţi. E ora zece, destul de cald deci şi duhoarea grea de carne crudă, combinată cu a vegetalelor gata să intre în putrezire, contaminează o bună parte a centrului propriu-zis.

Rezemaţi de zidurile Halei, la umbra naremezilor piperniciţi, îşi petrec timpul, într-o imperturbabilă acalmie, reprezentanţii celei mai populare tagme a oraşelor greceşti: lustragiii. Alături de ei, sub coroanele platanilor pleoştiţi, unde stăruie o zăpuşală încinsă, dormitează birjarii. Nelipsiţii asini din lumea Cicladelor sunt înlocuiţi aici cu birje mici, deşălate, cu câte un cal anemic, blazat şi obosit din pricina staţionării ceasuri întregi în temperatura toridă a zilei. Prezenţa lor nu exclude staţia celor două autobuze vechi, răpănoase, ce se odihnesc într-un alt colţ al pieţei. Pe scurt: praf, căldură, moleşeală, promiscuitate şi apatie - iată climatul sub care ne apare în acest loc, în grava lui mediocritate provincială oraşul Canea.

Oficial, Canea trecea drept capitala Cretei, deşi nu aici se afla centrul ei economic şi administrativ. La drept vorbind, oraşul nu are nimic din înfăţişarea unei capitale, dar exprimă cum nu se poate mai bine culoarea locală şi istoria agitată a acestei bucăţi de pământ aruncată în mijlocul Mediteranei. O urbe fără personalitate, fără o fizionomie distinctă, fără poziţie geografică sau strategică deosebită, unde însă întâlnirea celor trei continente - Europoa, Asia, Africa - e atât de evidentă, încât numai cu greu ai putea spune în care dintre ele se integrează mai bine. De altfel, Creta, în întregime, prin amplasarea sa în această răspântie geografică şi, în primul rând, "capitala" asta a ei conţine o paletă de elemente specifice păstrate de la fiecare dintre

cele trei continente ce au încercat mereu s-o includă în hărțile lor administrative. Aproape întreaga perioadă a erei noastre, Creta, altădată liberă și independentă, dispunând de mari bogății și de o civilizație strălucitoare, a trăit sub ocupații străine. Multe imperii și mari puteri s-au perindat pe aici războindu-se între ele, pentru a-și exercita supremația asupra insulei. Intrată în orbita romanilor, mai întâi, trecând apoi sub influența bizantină, ocupată de arabi, cucerită pe urmă de genovezi cărora le-au luat locul venețienii, Creta s-a aflat, după aceea, timp de două veacuri, din secolul al XVII-lea până în secolul al XIX-lea, sub dominația otomană. Aceasta a fost cea mai opresivă și mai intolerantă dintre toate, deoarece, pe lângă factorii politici și economici, ea era acționată de fanatismul religios care se traducea prin lupte pe viață și pe moarte în rivalitatea dintre creștini și musulmani. "Aici pământul a fost brăzdat de flamuri îndoliate, iar marea a răsunat în bocete", spune Kazantzakis, care în romanul său "Libertate sau Moarte" a realizat o patetică frescă a luptei cretanilor pentru eliberarea de sub jugul otoman.

Din toată această aglomerare de influențe și moșteniri s-a născut o culoare locală ce pare a fi imprimată atât de adânc în structura orașului Canea, încât ea nu va mai dispărea niciodată. Dar nu pentru asta urbea fusese declarată capitala insulei. În urma nesfârșitelor resurecții cretane, în anul 1898, turcii s-au văzut siliți să acorde autonomia insulei și această victorie a fost proclamată aici, la Canea, localitatea unde ponderea demografică grecească domina în acel timp. Și tot aici, în anul 1913, după războiul balcanic, s-a consfințit înfăptuirea celeilalte mari aspirații a cretanilor: incorporarea Cretei la statul elen. Datorită acestor evenimente, Canea a fost declarată și a rămas până astăzi capitala simbolică a Cretei.

Și mai are un merit Canea. E orașul lui Venizelos. Aici s-a născut vajnicul bărbat de stat, într-o mahala a urbei, aici a trăit și a murit (1864 -1936), de aici a dezlănțuit el marile furtuni în viața și istoria Greciei moderne, conducând țara spre independență și unitate națională. A fost un Mihai Viteazul al elenilor. Se pare că omul fusese predestinat pentru acest rol de erou, deoarece însuși numele de botez (Elefterios) suna la fel cu acela al Libertății (Elefteria). A fost chiar mai mult decât un om politic și un bărbat de stat - un apostol al Elenismului, resuscitatorul unor virtuți ancestrale de ambiție și mândrie națională. Republican înfocat, el n-a reușit să dețină, în timpul regalității, demnitatea supremă într-un stat republican pe care îl visa. Dar în conștiința poporului elen, numele lui se alătură de acela ale ilustrelor figuri ce îmbogățesc istoria grecească. Azi, cel mai mare bulevard din Atena poartă numele lui Venizelos, iar aici, la Canea, prezența lui e încă vie, ca și cum doar ieri ar fi fost văzut plimbându-se pe străzile orașului, ținând discursuri, organizând mișcări de mase, care pornind din mediocra capitală a Cretei cuprindeau apoi întreaga Eladă. Venizelos a fost în fruntea mișcărilor de anvergură națională, de la 1898, din 1913 și de mai târziu, când și-a asumat de mai multe ori răspunderea de prim-ministru.

Transformată în muzeu, casa lui Venizelos, situată într-un cartier liniștit, e cunoscută de toată lumea. Chiar în fața ei se află stația terminus a unei linii de autobuz ce pornește din centru, de lângă Hală. E, deci, un punct turistic. Ne-am dus s-o vedem. O clădire mult mai comună decât altele din același cartier, cu etaj și cu balcon larg, sobră, aproape rigidă, dar cu multă distincție în liniile ei simple, fără un stil anume, fără nimic izbitor. Ușile și obloanele de la ferestre erau închise, ascunzând în dosul lor restriștea unui chalet abandonat. O îngrijitoare bătrână ne-a introdus în holul cu

mari tablouri reprezentând scene istorice sau portrete de familie și cu o mobilă grea, de epocă, ne-a arătat apoi apartamentele, dormitorul, biroul lui Venizelos, saloanele și balconul unde Elefterios primea manifestările de simpatie ale concetățenilor săi. Nimic nu s-a schimbat, de când proprietarul a plecat din mijlocul lor. Privim cu emoție obiectele din jurul nostru, atingem biroul, fotoliile și alte lucruri ce-au cunoscut intimitatea omului, nu prea voinic ca talie, dar inzestrat cu un temperament impetuos și parcă retrăim clipele de meditație și visare sau momentele când din privirile oțelite ale marelui tribun țâșneau săgeți de mânie sau revoltă ce însoțeau glasul lui tunător în furtuna luptelor politice.

Aceeași bătrână ne-a arătat, din balconul casei, spre stânga, muntele Halepa, în vârful căruia se zărește o construcție luminoasă, ca o scară dreaptă ce se desprinde din pădure și urcă drept spre cer. "Acela e monumentul Libertății. Lângă el se află mormântul lui Venizelos. Dacă vreți să vă duceți până acolo n-o să regretați".

I-am urmat sfatul și am pornit numaidecât la drum. Mormântul marelui bărbat politic este așezat alături de monumentul Libertății - o stea uriașă de marmură lucioasă, cu o pajură în vârf, fără basoreliefuri, fără inscripții, dar solemnă și grăitoare în simplitatea ei - pe o colină de unde se desface o priveliște de mare forță picturală. Într-o parte marea albastră și nesfârșită, sclipind în soarele amiezii ca un monstru fascinant, cu milioane de solzi mișcători, în altă parte orașul, așternut pe coastă, ce pare adormit ca într-o gravură de epocă, iar dincolo se întinde câmpia cretană până la poalele munților cu vârfurile încărcate de zăpadă, ca niște imense sarcofage învăluite în giulgiuri albe, imaculate. Aveam senzația că am poposit într-unul din acele numeroase "centre" de antichități lângă platforma unui templu construit în mijlocul unei panorame anume alese, ce se întâlnește

pretutindeni în Grecia. Liniștea ce domnește în jur amintește de liniștea unor ruine celebre, ea emană un parfum seducător de glorioasă noblețe. Dar nu există nici o ruină, nici un vestigiu în această tăcere sacră.

La picioarele noastre își doarme somnul de veci Venizelos. O lespede de marmură albă, dreptunghiulară, cu un chenar negru pe margine, înconjurată de un grilaj peste care brăduții verzi își întind ramurile ca niște făclii vii, acoperă cripta săpată în trupul muntelui. Câteva rânduri, încrustate pe suprafața lespedii, glăsuiesc din nemurire:

"Mortul din fața voastră, iubiți prieteni, a fost un adevărat bărbat, cu mare curaj și încredere în sine, atât pentru el, cât și pentru poporul pe care a fost chemat să-l conducă; poate a făcut multe greșeli, dar niciodată nu i-a lipsit cutezanța și niciodată n-a șovăit, fiindcă niciodată n-a așteptat să-și vadă țara propășind prin intervenția destinului, ci a pus în serviciul ei tot focul pe care îl avea în inimă, toată puetrea sa sufletească și trupească."

Acest "epita" e un fragment dintr-un discurs rostit de Venizelos în Parlamentul grec la 28 aprilie 1932, cu patru ani înainte de a muri, și oratorul se referea atunci la el însuși. În cripta de la picioarele noastre se odihnește nu numai un om, ci palpită și o legendă. În istoria contemporană a Greciei, epoca lui Venizelos a fost una dintre cele mai agitate și totodată mai glorioase. Pe sub dulcele cer al Eladei a trecut un vânt de vitejie răscolit de un cretan ce voia să întindă pe "umedul spate al mării", cum spunea Homer, răzvrătirea lui aprigă împotriva zeilor și a soartei, reactualizând epopeea homerică într-un timp când marele rapsod nu mai însemna poate decât o mândrie literară.

Acum, prin pelerinajul la mormântul solitar de la Halepa, ne-am creat sentimentul că am făcut primii pași în istoria legendară și eroică a Cretei. De la Canea, reședința

inflăcăratului Venizelos, și până la Knosos, reședința fabulosului rege Minos, nu mai aveam de străbătut decât 150 km în spațiu și vreo 4000 de ani în timp. Grație unui Ford preistoric descoperit în fața unei cafenele din Canea, având aspectul unui automobil care ar fi înconjurat de trei ori globul pământesc, am izbutit până seara, să învingem aceste distanțe și să pătrundem în domeniul cu aureolă mitică ce stăpânește frumoasele meleaguri cretane.

Heraklion

Drumul dintre Canea și Heraklion poate fi socotit una dintre cele mai spectaculoase căi rutiere din Grecia. Lasă în urmă chiar și splendida autostradă dintre Eleusis și Corint, deși priveliștile sunt mult asemănătoare. O bucată de timp șoseaua șerpuiește pe marginea mării, până la golful Suda, o poziție strategică de mare însemnătate pentru forțele navale, apoi face o cotitură spre centrul insulei, printre livezi de măslin, smochini și lămâi, traversează defileuri amețitoare, urcă și coboară serpentine întinse pe cornișa munților Lefka, atingând altitudini de sute de metri, de unde privim marea sclipitoare și albastră ca din avion. Călătoria aceasta ne-a produs atâtea emoții, încât frumusețea peisajului se transforma aproape într-o permanentă groază de moarte. Șoferul nostru, un bărbat tânăr și fugos, avea un braț bandajat din cauza unei "zgârieturi" de cuțit primită în urma unei "discuții" cu niște amici, cum spunea el, astfel că ținea volanul cu o singură mână, stânga, ba uneori îl manevra numai cu cotul, spre a ne da și mai multe palpații. La fiecare sută de metri șoseaua făcea un viraj pe buza prăpăstiilor și cea mai mică neatenție ne-ar fi azvârlit în fundul genunilor.

Dar șoferul nostru știa să conducă! Ne-a mărturisit asta abia când am ajuns la Heraklion, unde ne-a povestit cât de mult se distrase el pe socoteala temerilor noastre.

- Știam eu că vă e frică, dar o adevărată călătorie în Creta numai așa are farmec. N-o s-o uitați niciodată! Aici sunt *șoferi*, nu birjari care umblă cu brișca pe bulevarde! se mândrea el, făcând aluzie la marea lui performanță profesională.

Despre șoferii din Grecia auzisem numai lucruri lăudabile. Drumurile accidentate ale țării îi obligă să fie îndemânatici și curajoși. Dar șoferii cretani, judecând după al nostru, trebuie să fie, de bună seamă, cei mai iscusiți din lume. Pe parcursul traseului am făcut mici popasuri prin satele întâlnite în cale: Kalives, Vrysos, Episkopy și altele. În timp ce șoferul aștepta să se răcească motorul și să realimenteze radiatorul cu apă, noi dădeam câte o raită prin ulicioarele învecinate și trăgeam cu ochiul prin gospodăriile cretane. Case mici de piatră cu balcoane de lemn, acoperite cu olane, ghivece de busuioc și leandru peste tot, pământ pârjolit de soare, curți îngrădite cu ziduri din blocuri de piatră, porți scunde ce stau mai mult dechise, satele cretane poartă pecetea specificului oriental, unde totul este provizoriu și neînchegat.

Bărbații cretani, voinici, energici, cu fețe arse de soare, cu mustăți de palicari, întunecate ca pana corbului, și cu ochi ageri, pătrunzători, dau impresia de oameni violenți, bătaioși, gata oricând să pornească în haiducie sau să facă revoluție, dar acasă la ei par foarte potoliți, de un calm ce frizează indolența. Stau la mese în fața cafenelelor, cu cizme negre de toval, cu șalvari de dimie la fel de neagră, pe cap cu cealmale teșite ca niște tichii, întinzându-se la taifas, lenevind la umbră, ori jucând arșice, ca și cum s-ar afla în permisie între două lungi bătlăii. N-am văzut nici un cretan

lucrând la câmp sau prin jurul casei. Femeile sunt acelea care, cu trupurile lor vânjoase, duc tot greul gospodăriei. Ele cară ulcioare cu apă pe creștetele tivite cu frumoase codițe, lucioase ca abanosul, răsucite în jurul tâmpelilor, ele sapă livezile, ele ȧes la războaie cu răbdare și credinȧă, aidoma unor Penelope ce nu cunosc răgazul. Bărbaȧii lor au alte treburi: ei își petrec vremea la drumul mare, pe lângă hanuri și la răscruci unde se târguiesc cu negustorii din Pireu să-și vândă produsele proprii - oi, măslina, roșcove, lămâi, portocale, smochine, uleiuri - sau fac politică, preocuparea de predilecȧie a cetăȧeanului grec. În plus se zice despre cretani că sunt mari hoȧi, păstrând încă ceva din aptitudinile unor strămoși recunoscuȧi ca temerari piraȧi sau corsari. Eu cred însă că faima aceasta mai puȧin onorabilă le vine de la temperamentul lor de oameni războinici, mereu răzvrăȧiȧi împotriva ocupaȧiilor străine, cărora virusul revoluȧiei le-a intrat adânc în sânge și le-a marcat pentru totdeauna caracterul. Când nu au cu cine se bate, se răfuiesc între ei, impulsionaȧi de un instinct al mândriei. De aceea, pentru liniștea lor proprie, cretanii sunt bine păziȧi de jandarmi. La lenigavè, un sat de vreo zece case, am văzut nu mai puȧin de 4 jandarmi.

Totuși, acești bărbaȧi aprigi, acești fii faimoși ai Cretei, sunt oameni prietenoși, leali, cu simȧul demnităȧii și cu o pronunȧată conșȧinȧă patriotică. Pentru cine a citit romanul "*Căpitan Mihalis*" al lui Kazantzakis, este cu neputinȧă să nu vadă în fiecare cretan reîntruparea vijeliosului erou pe care scriitorul se pare că l-a luat direct din realitate, fără a mai avea nevoie să-l "construiască" literar.

Un popas ceva mai lung am făcut la Rethymno, al treilea oraș ca mărime din Creta, aflat la jumătatea drumului dintre Canea și Heraklion. Port și staȧiune balneară cu renume, este, ca localitate, o așezare cochetă și agreabilă. Străzi

înguste coborând spre mare, cu sanacsiuri și bolți arcuite pe deasupra lor, case curate și luminoase, totul parcă te cheamă să te oprești și să petreci acolo o vacanță liniștită și odihnitoare.

La vreo 20 km înainte de a ajunge la Heraklion, șoseaua se abate din nou spre munte - de data asta ne angajăm pe panta muntelui Ida, veșnic acoperit de zăpadă, deși cretanii nu cunosc iarna, urcând iarăși printre prăpăstii și stânci, până la o înălțime de unde se vede ca-n palmă câmpia lată, fertilă, ce ne așteaptă în față, înfășurată în pânza aurie a apusului. Este câmpia mănoasă, bogată în recolte de grâne, care a strânit întotdeauna pofta cuceritorilor străini și unde, cu 4000 de ani în urmă, legendarul Minos și-a instalat reședința sa fastuoasă, ale cărei rămășițe se văd astăzi la Cnosos.

Privind de sus această câmpie întinsă și roditoare, ni se limpezesc în minte multe taine ale istoriei și destinului lumii. Aici a înflorit prima mare civilizație din spațiul mediteraneeen - civilizația minoică - fiindcă aici se găsesc din belșug pâine și apă (de băut), cele dintâi elemente necesare pentru înjghebarea și dezvoltarea vechilor civilizații umane. Celelalte ingrediente veneau după acestea. Acolo unde nu se găseau pâine și apă nu putea fi vorba de mari organizări sociale, de prosperitate sau progres. Din pustiuri porneau cel mult triburile năvălitoare ca să cucerească regiunile fertile. Dar Creta, cu această câmpie a ei atât de plană și îmbelșugată, a fost în toate timpurile ținta cuceritorilor veniți din cele patru puncte cardinale ca să pună stăpânire pe ea.

Spre seară, am intrat în Heraklion, adevărata capitală a Cretei. Din punct de vedere economic, mai ales, orașul se bucură de marele avantaj de a avea în spatele lui o asemenea câmpie: pășuni, livezi și podgorii se întind până sub zidurile sale. Abundența vegetală de aici, în această

parte nordică a Cretei, pare cu atât mai surprinzătoare cu cât ne aflăm pe o insulă în general, aridă, pietroasă, bătută de arșița soarelui.

Heraklion e totuși un oraș fără o vegetație luxuriantă, având mai degrabă aspectul unei așezări unde urbanismul ține să se afirme cu o ambiție aproape ostentativă. Cosmopolitismul său, începând cu portul, unde sunt ancorate vapoare sub diferite pavilioane străine, și continuând cu străzile, unde se întâlnesc oameni cu cele mai diverse fizionomii, de la turiștii internaționali, până la localnicii cu amprenta lor specifică de euro-afro-asiatici, respiră un aer exotic ce te incită la reverii și meditații, dincolo de contactul direct cu realitatea imediată. Gândul că ne aflăm într-un oraș milenar și-n același timp cu fațete atât de moderne nu ne dădea pace. De îndată ce ne-am instalat la hotel, am și pornit în explorarea lui.

Cartierul principal se află în partea delimitată de zidurile vechii cetăți *Fortezza*, în interiorul căreia sunt amplasate instituțiile administrative și culturale, portul cu accesoriile sale comerciale, străzile centrale cu magazine atrăgătoare și cu hoteluri elegante și luxoase. Firmele cu rezonanță mitologică (*Minos, Cnosos, Minotaur, Ariadna, Daedalus, Tezeu, Pasiphae, etc.*), sau clădirile în stil "minoian", cu frontoane în formă de coarne (amintind coarnele Minotaurului) îl sugestionează pe vizitator, și mai mult încă, îi strigă la tot pasul că se găsește într-o țară a legendelor.

Dar înainte de legende, aici se interpune cu aceeași forță de sugestie Istoria. Orașul era cunoscut până nu de mult, sub numele de Kandia (de la cuvântul "kandak" = cetate), căci fusese cândva o foarte puternică cetate construită în jurul portului. Zidurile ei de incintă existente și azi, au o lungime de 5 km și inițial prezentau forma unui heptagon, în fiecare din cele 7 colțuri fiind câte un bastion

cu parapete, creneluri, șanțuri și contraforți, în stilul arhitecturii militare medievale. Baza acestui heptagon o constituia linia din zona portului, iar colțul cel mai avansat din vârful figurii se află acum în mijlocul orașului Heraklion care a înglobat cu timpul "Cetatea" în cuprinsul său. (În acest colț de vârf, în locul unde se înălța altădată bastionul central al "Fortezzei", se află mormântul lui Nikos Kazantzakis, căruia concetățenii săi i-au acordat privilegiul de a se odihni aici, în semn de venerație pentru cel mai ilustru fiu al orașului.) La început, localitatea purta numele grecesc de Megalokastro (Cetatea Mare), însă după ocuparea ei de către otomani a redevenit Kandia. Numele actual are o etimologie mitologică, derivând de la Herakles și a fost pus în circulație de revoluționarii greci în 1823, din considerații patriotice, însă oficial *Heraklion* a înlocuit definitiv vechea *Kandia* abia după primul război mondial.

În perimetrul "Fortezzei" se găsesc principalele monumente și vestigii istorice sau arhitecturale ce antrenează curiozitatea turiștilor. În unul din pereții digului din port poate fi văzut - și aici, ca și la Canea, Rethymno sau Nauplia - *Leul venețian* în basorelief, păstrat de cretani ca un simbol al unei epoci de prosperitate locală. Biserica catolică poartă numele de Catedrala San Marco, deși nu are nici pe departe somptuozitatea celei venețiene, iar biserica Sfântul Mina, de rit ortodox, cu pereții văruiți în alb și cu turle simple, drepte, fără pretenția de a sta alături de alte construcții similare, se bucură de mult prestigiu datorită faptului că a fost totdeauna locul unde au găsit găzduire ideile și inițiativele revoluționare ale cretanilor. Câteva moschei turcești, menținând pitorescul unor vremi apuse, sunt complet părăsite și fac impresia unor prezențe cu totul anacronice. În schimb, *Fântâna Morosini*, amplasată în mijlocul pieței cu același nume din centrul orașului, are pentru

cretani o aură de care nimeni nu poate să se atingă. Deși Francesco Morosini a fost acela care a bombardat Parthenonul în 1675, pentru a distruge pulberăria otomană de pe Acropolea ateniană, numele lui nu este ponegrit în Creta, deoarece el a condus oștile cretane împotriva turcilor înainte de capitulare. Fântâna este, de fapt, un bazin în formă de floare, ale cărei petale sunt ornate cu nimfe, delfini, titani și tauri, stropite cu jeturile de apă care, seara, când sunt luminate electric, produc un efect feeric. De jur-împrejurul ei se găsesc cafenele și restaurante cu terase și scaune confortabile, unde oamenii își dau întâlnire ca să soarbă o cafea sau să încingă un taifas, privind jocurile de apă ale fântânii.

Pe tronul regelui Minos

Dar marele renume de care se bucură în lumea turistică de pretutindeni, Heraklionul și l-a câștigat datorită faptului că în imediata lui apropiere, la numai trei kilometri, în partea de est a orașului, într-o luncă înverzită și bucolică se găsesc ruinele vestite de la Cnosos. Scoase la lumină de arheologul Arthur Evans (1851 - 1941), care a trăit și a lucrat aici mai bine de 30 de ani, dezgropând piatră cu piatră, până la reconstituirea unei părți a palatului și a accesoriilor sale, aceste ruine încearcă să redea o imagine aproximativă despre stilul și conținutul civilizației minoice de care se leagă o faimoasă și bogată mitologie.

Aici, mai mult decât oriunde în altă parte în Grecia, nu se poate pătrunde decât urmând firul legendelor. Primul lucru pe care e bine să-l faci, deci, după ce ai ajuns la Cnosos, este să te așezi pe o piatră, la umbra unui chiparos și să recitești frumoasele mituri ce aureolează aceste locuri, înainte de a începe să calci cu piciorul pe urmele lor. Creta însăși este, prin excelență, o țară a legendelor. Toate divinitățile mitologice ar fi trecut, într-un fel sau altul, prin această insulă, unele s-au metamorfozat aici și au lăsat amintiri ce nu s-au șters cu nimic în decursul timpurilor.

Mai întâi, ea este patria lui Zeus. Primul capitol al

mitologiei grecești se deschide cu un episod a cărui localizare a fost fixată în Creta. Cronos, stăpânitorul luminii, își înghițea rând pe rând fiii, de îndată ce se nășteau, deoarece i se prezisese că unul dintre ei se va răzvrăti împotriva lui și-i va lua tronul. Dar, pe când era din nou însărcinată, Rhea, sătulă să tot vadă roadele pântecelor sale devorate de un soț filiofag, a fugit din sălașul conjugal și s-a ascuns în Creta unde l-a născut pe Zeus. Acesta, înainte de a deveni șeful ierarhiilor din Olimp, a fost primul rege al Cretei. Unul din copiii lui, Cres, i-a moștenit tronul și de la el se trage și numele insulei, Creta.

Legenda cea mai strâns legată de Creta este însă aceea care-l are ca erou central pe Minos. Acesta pare a fi fost, totuși, un personaj real și el face tranziția între mit și istorie, deoarece aparține deopotrivă mitului, prin originea sa, și istoriei, prin faptele sale. Dar tocmai această osmoză între mit și istorie a promovat persistența unei umbre de îndoială asupra adevăratei identități a lui Minos. Nu s-a lămurit cu precizie până astăzi dacă Minos a fost cu adevărat o individualitate umană sau dacă acest nume indică o dinastie; dacă în dosul numelui său activa un regat sau o bandă de corsari; dacă, în fine, el a existat în realitate sau dacă nu e decât emblema unei străvechi și înfloritoare civilizații al cărei apogeu este plasat în timp cu vreo 2000 de ani înaintea apogeeului civilizației grecești. Vestigiile descoperite la Cnosos avansează toate aceste ipoteze, făcând să se scufunde în negura vremurilor adevărul istoric și lăsând să se infiltreze în istorie sugestia mitică.

Oricum, Minos era de origine divină, el fiind fiul legitim al lui Zeus. Acesta, prefăcut într-un taur, o răpise din Atica pe Europa, cea mai frumoasă dintre nimfe, și-o adusese în Creta, unde ca fruct al dragostei lor, s-a născut Minos. Care, la rândul său se căsătorii cu Pasiphae, fiica lui Helios, zeul

soarelui, iar când îi veni sorocul revendică tronul Cretei, invocând pentru această ascendență sa divină. Dar Minos mai avea doi frați, pe Sarpedon și Radamantes, care de asemenea așteptau să devină regi. Pentru a convinge mulțimea să-l proclame pe el rege, Minos recurse la un subterfugiu foarte subtil și dibaci. Înalță un rug la marginea mării și-i ceru lui Poseidon să trimită din ape un taur uriaș, făgăduind că-l va sacrifica pe acel rug în slava sa. Cum Poseidon, măgulit că i se va aduce o jertfă cât mai importantă, îi trimise un taur de o rară frumusețe, pe care Minos trebuia să-l sacrifice în cinstea zeului mării. Apariția taurului convinse mulțimea că zeii sunt de partea lui Minos și în felul acesta el a fost investit ca rege al Cretei.

Taurul oferit de Poseidon era atât de frumos, încât Minos nu se îndură să-l sacrifice și-l înlocui cu un alt taur ales din turmele sale. Dar zeul prinse de veste și, drept răzbunare, făcu în așa fel că Pasiphae, soția lui Minos, se îndrăgosti de frumosul taur. Pentru a-și satisface această pasiune ciudată, Pasiphae apelă la ajutorul lui Daedalus, un faimos arhitect din Atena, refugiat în Creta, după ce-și ucisese în patrie un ucenic care amenința să-i umbrească gloria. Daedalus construisese pentru Minos palatul de la Cnosos, iar acum Pasiphae îi ceru să inventeze pentru dânsa un loc de refugiu ca să-și poată împlini pornirile erotice. Ingeniosul Daedalus construi o carcasă din lemn, în chip de vițelușă, o îmbrăcă într-o piele de animal cu blană veritabilă, îi puse roțițe la picioare, astfel că putea fi mișcată cu ușurință și o lăsa în locul unde obișnuia să pască taurul. În interiorul scheletului de lemn se ascundea Pasiphae, așteptând apropierea taurului și efectuarea cuplului sexual.

Grație acestui truc, regina avu un fiu de la taur, care era socotit ca fiind copilul lui Minos - Minotaurul. Numai că fructul unei asemenea idile clandestine era o făptură teratologică!

Noul născut avea înfățișarea unui monstru: de la cap până la umeri arăta ca un taur, cu urechi și coarne de bovină, iar de la umeri în jos semăna a om. Drept hrană, Minotaurul nu primea decât băieți și fete tinere, ceea ce însemna un mare sacrificiu și un adevărat blestem pentru regat. Minos văzând în aceasta o răzbunare a zeilor pentru ofensa ce i-o făcuse el însuși lui Poseidon, prin înlocuirea taurului, consultă oracolul, și, în urma răspunsului primit, îl însărcină pe Daedalus să construiască un lăcaș special unde să fie închis Minotaurul. Și astfel priceputul arhitect construi *Labirintul* de la Cnosos, în fundul căruia a fost instalat taurul, în asemenea condiții că nici monstrul, nici cei ce ajungeau până la el, nu se mai puteau întoarce la lumina zilei.

Între timp, unul din fiii lui Minos, Androgeu, făcu o călătorie în Grecia, spre a participa la întrecerile sportive de la Marathon. Aici regele Egeu îl însărcină pe Androgeu să se lupte cu centaurul de la Marathon, învins cândva de Herakles, dar eliberat mai pe urmă de Euristene și care prezenta un mare pericol pentru atenieni. Androgeu muri în lupta cu centaurul, iar Minos, de îndată ce află trista veste, porni împotriva Greciei cu o flotă puternică spre a-l trage la răspundere pe regele Egeu pentru sacrificarea fiului. Din războiul ce s-a iscat, Minos a ieșit învingător și a obligat poporul atenian să trimită în fiecare an Minotaurului la Cnosos un tribut de șapte băieți și șapte fete, aleși dintre cei mai frumoși fii ai regatului. Acest tribut constituia o grea povară și era o pată neagră pentru mândria și independența Atenei.

Spre a șterge această mare rușine, Tezeu, fiul regelui Egeu, se hotărî să se ducă în Creta și să ucidă cu mâna lui monstrul ascuns în subteranele palatului de la Cnosos. Eroul a fost ajutat în curajoasa lui întreprindere de însăși fiica lui Minos, Ariadna, care îndrăgostindu-se de frumosul atenian,

ii procură firul de aur, după care se ghidă și datorită căruia Tezeu a putut să iasă din Labirint, după ce își duse la îndeplinire sarcina ce și-o luase.

După uciderea Minotaurului, Tezeu și Ariadna se căsătoresc și hotărăsc să fugă din Creta. Ei s-au imbarcat pe o corabie cu pânze negre și au pornit în mare grabă spre Atena. Pe mare însă Ariadnei i s-a făcut rău și Tezeu a fost nevoit s-o lase la Naxos, el continuându-și drumul spre Atica. Din cauza mâhnirii produse de îmbolnăvirea Ariadnei, Tezeu uitase să schimbe pânzele negre ale corăbiei și să arboreze pânzele albe, ca semn că invinsese, astfel că tatăl său, Egeu, care-l aștepta pe Acropole, văzând că se întoarce cu pânze negre, crezu că Minotaurul nu fusese ucis și, de durere, se aruncă de pe stâncă în marea care-i poartă de atunci numele.

Cel ce contribuise, de asemenea, la uciderea Minotaurului din Labirintul din Cnosos fusese și Daedalus, destoinicul artist atenian, care, deși era exilat din patria sa, nu putea privi cu ochi buni sacrificiul cerut de monstru din partea poporului grec. El urzise firul de aur pe care Ariadna i-l dăduse lui Tezeu, dar Minos, aflând aceasta mai târziu, îl închise pe arhitect în edificiul fatal, în locul Minotaurului. După câțiva ani de detențiune, Daedalus, împreună cu fiul său, Icar, conceput cu una din slavele regelui, evadă din Creta cu ajutorul unor aripi de ceară, confecționate de el însuși în Labirint. În timpul zborului deasupra mării, Icar, mai tânăr și mai avântat, se apropie prea mult de soare și, topindu-i-se aripile, se prăbuși în mare, în timp ce tatăl său reuși să ajungă într-una din insulele Cicladelor.

Ce teme au astăzi aceste lungi și captivante legende?

Hotărât, ele ar rămâne simple pagini de lectură, izvorâte din imaginația cronicarilor apocrifi, dacă alături de noi, în soarele puternic al amiezii n-am vedea ruinele de la Cnosos, gata să ne confirme, literă cu literă, fiecare amănunt al

povestirilor ce tâșnesc din negura miturilor. Ruinele palatului de la Cnosos ne dovedesc că parte din toate cele evocate mai înainte este absolut posibil să se fi întâmplat aici, cândva. Problema ce se pune, totuși, este de a ști dacă la început a fost legenda, sau dacă nu cumva legenda este o creație ulterioară, plăsmuită pe marginea acestor ruine reale? Fapt este că ruinele de la Cnosos sunt mărturia unei civilizații foarte vechi, de la care n-a rămas însă nici un testimoniu scris. Și atunci, vrând-nevrând, suntem invitați să acceptăm legenda, drept singura relatare despre lumea ce a existat aici cu aproximativ patru mii de ani în urmă.

Palatul de la Cnosos, pe jumătate ascuns încă în pământ, pe jumătate reconstituit în baza unor elemente scoase la iveală, nu ne poate da decât o imagine parțială despre adevărata lui dimensiune, oricum o imagine plauzibilă spre a ne vorbi despre ceea ce a fost odată aici. Se pare că palatul, proiectat și făurit de Daedalus, avea proporții uriașe, ce pot stârni uimirea chiar și azi, în era zgârie-norilor și a marilor construcții subterane realizate de tehnici complicate și foarte avansate. El acoperea o suprafață de 20000 metri pătrați, se compunea din cinci etaje săpate în jos, sub pământ, și avea peste o mie de încăperi, cu săli, coridoare, firide, terase și arene unde se organizau ceremonii, se dădeau serbări și se acumulau imense bogății materiale și artistice.

Ceea ce frappează de la primul pas, este stilul original, specific al lucrărilor de la Cnosos. Nici în sculptură - atât cât există, căci sculptura nu prelua aici - nici în arhitectură nu se întâlnește linia geometrică mergând până la esențializare și atingând simetria perfectă a artei atice. Aici formele sunt mai greoaie, căci nu izvorăsc din rațiune, din zborul spiritului elevat, ci sunt rezultatul unei fantezii aservite funcțiunilor utilitare. Aceste forme mai greoaie, mai teriene, exprimau

plăcerea de a trăi, ilustrând confortul și opulența, ele trădau un anumit rafinament de ordin domestic, precum și acel apetit de viață, propriu civilizației minoene care avea ca principiu de bază epicureismul.

Toate acestea, așa cum se desprind din *reconstituirile* pe lângă care pășim, acreditează ideea că vechii cretani erau sau mari negustori, sau mari corsari ce-și îmbogățeau locul de baștină cu averi câștigate de pe urma îndeletnicirilor lor practicate pe alte meleaguri. Ei erau oameni plini de vitalitate, ageri și întreprizi, buni meșteri ce prelucrau produsele pământului și le vindeau sub formă de vinuri, uleiuri, pietre prețioase, piese ornamentale etc., sau erau destoinici navigatori ce colindau mările și aduceau acasă conținutul prăzilor smulse în incursiunile lor piraterești. De aici a apărut o clasă socială: Thalassocrația.

Caracteristica principală a civilizației minoene constă în faptul că aici nu predomină sculptura, ca în toate celelalte centre de antichități din Grecia, ea fiind suplinită de pictură. Pereții palatului de la Cnosos erau împodobiți cu fresce, din care se descifrează preocupările oamenilor locali, nivelul lor de trai, viziunea lor despre lume și existență. O explicație a frecvenței picturii murale pe scară largă ar fi lipsa materialului primordial necesar sculpturii (marmura), care nu se găsește în Creta, dar mai plauzibilă mi se pare o altă interpretare.

Cretanii își petreceau cea mai mare parte a timpului în călătorii pe mare, în condițiile aspre ale vieții de pe nave și departe de confortul cazanier, astfel că atunci când se întorceau acasă ei doreau să găsească acolo o ambianță cât mai agreabilă, în care să se relaxeze după lungile absențe și lupte cu stihiiile marine. Ca atare, ei iubeau fastul, luxul, podoabele scumpe, vestimentația elegantă, culorile țipătoare, fiind adepții laturilor voluptoase, hedoniste ale vieții.

Palatul de la Cnosos poate fi o ilustrare concludentă a acestui mod de a se bucura și a trăi. Frescele ce împodobeau interioarele - și din care s-au restaurat destul de multe - confirmă acest lucru. În ele domină culorile tari, roșul și albastrul, încadrate în chenare sau lucrături de stucărie cărămizii, iar conținutul lor reprezintă scene și fapte din viața reală, savant stilizate, tauri, centauri, delfini, flori de lotus și numai în ultimă instanță recurg la teme alegorice cu idoli, zeițe sau alte imagini votive. Cele mai seducătoare sunt însă figurile omenești, ele înfățișează adolescenți și tinere fete în costumații și culori eclatante, cum sunt *Prințul* sau *Pariziana*, două din subiectele celebre ce pot fi admirate pe pereții de la Cnosos. Desenele sunt alegorice, bine înțeles, dar ele sunt inspirate de cadrul general și de deducțiile arheologilor moderni care au aplicat, de asemenea, câte o metaforă pentru fiecare din părțile reconstituite ale palatului: *Sanctuarul cu trei coloane*, *Camera zeiței cu șerpi*, *Coridorul prințului cu flori de crini*, *Holul dublei securi* și altele.

Oricât de convenționale ar fi ele, toate aceste denumiri și imagini ne obligă să întregim imaginea de ansamblu a ruinelor de la Cnosos și să le privim drept ceea ce sunt în realitate: un pretext de a fabula pe marginea miturilor legate de ele. S-au făcut aici săpături, s-au dezgropat din pământ scări, terase, fragmente de colonade, s-a dat de urma unor galerii subterane presupuse a fi ale vestitului Labirint, au fost scoase la iveală chiupuri de argilă arsă în care se crede că era depozitat tezaurul bogatului Minos, în fine, au fost recondiționate acele fresci ce țin loc de cronici despre vremuri imemorabile, - dar toate acestea nu sunt decât palide supoziții despre ceea ce va fi fost aici cu mii de ani în urmă. Arheologii s-au străduit să întocmească fragmentar o aripă a faimosului palat, însă aspectul de artificiu și factice sare în

ochi. Soluțiile aplicate de ei - de Arthur Evans, în primul rând - nu sunt prea fericite (dau impresia de butaforie), dar e de admis că altele mai adecvate nu se puteau găsi.

Spre deosebire de templele grecești, aeriene, pline de grație și lumină, cu frontoane înălțate spre cer, la Cnosos construcțiile mergeau în subteran, spre zone dominate de întuneric și mister (stâlpii sunt modelați aici într-o optică răsturnată, mai subțiri la bază, semn că edificiul se proiecta nu în sus, ci în jos, în pământ), astfel că reconstituirea în spiritul lor original e mult mai dificilă. Dacă despre alte ruine din Grecia - e drept, provenind din timpuri mai apropiate - se pot face aprecieri și precizii mai temeinice, ruinele de la Cnosos închid în ele taina de nepătruns a originii și ctitoriei lor. Însăși dispariția Cnososului constituie o enigmă, căci n-au fost determinate până în prezent cauzele care au dus la distrugerea falnicului complex arhitectural. A fost emisă părerea că dezastrul s-a datorat unui cataclism natural (un cutremur de pământ sau erupția vulcanului Thyra), însă mai credibil apare faptul că pieirea Cnosos-ului se datorează tot acelor care l-au creat: oamenii. Fiindcă ei sunt aceia care distrug mai cumplit și mai total decât o poate face însăși Natura în zvârcolirile ei catastrofale.

Momentul culminant al vizitei noastre la Cnosos l-a constituit pătrunderea în *Sala Tronului*. După ce am străbătut galeriile și terasele adiacente, am ajuns, într-adevăr, în încăperea principală a palatului, în fundul căreia se afla un scăunel de alabastru, cu picioarele și speteaza înflorate, presupus a fi fost tronul lui Minos, deci jilțul regesc cel mai vechi din întregul perimetru al civilizației europene. Denumirea de "tron" dată acestei bucați de piatră încrustată cu arabescuri în stil minoian sună, încă de la început, cam paradoxal. Nu este de crezut că bogatul monarh, stăpânitorul unui palat atât de vast, să fi avut ca tron o mobilă așa de

modestă, aproape derizorie. Dar dacă arheologii l-au plasat acolo - chiar făcând o "glumă" - înseamnă că el simbolizează ceva, și noi l-am acceptat ca atare. Scăunelul stă cuminte la locul lui, izolat lângă perete, înconjurat de un cordon roșu, pentru ca vizitatorii să nu se apropie prea mult de el și să-l atingă, din curiozitate, cu mâinile lor.

În ziua când am intrat la Cnosos eram singurii vizitatori ai muzeului. Custodele, după câteva explicații sumare, ne lăsase să umblăm în voie prin toate încăperile, fără să ne însoțească sau să ne supravegheze. Profitând de această împrejurare favorabilă, n-am putut rezista imboldului de a comite o infracțiune. Am sărit peste cordonul roșu protector și m-am așezat, pentru o clipă, pe minuscula mobilă cu rol decorativ de "tron" într-un ansamblu de caracter simbolic. L-am pus pe însoțitorul meu să-mi tragă o poză - însă, din păcate, clișeul n-a reușit din lipsă de "blitz" și fiindcă încăperea era prea întunecoasă. În schimb, am ieșit de acolo cu sentimentul euforic al unei escapade de mare prestigiu.

Cei vechi puteau să spună: "Et in Arcadia ego!". În ce mă privește aș putea să mai adaug: "Am fost în Creata și m-am suit pe tronul regelui Minos!"

Pentru vanitatea unui turist cam indiscret, amator de senzații mai puțin obișnuite, nu poate fi o satisfacție mai mare decât aceasta, chiar dacă el a trecut peste Cercul polar, Zidul chinezesc sau s-a urcat în turnul Eiffel de la Paris!

Cuprins

<i>Argument</i>	<i>pag. 5</i>
<i>Preludiu</i>	<i>pag. 7</i>
<i>Stambulul</i>	<i>pag.12</i>
<i>Debarcarea în Atica</i>	<i>pag.20</i>
<i>Atena</i>	<i>pag. 32</i>
<i>O vizită pe Acropole</i>	<i>pag. 54</i>
<i>Egina, insula surâsului</i>	<i>pag. 74</i>
<i>În Peloponez</i>	<i>pag. 87</i>
<i>Nauplia</i>	<i>pag. 106</i>
<i>Excursie în Ciclade</i>	<i>pag. 134</i>
<i>Syra</i>	<i>pag.141</i>
<i>Delos</i>	<i>pag. 146</i>
<i>Myconos</i>	<i>pag. 168</i>
<i>Paradisul nostalgiilor</i>	<i>pag. 172</i>
<i>Incursiune în Creta</i>	<i>pag. 218</i>
<i>Canea</i>	<i>pag. 223</i>
<i>Heraklion</i>	<i>pag. 231</i>
<i>Pe tronul regelui Minos</i>	<i>pag. 238</i>

**O suita de drumuri și
popasuri pe la vestitele
centre turistice și
arheologice din Grecia:
Atena, Epidaur, Corint,
Micene, Delos,
Santorini, Creta ...
O lectură succulentă,
recomfortantă
și instructivă
pentru toate categoriile
de cititori.**

3820 + 80 TL = 4000 LEI